

รายงานการวิจัย

บทบาทของสื่อมวลชนไทยต่อการสร้างและถ่ายทอดวัฒนธรรม
ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ

(Role of Mass Media in Thailand toward Cultural Creation and Transmission in
Information Technology Age)

หัวหน้าโครงการ

นางสาว หนึ่งทัย ขอผลกลาง
สาขาวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศ
สำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี ประจำปีงบประมาณ 2544

ผลงานวิจัยเป็นความรับผิดชอบของผู้วิจัยแต่เพียงผู้เดียว

กันยายน 2545

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยนี้ ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี ปีงบประมาณ 2544 ระยะเวลาตลอด 12 เดือนที่ผู้วิจัยได้ศึกษา ค้นคว้าข้อมูลเพื่อนำมาเสนอเป็นรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ดังที่ปรากฏอยู่นี้ จะไม่สามารถสำเร็จได้เลย หากขาดความอนุเคราะห์จากหลาย ๆ ฝ่าย ขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วันชัย ชนะวังน้อย และ ดร.พัฒนา กิติอาษา ที่กรุณาให้ข้อคิดเห็นและคำแนะนำอันมีประโยชน์ยิ่งต่องานวิจัยนี้

ขอขอบคุณ รองศาสตราจารย์ ทรงพร หาเจริญศักดิ์ คณบดีสำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชนวัฒน์ ศรีสอ้าน และรองศาสตราจารย์ ดร.คมิต ไช้มุกด์ หัวหน้าสาขาวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศ สำหรับความกรุณาสนับสนุนเวลาให้ผู้วิจัยสามารถดำเนินงานวิจัยจนแล้วเสร็จลงได้ด้วยดี

ขอขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์พยอม ก้อนในเมือง รักษาการแทนหัวหน้าสถานวิจัย สำหรับความเมตตา และคำแนะนำที่มีประโยชน์อย่างยิ่ง

ขอบคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.กริช สืบสนธิ์ อดีตคณบดีสำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม และรองศาสตราจารย์ ดร. ประภาวดี สืบสนธิ์ ผู้เป็นทั้งครูและอดีตผู้บังคับบัญชา สำหรับกำลังใจ และการจูงประกายแห่งความเป็นนักวิจัย

ขอบคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. กาญจนา แก้วเทพ ผู้ทำให้ผู้วิจัยรู้จักคุณค่าของ “นักวิจัย”

ขอบคุณคณาจารย์ในทุกระดับชั้นที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาให้กับผู้วิจัย

ขอบคุณเพื่อนคณาจารย์ทุกท่านในสำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม สำหรับความช่วยเหลือ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กำลังใจ จาก อาจารย์ชนรินทร์ ฉิมสุนทร และคำแนะนำที่มีคุณค่า จากอาจารย์ วีรพงษ์ พลนิกรกิจ

ขอบคุณน้องแก้ว รัชนิกร ทองมา และน้องก้อย อินทิรา นนทชัย สำหรับน้ำใจและการอำนวยความสะดวกด้วยดีตลอดระยะเวลาทำการวิจัย

ขอบคุณ วินัย ชัยบูรานนท์ สำหรับความเข้าใจ และความห่วงใยที่มีให้อย่างสม่ำเสมอ ท้ายที่สุด ขอขอบคุณ แม่ และคุณชาย ที่เป็นแรงบันดาลใจในทุกก้าวของความสำเร็จ

หนึ่งหทัย ขอผลกลาง

กันยายน 2545

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “บทบาทของสื่อมวลชนไทยต่อการสร้างและถ่ายทอดวัฒนธรรมในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประเภทและลักษณะ และการวิเคราะห์เนื้อหาเบื้องต้นของวัฒนธรรมของสังคมไทยที่ปรากฏในสื่อมวลชนในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ และนำเสนอบทบาทด้านต่าง ๆ ในการสร้างและถ่ายทอดวัฒนธรรมของสังคมไทย เปรียบเทียบบทบาทของสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อโทรทัศน์ในการสร้างและถ่ายทอดวัฒนธรรมของสังคมไทย และเพื่อศึกษาปัจจัยที่มีบทบาทต่อการทำหน้าที่สร้างและถ่ายทอดวัฒนธรรมของสื่อมวลชนไทยในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเอกสารเชิงสำรวจ โดยการศึกษาเอกสาร การวิเคราะห์เนื้อหาและการเลือกแบบเฉพาะเจาะจงและสุ่มตัวอย่างอย่างง่ายจากสื่อมวลชน 2 ประเภท ที่เผยแพร่และออกอากาศในระหว่าง พ.ศ. 2538-2543 คือ สื่อสิ่งพิมพ์ และสื่อโทรทัศน์ สื่อสิ่งพิมพ์ประกอบด้วย หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ มติชน และผู้จัดการ และนิตยสาร ได้แก่ เนชั่นสุดสัปดาห์ นิตยสารขวัญเรือน และนิตยสารแพรว สื่อโทรทัศน์ที่เลือกศึกษาได้แก่ รายการโทรทัศน์จากสถานีโทรทัศน์ทุกแห่งในประเทศไทยประกอบด้วย สถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 3 สถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5 สถานีโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 7 สถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 9 อ.ส.ม.ท สถานีโทรทัศน์สีไอทีวี และสถานีโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ของกรมประชาสัมพันธ์

ผลการวิจัย สรุปว่า วัฒนธรรมที่ปรากฏในสื่อมวลชนทั้งสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อโทรทัศน์ มี 5 ประเภท ได้แก่ วัฒนธรรมการดำรงชีวิต วัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจ วัฒนธรรมทางศาสนาและจริยธรรม วัฒนธรรมทางสุนทรียศาสตร์ และวัฒนธรรมทางภาษาและวรรณกรรม โดยรูปแบบของวัฒนธรรมที่ปรากฏ เป็นวัฒนธรรมหลัก คือวัฒนธรรมเก่าแก่ดั้งเดิม โดยนำเสนอในลักษณะการรำลึกถึงอดีตและการให้ความรู้ และวัฒนธรรมใหม่ นำเสนอในลักษณะของการเชื่อมโยงวัฒนธรรมเข้ากับวิถีชีวิตปัจจุบัน

บทบาทของสื่อมวลชนไทยทั้งสองประเภทในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศไม่แตกต่างกัน คือ มีบทบาทในการให้ข้อมูลข่าวสารทางวัฒนธรรม การตีความทางวัฒนธรรม การเป็นเวทีความคิดทางวัฒนธรรม และการสร้างโลกแห่งความเป็นจริงทางวัฒนธรรม โดยบทบาทในการให้ข้อมูลข่าวสาร

มักเป็นวัฒนธรรมหลัก ส่วนบทบาทในการตีความ การเป็นเวทีแห่งความคิดเห็นและการสร้างโลกแห่งความเป็นจริง มักเป็นบทบาทที่สื่อแสดงต่อวัฒนธรรมใหม่

เมื่อเปรียบเทียบการแสดงบทบาทของสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อโทรทัศน์ พบว่า สื่อสิ่งพิมพ์มีบทบาทเด่นในการให้ข้อมูลข่าวสารทางวัฒนธรรม การตีความวัฒนธรรม ส่วนสื่อโทรทัศน์มีบทบาทเด่นในด้านการให้ข้อมูลข่าวสารและการสร้างโลกแห่งความเป็นจริง โดยปัจจัยที่ที่มีอิทธิพลต่อสื่อมวลชนทั้งสองประเภท คือ เทคโนโลยี สภาพสังคม กลไกตลาด นโยบายของสื่อมวลชน และคุณลักษณะของสื่อ

จากการศึกษาสรุปได้ว่า สื่อมวลชนไทยมีบทบาทในการถ่ายทอดวัฒนธรรมมากกว่าการสร้างวัฒนธรรมใหม่ โดยวัฒนธรรมที่ถูกนำมาถ่ายทอดมีทั้งวัฒนธรรมหลักและวัฒนธรรมใหม่ รูปแบบวัฒนธรรมขึ้นอยู่กับธรรมชาติและคุณลักษณะของสื่อมวลชนแต่ละประเภทและความเข้มแข็งของวัฒนธรรมประเภทนั้น ๆ

Abstract

The research "Role of Mass Media in Thailand toward Cultural Creation and Transmission in Information Technology Age" aim to study the types and the manners of thai culture that are appeared in mass media of information technology age . The researcher had studied the roles of mass media in the creation and transmission the culture of thai society in information technology Age , compare the roles of printed media and on the television media in the creation and transmission the culture in thai society , and for studying the essences that influence to the creating function and transmission the culture of thai mass media .

The methodology is documentary research, which uses documentary research , content analysis and purposive selection from two types of the mass media : the printed media that compose of three newspapers that are THAIRAT , MATICHON , and Manager newspaper and three journals that are The NATION WEEKLY , KWANRAUN , and PRAEW , while the television media was studied the content of Thai TV Colour channel 3 , Royal Thai Army Radio and Television TV.5 , Bangkok Broadcasting Television Channel 7 , Thai TV.9 The Mass Communication Organization of Thailand , Independent Television and TV. 11 Public Relation Department . However , the both of print media and the television media must been exposing and broadcasting during 1995 - 2000 .

The result of the research conclude that the culture which are appeared in the mass media all the printed matter media and the television media have five types that is the living culture , society and economy culture , religion and moral culture , entertaining culture , and lingual and literary culture . As for the pattern of the culture which are appeared in the media that is the main culture - primitive culture by offered in the manner of remembering the past and the new culture is offered in the manner of analyzing incorporate in the life style in nowadays .

The roles of both of Thai mass media in information technology age are not different, that is to say, they have the roles to give the information, to interpret, to be the opinion stage, and to build social construction of reality. By the roles of giving information are usually done with the main culture while the roles of interpreting, being the opinion stage, and building social construction of reality are usually done with the new culture.

In comparison of taking the roles of the printed media and the television media be found that the printed media have the outstanding roles to give the cultural information and to interpret the culture. While the television media have the outstanding roles to give the cultural information and to build social construction of reality. By means of the essence that make the both of mass media take the different roles are technology, society state, marketing mechanism, the policies of the mass media and attribution of each mass media.

From this studying research could be able to conclude that Thai mass media have the main character in transmission the culture more than creating the new culture. By means of all cultures which are transmitted usually being the main culture, inwrought culture, and new culture. However, the pattern of transmission culture are depending on the naturalness of mass media and the specific qualification of each type of those culture.

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ.....	ก
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ง
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ช
บทที่ 1 บทนำ	
ความสำคัญและที่มาของปัญหา.....	1
ปัญหำนำการวิจัย.....	7
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	7
ขอบเขตของการวิจัย.....	8
นิยามศัพท์ที่ใช้ในงานวิจัย.....	8
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	9
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	10
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	
ประเภทของข้อมูล.....	25
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	26
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	29
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	31
การนำเสนอผลการศึกษา.....	33
บทที่ 4 เนื้อหาวัฒนธรรมที่ปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์.....	34
บทที่ 5 เนื้อหาวัฒนธรรมที่ปรากฏในสื่อโทรทัศน์.....	71
บทที่ 6 บทบาทของสื่อมวลชนไทยในกระบวนการทางวัฒนธรรม.....	107

บทที่ 7 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุป.....	142
อภิปรายผล.....	148
ข้อเสนอแนะ.....	150
บรรณานุกรม.....	152
ประวัตินักวิจัย.....	155

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 แสดงรูปแบบและเนื้อหาวัฒนธรรมที่ปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์.....	37
ตารางที่ 2 แสดงรูปแบบและเนื้อหาวัฒนธรรมที่ปรากฏในสื่อโทรทัศน์.....	74
ตารางที่ 3 แสดงบทบาทสื่อสิ่งพิมพ์ในการสร้างและถ่ายทอดวัฒนธรรม.....	108
ตารางที่ 4 แสดงบทบาทสื่อสิ่งพิมพ์ในการสร้างและถ่ายทอดวัฒนธรรม.....	120

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ในบรรดาปัจจัย หรือดัชนีบ่งชี้การดำรงอยู่และความเจริญของสังคมแต่ละชาติ “วัฒนธรรม” เป็นดัชนีหนึ่งซึ่งมักได้รับการกล่าวถึงอย่างสม่ำเสมอ ชนชาติที่เก่าแก่และมีการพัฒนาสืบเนื่องยาวนาน มักได้รับการกล่าวว่าเป็นชาติที่มีวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมและทรงคุณค่าควรแก่การธำรงรักษาไว้

วัฒนธรรมของแต่ละชนชาติ นับว่า มีความสำคัญยิ่งทั้งต่อสังคมและตัวบุคคลที่ตั้งก่อกำเนิดในสังคมนั้น ทั้งนี้ เนื่องจากการดำรงอยู่ของชนชาติต่าง ๆ ต้องอาศัยวัฒนธรรมเป็นกลไกในการสร้างความต่อเนื่องให้กับสังคมนั้น วัฒนธรรมช่วยให้ชาติมีความมั่นคงและพัฒนา เป็นสิ่งกำหนดระเบียบแบบแผนประเพณี กำหนดพฤติกรรมมนุษย์ และสร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อยให้กับสังคม และอาจกล่าวได้ว่า หากเข้าใจเรื่องวัฒนธรรมเป็นอย่างดีแล้ว ก็จะสามารถเข้าใจพฤติกรรมของคนในสังคมได้อย่างถูกต้อง (ชาติ ถาวรานุรักษ์, 2534 : 6-8)

นอกจากการศึกษาให้เข้าใจถึงลักษณะเนื้อหา และรูปแบบวัฒนธรรมที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันของแต่ละชาติแล้ว การศึกษาให้เข้าใจถึงพฤติกรรมของคน ควรศึกษากระบวนการทางวัฒนธรรมที่เป็นการสืบทอดและพัฒนาวัฒนธรรม เป็นกระบวนการที่ได้ดำเนินการและมีวิวัฒนาการต่อมาอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ กระบวนการเรียนรู้และสืบทอดวัฒนธรรมเริ่มต้นจากครอบครัว เด็กเรียนรู้จากการสังเกต การอบรมสั่งสอน และจากการมีปฏิสัมพันธ์กับพ่อแม่ ญาติ จากนั้นจึงขยายออกไปในสังคม สถานที่พบปะสมาคมต่าง ๆ สถานศึกษา โดยเรียนรู้จากบุคคลแวดล้อม แล้วจึงขยายออกไปเป็นการเรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของหมู่บ้าน เมือง ประเทศเพื่อนบ้าน จนถึงการเรียนรู้วัฒนธรรมโลกในที่สุดโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ ทั้งที่เป็นทางการ คือ การศึกษาอบรม และการเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการ คือ การเรียนรู้ผ่านบุคคลอื่นและผ่านสื่อมวลชน อันกล่าวได้ว่า เป็นการเรียนรู้ทางอ้อม หรือ การเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการ ซึ่งนับวันยิ่งทวีความสำคัญขึ้น

สำหรับวัฒนธรรมไทย ได้ผ่านกระบวนการสืบทอดต่อเนื่องนับเป็นส่วนหนึ่งของมรดกประจำชาติไทยมาเป็นเวลาช้านาน แม้ว่าจะมีความเปลี่ยนแปลงรูปแบบ หรือเนื้อหาไปบ้างอันเนื่องมาจากบริบททางสังคมต่าง ๆ ทั้งที่เป็นปัจจัยภายในและภายนอกที่เข้ามากระทบตามวันและเวลาที่แปรผัน

ไป เช่น สภาพสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง รวมทั้งเทคโนโลยีที่นับวันยิ่งทวีบทบาทเป็นกระแสหลักของความเปลี่ยนแปลงในทุกด้านของสังคม

ความเปลี่ยนแปลงอันเป็นผลจากเทคโนโลยีที่มีต่อประเทศไทย ปรากฏอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจนใน พ.ศ. 2538 เมื่อรัฐบาลไทยได้กำหนดให้ปีแห่งเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งลักษณะสำคัญของสังคมที่ได้รับการยอมรับให้เป็นสังคมเทคโนโลยีสารสนเทศ อาจสามารถประมวลสรุปได้ดังนี้

1. การสื่อสารผ่านสื่อประเภทต่าง ๆ เป็นไปอย่างรวดเร็ว
2. พฤติกรรมการบริโภคของมนุษย์จะเป็นไปในลักษณะของความเต็มใจที่จะจ่าย คือเป็นสังคมที่ให้ความสำคัญต่อความสะดวกในการบริโภค
3. สื่อมวลชนแยกย่อย มีเนื้อหาเฉพาะทางมากขึ้น ทั้งนี้ เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้รับสารเฉพาะกลุ่ม

วัตถุประสงค์หลักในการกำหนดปีดังกล่าวเป็นปีสารสนเทศ คือ การร่วมเฉลิมฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปีเพื่อเทอดพระเกียรติและแสดงความจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในฐานะที่พระองค์ทรงเป็นพระมหากษัตริย์นักพัฒนา และได้ทรงนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้เพื่อประโยชน์ต่อพสกนิกรมาเป็นเวลาช้านาน รัฐบาลมุ่งหวังจะใช้เวลาโรกาสนี้รณรงค์และส่งเสริมเทคโนโลยีสารสนเทศในประเทศให้มีการพัฒนาระบบข้อมูลข่าวสาร โดยใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และโทรคมนาคมให้มีบทบาทสำคัญ รวมทั้งใช้ทรัพยากรในประเทศที่มีอยู่อย่างจำกัดทุกด้าน ได้แก่ ทรัพยากรมนุษย์ ทรัพย์และเวลาให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

เมื่อความเจริญทางเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาในสังคมไทย ความเจริญดังกล่าวได้นำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงอย่างมาก มิใช่เพียงความเจริญทางวัตถุ แต่หากการพัฒนาที่เกิดขึ้น ส่งผลกระทบต่อสภาพสังคม วัฒนธรรม และสภาพจิตใจของประชาชน ประเด็นสำคัญที่ถูกวิพากษ์วิจารณ์มากที่สุด คือผลกระทบต่อความเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรม เช่น การเกื้อหนุนให้เกิดวัฒนธรรมบริโภคนิยม โดยเฉพาะในยุคปัจจุบันซึ่งเทคโนโลยีไปได้ดีกับกาบริโภค เน้นการเสพบริโภคและความสะดวกสบาย สร้างนิสัยให้ประชาชนกลายเป็นนักบริโภคนิยมมากกว่านักผลิต

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ารัฐบาลไทยได้ประกาศให้ พ.ศ. 2538 เป็นปีแห่งเทคโนโลยีสารสนเทศ หากแต่เมื่อพิจารณาในแง่หนึ่งแล้ว สังคมไทยยังถือว่าไม่ได้เป็นสังคมสารสนเทศอย่างแท้จริง เนื่องจากแม้ว่า จะพยายามก้าวจากสังคมเกษตรกรรมมาเป็นอุตสาหกรรม แต่เพราะสังคมไทยอยู่ท่ามกลางความเจริญ สภาพสังคมปัจจุบันจึงกลับกลายเป็นว่า ประเทศไทยได้รับผลกระทบจาก

สภาพความเป็นไปของโลกในความจริงทั้ง 3 ชั้นของวิวัฒนาการ คือ โดยภาพรวมประชาชนส่วนใหญ่ยังคงอยู่ในสังคมเกษตร แต่พยายามก้าวสู่สังคมอุตสาหกรรม และพยายามเป็นสังคมข้อมูลข่าวสารไปพร้อมกัน จึงเสมือนว่า สังคมไทยได้รับผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ มาก ซึ่งความเปลี่ยนแปลงประการสำคัญในสังคมที่เกิดขึ้นพร้อมกับลักษณะสังคมสารนิเทศ คือ สังคมไทยได้เปลี่ยนรูปโน้มน้าวเข้าสู่วัฒนธรรมตะวันตก (westernization) มากขึ้นทุกที ตามกระแสบริโกลคานิยมที่แฝงมากับลักษณะที่เรียกว่า “จักรวรรดินิยมแบบใหม่ซ้อนใหม่ (neo-neo imperialism)” (วิศิณ ชูประยูร, 2543 : 35)

จากสภาพความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ส่งผลให้สังคมไทยร่วมสมัยประสบปัญหามากมาย นับตั้งแต่การพัฒนาทางเศรษฐกิจที่ไม่สมดุลอย่างรุนแรงระหว่างเมืองกับชนบท ระบบการเมืองที่เต็มไปด้วยความปั่นป่วนทางจริยธรรม ชีวิตสังคมที่เต็มไปด้วยความเหลื่อมล้ำค่าสูงอันไม่เป็นธรรม ซึ่งประเด็นที่น่าวิตกกังวลมากที่สุด คือ ลักษณะทางวัฒนธรรมที่ไม่เอื้อต่อการเติบโตทางจิตวิญญาณของมนุษย์ (บุญรักษ์ บุญญะเขตมาลา, 2537 : 94)

ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ ปัญหาทางวัฒนธรรมที่นำไปสู่ความตื่นตระหนกของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในสังคมคือ การครอบงำจากวัฒนธรรมตะวันตก ความหวาดหวั่นที่วัฒนธรรมไทยจะถูกกลืนหาย หรือเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ ทั้งนี้ คำถามที่ตามมา คือ ความวิตกกังวลว่าเกิดเนื่องจากสาเหตุใด ระหว่างความรู้สึกละโม้ไม่มั่นใจในความเข้มแข็งของวัฒนธรรมไทย หรือ เพราะวัฒนธรรมตะวันตกที่เข้ามามีอิทธิพลต่อประชากรทุกชนชั้นในสังคมผ่านสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ จนไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ หรือเป็นเพราะสาเหตุทั้งสองประการเกื้อหนุนกัน

ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่ทำให้ความหวุ่นวิตกและห่วงใยต่อวัฒนธรรมทวีขึ้น เมื่อประเทศไทยประสบปัญหาทางเศรษฐกิจครั้งรุนแรง เนื่องจากค่าเงินบาทตกต่ำอย่างต่อเนื่องนับจากกลางปี พ.ศ.2540 ส่งผลต่อเนื่องมาสู่ปัญหาสังคม และวัฒนธรรม หน่วยงานราชการและเอกชนจึงพยายามกำหนดมาตรการและวางโครงการเพื่อบรรเทาและแก้ไขปัญหาดังกล่าว สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติเป็นอีกหน่วยงานหนึ่งที่พยายามแสวงหาวิธีการนำวัฒนธรรมร่วมกับเครือข่ายและพันธมิตรมาดำเนินการเพื่อให้คนไทยตื่นตัวในการใช้ของไทย กินของไทย เที่ยวเมืองไทย ร่วมใจประหยัด สามารถดำรงชีวิตท่ามกลางมรสุมเศรษฐกิจได้อย่างพออยู่พอกิน ดังตัวอย่างการจัดโครงการ “วัฒนธรรมไทยผู้ภัยเศรษฐกิจ” ซึ่งร่วมดำเนินงานกับองค์กรเอกชนทั้งภาครัฐและเอกชนประมาณ 24 องค์กร โดยมีเป้าหมายหลัก 5 ประการ คือ (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ม.ป.ท. : 42-43)

1. เสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับประชาชน และชุมชนจนสามารถพึ่งตนเองได้ทั้งทางเศรษฐกิจ จิตใจ และสังคม บนพื้นฐานคุณค่าแห่งภูมิปัญญาไทยอย่างมีศักดิ์ศรี
2. รณรงค์ให้คนไทยและสังคมไทยมีรายได้เพิ่มขึ้น ลดรายจ่าย มีนิสัยในการประหยัดและออม
3. รณรงค์ให้คนไทยตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมไทย ภาคภูมิและตื่นตัวในการใช้ของไทย กินของไทย เที่ยวเมืองไทย ร่วมใจประหยัด
4. ส่งเสริมและปลูกฝังให้คนไทยรวมพลังร่วมด้วยช่วยกันบรรเทาวิกฤติ และผู้ภัยเศรษฐกิจของชาติ ด้วยความรัก ความสามัคคี และเอื้ออาทรต่อกัน
5. เผยแพร่คุณค่าวัฒนธรรมไทยที่ฝังตัวอยู่ในสินค้าและบริการของไทยสู่ชาวต่างประเทศให้กินของไทย ใช้ของไทย และเที่ยวเมืองไทย

จากตัวอย่างการจัดโครงการดังกล่าวของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐที่สาธารณชนมักมองว่า มีหน้าที่ดำเนินการรณรงค์ทางวัฒนธรรมอยู่แล้ว ทำให้ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า ในยุคที่เกิดความเปลี่ยนแปลงตามกระแสโลกาภิวัตน์อันอาจส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมไทยเช่นนี้ สื่อมวลชนไทยมีบทบาทในการรณรงค์ เผยแพร่วัฒนธรรมไทยหรือไม่ อย่างไร

สื่อมวลชนกับวัฒนธรรมไทย

ในฐานะสถาบันหนึ่งในสังคมของประเทศที่กำลังพัฒนา “สื่อมวลชน” เป็นองค์กรที่มีความสำคัญต่อกระบวนการถ่ายทอด และพัฒนาเทคโนโลยี ข้อดีหรือคุณสมบัติของสื่อมวลชนที่ส่งผลกระทบต่อความเจริญดังกล่าวมีไม่น้อย เช่น ความรวดเร็วในการติดต่อส่งข้อมูลข่าวสารให้ไปถึงประชาชน จำนวนมหาศาลยังภูมิภาคต่าง ๆ ระยะเวลา ระยะทางในการเสาะแสวงหาความเจริญให้กับภูมิภาคของตน สื่อมวลชนทำให้บุคคลสามารถโต้ตอบและมีปฏิสัมพันธ์กันได้โดยไร้ข้อจำกัด เป็นต้น จนบางครั้งอาจกล่าวได้ว่า สื่อมวลชนทำให้กระบวนการสื่อสารสามารถข้ามเส้นกีดขวางพรมแดนของวัฒนธรรมได้ (David Croteau and William Hoynes, 2000 : 101) หมายความว่า ทำให้วัฒนธรรมของซีกโลกหนึ่ง สามารถเผยแพร่ไปยังอีกซีกโลกหนึ่งได้ในเวลาอันรวดเร็ว

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาในอีกด้านหนึ่ง ด้วยคุณสมบัติดังกล่าวส่งผลให้สื่อมวลชนบางส่วนตกเป็นจำเลยของสังคมและแวดวงวิชาการเสมอ ๆ ว่า ถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารที่มีเนื้อหาทำลายวัฒนธรรมดั้งเดิม มุ่งมอมเมาประชาชน ทั้งนี้ ด้วยเหตุผลที่ว่า สื่อมวลชนเป็นอุตสาหกรรมผลิตเนื้อหาข่าวสารทั้งสาระและความบันเทิงที่มีการแข่งขันกันสูง สื่อมวลชนบางประเภทจึงอาศัยกระแสความต้องการของประชาชน นำเสนอค่านิยมต่าง ๆ ทั้งที่เป็นค่านิยมที่ดีและค่านิยมที่ไม่ดีเพื่อ

หวังผลทางธุรกิจ มากกว่านำเสนอโดยตระหนักถึงการทำหน้าที่อันพึงควรกระทำ เช่น การเสนอข่าวสารการทํานายทายทักดวงชะตา ความเชื่อในไสยศาสตร์ต่าง ๆ ที่ตีพิมพ์ลงหนังสือพิมพ์รายวัน เป็นต้น

นอกจากการนำเสนอวัฒนธรรมและค่านิยมที่มุ่งผลทางธุรกิจแล้ว ข้อกล่าวหาอีกประการหนึ่ง ที่สื่อมวลชนถูกวิจารณ์จากสังคมเสมอคือ การสร้างมลพิษทางข่าวสาร ด้วยในปัจจุบันกระแสหลักของการสื่อสาร เป็นกระแสการสื่อสารในยุคสารสนเทศ ซึ่งสื่อมีจำนวนมากมายวิษยการทางการสื่อสารต่าง ๆ ทำให้ลักษณะความเป็นชุมชนของมนุษย์แคบลงอย่างฉับใจ จนกลายเป็นสิ่งที่เรียกกันว่า “หมู่บ้านโลก” (global village) ปัญญาที่เกิดขึ้นตามมาคือความเป็นหมู่บ้านโลกคือ มลพิษทางข่าวสาร กล่าวคือ มีข่าวสารมากจนไม่รู้ว่าจะนำข่าวใดไปใช้ในกรณีใด และไม่รู้ว่าข่าวใดควรเชื่อถือได้หรือไม่ รวมถึงปัญหาจักรวรรดินิยมทางวัฒนธรรม หรือการครอบงำทางวัฒนธรรม (cultural imperialism) ทั้งวัฒนธรรมทางบริโกลและวัฒนธรรมการสื่อสาร

“การครอบงำทางวัฒนธรรม” หมายถึง การนำเสนอเนื้อหาสาระ อันเป็นผลิตผลทางวัฒนธรรมของชนชาตินั้น ๆ ถ่ายทอดผ่านสื่อผู้สังคมอื่น ผลจากเนื้อหาเหล่านั้น แม้จะมีได้มุ่งหล่อหลอมกล่อมเกลาหรือโน้มน้าวใจอย่างชัดเจน แต่คุณค่าและภาพลักษณ์ที่ปรากฏในเนื้อหาทางวัฒนธรรมดังกล่าว ย่อมสะท้อนมุมมองของผู้ผลิต ซึ่งมักเป็นชาติตะวันตก โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (David Croteau and William Hoynes, 2000 : 108) ผลที่เกิดขึ้นตามมาอีกประการหนึ่ง คือ การผลิตเนื้อหาในรูปแบบเดียวกันของสื่อมวลชน จึงเท่ากับเป็นการตอกย้ำต่อความเชื่อและค่านิยมที่สังคมได้รับให้หนักแน่นขึ้นไปอีก

เมื่อพิจารณาบทบาทของสื่อมวลชนแต่ละประเภทในสังคมไทย ในการนำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม พบว่า เมื่อสำรวจสื่อมวลชนในประเทศ อันได้แก่ สื่อวิทยุกระจายเสียง สื่อวิทยุโทรทัศน์ และสื่อสิ่งพิมพ์ที่มีอยู่จำนวนมาก สื่อมวลชนแต่ละประเภทล้วนมีอิทธิพลอย่างอิ่งในสังคม นับเป็นเทคโนโลยีที่มีบทบาทในการเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลที่สำคัญอย่างอิ่ง และมีอิทธิพลต่อผู้รับมาก แต่สื่อมวลชนดังกล่าว ส่วนใหญ่เป็นไปเพื่อธุรกิจการค้าและความบันเทิงเป็นสำคัญ นอกจากนั้น แหล่งที่ตั้งและความครอบคลุมของสื่อส่วนใหญ่จะอยู่ในเขตเมืองใหญ่ หรือพื้นที่ที่มีความเจริญทางเศรษฐกิจ ส่วนพื้นที่ชนบทห่างไกล หรือกลุ่มผู้ด้อยโอกาสต่าง ๆ จะไม่ได้รับบริการเท่าที่ควร (แผนพัฒนาสื่อสารมวลชน เทคโนโลยีสารสนเทศและโทรคมนาคมเพื่อการพัฒนาคนและสังคม พ.ศ.2542-2551, 2542 : 45) อันนำไปสู่ปัญหาช่องว่างทางความรู้ที่เพิ่มขึ้น คือ ผู้ที่มีความรู้จะมี

โอกาสได้รับความรู้ใหม่เข้ามาอย่างสม่ำเสมอ ในขณะที่ผู้ที่ไม่มีความรู้ จะคือโอกาสในการรับความรู้ใหม่ไปเรื่อย ๆ นำไปสู่การกระจายโอกาสในการพัฒนาที่ไม่เท่าเทียมกัน

นอกจากปัญหาด้านจำนวน และขอบเขตการครอบคลุมของสื่อแล้ว ปัญหาของสื่อมวลชนไทย ที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน คือ ปัญหาการแสดงบทบาทในฐานะสื่อมวลชน กล่าวคือ วิทยุกระจายเสียงและโทรทัศน์ ทำหน้าที่เป็น “ส่วนขยายของรัฐ” (บุญรักษ์ บุญฤๅชเขตมาลา, 2537 : 92) ขณะที่สื่อหนังสือพิมพ์ได้รับการวิจารณ์ว่าเป็น “ฐานันครตี” ซึ่งหมายถึง เป็นกลุ่มวิชาชีพซึ่งได้รับการกล่าวถึงว่าเป็นชนชั้นที่อยู่ในระดับเหนือกว่าประชาชนทั่วไป เนื่องด้วยมีอำนาจและมีอิทธิพลในสังคม โดยใช้สื่อที่ตนเองครอบครองในการให้คุณให้โทษต่อองค์กรหรือบุคคลที่ถูกกล่าวถึงในสื่อได้ส่งผลให้สื่อมวลชน เป็นเวทีสำหรับการต่อสู้ระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ มากกว่าจะทำหน้าที่ในการให้บริการสาธารณะ ดังมีหลักฐานจากเอกสารประกอบการสัมมนาเพื่อจัดทำแผนการศาสนาและการวัฒนธรรม ฉบับที่ 1 ของอนุกรรมการ ฯ ศาสนาและวัฒนธรรม กระทรวงศึกษา 2538 ได้ระบุว่า “โทรทัศน์ วิทยุ และสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ เป็นตัวการทำลายวัฒนธรรม เนื่องจากข้อมูลข่าวสารที่ส่งมามีทั้งภาคความรู้และตัวอย่างวัฒนธรรมที่ขัดแย้งไม่เหมาะสมกับวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ ซึ่งหากนานวันเข้า ภาพเหล่านั้นจะค่อย ๆ ซึมซับ และเกิดการเอาอย่างขึ้น หากวัฒนธรรมท้องถิ่นไม่แข็งแรงพอ ในที่สุดประชาชนจะพากันทิ้งวิถีชีวิตและวัฒนธรรมดั้งเดิม รับวัฒนธรรมต่างแดนมาใช้ และสุดท้ายจะกลืนเอกลักษณ์ของตนเอง” (วีระ บำรุงรักษ์, 2538 : 181)

จากสภาพปัญหาที่ปรากฏขึ้น ทั้งที่เป็นข้อเท็จจริง อันมีหลักฐานปรากฏเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป และที่เป็นข้อวิพากษ์วิจารณ์ต่อการทำหน้าที่ของสื่อในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ ผู้วิจัยเล็งเห็นว่า เป็นความจำเป็นเร่งด่วนประการหนึ่งสำหรับสื่อมวลชนไทยที่ควรมีการบทบาทการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนในการเผยแพร่และถ่ายทอดวัฒนธรรมไทยในสังคมเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อให้เข้าใจชัดเจนถึงลักษณะการทำหน้าที่ของสื่อว่า เป็นผู้รับและถ่ายทอดวัฒนธรรมบริโศณิคมจากตะวันตก หรือถ่ายทอดวัฒนธรรมที่เป็นของไทย หรือเป็นผู้ทำลายวัฒนธรรมไทย ดังคำวิพากษ์วิจารณ์

งานวิจัยนี้ มุ่งศึกษาบทบาทในการสร้าง และถ่ายทอดวัฒนธรรมของสื่อมวลชนไทยในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ จำนวน 2 ประเภท คือ สื่อสิ่งพิมพ์ และสื่อโทรทัศน์ ทั้งนี้ เพื่อศึกษาให้ทราบว่า มีวัฒนธรรมไทยประเภทใดบ้างที่ปรากฏผ่านสื่อมวลชนไทย ลักษณะการทำหน้าที่และบทบาทของสื่อมวลชนไทยที่มีต่อกระบวนการสร้างและถ่ายทอดวัฒนธรรมไทยเป็นอย่างไร แท้ที่จริงแล้ว สื่อมวลชนไทยแต่ละประเภทมีบทบาทเป็นผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรมไทย เป็นผู้สร้างวัฒนธรรมขึ้น

มาใหม่ หรือมีบทบาทเป็นเพียงผู้รับวัฒนธรรมที่ปรากฏอยู่ในสังคม แล้วถ่ายทอดวัฒนธรรมต่อไปยังประชาชนตามเครื่องมือหรือกลไกที่สื่อประเภทนั้น ๆ มี

ทั้งนี้ ผลการวิจัยที่ได้รับ สามารถใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาสื่อมวลชนและสามารถเลือกใช้สื่อที่เหมาะสมสำหรับการถ่ายทอดและพัฒนาวัฒนธรรมแต่ละประเภทของไทย เพื่อให้สอดคล้องกับแนวนโยบายของรัฐ ตามแผนพัฒนาสื่อสารมวลชน เทคโนโลยีสารสนเทศและโทรคมนาคมเพื่อการพัฒนาคนและสังคม พ.ศ. 2542-2551 อันมีหลักการสำคัญเพื่อมุ่งพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของสื่อให้มีความสมดุลระหว่างภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชนและชุมชน และภาครัฐกิจเอกชน พัฒนาผู้ผลิตสื่อให้มีจิตสำนึก มีจรรยาบรรณ และมีความรับผิดชอบต่อสังคม สามารถผลิตสื่อที่มีคุณภาพเพื่อการพัฒนาคนและสังคม

ปัญหานำการวิจัย

1. วัฒนธรรมไทยที่ปรากฏในสื่อมวลชนในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศมีรูปแบบและลักษณะอย่างไร
2. สื่อมวลชนในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ มีบทบาทที่เกี่ยวข้องกับการสร้าง และเผยแพร่วัฒนธรรมอย่างไร
3. สื่อสิ่งพิมพ์และสื่อโทรทัศน์ มีบทบาทในการสร้างและถ่ายทอดวัฒนธรรมในสังคมไทยแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร
4. มีปัจจัยใดบ้างที่มีอิทธิพลต่อการทำหน้าที่สร้าง และถ่ายทอดวัฒนธรรมของสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อโทรทัศน์ไทย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประเภท และลักษณะวัฒนธรรมของสังคมไทย ที่สื่อมวลชนไทยยุคเทคโนโลยีสารสนเทศนำเสนอ
2. เพื่อศึกษาบทบาทของสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อโทรทัศน์ ในการสร้างและถ่ายทอดวัฒนธรรมในสังคมไทยในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาบทบาทของสื่อมวลชนไทยต่อการสร้างและถ่ายทอดวัฒนธรรมในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ ผู้วิจัยเลือกศึกษาจากเนื้อหาที่ปรากฏอยู่ในสื่อมวลชน 2 ประเภท คือ สื่อวิทยุโทรทัศน์ เฉพาะในด้านรายการที่ออกอากาศ และสื่อสิ่งพิมพ์โดยศึกษาในส่วนเนื้อหาที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์ และนิตยสารที่เป็นกลุ่มประชากร โดยศึกษาเฉพาะสื่อสิ่งพิมพ์ที่ตีพิมพ์เผยแพร่ และผังรายการ ประเภทต่าง ๆ ทางสื่อโทรทัศน์ที่ออกอากาศใน พ.ศ. 2538-2543

นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

บทบาท (Role)	หมายถึง การปฏิบัติตามหน้าที่ที่พึงประสงค์ของสื่อมวลชนไทย
สื่อมวลชน (Mass Media)	หมายถึง สื่อมวลชนไทย 2 ประเภท ได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ ประกอบด้วยหนังสือพิมพ์ นิตยสารและสื่อโทรทัศน์
การสร้างวัฒนธรรม (Cultural Creation)	หมายถึง การผลิตหรือสร้างวัฒนธรรมขึ้นมาใหม่ ของสื่อมวลชน โดยมีได้รับหรือปรับเปลี่ยนมาจากวัฒนธรรมดั้งเดิมหรือวัฒนธรรมต่างประเทศ
การถ่ายทอดวัฒนธรรม (Cultural Transmission)	หมายถึง การนำเสนอเนื้อหาวัฒนธรรมที่ปรากฏอยู่ หรือมีอยู่แล้วในสังคมให้เป็นที่รับรู้ และยึดถือ สืบทอดต่อไป
ยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology Age)	หมายถึง ระยะเวลา นับตั้งแต่ พ.ศ. 2538 ซึ่งรัฐบาลไทยประกาศให้เป็นปีแห่งเทคโนโลยีสารสนเทศ อันเป็นปีที่หน่วยงานต่าง ๆ ในสังคมไทยเริ่มให้ความสำคัญอย่าง เป็นทางการและเป็นรูปธรรมต่อการใช้งานด้าน ข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการทำงานและการใช้งานในชีวิตประจำวัน มากขึ้น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบถึงประเภท ลักษณะ และเนื้อหาของวัฒนธรรมไทยที่ปรากฏในสื่อมวลชนไทย 2 ประเภท ได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ และสื่อโทรทัศน์
2. ได้ทราบถึงบทบาทของสื่อมวลชนไทยในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีต่อการสร้างและถ่ายทอดวัฒนธรรม
3. ได้ทราบปัจจัยที่มีบทบาทต่อการสร้าง และถ่ายทอดวัฒนธรรมของสื่อมวลชนไทย
4. สามารถนำผลการวิจัยที่ได้ เป็นแนวทางการวางแผนการใช้ประโยชน์จากสื่อมวลชนไทย ในการอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมไทย
3. ใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาสื่อมวลชน เพื่อให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาสื่อสารมวลชน เทคโนโลยีสารสนเทศและโทรคมนาคมเพื่อการพัฒนาคนและสังคม พ.ศ.2542-2551 ที่มุ่งพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของสื่อให้มีความสมดุลระหว่างภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชนและชุมชน และภาคธุรกิจเอกชน พัฒนาผู้ผลิตสื่อให้มีจิตสำนึก มีจรรยาบรรณ และมีความรับผิดชอบต่อสังคม สามารถผลิตสื่อที่มีคุณภาพเพื่อการพัฒนาคนและสังคม

ประเทศ ทฤษฎีนี้สามารถจำแนกได้เป็นแนวคิดย่อย ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับแต่ละสังคม โดยในสังคมที่ยึดถือตามทฤษฎีดังกล่าว สื่อมวลชนได้รับการคาดหวังให้ปฏิบัติหน้าที่ 5 ประการ ดังนี้ (Denis McQuail, 1983 : 73)

1. การให้ข้อมูล (information) คือ รายงานข้อมูลข่าวสารความเป็นไปของเหตุการณ์ และสถานการณ์ต่าง ๆ ทั้งภายในสังคมและของโลก อธิบายความสัมพันธ์ของอำนาจต่าง ๆ ส่งเสริมและสนับสนุนนวัตกรรม การปรับตัว การพัฒนาและความก้าวหน้าในด้านต่าง ๆ
2. การประสานสัมพันธ์ (correlation) โดยการอธิบาย ให้ความหมายต่อเหตุการณ์หรือข้อมูลข่าวสารที่สำคัญในสังคม ชัดเจนสังคม ประสานกิจกรรมทางสังคมเข้าด้วยกัน ประสานความร่วมมืออันนำไปสู่ความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกในสังคม (consensus)
3. การสร้างความต่อเนื่อง (continuity) นำเสนอความต่อเนื่องของวัฒนธรรมหลัก (dominant culture) วัฒนธรรมรอง (sub-dominant) และการพัฒนาวัฒนธรรมใหม่ (new cultural development) รวมทั้ง หล่อหลอม ทำนุบำรุงรักษาค่านิยมอันดีงามของสังคม
4. การให้ความบันเทิง (entertainment) คือ การสร้างความสนุกสนาน เพลิดเพลิน ผ่อนคลาย แก่ปัจเจกบุคคล ลดระดับความตึงเครียดทางสังคม
5. การระดมสรรพกำลัง (mobilization) คือ การรณรงค์เพื่อระดมความร่วมมือจากคนในสังคมเพื่อวัตถุประสงค์บางอย่างในแง่มุมต่างๆ เช่น การเมือง การพัฒนาเศรษฐกิจ การทำงาน ศาสนา หรือสงคราม เป็นต้น

ทฤษฎีบรรทัดฐานของสื่อมวลชนคาดหวังบทบาทของสื่อมวลชน ว่า มีบทบาทในการพัฒนาพื้นฐานทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม สร้างเอกลักษณ์ทางด้านข้อมูลข่าวสารและวัฒนธรรม ส่งเสริมระบอบประชาธิปไตย และสร้างความสัมพันธ์กับประเทศพัฒนาแล้วอื่น ๆ (McQuail, Denis, 1994 : 131) สำหรับในสังคมประชาธิปไตย โดยเฉพาะสังคมที่อยู่ในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของการเปลี่ยนแปลงเช่นสังคมไทย สื่อมวลชนมักได้รับการคาดหวังให้ปฏิบัติหน้าที่ตามกรอบจรรยาบรรณ และบรรทัดฐานอันพึงประสงค์ สอดคล้องกับแนวคิดของ Wilbur Schramm และ Daniel Lerner (1976 : 85) ได้กำหนดทฤษฎีบรรทัดฐาน ซึ่งเน้นแนวคิดที่ว่าด้วย สื่อมวลชนเพื่อการพัฒนา โดยกล่าวว่า สื่อมวลชน ควรให้ความสำคัญกับการกิจดังต่อไปนี้ (สมควร กวีระ, 2539 : 60)

1. สื่อมวลชนควรยอมรับหลักการและการเินการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ตามนโยบายและแผนที่ได้กำหนดไว้ โดยการเผยแพร่ข่าวสาร ความคิดเห็น และการศึกษาให้เป็นไปในทิศทางที่เห็นด้วยและสนับสนุนแนวนโยบายและแผนดังกล่าว

2. สื่อมวลชนควรช่วยกันอนุรักษ์ พัฒนาและเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมของชาติเพื่อให้เป็นมรดกและเอกลักษณ์ที่แสดงความเป็นชาติ
3. สื่อมวลชนควรให้ความสำคัญกับการแลกเปลี่ยนข่าวสารกับประเทศกำลังพัฒนาอื่น ๆ ที่มีความใกล้ชิดกันทางภูมิศาสตร์ ทางวัฒนธรรมและการเมือง

ตามแนวทฤษฎีดังกล่าว สื่อมวลชนควรมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม โดยผูกพันอยู่กับความรับผิดชอบตามแนวทางพัฒนาตามครรลองประชาธิปไตย เฉพาะอย่างยิ่งกับสังคมประชาธิปไตยของไทยที่กำลังต้องการการแก้ไขและพัฒนาอย่างเร่งด่วนในทุกด้าน ปัญหาที่เกิดขึ้นคือ ทำอย่างไรจึงจะให้ผู้สร้างสาร ใช้ปัญญาเต็มที่ในการสร้างสรรค์ โดยมีเจตนาที่ดีต่อผู้ชม ผู้ฟัง จัดรายการด้วยความรับผิดชอบ ส่วนในฐานะผู้รับสารเอง ต้องมีความชัดเจนในการรับ โดยเข้าถึงความจริงของสิ่งเหล่านั้น รู้จักการเลือก รู้จักรับ ต้องสามารถจับประเด็นได้ ต้องสามารถสื่อสารเป็น และสามารถนำข้อมูลที่ได้รับมาสร้างความคิดความเห็นใหม่ เพื่อใช้แก้ปัญหา และสร้างสรรค์ให้พัฒนาต่อไปได้อย่างถูกต้อง

ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดเกี่ยวกับบรรทัดฐานสื่อสารมวลชนตามกรอบทฤษฎีสื่อสารเพื่อการพัฒนาเพื่อวิเคราะห์ลักษณะการแสดงบทบาทในการเผยแพร่วัฒนธรรมในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ อันเป็นหน้าที่ประการหนึ่งของสื่อมวลชนว่า สื่อมวลชนของไทยได้แสดงบทบาทตามกรอบแนวคิดดังกล่าวหรือไม่ มีปัจจัยใดที่ส่งผลต่อการปฏิบัติหน้าที่หรือไม่ปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าว นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้ใช้การทำหน้าที่ในด้านการสร้างความต่อเนื่องของสื่อมวลชนเพื่อวิเคราะห์ลักษณะการนำเสนอวัฒนธรรมหลัก วัฒนธรรมรอง รวมทั้งวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นใหม่ในสังคมไทยด้วย

2. แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมศึกษา

วัฒนธรรมไทยเป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมต่าง ๆ ในสังคมไทย เช่น วัฒนธรรมหลวง (อันหมายถึงวัฒนธรรมของพระมหากษัตริย์และวัฒนธรรมของชาติ-ผู้วิจัย) กับวัฒนธรรมราษฎร์ (หมายถึงวัฒนธรรมของประชาชนทั่วไป) วัฒนธรรมชนชั้นสูง-ชั้นกลาง และชั้นล่าง รวมทั้งวัฒนธรรมของคนเมืองกับคนชนบท (กาญจนา แก้วเทพ, 2539 : 35)

ในทางสังคมวิทยา มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้นิยามของคำว่า “วัฒนธรรม” ในหลายกรณี ดังนี้

วิระ บำรุงรักษ์ (2538 : 7) กล่าวว่า วัฒนธรรมมีความหมายถึงสิ่งต่อไปนี้

1. วิถีชีวิตของคนในสังคม เป็นแบบแผนประเพณีปฏิบัติ และการแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิดในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่สมาชิกในสังคมเดียวกันสามารถเข้าใจซาบซึ้ง ยอมรับและใช้ปฏิบัติร่วมกัน อันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคมนั้น
2. ความเจริญงอกงาม ซึ่งเป็นผลจากระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับธรรมชาติ จำแนกเป็น 3 ด้าน คือ จิตใจ สังคม และวัตถุ มีการสร้างสมและถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง จนกลายเป็นแบบแผนที่สามารถเรียนรู้และก่อให้เกิดพฤติกรรมและผลิตผลทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (2537 : 11) ได้ให้นิยามของวัฒนธรรมว่า หมายถึง รูปแบบและวิธีการต่างๆ ที่มนุษย์จะใช้ในการปฏิบัติเพื่อให้จริยธรรมสำแดงผลตามสังขรรณในทางที่จะทำให้ชีวิตและสังคมของตนดำเนินไปด้วยดี

ในความหมายตามกรอบและทิศทางแผนวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ.2535-2539 (อ้างใน ชาติถาวรบุรุษ, 2534 : 22) ให้นิยามว่า วัฒนธรรมหมายถึง วิถีชีวิตของมนุษย์ที่เกิดจากระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับธรรมชาติ วัฒนธรรมมีทั้งสาระและรูปแบบที่เป็นระบบความคิด วิธีการ โครงสร้างทางสังคม สถาบัน แบบแผนและทุกสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น การดำเนินการใด ๆ เกี่ยวกับวัฒนธรรมต้องเข้าใจบริบท เจือใจ และศักยภาพของมนุษย์ ตลอดจนสิ่งที่เกิดขึ้นใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นเพื่อปรับวิถีชีวิตให้เหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลงที่ไม่หยุดยั้ง

ดังนั้น ลักษณะประการสำคัญของวัฒนธรรม จึงได้แก่ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2537 : 19-25)

1. รูปแบบที่สื่อสารสำหรับคนกลุ่มใหญ่ มิใช่เรื่องเฉพาะตัวบุคคล ดังนั้น กิจกรรมสมัยใหม่ เช่น การโฆษณา ก็ถือเป็นวัฒนธรรมประเภทหนึ่ง ซึ่งอาจเรียกได้ว่า เป็นวัฒนธรรมสมัยใหม่
2. วัฒนธรรมที่ดี ต้องถึงพร้อมด้วยสาระและรูปแบบ หมายถึง มีเนื้อหาสาระที่มีประโยชน์ และสามารถสื่อไปยังประชาชนอย่างได้ผล
3. วัฒนธรรมมีความต่อเนื่องเป็นกระแส หมายถึง มีการตั้งสมถ์ถ่ายทอดและต่อเนื่องกันไปไม่หยุดนิ่ง หรือตายอยู่กับที่ เป็นเรื่องที่สืบเนื่องจากอดีตมาถึงปัจจุบัน และเป็นรากฐานต่อไปถึงในอนาคต

แนวคิดของพระธรรมปิฎกที่มีต่อลักษณะของวัฒนธรรม สอดคล้องกับ จูไรรัตน์ จันทร์ธารง (อ้างใน รัชนิกร เศรษฐ, 2532 : 4-5) ซึ่งกล่าวถึงลักษณะของวัฒนธรรมไว้ดังนี้

1. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นและปรับปรุงจากธรรมชาติและมนุษย์จะเรียนรู้วัฒนธรรมจากกันและกัน หมายถึงเป็นสิ่งที่ได้มาโดยการเรียนรู้ มิได้เกิดขึ้นเองโดยปราศจากการเรียนรู้ หรือสัญชาตญาณ
2. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มีการสืบต่อเนื่อง เป็นมรดกทางสังคมที่มีการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง มนุษย์ได้เรียนรู้วัฒนธรรมจากทั้งที่ตายไปแล้ว และที่ยังมีชีวิตอยู่ โดยได้รับความรู้เป็นมรดกตกทอดกันมาเป็นลำดับโดยผ่านสัญลักษณ์ต่าง ๆ เช่น ภาษา
3. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มีลักษณะเพิ่มพูนหรือขยายตัวโดยการค้นพบสิ่งใหม่ การประดิษฐ์ และการแพร่กระจายเพื่อสร้างสิ่งใหม่ขึ้นมา และประสบการณ์ของมนุษย์จะถูกสะสมและเพิ่มพูนมา
4. วัฒนธรรมเป็นสมบัติร่วมกันของกลุ่มหรือสังคม มิใช่ของบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะ และเป็นสมบัติซึ่งมีความแตกต่างกันออกไปในแต่ละสังคม
5. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มิได้อยู่แล้วก่อนบุคคลจะเกิดและมีชีวิตในสังคม วัฒนธรรมจะยังคงอยู่ต่อไปหลังจากบุคคลนั้นตายไปแล้ว

เมื่อพิจารณาถึงคุณลักษณะของวัฒนธรรมดังกล่าว พบว่า กระบวนการสำคัญของการดำรงอยู่ของวัฒนธรรม คือ การสืบทอดและพัฒนาวัฒนธรรม ซึ่งนับเป็นกระบวนการที่ได้ดำเนินการและมีวิวัฒนาการอย่างต่อเนื่องไม่หยุดนิ่ง กระบวนการเรียนรู้และสืบทอดวัฒนธรรมเริ่มที่ครอบครัว โดยการสังเกตและการอบรมสั่งสอน จากการถ่ายทอดในระดับใกล้ตัวขยายออกไปถึงการเรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมในสถานศึกษา ในชุมชน ท้องถิ่น และระดับชาติ กระทั่งถึงระดับสากลในที่สุด

สำหรับวัฒนธรรมไทย มีคุณลักษณะประการสำคัญที่กล่าวได้ว่า เป็นเอกลักษณ์ คือ เป็นวัฒนธรรมที่มีความสามารถในการปรับตัวสูง กล่าวคือ เปิดรับวัฒนธรรมอื่นค่อนข้างมาก มีความยืดหยุ่นสูง คือ สามารถผ่อนสั้นผ่อนยาว รับในสิ่งที่เหมาะสมและสอดคล้อง แต่ขณะเดียวกันก็สามารถยึดมั่นในลักษณะเดิมได้จนไม่ถึงกับเสียเอกลักษณ์เดิมไป (สนิท สมักรการ, 2534 : 79-81)

ประเภทของวัฒนธรรม

การจำแนกวัฒนธรรม สามารถใช้เกณฑ์พิจารณาได้หลายประเภท เช่น

1. จำแนกตามการนำมาใช้ประโยชน์ จำแนกวัฒนธรรมได้ ดังนี้ (เพ็ญศักดิ์ จักภูจินดา, 2544

- วัฒนธรรมที่ปฏิบัติในชีวิตประจำวัน หมายถึง วัฒนธรรมที่อยู่ในกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งสามารถศึกษาได้จากการศึกษาทั้งทางตรงและการศึกษาทางอ้อม
- วัฒนธรรมที่เป็นมรดกของชาติ หมายถึง ทรัพย์สินมรดกที่อยู่ในการดูแลและควบคุมของกรมศิลปากร

2. จำแนกตามลักษณะเนื้อหา สามารถจำแนกวัฒนธรรมได้ดังนี้ (วีระ บำรุงรักษ์, 2538 :

100)

- วัฒนธรรมการดำรงชีวิต ได้แก่ แบบแผนที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตการทำมาหากินของประชาชนทั่วไป
- วัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจ คือ แบบแผนการอยู่ร่วมกัน การแสดงออกในกิจกรรมประเภทต่าง ๆ
- วัฒนธรรมทางศาสนาและจริยธรรม ได้แก่ แบบแผน แนวคิด และหลักปฏิบัติเกี่ยวกับศีลธรรม จริยธรรม ความเชื่อ และปรัชญา
- วัฒนธรรมทางสุนทรียศาสตร์ ได้แก่ แบบแผน แนวคิดที่เกี่ยวกับความงาม รสนิยม ศิลปกรรมต่าง ๆ
- วัฒนธรรมทางภาษาและวรรณกรรม ได้แก่ แบบแผนการสื่อสาร วรรณคดี เรื่องราวของภูมิภาค ชนชาติต่าง ๆ

3. จำแนกตามลักษณะกิจกรรม สามารถจำแนกวัฒนธรรมได้ดังนี้

- วัฒนธรรมทางการบริโภค หรือวัฒนธรรมที่ว่าด้วยกิจกรรมในการรับประทานอาหาร
- วัฒนธรรมการอยู่ คือ วิถีจัดและสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัย
- วัฒนธรรมการแต่งกาย ได้แก่ การเลือกชนิดของเสื้อผ้า การแต่งกายตามโอกาสต่าง ๆ
- วัฒนธรรมการพักผ่อน ได้แก่ วิถีจัดเวลาการพักผ่อน ชนิดและอุปกรณ์ที่ใช้ในการพักผ่อน
- วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับการแสดงอารมณ์ เช่น การแสดงความรู้สึกต่าง ๆ ตามกาลเทศะ
- วัฒนธรรมเกี่ยวกับการสื่อความหมาย เช่น การรับและส่งข่าวสาร เครื่องมือเครื่องใช้เกี่ยวกับการสื่อความหมายนั้น ๆ
- วัฒนธรรมเกี่ยวกับการจราจร ขนส่ง
- วัฒนธรรมเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ คือ การจัดระบอบการปกครอง การควบคุมพฤติกรรมของบุคคลหรือกลุ่ม
- วัฒนธรรมเกี่ยวกับการแสวงหาความสุขทางใจและหลักเกณฑ์การดำเนินชีวิต ได้แก่ ความคิด ความเชื่อทางศาสนา และปรัชญาชีวิต

ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยใช้กรอบการจำแนกประเภทวัฒนธรรมของ วีระ บำรุงรักษ์ (2538 : 99) ซึ่งจำแนกประเภทของวัฒนธรรมตามลักษณะเนื้อหา ทั้งนี้ เนื่องด้วยการวิเคราะห์วัฒนธรรมตามเกณฑ์ด้าน เนื้อหาดังกล่าว มีประโยชน์ดังต่อไปนี้

1. ศึกษาวัฒนธรรมการดำรงชีวิต เพื่อประโยชน์ต่อความเข้าใจในชนชาติ ความภาคภูมิใจในบ้านเมือง และเกียรติภูมิของเผ่าพันธุ์
2. ศึกษาวัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจ เพื่อประโยชน์ต่อการปรับปรุงชีวิตของบุคคลในสังคม ครอบครัว พัฒนาการเมือง เศรษฐกิจ วิถีชีวิต ค่านิยม ความผาสุกของสังคม
3. ศึกษาวัฒนธรรมทางศาสนาและจริยธรรม เพื่อประโยชน์ต่อการนำมาซึ่งความผาสุกของบุคคล และสังคม จรรยาบรรณ และความมั่นคงของชาติ
4. วัฒนธรรมทางสุนทรียศาสตร์ เพื่อประโยชน์ต่อการนำศิลปะมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการเมือง เศรษฐกิจ อุตสาหกรรม และการรักษาสภาพแวดล้อม
5. วัฒนธรรมทางภาษาและวรรณกรรม เพื่อประโยชน์ต่อความเข้าใจ และพัฒนาความรู้ของตนเอง เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต รักษาเอกลักษณ์ของสังคมและเผ่าพันธุ์

สังคมไทย มีรูปแบบการพัฒนาไม่แตกต่างจากกระบวนการพัฒนาของชนชาติอื่น ๆ คือ ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งความเจริญทางวัตถุมาก จนละเลยความสำคัญของการพัฒนาจิตใจและวัฒนธรรม จนทำให้เกิดปัญหาต่อลักษณะวัฒนธรรมไทย เช่น (วีระ บำรุงรักษ์, 2538 : 144-145)

1. ปัญหาวัฒนธรรมพื้นบ้าน และชาติพันธุ์วิทยา ขาดการเอาใจใส่สนับสนุน ทำให้เกิดการเสื่อมสลาย คนไทยสูญเสียปัญหาพื้นบ้าน แต่กลับไปให้ความสำคัญและยกย่องเชิดชูภูมิปัญญาสากล
2. การปลูกฝังจริยธรรม คุณธรรมตามหลักศาสนา ขาดการเอาใจใส่จากสถาบันศาสนาและหน่วยงานของรัฐ เนื่องจากไม่มีการมอบหมายงานอย่างชัดเจน ทำให้การดูแลทรัพย์สินทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของชาติในหลายพื้นที่เป็นไปตามยถากรรม ตามกระแสโฆษณาของสื่อมวลชน
3. กระแสการเดินทางเข้ามาของชาวต่างชาติ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อการท่องเที่ยว แม้จะนำเงินตราเข้าประเทศ แต่สิ่งที่นำมาด้วย คือ วัฒนธรรมที่ขัดแย้งกับพื้นฐานอันเป็นเอกลักษณ์ไทยเข้ามาเผยแพร่ เช่น การแต่งกาย การใช้ภาษา การแสดงออก เป็นต้น
4. การบริหารและจัดการทางวัฒนธรรมยังไม่ชัดเจน ขาดการมอบหมายหน้าที่เป็นการเฉพาะ ขาดการฝึกอบรมบุคลากรทางวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นช่างเทคนิค นักวิชาการ หรือแม้กระทั่งเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน

อย่างไรก็ตาม แม้วัฒนธรรมไทยจะประสบปัญหาดังกล่าว การสืบทอดวัฒนธรรมก็ยังคงดำเนินต่อไปพร้อมความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้น กระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง หรือจากสังคมหนึ่งไปสู่อีกสังคมหนึ่ง ต้องอาศัยสถาบันทางสังคมต่าง ๆ เป็นกลไกผลักดัน ไม่ว่าจะเป็น สถาบันครอบครัว การศึกษา รวมทั้งสื่อมวลชนนับเป็นกลไกหนึ่งที่สำคัญในกระบวนการถ่ายทอดและกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม และทวีความสำคัญขึ้นเป็นลำดับตามความซับซ้อนของสังคมและความก้าวหน้าของเทคโนโลยี

3. กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม

กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตและพฤติกรรมที่บุคคลในสังคมได้เคยประพฤติปฏิบัติติดต่อกันมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ไปสู่แบบแผนใหม่ที่ยังไม่เคยชินมาก่อน โดยมากมักเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นโดยไม่รู้ตัวมาก่อน (นิยพรรณ (ผลวัฒน์) วรรณศิริ, 2540 : 44) การเปลี่ยนแปลงไม่จำเป็นต้องเป็นไปในทิศทางบวกเสมอไป แต่อาจเป็นไปได้ทั้งการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นหรือเลวลงก็ได้

ในกระบวนการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม นักโบราณคดีให้ความเห็นว่า วัฒนธรรมสามารถดำรงอยู่ต่อไปได้เนื่องจากการอนุรักษ์และพัฒนา แต่วัฒนธรรมของชาติอื่น ๆ อาจถูกกระทบและแทนที่จากวัฒนธรรมอื่นได้ แต่เป็นไปในลักษณะของการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมเก่าและใหม่ ซึ่งสาเหตุที่นำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม อาจสามารถสรุปได้ว่า เกิดจากปัจจัยดังต่อไปนี้ (นิยพรรณ (ผลวัฒน์) วรรณศิริ, 2540 : 45)

1. การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม เช่น การเปลี่ยนแปลงลักษณะภูมิประเทศ การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจและการเมือง เป็นต้น
2. ความรู้สึกเบื่อหน่ายในความซ้ำซาก จำเจของบุคคลในสังคม
3. การอพยพย้ายถิ่น หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยอย่างถาวร ด้วยสาเหตุต่าง ๆ เช่น การแต่งงานกับคนต่างสังคม การประกอบอาชีพ กิจกรรมชาติ หรือสาเหตุทางการเมืองทำให้ต้องอพยพลี้ภัย เป็นต้น
4. การติดต่อกับคนต่างสังคม และรับแนวคิด พฤติกรรมใหม่ ๆ เข้ามาใช้ ทำให้พฤติกรรมของบุคคลมีความเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

กระบวนการที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมอันเป็นผลจากปัจจัยดังกล่าว อาจส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมรูปแบบต่าง ๆ ได้ โดยกระบวนการดังกล่าวจำแนกได้เป็นหลายประเภท ซึ่งงานวิจัยนี้ให้ความสนใจต่อ 3 กระบวนการดังต่อไปนี้ (นิยพรรณ (ผลวัฒนธรรม) วรรณศิริ , 2540 : 46)

1. การปลูกฝังวัฒนธรรม (enculturation)

การปลูกฝังวัฒนธรรม เป็นการเรียนรู้วัฒนธรรมหรือรูปแบบพฤติกรรมด้านต่าง ๆ จากคนรุ่นเก่าให้กับคนรุ่นใหม่ของสังคม นักวิชาการบางคน เห็นว่า เป็นกระบวนการเกี่ยวกับการขัดเกลาทางสังคม (socialization)

การปลูกฝังวัฒนธรรมมักเกิดในวัยเด็ก และเขาบางลงเมื่อบุคคลเติบโตเป็นผู้ใหญ่ขึ้น โดยบุคคลทำหน้าที่ถ่ายทอดวัฒนธรรมดั้งเดิมของสังคมให้กับสมาชิกรุ่นใหม่ต่อไป

2. การรับวัฒนธรรมใหม่ (accultulation)

การรับวัฒนธรรมใหม่ เป็นการรับเอาวัฒนธรรมใหม่ ๆ เข้ามาใช้ในสังคม สัมพันธ์กับกระบวนการปลูกฝังวัฒนธรรมในเชิงผกผัน คือ ถ้าวัฒนธรรมเดิมถูกปลูกฝังมาอย่างแน่นหนาและมั่นคง การรับวัฒนธรรมใหม่จะเป็นไปได้ช้า แต่หากการปลูกฝังวัฒนธรรมเดิมเป็นไปอย่างหละหลวม การรับวัฒนธรรมใหม่จะง่ายและเร็วขึ้น ปัจจัยที่มีส่วนช่วยให้การรับวัฒนธรรมใหม่เป็นไปได้อย่างรวดเร็ว เช่น ความเจริญทางด้านคมนาคมขนส่ง ทำให้การเดินทางสะดวกรวดเร็วขึ้น อิทธิพลของสื่อมวลชนต่าง ๆ และการเผยแพร่วัฒนธรรมโดยตรง คือ การที่ประเทศต่าง ๆ ส่งหน่วยวัฒนธรรมเข้ามาเผยแพร่ยังประเทศไทยโดยตรง เป็นต้น (หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู, 2520 : 19)

โดยมาก วัฒนธรรมที่เข้ามาในไทย มักได้แก่ วัฒนธรรมตะวันตก ซึ่งวัฒนธรรมสำคัญที่มีบทบาทในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ ได้แก่ วัฒนธรรมทางด้านการประยุกต์เทคโนโลยี วัฒนธรรมทางการศึกษา วัฒนธรรมด้านระบอบการปกครอง วัฒนธรรมด้านสันตนาการ วัฒนธรรมทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรมทางการแต่งกาย เป็นต้น

3. การผสมผสานทางวัฒนธรรม (cultural integration)

การผสมผสานทางวัฒนธรรม หมายถึง กระบวนการที่วัฒนธรรมที่แตกต่างกันสองวัฒนธรรมมาพัวพันกันแล้วเกิดการปะปนกันขึ้น แต่ยังสามารถแยกออกว่า วัฒนธรรมใดเป็นวัฒนธรรมเดิมและวัฒนธรรมใหม่ที่ปะปนเข้ามา บางครั้ง การผสมผสานทางวัฒนธรรม อาจนำไปสู่การกลืนกลายทางวัฒนธรรม (cultural assimilation) ซึ่ง Foster (อ้างใน นิยพรรณ (ผลวัฒนธรรม) วรรณศิริ, 2540 : 52) ให้นิยามว่า การกลืนกลายทางวัฒนธรรม หมายถึง ปรากฏการณ์ที่วัฒนธรรมที่แตกต่างกัน 2

วัฒนธรรมมาพบและสัมพันธ์กันอย่างสม่ำเสมอในระยะเวลาอันยาวนานและต่อเนื่องได้มีการหยิบยืม แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกันใช้ จนเกิดเป็นวัฒนธรรมใหม่ที่ไม่มียุทธศาสตร์ของวัฒนธรรมเดิมเหลืออยู่

รูปแบบการผสมผสานทางวัฒนธรรมมีมาแล้วตั้งแต่ในอดีต โดยเริ่มจากการถูกรุกรานโดย สังคมหนึ่งที่เป็นฝ่ายชนะบังคับให้ฝ่ายแพ้ปฏิบัติตาม แต่ในปัจจุบัน การผสมผสานทางวัฒนธรรมมิได้ ใช้กำลังกดขี่บังคับเช่นในสมัยก่อนแต่ดำเนินไปโดยผ่านกระบวนการสื่อสาร การถ่ายทอดเทคโนโลยี หรือการถ่ายทอดวิชาการ การผสมผสานทางวัฒนธรรมมิใช่เป็นเรื่องง่ายเสมอไป และบางครั้งอาจ ก่อให้เกิดผลกระทบในทางลบได้ เช่น เกิดความขัดแย้งทางวัฒนธรรม ระหว่างวัฒนธรรมใหม่กับ วัฒนธรรมประจำชาติ หรือความล่าช้าทางวัฒนธรรมระหว่างผู้ที่อยู่ในสังคมเมืองและสังคมชนบท เป็นต้น

ปัจจุบัน อาจกล่าวได้ว่า เป็นยุคแห่งอุตสาหกรรมการสร้างวัฒนธรรม (cultural industry) ซึ่งมีสื่อมวลชนสมัยใหม่เป็นกลจักรสำคัญในการกลั่นวัฒนธรรมให้กับสังคม และในสภาพความเป็นจริงของสังคมไทย กระบวนการสร้างสรรค์วัฒนธรรมไทย ผู้เผยแพร่ (distributor) มีความหมายและ สำคัญกว่าผู้ผลิตและผู้สร้างสรรค์วัฒนธรรม (producer) เช่น โครงการรณรงค์วัฒนธรรมไทย ของ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (สวช.) สวช.มีบทบาทเป็นผู้ผลิตแนวคิดเรื่องวัฒนธรรม ไทย แต่การรับรู้ของประชาชน จะขึ้นอยู่กับสื่อมวลชนที่จะทำหน้าที่เป็นผู้ถ่ายทอด ซึ่งมีการวิจารณ์ว่า สื่อทำหน้าที่เป็นเพียงผู้บอกข่าวสาร แต่ไม่ได้เล่นบทบาทเป็นผู้ตีความ ให้การศึกษาและเป็นเวที ทางความคิดได้มากนัก

ในการศึกษารูปแบบการถ่ายทอดวัฒนธรรมดังกล่าว ผู้วิจัยได้จำแนกรูปแบบของวัฒนธรรม ที่ผ่านการถ่ายทอด ออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. วัฒนธรรมหลัก (dominant) หมายถึง วัฒนธรรมดั้งเดิมที่เป็นวัฒนธรรมของสังคมไทย อยู่ในสังคมมาตั้งแต่ในอดีต เป็นที่ยอมรับ และปฏิบัติกันเป็นธรรมเนียมของสังคม
2. วัฒนธรรมผสมผสาน หรือวัฒนธรรมที่ดัดแปลงมาจากอดีต หมายถึง วัฒนธรรมดั้งเดิมที่ยัง คงดำรงอยู่จากอดีตจนถึงปัจจุบัน โดยมีใช้วัฒนธรรมกระแสหลักของสังคม เช่น เป็นวัฒนธรรมของ ชนบางกลุ่ม หรือเป็นวัฒนธรรมที่รับ และใช้ในบางกลุ่มเท่านั้น และอาจมีการปรับเปลี่ยนหรือ ประยุกต์โดยรับวัฒนธรรมของชนชาติอื่นเข้ามาบ้างเพื่อการดำรงอยู่ของวัฒนธรรม
3. วัฒนธรรมใหม่ วัฒนธรรมที่กำลังก่อตัวขึ้นใหม่เป็นผลรวมระหว่างวัฒนธรรมหลัก และ วัฒนธรรมผสมผสาน รูปแบบการก่อตัวของวัฒนธรรมใหม่ เกิดจากการรับวัฒนธรรมตะวันตกเข้า

มาประยุกต์และผสมผสานกับวัฒนธรรมไทยและก่อตัวเป็นวัฒนธรรมรูปแบบใหม่ โดยมีได้ทั้งวัฒนธรรมเก่าไปอย่างสิ้นเชิง

ในการศึกษาวัฒนธรรมผ่านมุมมองของการสื่อสารมวลชนนั้น งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาผ่านทฤษฎีวัฒนธรรมศึกษา (cultural studies) ซึ่งมีความเชื่อเป็นพื้นฐานว่า สื่อมวลชนมีบทบาทอย่างสำคัญในการก่อรูปทางวัฒนธรรม และวัฒนธรรมดังกล่าวก็เป็นหัวใจในการก่อรูปและเปลี่ยนแปลงสังคม สื่อมวลชนในการหล่อหลอมทัศนคติที่ประชาชนใช้ในการมองตัวเอง และใช้ในการมองโลก ซึ่งตามพันธกิจที่พึงประสงค์แล้ว สื่อมวลชนมีบทบาทเป็นสื่อของการนำเสนอเรื่องราวทางศิลปวัฒนธรรมเป็นแหล่งพัฒนาและสร้างสรรค์ศิลปะและระบบสัญลักษณ์ใหม่ๆทางวัฒนธรรม นอกจากนั้น ยังเป็นผู้นำในด้านแฟชั่น ค่านิยม วิถีชีวิต และรสนิยมทางศิลปวัฒนธรรมอีกด้วย(อุบลรัตน์ ศิริชูศักดิ์, 2541 : 3)

ตามแนวคิดของวัฒนธรรมศึกษา สิ่งที่เรียกว่า "ความเป็นจริง" ที่ปรากฏอยู่ในสังคม มิใช่สิ่งที่มีอยู่แล้ว แต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมา (construct) โดยสื่อ และประชาชนเป็นผู้รับสื่อเหล่านั้นอย่างกระตือรือร้น (active) ทุกครั้งที่สื่อมวลชนเผยแพร่ผลงาน จะสร้างผลกระทบต่อสังคม สิ่งในกลุ่มนี้สนใจ คือ ผลระยะยาวที่เกิดจากการตั้งสมและตกตะกอนที่ละน้อยจนตกผลึก ดังนั้น ทุกครั้งที่ประชาชนเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชนต่าง ๆ นอกเหนือจากข้อมูลที่ได้รับแล้ว ยังได้รับแบบจำลองพฤติกรรม และความคิดต่าง ๆ จนสั่งสมกลายเป็นส่วนหนึ่งในองค์ความคิดและพฤติกรรมที่แท้จริงของคน

แนวคิดนี้ มองเห็นความสำคัญของสื่อมวลชนเป็นสถาบันที่ทำหน้าที่ในการก่อรูปความเป็นจริงทางสังคมรอบตัวมนุษย์ ทำให้มีการศึกษาว่า ความเป็นจริงแบบใดที่สื่อมวลชนล้อมกรอบคนอยู่ แนวคิดดังกล่าว นำไปสู่การศึกษาวิจัยด้านสื่อมวลชน ทั้งการวิเคราะห์เนื้อหาของสาร เพื่อสำรวจว่ามีภาพ แนวคิด หรือพฤติกรรมใดบ้างที่บรรจุอยู่ในเนื้อหาดังกล่าว จริงหรือไม่ที่การถ่ายทอดวัฒนธรรมผ่านสื่อมวลชน เป็นเพียงวัฒนธรรมบริโภคนิยม ที่เน้นเฉพาะการซื้อสินค้า การบริโภค และการสะสมวัตถุมากกว่าคุณค่าทางจิตใจ ซึ่งสามารถนำไปเชื่อมโยงไปตัวผู้รับได้ว่า ผู้รับสารได้รับบทเรียนอะไรบ้างจากการเปิดรับเนื้อหาสาระที่ผ่านสื่อดังกล่าว

Raymond Williams (อ้างใน กาญจนนา แก้วเทพ, 2539 : 23) กล่าวว่า แนวทางในการศึกษาวัฒนธรรมต้องพิจารณาอย่างเป็นรูปธรรม คือ ต้องศึกษากระบวนการผลิตวัฒนธรรม (production)

และการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดวัฒนธรรม (reproduction) และสื่อมวลชนกลายเป็นสถาบันที่มีบทบาทเป็นอย่างสูงต่อกระบวนการดังกล่าว

ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมศึกษาเพื่อวิเคราะห์ว่า วัฒนธรรมประเภทต่าง ๆ ที่ปรากฏในงานสื่อสารมวลชนของไทยมีลักษณะอย่างไร พร้อมวิเคราะห์ลักษณะมุมมองและกลวิธีการนำเสนอวัฒนธรรมดังกล่าวของสื่อมวลชนว่า เป็นการสร้างวัฒนธรรมใหม่ หรือการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดวัฒนธรรมไทย

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการสำรวจงานวิจัยที่ให้ความสนใจต่อบทบาทของสื่อมวลชนที่มีต่อกระบวนการสร้างและถ่ายทอดวัฒนธรรมไทยโดยองค์รวมมีไม่มากนัก เท่าที่มีผู้ดำเนินการวิจัยที่ผ่านมา มักเป็นการศึกษาวัฒนธรรมด้านใดด้านหนึ่ง หรือเลือกศึกษาสื่อเพียงบางประเภท อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยได้รวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวเพื่อศึกษาเพิ่มเติมและประมวลภาพในระดับมหภาคอันจะเป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจศึกษา ดังนี้

ประยูทธ วรรณอุดม (2540) ศึกษาบทบาทและการดำเนินกลยุทธ์ของสื่อมวลชนในการส่งเสริมหมอลำ พบว่า สื่อมวลชนมีบทบาทต่อการส่งเสริมหมอลำในด้านที่เป็นคุณูปการ คือ การเป็นช่องทางในการเผยแพร่หมอลำให้ออกไปสู่สังคม และการเป็นผู้ผลิตซ้ำ ทำให้หมอลำยังคงอยู่ แต่ในขณะเดียวกันก็ก่อให้เกิดผลเสียคือ ทำให้หมอลำต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบและเนื้อหาการแสดงจนแทบไม่เหลือเค้าศิลปะดั้งเดิม

ผู้วิจัยได้นำผลการวิจัยนี้ศึกษากลยุทธ์ของสื่อมวลชนไทยในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศในการส่งเสริมวัฒนธรรมประเภทต่าง ๆ ว่า สื่อมวลชนไทยในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศมีบทบาทต่อการนำเสนอวัฒนธรรมอย่างไร และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นต่อกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมไทยดังกล่าวเป็นไปในรูปแบบใด รวมทั้งบทบาทดังกล่าวแตกต่างจากบทบาทในการส่งเสริมประเพณี วัฒนธรรมพื้นบ้านตามผลการวิจัยประยูทธ วรรณอุดมหรือไม่ อย่างไร

มนทิรา โรจนวิสุทธิ์ (2539) วิเคราะห์กระบวนการใช้สื่อโทรทัศน์เพื่อรณรงค์วัฒนธรรมไทย พบว่า นโยบายการใช้สื่อโทรทัศน์เพื่อการรณรงค์วัฒนธรรมไทยเกิดจากอุดมการณ์ทางการเมืองและ

เพื่อให้สอดคล้องกับประกาศของ UNESCO ที่ประกาศให้ปี พ.ศ. 2531-2540 เป็นทศวรรษเพื่อการพัฒนาวัฒนธรรม การใช้สื่อโทรทัศน์ในเรื่องการณรงค์ไม่มีแผนงานที่แน่ชัด และลักษณะการสื่อความหมายของสื่อดิจิทัลจะสื่อถึงการเริ่มต้นปีตรึงขวัญวัฒนธรรม การไหว้ วัฒนธรรมด้านต่าง ๆ จากเด็กสู่ผู้ใหญ่ และการล่มสลายของประเพณี ขณะเดียวกันก็กระตุ้นเตือนให้ช่วยกันจรรโลงวัฒนธรรมไทยด้วย

งานวิจัยนี้ ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาบทบาทของสื่อมวลชนประเภทสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อโทรทัศน์ ว่าในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศนี้ สื่อโทรทัศน์มีบทบาทดังงานวิจัยของมนทิรา โรจนวิสุทธิ หรือไม่นอกจากนั้น ยังใช้แนวคิดดังกล่าวมาสื่อมวลชนทั้งสองประเภท ว่า ได้แสดงบทบาทในการถ่ายทอดและสร้างวัฒนธรรมอย่างไร มีทิศทางแสดงบทบาทเป็นไปอย่างไร สื่อสิ่งพิมพ์และสื่อโทรทัศน์มีบทบาทต่อการสร้างและถ่ายทอดวัฒนธรรมแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร

ธนินทร์ ตีรณานนท์ (2538) ศึกษาผลของการใช้สื่อมวลชนที่มีต่อพฤติกรรมกรรมการบริโภคสินค้าและบริการของคนไทยในกรุงเทพมหานคร พบว่า ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีและการพัฒนาของสื่อทำให้ค่านิยมการใช้ชีวิตแบบตะวันตกของไทยเป็นตะวันตกมากขึ้น อิทธิพลของตะวันตกจะมีผลต่อการใช้ชีวิตทั่วไป แต่ในเรื่องอ่อนไหวหรือขัดแย้งกับความเชื่อทางพุทธศาสนา ความเป็นตะวันตกอาจไม่มีผลชัดเจน และหากไม่มีการกำหนดนโยบายในการรักษาหรือคงไว้ซึ่งวัฒนธรรมโดยใช้สื่อต่าง ๆ เป็นเครื่องมืออย่างถูกต้อง และมีวิสัยทัศน์แล้ว วัฒนธรรมไทยจะถูกกลืนหายไปกับความเป็นตะวันตกซึ่งเข้ามากับกระแสโลกาภิวัตน์

แม้ว่างานวิจัยดังกล่าวให้ความสำคัญต่อการศึกษาผู้บริโภค แต่ผลที่ได้รับจากการวิจัยมีความน่าสนใจในด้านการศึกษาถึงวัฒนธรรมตะวันตกที่เข้ามาอิทธิพลต่อวิถีชีวิตแบบไทย ผู้วิจัยได้นำงานวิจัยนี้มาศึกษาลักษณะของวัฒนธรรมที่ปรากฏในสื่อมวลชนไทยในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ ว่าวัฒนธรรมตะวันตก รวมทั้งความก้าวหน้าของเทคโนโลยีที่เข้ามาในสังคมไทยส่งผลต่อรูปแบบวัฒนธรรมที่ปรากฏผ่านสื่อดังผลจากงานวิจัยนี้หรือไม่ อย่างไร

วิภาวี วิโรจน์พันธุ์ (2539) ศึกษาการสร้างความหมายวัฒนธรรมวัยรุ่นในรายการปกิณกะบันเทิงทางโทรทัศน์ พบว่า รูปแบบและเนื้อหารายการถูกกำหนดโดยนโยบายและวัตถุประสงค์ขององค์กรผู้ผลิตที่มุ่งตอบสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายที่เป็นวัยรุ่นและตอบสนองผลประโยชน์ทางธุรกิจขององค์กรผู้ผลิต และผู้อุปถัมภ์ กระบวนการสร้างความหมายวัฒนธรรมวัยรุ่นผ่านสื่อโทรทัศน์มีการเข้ารหัสในระดับต่าง ๆ ระดับแรกเป็นการเข้ารหัสทางสังคมเพื่อการรับรู้ “ความเป็น

จริงเกี่ยวกับวัฒนธรรมวัยรุ่น” ระดับที่สอง เป็นการเข้ารหัสทางสังคมเพื่อนำเสนอทางสื่อโทรทัศน์ที่มีต้นแบบมาจากสถานีโทรทัศน์ MTV ระดับที่สาม เป็นการเข้ารหัสทางอุดมการณ์เพื่อให้เกิดการรับรู้และตีความอุดมการณ์ทันสมัยบริโภคนิยมและตะวันตกนิยม

ผู้วิจัยได้นำงานวิจัยดังกล่าวมาศึกษาลักษณะการสร้างและการถ่ายทอดวัฒนธรรม รวมทั้งลักษณะของวัฒนธรรมที่ปรากฏในสื่อมวลชน ว่าดำเนินไปในลักษณะของวัฒนธรรมบริโภคนิยมหรือไม่ อย่างไร รายการประเภทอื่นๆ ทางสื่อโทรทัศน์นอกเหนือไปจากรายการสำหรับวัยรุ่นมีรูปแบบเนื้อหาและการนำเสนอเหมือน หรือแตกต่างไปจากงานวิจัยของวิภาวี วิโรจน์พันธุ์ หรือไม่อย่างไร

วรรณา สุชาติสุธาธรรม (2538) ศึกษาบทบาทและผลกระทบของโทรทัศน์ที่มีต่อความคิดเห็นในการได้รับความรู้ด้านวัฒนธรรมไทยและการตระหนักถึงการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย พบว่ากลุ่มตัวอย่าง อันได้แก่ ประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร ได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยจากการชมรายการทางสื่อโทรทัศน์ ความรู้ด้านวัฒนธรรมไทยที่ได้รับมากที่สุด คือ ความรู้เกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ รองลงมาได้แก่สถาบันชาติและศาสนา โดยรายการข่าว รายการความรู้และการศึกษา รายการ โน้มน้ำใจและจงใจและรายการโฆษณาประชาสัมพันธ์จะให้ความรู้เกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์มากที่สุด ยกเว้นรายการบันเทิงซึ่งได้รับความรู้เกี่ยวกับสถาบันชาติมากที่สุด นอกจากนี้ วรรณา สุชาติสุธาธรรม ได้ตั้งข้อสังเกตว่า สาเหตุที่กลุ่มตัวอย่างได้รับความรู้ด้านสถาบันพระมหากษัตริย์มากที่สุด อาจเนื่องมาจากช่วงเวลาของการเก็บข้อมูลอยู่ในช่วงปีกาญจนาภิเษกที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงครองราชย์ครบ 50 ปี และอยู่ในช่วงหลังการสวรรคตของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี จึงมีรายการเทอดพระเกียรติทางสื่อมวลชนต่าง ๆ จำนวนมาก

ผู้วิจัยได้นำข้อสรุปจากงานวิจัยดังกล่าวมาวิเคราะห์เนื้อหาของรายการที่ปรากฏทางสื่อโทรทัศน์ไทยว่า ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ สื่อโทรทัศน์มีเนื้อหาทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับสถาบันต่าง ๆ ตามการรับรู้ของกลุ่มตัวอย่างหรือไม่ และการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์มีความสัมพันธ์กับวโรกาสสำคัญ หรือมีการนำเสนออย่างต่อเนื่องเป็นภาวะปกติ และยังมีเนื้อหาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมหรือไม่ อย่างไร นอกจากนี้ เนื้อหาที่ปรากฏทางสื่อโทรทัศน์มีรูปแบบและประเภทของเนื้อหาทางวัฒนธรรมต่างไปจากสื่อสิ่งพิมพ์หรือไม่ อย่างไร

กล่าวโดยสรุป งานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ผู้วิจัยได้นำมาใช้ประโยชน์ต่อการวิเคราะห์บทบาทของสื่อมวลชนไทยในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศนี้ แม้จะเป็นงานวิจัยที่ศึกษาเฉพาะบางประเด็น แต่เมื่อนำงานวิจัยมาวิเคราะห์รวมกันแล้วจะเป็นประโยชน์ต่อการใช้เป็นข้อมูลเปรียบเทียบ และเป็นพื้นฐานต่อการศึกษาในประเด็นอื่นที่เกี่ยวข้องได้ เพื่อให้ได้มาซึ่งบทสรุปที่เหมาะสม รวมทั้งการอภิปรายผลการวิจัยที่เกิดขึ้นอย่างมีเหตุผลชัดเจน

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “บทบาทของสื่อมวลชนไทยต่อการสร้างและถ่ายทอดวัฒนธรรมในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ” เป็นการวิจัยเอกสารเชิงสำรวจ เพื่อศึกษาประเภท ลักษณะ และการวิเคราะห์เนื้อหาเบื้องต้นของวัฒนธรรมไทยที่ปรากฏในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ และนำเสนอบทบาทด้านต่าง ๆ ในการสร้างและถ่ายทอดวัฒนธรรม โดยใช้วิธีการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Selection) จากสื่อมวลชนไทย 2 ประเภท เนื่องจากเป็นสื่อที่มีอิทธิพล สามารถเข้าถึงผู้รับสารได้จำนวนมากและรวดเร็ว รวมทั้งเป็นสื่อที่มีบทบาทในด้านต่าง ๆ ต่อผู้รับสารและต่อสังคมเป็นอย่างมากนับจากอดีตจนถึงยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ ได้แก่

1. สื่อสิ่งพิมพ์ ประกอบด้วยหนังสือพิมพ์ และนิตยสาร
2. สื่อโทรทัศน์ ได้แก่ สถานีโทรทัศน์ในส่วนกลางทุกแห่งในประเทศไทย

ในการศึกษา ผู้วิจัยได้รวบรวมสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ ตามกลุ่มประชากรที่ต้องการ เลือกสำรวจเบื้องต้นเฉพาะเนื้อหา โดยไม่นับรวมส่วนโฆษณาและภาพประกอบ การดำเนินการศึกษามีรายละเอียด ดังนี้

ประเภทของข้อมูล

งานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งข้อมูลนำเสนอตามประเด็นต่าง ๆ จำแนกในเนื้อหารายงานการวิจัย โดยประเภทของข้อมูลที่นำเสนอ มีดังนี้

1. เนื้อหาวัฒนธรรมที่ปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์
2. เนื้อหาวัฒนธรรมที่ปรากฏในสื่อโทรทัศน์
3. บทบาทของสื่อมวลชนไทยในกระบวนการทางวัฒนธรรม
  - 3.1 บทบาทของสื่อสิ่งพิมพ์ในการสร้างและถ่ายทอดวัฒนธรรม
  - 3.2 บทบาทของสื่อโทรทัศน์ในการสร้างและถ่ายทอดวัฒนธรรม
  - 3.3 เปรียบเทียบบทบาทของสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อโทรทัศน์
  - 3.4 ปัจจัยที่มีบทบาทต่อการสร้างและถ่ายทอดวัฒนธรรมของสื่อมวลชนไทย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. สื่อบริการ

1.1 ประชากร

ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยเลือกศึกษาบทบาทของสื่อสิ่งพิมพ์ในการถ่ายทอดวัฒนธรรม ทั้งนี้ เนื่องจากด้วยคุณสมบัติของสื่อสิ่งพิมพ์ที่มีลักษณะทันต่อเหตุการณ์ รายงานข่าวสารที่เกิดขึ้นได้อย่างต่อเนื่อง ทั่วถึง และมีรูปแบบการนำเสนออย่างเป็นลวดลายอักษร จึงสามารถวิเคราะห์การแสดงบทบาทได้อย่างเป็นรูปธรรม และสามารถมองภาพสะท้อนสังคมไทยผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ได้อีกด้วย

ประชากรในงานวิจัยนี้ ได้แก่ หนังสือพิมพ์ 3 ฉบับ และ นิตยสาร 3 ฉบับ ที่ตีพิมพ์เผยแพร่ใน พ.ศ. 2538-2543 โดยผู้วิจัยได้กำหนดประชากร และเลือกศึกษาลักษณะเนื้อหาและประเภทของคอลัมน์ที่ปรากฏอยู่ในสื่อสิ่งพิมพ์ทั้ง 2 ประเภท ดังนี้

1.1.1 หนังสือพิมพ์ ผู้วิจัยได้คัดเลือกหนังสือพิมพ์จำนวน 3 ฉบับสำหรับดำเนินการวิจัย โดยใช้เนื้อหาเป็นเกณฑ์ในการคัดเลือก คือ หนังสือพิมพ์มติชน ไทยรัฐ และผู้จัดการ ซึ่งวางจำหน่ายใน พ.ศ.2538 –2543

หนังสือพิมพ์ทั้ง 3 ฉบับ มีเนื้อหาที่มีสาระหลักแตกต่างกัน กล่าวคือ หนังสือพิมพ์มติชน เป็นหนังสือพิมพ์ที่เน้นการเสนอข่าวหนัก (hard news) เช่น ข่าวการเมือง สังคม เศรษฐกิจ ส่วนหนังสือพิมพ์ไทยรัฐเป็นหนังสือพิมพ์ที่เสนอข่าวเบา (soft news) เช่น ข่าวบันเทิง อาชญากรรม และข่าวกีฬา สำหรับหนังสือพิมพ์ผู้จัดการ เป็นหนังสือพิมพ์ที่เสนอข่าวธุรกิจและการวิเคราะห์วิจารณ์ข่าวหรือสถานการณ์ทางเศรษฐกิจ การเมืองทั้งภายในและภายนอกประเทศ

1.1.2 นิตยสาร ผู้วิจัยได้คัดเลือกนิตยสาร ซึ่งวางจำหน่ายใน พ.ศ. 2538-2543 โดยคำนึงถึงลักษณะกลุ่มเป้าหมาย และลักษณะเนื้อหาที่แตกต่างกัน ความนิยม และระยะเวลาการจัดจำหน่ายจำนวน 3 ฉบับ คือ

- นิตยสารรายสัปดาห์ ได้แก่ เนชั่นสุดสัปดาห์
- นิตยสารรายปักษ์ ได้แก่ ขวัญเรือน
- นิตยสารรายเดือน ได้แก่ นิตยสารแพรว

นิตยสารทั้ง 3 ฉบับดังกล่าว เป็นนิตยสารที่มีอายุยาวนานและได้รับความนิยมจากผู้อ่านทั่วโลกกลุ่มต่าง ๆ ในปัจจุบันมาก กล่าวคือ เนชั่นสุดสัปดาห์ เป็นนิตยสารที่เป็นที่นิยมสำหรับนักธุรกิจและ

ผู้ที่สนใจการเมืองซึ่งมักเป็นเพศชาย นิตยสารขวัญเรือน มีเนื้อหาเกี่ยวกับสตรี และการบ้านการเมือง ซึ่งเป็นที่นิยมสำหรับแม่บ้านและสตรีที่มีรายได้ระดับปานกลางถึงระดับต่ำ ส่วนนิตยสารแพรวเป็นที่นิยมของสตรีที่มีรายได้ระดับปานกลางถึงรายได้สูงและมักประกอบอาชีพในแวดวงธุรกิจหรือในชุมชนเมือง

1.2 กลุ่มตัวอย่าง

เมื่อกำหนดประชากรดังกล่าวแล้ว ผู้วิจัยใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย (simple random sampling) ดังนี้

1.2.1 หนังสือพิมพ์ ผู้วิจัยได้คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างจากหนังสือพิมพ์จำนวน 3 ฉบับ คือ หนังสือพิมพ์มติชน ไทยรัฐ และผู้จัดการ ซึ่งวางจำหน่ายใน พ.ศ. 2538-2543 โดยเลือกด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่าย ดังนี้

- 1) หนังสือพิมพ์มติชน เลือกศึกษาสัปดาห์ละ 1 ฉบับ ได้จำนวนทั้งสิ้น 312 ฉบับ
- 2) หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ เลือกศึกษาสัปดาห์ละ 1 ฉบับ ได้จำนวนทั้งสิ้น 312 ฉบับ
- 3) หนังสือพิมพ์ผู้จัดการ เลือกศึกษาสัปดาห์ละ 1 ฉบับ ได้จำนวนทั้งสิ้น 312 ฉบับ

1.2.2 นิตยสาร ผู้วิจัยได้คัดเลือกนิตยสาร ซึ่งวางจำหน่ายใน พ.ศ. 2538-2543 จำนวน 3 ฉบับ ซึ่งใช้วิธีการคัดเลือกด้วยการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย ดังนี้

- 1) นิตยสารเนชั่นสุดสัปดาห์ สุ่มเลือกศึกษาเดือนละ 1ฉบับ คิดเป็นจำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 72 ฉบับ
- 2) นิตยสารขวัญเรือน สุ่มเลือกศึกษาเดือนละ 1 ฉบับ คิดเป็นจำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 72 ฉบับ
- 3) นิตยสารแพรว เนื่องจากเป็นนิตยสารรายเดือนจึงศึกษาทุกฉบับ คิดเป็นจำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 72 ฉบับ

2. สื่อโทรทัศน์

2.1 ประชากร

ผู้วิจัยเลือกกำหนดประชากร คือ พังรายการออกอากาศประจำวันจากสถานีวิทยุโทรทัศน์และศึกษาประเภทและเนื้อหาของรายการทางโทรทัศน์ที่ออกอากาศตั้งแต่ พ.ศ. 2538- 2543 เป็นเวลา 6 ปี โดยใช้วิธีการเลือกแบบเฉพาะเจาะจงจากสื่อวิทยุโทรทัศน์ คือ สถานีวิทยุโทรทัศน์ จำนวน 6 สถานี ได้แก่

- 2.1 สถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 3
- 2.2 สถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5
- 2.3 สถานีโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 7
- 2.4 สถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 9 อ.ส.ม.ท
- 2.5 สถานีโทรทัศน์สีไอทีวี
- 2.6 สถานีโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ของกรมประชาสัมพันธ์

ผู้วิจัยได้ศึกษาเนื้อหาโดยจำแนกประเภทรายการโทรทัศน์ โดยอาศัยเกณฑ์หลักวิธีการนำเสนอรายการ (สุภาพร โพธิ์แก้ว, 2541 : 185-187) สามารถจำแนกรายการโทรทัศน์ได้ดังนี้

1) รายการพูดคุย (the talks program)

ได้แก่ รายการพูดคุยกับผู้ฟัง เป็นรายการที่มีผู้พูดคนเดียวพูดกับผู้ฟังโดยตรง รายการสนทนา (conversational program) เป็นการสนทนาระหว่างผู้ร่วมรายการ 2 คนขึ้นไป ชักถามปัญหาข้อข้องใจให้ผู้ฟังรับทราบ โดยมีผู้ทำหน้าที่สัมภาษณ์ และรายการอภิปราย (discussion program) เป็นการพูดคุยแสดงความคิดเห็นของผู้ร่วมอภิปรายในหัวข้อใดหัวข้อหนึ่ง โดยมีผู้ดำเนินการอภิปรายทำหน้าที่ควบคุมรายการให้ดำเนินไปตามขอบเขตที่กำหนดไว้

2) รายการข่าว (the news program)

หมายถึง รายการที่จัดขึ้นเพื่อรายงานเหตุการณ์สำคัญ ๆ ที่เกิดขึ้นในวันหนึ่ง ๆ เพื่อให้ผู้ชมทราบว่าเกิดเหตุการณ์อะไรขึ้นบ้าง ได้แก่ รายการข่าวประจำวัน (news bulletin) รายการวิเคราะห์ข่าว (news commentary) รายการบรรยายเหตุการณ์ (commentary) และรายการสารคดีเชิงข่าว (news documentary)

3) รายการสารคดีทั่วไป (feature) และรายการสารคดีเชิงวิเคราะห์ (documentary)

ได้แก่ รายการที่ให้ความรู้เฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่ง แต่ต้องมีวิธีการนำเสนอที่หลากหลายเพื่อไม่ให้ผู้ชมเบื่อหน่าย แต่ยังคงเอกภาพเป็นเรื่องราวเดียวกัน

4) รายการนิตยสารทางอากาศ (the magazine program)

หมายถึง รายการที่มีหลายรูปแบบ หลายเรื่องราวอยู่ในรายการเดียวกัน แต่ในความหลากหลายดังกล่าว ยังคงมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในด้านกลุ่มเป้าหมาย และบุคลิกเฉพาะตัวของรายการ

5) รายการสาระบันเทิงปิกนิกะ (variety show)

ได้แก่ รายการที่ผสมผสานรายการหลายรูปแบบรวมอยู่ในรายการเดียวกัน ไม่มีความเชื่อมโยงต่อเนื่อง ไม่มีความเป็นเอกภาพ มักเน้นความบันเทิงมากกว่าสาระความรู้

6) รายการละคร (the drama program)

เป็นการเสนอรายการในรูปแบบของการแสดงบทบาทสมมติ เป็นเรื่องแต่ง โดยอาจแทรกข้อคิดเข้าไปในความบันเทิงด้วย มีการจำลองสถานการณ์ กำหนดตัวแสดง จัดสร้างฉาก แต่งตัว และแต่งหน้าให้สมจริง จำแนกได้เป็น ละครจบในตอน เป็นละครที่จบภายในวันเดียว ความยาว 30 ถึง 60 นาที ละครเรื่องยาว (serial) คือ รายการละครที่ไม่จบในตอนเดียว และรายการละครชุด (series) คือ ละครที่จบเป็นตอน ๆ แต่มีหลายตอน มีแนวเรื่องเป็นแนวเดียวกัน ตัวละครอาจมีชุดเดียวหรือหลายชุดก็ได้

7) รายการดนตรี (the music program)

เป็นรายการที่มุ่งให้ความบันเทิงด้วยเพลงประเภทต่าง ๆ เช่น เพลงสมัยนิยม เพลงลูกทุ่ง เพลงไทยเดิม เป็นต้น

2.2 กลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยกำหนดกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีสุ่มตัวอย่างอย่างง่ายจากผังรายการของสถานีโทรทัศน์ทั้ง 6 แห่งดังกล่าว โดยเลือกศึกษาผังรายการออกอากาศประจำวัน 1 วัน ใน 1 สัปดาห์ คิดเป็นจำนวนผังรายการทั้งสิ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2538-2543 จำนวน 288 วัน ดังนั้น กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในงานวิจัยนี้ คือ ผังรายการออกอากาศประจำวัน จำนวนทั้งสิ้น 1,728 วัน

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากเนื้อหาของสื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ หนังสือพิมพ์ และนิตยสาร และผังรายการจากสื่อโทรทัศน์ที่ออกอากาศแพร่ภาพ ตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ. 2538 - เดือนธันวาคม พ.ศ. 2543 จากสถานีโทรทัศน์ทั้ง 6 สถานี โดยกำหนดเป็นตารางนำเสนอ ดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากสื่อสิ่งพิมพ์กลุ่มตัวอย่าง

เมื่อได้กลุ่มตัวอย่างตามที่ได้กำหนดแล้ว ผู้วิจัยได้นำกลุ่มตัวอย่างมาจัดจำแนกประเภทของเนื้อหาวัฒนธรรมจากคอลัมน์ต่าง ๆ ที่ปรากฏในกลุ่มตัวอย่าง โดยสำรวจเนื้อหาและนับจำนวนรูปแบบและเนื้อหาวัฒนธรรม เพื่อกำหนดลงตารางดังนี้

หนังสือพิมพ์.....ฉบับวันที่.....เดือน.....พ.ศ.25.....

รูปแบบวัฒนธรรม	วัฒนธรรมหลัก	วัฒนธรรมใหม่
เนื้อหาของวัฒนธรรม		
วัฒนธรรมการดำรงชีวิต		
วัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจ		
วัฒนธรรมทางศาสนาและจริยธรรม		
วัฒนธรรมทางสุนทรียศาสตร์		
วัฒนธรรมทางภาษาและวรรณกรรม		

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากสื่อวิทยุโทรทัศน์กลุ่มตัวอย่าง

เมื่อได้กลุ่มตัวอย่างตามที่ได้กำหนดแล้ว ผู้วิจัยได้นำกลุ่มตัวอย่างมาจัดจำแนกประเภทของเนื้อหาวัฒนธรรมจากการศึกษาผังรายการออกอากาศประจำวันและรายละเอียดเนื้อหาที่ปรากฏในรายการประเภทต่าง ๆ ในผังรายการออกอากาศประจำวันที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง โดยสำรวจเนื้อหาและนับจำนวนรูปแบบและเนื้อหาวัฒนธรรม เพื่อกำหนดลงตารางดังนี้

ผังรายการสถานีโทรทัศน์.....ประจำวันที่.....เดือน.....พ.ศ.25.....

รูปแบบวัฒนธรรม	วัฒนธรรมหลัก	วัฒนธรรมใหม่
เนื้อหาของวัฒนธรรม		
วัฒนธรรมการดำรงชีวิต		
วัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจ		
วัฒนธรรมทางศาสนาและจริยธรรม		
วัฒนธรรมทางสุนทรียศาสตร์		
วัฒนธรรมทางภาษาและวรรณกรรม		

ทั้งนี้ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง แม่นตรงและมีความเชื่อถือได้ ผู้วิจัยจึงได้ใช้วิธีรวบรวมและตรวจสอบข้อมูลด้วยตนเอง

การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษานี้ ใช้การวิเคราะห์โดยการวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อศึกษาวัฒนธรรมที่ปรากฏในสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ เพื่อสำรวจลักษณะดังนี้

1. การสืบทอดวัฒนธรรมหลัก หรือวัฒนธรรมดั้งเดิมของไทย หมายถึง การนำเสนอวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีต โดยมีได้มีการปรับเปลี่ยน
2. การนำเสนอวัฒนธรรมที่ผ่านการผสมผสาน หมายถึง การนำเสนอวัฒนธรรมที่ปรับประยุกต์โดยผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมตะวันตก
3. การนำเสนอวัฒนธรรมใหม่ หมายถึง การนำเสนอวัฒนธรรมที่มีใช้วัฒนธรรมหลักของไทย และมีใช้วัฒนธรรมที่ผ่านการผสมผสาน แต่เป็นค่านิยม หรือแบบแผนธรรมเนียมปฏิบัติที่สังคมไทยรับมาใช้ในช่วงยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ

ในการศึกษารูปแบบการถ่ายทอดวัฒนธรรม ผู้วิจัยจำแนกรูปแบบวัฒนธรรมออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. วัฒนธรรมหลัก หมายถึง วัฒนธรรมดั้งเดิมที่ดำรงอยู่ในสังคมมาตั้งแต่สมัยโบราณ และสืบทอดต่อมายังชนรุ่นหลัง
2. วัฒนธรรมใหม่ หมายถึง วัฒนธรรมที่เกิดจากการรับวัฒนธรรมของชนชาติอื่น เช่น วัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาประยุกต์และผสมผสานกับวัฒนธรรมไทย

สำหรับการจำแนกประเภทของข้อมูล ผู้วิจัยได้จำแนกประเภทของวัฒนธรรมดังกล่าวเป็น 5 ประเภทตามลักษณะเนื้อหาซึ่งใช้เป็นเกณฑ์ในการจำแนก ดังนี้

1. วัฒนธรรมการดำรงชีวิต ได้แก่ เนื้อหาที่ว่าด้วยปัจจัยทั่วไปของการดำรงชีวิตของคน โดยพิจารณาเนื้อหาดังต่อไปนี้
  - 1.1 แบบแผนที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต
  - 1.2 แนวคิดเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ
  - 1.3 การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
2. วัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจ ได้แก่ เนื้อหาที่ว่าด้วยคนและความสัมพันธ์พื้นฐานในการพัฒนาเศรษฐกิจทั้งในระดับบุคคล (จุลภาค) และระดับชาติ (มหภาค) ประกอบด้วย
  - 2.1 แบบแผนการอยู่ร่วมกันของคนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม

- 2.2 การแสดงออกในกิจกรรมทางสังคม
  - 2.3 การอยู่ร่วมกันเพื่อความสงบสุขในสังคม
  - 2.4 การเคารพกฎ ระเบียบ ทั้งที่เป็นลายลักษณ์อักษรและไม่เป็นลายลักษณ์อักษร
  - 2.5 แนวคิดในการใช้จ่าย หรือบริโภคนิสัย
3. วัฒนธรรมทางศาสนาและจริยธรรม ได้แก่ เนื้อหาที่เกี่ยวกับกรอบจรรยาบรรณอาชีพที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของคน สังคมและประเพณี ประกอบด้วย
- 3.1 แบบแผน แนวคิด และหลักปฏิบัติเกี่ยวกับศีลธรรม
  - 3.2 จริยธรรม ความเชื่อ
  - 3.3 ปรัชญาชีวิต
4. วัฒนธรรมทางสุนทรียศาสตร์ ได้แก่ เนื้อหาที่ว่าด้วยความงามของบ้านเมืองและรสนิยมของผู้คน ประกอบด้วย
- 4.1 แบบแผน แนวคิดที่เกี่ยวกับความงาม
  - 4.2 รสนิยมทางดนตรี
    - รสนิยมทางการแสดง ละคร ภาพยนตร์
    - ศิลปกรรมต่าง ๆ
    - การรักษาสีลปวัตถุและโบราณวัตถุ
5. วัฒนธรรมทางภาษาและวรรณกรรม ได้แก่
- แบบแผนการสื่อสาร
  - การถ่ายทอดวรรณคดี เรื่องราวของภูมิภาค ชนชาติต่าง ๆ
  - ภาษาเขียน และภาษาพูด

ในการวิเคราะห์ข้อมูล นอกจากใช้วิธีการเชิงปริมาณ คือการรวบรวมจำนวนเนื้อหาและรูปแบบวัฒนธรรมประเภทต่าง ๆ แล้ว ผู้วิจัยยังใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ คือ สํารวจรายละเอียดเนื้อหาเพื่อให้ทราบถึงลักษณะวัฒนธรรมที่ปรากฏในสื่อแต่ละประเภทด้วย ทั้งนี้ เนื่องจากในการสํารวจสื่อวิทยุโทรทัศน์ การศึกษาเพียงชื่อรายการ อาจไม่ทำให้ทราบถึงรายละเอียดของวัฒนธรรมที่ปรากฏอยู่ในรายการได้

การนำเสนอผลการศึกษา

การนำเสนอข้อมูลที่ผู้วิจัยได้สำรวจ และวิเคราะห์จากกลุ่มตัวอย่าง สามารถสรุปผลการวิจัยได้ในลักษณะการพรรณนาวิเคราะห์) โดยจำแนกเป็น 4 บท ได้แก่

- บทที่ 4 เนื้อหาวัฒนธรรมที่ปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์
- บทที่ 5 เนื้อหาวัฒนธรรมที่ปรากฏในสื่อโทรทัศน์
- บทที่ 6 บทบาทของสื่อมวลชนไทยกับการสร้างและถ่ายทอดวัฒนธรรม
- บทที่ 7 บทสรุปและข้อเสนอแนะ

บทที่ 4

เนื้อหาวัฒนธรรมที่ปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์

การวิจัยเรื่อง “บทบาทของสื่อมวลชนไทยต่อการสร้างและถ่ายทอดวัฒนธรรมในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประเภทและลักษณะวัฒนธรรมของสังคมไทยที่ปรากฏในสื่อมวลชนในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ ศึกษาบทบาทของสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ ในการสร้างและถ่ายทอดวัฒนธรรมในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ เปรียบเทียบบทบาทของสื่อมวลชนในการสร้างและถ่ายทอดวัฒนธรรมของสังคมไทยในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ รวมทั้งศึกษาปัจจัยที่มีบทบาทต่อการทำหน้าที่สร้างและถ่ายทอดวัฒนธรรมของสื่อมวลชนไทย โดยสื่อมวลชนที่เลือกศึกษามี 2 ประเภท คือ สื่อสิ่งพิมพ์ และสื่อโทรทัศน์ สื่อสิ่งพิมพ์ ประกอบด้วย หนังสือพิมพ์และนิตยสาร ส่วนสื่อโทรทัศน์ที่เลือกศึกษา ได้แก่ สถานีโทรทัศน์ในส่วนกลางทุกแห่ง

ในบทนี้ ผู้วิจัยนำเสนอเนื้อหาวัฒนธรรมที่ปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเนื้อหาที่ปรากฏในคอลัมน์สื่อสิ่งพิมพ์ที่เลือกมาศึกษาทั้ง 2 ประเภท ที่เผยแพร่ในระหว่าง พ.ศ. 2538 - 2543 โดยใช้วิธีวิเคราะห์เอกสาร

จากผลการศึกษาเนื้อหาวัฒนธรรมที่ปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์ ได้ข้อสรุป ดังนี้

รูปแบบของวัฒนธรรมที่ปรากฏในสื่อมวลชน

การศึกษารูปแบบการถ่ายทอดวัฒนธรรม ผู้วิจัยได้จำแนกประเภทของการปฏิบัติการทางวัฒนธรรมออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. วัฒนธรรมหลัก
2. วัฒนธรรมใหม่

โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. วัฒนธรรมหลัก

วัฒนธรรมหลัก หมายถึง วัฒนธรรมดั้งเดิมที่มีปรากฏอยู่ในสังคมมาตั้งแต่แรกเริ่ม ซึ่งหมายถึง วัฒนธรรมดั้งเดิมที่คนในสังคมไทยปัจจุบันแทบมิได้นำวัฒนธรรมดังกล่าวมาใช้แล้ว และวัฒนธรรมที่คนในสังคมยังคงยึดถือปฏิบัติมาจนถึงปัจจุบัน จากการศึกษา พบว่า สิ่งสิ่งพิมพ์ยังคงให้ความสำคัญกับการนำเสนอวัฒนธรรมหลักบางประเภทอยู่ เช่น วัฒนธรรมทางสุนทรียศาสตร์ และวัฒนธรรมทางภาษาและวรรณกรรม แต่เป็นการนำเสนอในลักษณะของการอนุรักษ์ หรือรำลึกอดีต (nostalgia) ให้คนในยุคปัจจุบันได้รับทราบ โดยวัฒนธรรมหลักที่นำเสนอมิได้เป็นการนำมาผสมผสานหรือปรับใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น คอลัมน์ย้อนอดีตที่ปรากฏตามนิตยสาร ซึ่งเป็นการให้ข้อมูลความรู้ ข้อเท็จจริงผ่านสถานที่สำคัญประกอบการเดินทางท่องเที่ยว ตามโอกาสพิเศษ และในเทศกาลสำคัญ เป็นต้น

ในสังคมไทย นอกจากความพยายามอนุรักษ์วัฒนธรรมหลักและถ่ายทอดไปยังสื่อสิ่งพิมพ์แล้ว ยังมีการเสนอเนื้อหาและกระบวนการการนำเสนอวัฒนธรรมของไทยทั้งวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม และวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรมให้ออกไปสู่สากลด้วย โดยการเสนอข่าวกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่มีโอกาสได้รับการเผยแพร่ไปยังต่างประเทศ เช่น การเสนอข่าวการแสดงนาฏศิลป์ของเยาวชนไทยในสหรัฐอเมริกา ทำให้วัฒนธรรมไทยได้รับการยอมรับจากนานาชาติ หรือเสนอข่าววัฒนธรรมไทยที่ได้รับรางวัลจากเข้าร่วมประกวดแข่งขันในระดับชาติหรือนานาชาติ เป็นต้น

2. วัฒนธรรมใหม่

วัฒนธรรมใหม่ หมายถึง วัฒนธรรมที่คนในสังคมไทยปัจจุบันยึดถือปฏิบัติ โดยมีใช้วัฒนธรรมกระแสหลักของสังคม เช่น วัฒนธรรมที่เกิดจากรับวัฒนธรรมของชนชาติอื่นเข้ามาผสมผสาน เช่น ยุโรป อเมริกา ญี่ปุ่น เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมนั้น วัฒนธรรมใหม่มักเป็นผลรวมระหว่างวัฒนธรรมหลักของไทย และวัฒนธรรมตะวันตก

จากการศึกษา พบว่า วัฒนธรรมใหม่ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศมีลักษณะโน้มเอียงไปทางโลกฆราวาสมากขึ้น หมายถึง วัฒนธรรมที่อาศัยกลไกของระบบตลาดเป็นเกณฑ์ เนื้อหาของวัฒนธรรมที่ปรากฏแสดงภาพสะท้อนแนวคิดในเชิงตะวันตกมากขึ้น รูปแบบวัฒนธรรมดังกล่าวปรากฏในคอลัมน์ และภาพในสื่อสิ่งพิมพ์

รูปแบบการก่อตัวของวัฒนธรรมใหม่ เกิดจากการรับวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาประยุกต์และผสมผสานกับวัฒนธรรมไทย ก่อตัวเป็นวัฒนธรรมรูปแบบใหม่ โดยมีได้ทั้งวัฒนธรรมเก่าไปอย่าง

สิ้นเชิง อย่างไรก็ตาม การผสมผสานทางวัฒนธรรมดังกล่าวยังไม่ลงตัวนัก กล่าวคือ ให้สัดส่วนกับวัฒนธรรมตะวันตกมากกว่าวัฒนธรรมไทย และอาจมีวัฒนธรรมของชาติอื่นผสมผสานด้วย เช่น จีน ญี่ปุ่น อังกฤษ อเมริกา เป็นต้น ทั้งนี้ เป็นไปตามเนื้อหาที่นำเสนอในแต่ละประเด็น

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์เนื้อหาที่ปรากฏในคอลัมน์และรายการประเภทต่างๆ จากสื่อทั้ง 2 ประเภท โดยนอกจากผู้วิจัยได้จำแนกประเภทของการปฏิบัติการทางวัฒนธรรมเป็น 2 รูปแบบแล้ว ผู้วิจัยยังได้ศึกษาลักษณะของวัฒนธรรมที่ปรากฏอยู่ในเนื้อหาดังกล่าวด้วย โดยจำแนกลักษณะวัฒนธรรมเป็น 5 ประเภท ดังนี้

1. วัฒนธรรมการดำรงชีวิต
2. วัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจ
3. วัฒนธรรมทางศาสนาและจริยธรรม
4. วัฒนธรรมทางสุนทรียศาสตร์
5. วัฒนธรรมทางภาษาและวรรณกรรม

โดยมีรายละเอียดของเนื้อหาแต่ละประเภท ดังนี้

เนื้อหาของวัฒนธรรมที่ปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์

สื่อสิ่งพิมพ์เป็นสื่อมวลชนที่มีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารสู่สาธารณชน และเนื้อหาเกี่ยวกับวัฒนธรรมไทย นับเป็นอีกเนื้อหาหนึ่งที่ถูกเผยแพร่ผ่านสื่อดังกล่าว ทั้งนี้ รูปแบบและประเภทของวัฒนธรรมที่ปรากฏในเนื้อหาของสื่อสิ่งพิมพ์ไทยระหว่าง พ.ศ. 2538-2543 แสดงได้ดังตารางต่อไปนี้

ประเภท \ รูปแบบ	วัฒนธรรมหลัก	วัฒนธรรมใหม่
วัฒนธรรมการค้าางชีวิต	ประวัติของชนชาติและอัตลักษณ์ทาง ชาติพันธุ์ คติชนวิทยา การแต่งกาย ศาสนา พัฒนาการของสังคม มรดกทางธรรมชาติ บ้านเรือนที่อยู่อาศัย ความเชื่อโบราณเกี่ยวกับโรคภัย ไข้เจ็บ พิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต เทคโนโลยีพื้นบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ชาติพันธุ์วิทยา	การแต่งกาย ครอบครัว การเลี้ยงชีพพื้นฐาน เครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน ความเชื่อโบราณเกี่ยวกับโรคภัยไข้เจ็บ
วัฒนธรรมทาง สังคมและเศรษฐกิจ	ระเบียบพิธีการทางสังคม สถาบันการปกครอง พระราชพิธี สถาบันศาสนา โครงสร้างพื้นฐานในสังคม ฐานันดรในสังคม	สมาชิกในชุมชนและปัจเจกชน สถาบันทางสังคม สังคมและเศรษฐกิจ สถาบันการสื่อสารมวลชน วิถีชีวิต การเมืองการปกครอง ความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน ความปลอดภัยของชุมชน
วัฒนธรรมทางศาสนา และจริยธรรม	ศาสนสถาน นิกายในพุทธศาสนา สังฆกรรม ศิลธรรม-จริยธรรม การศึกษาและการเผยแพร่ศาสนา ศาสนาต่าง ๆ ความเชื่อ	ฐานันดรของศิลปะ ภาพถ่าย ภาพยนตร์ การแก้ไขสภาพแวดล้อม การเดินร่ำ ละคร ศิลปะร่วมสมัย
วัฒนธรรมทาง สุนทรียศาสตร์	จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม นาฏศิลป์ ดุริยางคศิลป์ นาฏดุริยางคศิลป์ การเดินร่ำ ละคร เอกลักษณ์ของศิลปะ ศิลปะร่วมสมัย ปัจจัยพื้นฐานของศิลปะ มัดเจานศิลป์	
วัฒนธรรมทางภาษาและ วรรณกรรม	ข้อมูลเกี่ยวกับภาษา วรรณกรรม วรรณคดี ภาษาถิ่น หรือภาษาพื้นบ้าน	ลักษณะของภาษา กีฬาและนันทนาการ การศึกษาแห่งชาติ มาตรฐานการศึกษาไทย

ตารางที่ 1 แสดงรูปแบบและเนื้อหาวัฒนธรรมที่ปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์

โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. วัฒนธรรมการดำรงชีวิต

วัฒนธรรมการดำรงชีวิต หมายถึง วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต การทำมาหากินของประชาชนทั่วไป โยงใยถึงประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของเผ่าพันธุ์ สังคม เศรษฐกิจ เครื่องมือ เครื่องใช้ที่จำเป็น ศาสนา ความเชื่อ พิธีกรรมต่าง ๆ เช่น การบูชาบรรพบุรุษ ไสยศาสตร์ หัตถกรรม ศาสนอน ศิลปะการตกแต่งร่างกาย สัตว์เลี้ยง มรดกทางสังคม วิถีชีวิตและภูมิปัญญาไทย

วัฒนธรรมการดำรงชีวิตปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์ทุกประเภท และถือเป็นเนื้อหาหลักที่เป็นสาระสำคัญของสิ่งพิมพ์ รูปแบบวัฒนธรรมที่ปรากฏ มีทั้งวัฒนธรรมหลัก และวัฒนธรรมใหม่ โดยมีสัดส่วนของการปรากฏวัฒนธรรมดังกล่าวแตกต่างกันออกไป ซึ่งสามารถจำแนกเนื้อหาวัฒนธรรมการดำรงชีวิตได้ ดังนี้

1.1 ประวัติชนชาติและอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์

ประวัติชนชาติและอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ หมายถึง การนำเสนอเนื้อหาที่ว่าด้วยลักษณะของคนเชื้อชาติไทย อันได้แก่ รูปร่างทางกายภาพ ศิวพรธรรม ประวัติการตั้งถิ่นฐาน สถานที่ตั้งการอพยพ ประวัติการอพยพในยุคสมัยต่าง ๆ

จากการศึกษา พบว่า เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับประวัติชนชาติและอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมหลักอย่างชัดเจน กล่าวคือ สื่อสิ่งพิมพ์ให้ความสำคัญต่อการนำเสนอเนื้อหาที่ว่าด้วยความ เป็นมาของชนชาติไทยในยุคสมัยต่าง ๆ โดยได้ข้อมูลมาจากเอกสารหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ตั้งแต่ในยุคแรกตั้งกรุงสุโขทัย จนกระทั่งถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ปริมาณการนำเสนอเนื้อหาดังกล่าวขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะของนิตยสารแต่ละฉบับ เช่น นิตยสารแพรว ซึ่งเป็นนิตยสารสำหรับสตรี ปรากฏเนื้อหาวัฒนธรรมที่ว่าด้วยประวัติชนชาติและอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ จำนวนไม่มาก ส่วนนิตยสารขวัญเรือนซึ่งให้ความสำคัญต่อเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ มีเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติชนชาติและอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ เช่น ย้อนโลกร้อยล้านปี...ที่ภูมิม้าขาว เป็นต้น

1.2 คติชนวิทยา

คติชนวิทยา หมายถึง เรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับเผ่าชน เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับคติชนวิทยามีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมหลัก เสนอเป็นตำนาน นิทาน หรือสัญลักษณ์ของกลุ่มชน นิตยสารขวัญเรือนให้ความสำคัญต่อการนำเสนอประวัติศาสตร์ชาติไทยอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ และมักเป็นบุคคลระดับ

ราชวงศ์ชั้นสูง เช่น พระมหากษัตริย์ระดับลูกหลวง การฉลองสิริราชสมบัติในสมัยรัชกาลที่ 5 ท้าวศรีสุภาจันทร์ วังหลัง อดีตและอนาคตงานสมโภชรัตนโกสินทร์ 150 ปี รัชกาลที่ 5 ในมุมมองของหนังสือพิมพ์ฝรั่งเศส เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม นอกจากการนำเสนอตำนานของราชวงศ์ชั้นสูงในประวัติศาสตร์แล้ว ในสื่อ นิตยสารยังมีการนำเสนอเรื่องราวตำนานของประชาชนด้วยเช่นกัน เช่น อาข่า ลานสาวกอด ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ ทั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอความเป็นมาของประเพณีหรือพิธีกรรมที่น่าสนใจของชนกลุ่มต่าง ๆ

การเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับวัฒนธรรมการดำรงชีวิตที่ปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์มีความแตกต่างกันไปตามเอกลักษณ์ของสื่อแต่ละประเภท เช่น นิตยสารแพรว ไม่ปรากฏเรื่องราวที่วาดด้วยคติชนวิทยาของชนชาติไทยมากนัก แต่กลับมีเรื่องราวคติชนวิทยาของชนชาติอื่น เช่น คอถัมน์ลูกคนจีน ซึ่งว่าด้วยประเพณี ชีวิตความเป็นอยู่ของคนเชื้อชาติจีนที่เกิดในประเทศไทย เช่น ผู้ให้กำเนิดประเพณีตรุษจีน บิคาแห่งหนังสือพิมพ์ กำเนิดประเทศจีน เพื่อให้ผู้อ่านที่สนใจศึกษาประวัติศาสตร์ประเทศจีน ได้ทราบข้อมูล รวมถึงคนไทยเชื้อสายจีน จะได้ตระหนักถึงบรรพบุรุษของตนด้วย

1.3 การแต่งกาย

การศึกษาด้านการแต่งกาย เป็นการศึกษาการใช้เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม เครื่องประดับ การแต่งหน้า ฐานันดรการแต่งกาย อาวุธประจำตัว ของคนไทย เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับการแต่งกาย มีรูปแบบเป็นทั้งวัฒนธรรมหลัก และวัฒนธรรมใหม่

จากการศึกษา พบว่า การนำเสนอวัฒนธรรมการแต่งกาย ได้รับการนำเสนอ 2 รูปแบบ คือ

ก. การแต่งกายสมัยก่อน

ข. การแต่งกายสมัยใหม่

โดยมีรายละเอียดเนื้อหาที่แตกต่างกัน ดังนี้

ก. การแต่งกายสมัยก่อน

นิตยสารขวัญเรือนและเนชั่นรายลับดาห์ ให้ความสำคัญต่อฐานันดรการแต่งกาย กล่าวคือ เสนอลักษณะเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายของชนชั้นสูง และเครื่องประดับสำหรับตกแต่งในงานพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น คอถัมน์ วันวารที่ผ่านมา จากนิตยสารขวัญเรือน ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับเครื่องแต่งกายสมัยก่อน เช่น เครื่องประกอบพระยศเจ้านายแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เครื่องถนิมพิมพาภรณ์ในสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เป็นต้น

ข. การแต่งกายสมัยใหม่

สื่อสิ่งพิมพ์ทุกประเภท ได้แก่ หนังสือพิมพ์ และนิตยสารทุกฉบับ มีคอลัมน์ประจำที่ เกี่ยวข้องกับการแต่งกายสมัยใหม่ของคนไทย ซึ่งมักเป็นเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายทั่วไป ทั้งที่ใช้ในชีวิตประจำวันของคนทั่วไป และเครื่องแต่งกายเฉพาะของชนบางกลุ่ม

เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับการแต่งกาย มีเนื้อหาที่ปรากฏ ดังนี้

- 1) การแนะนำสินค้า เสื้อผ้าจากร้านต่าง ๆ ซึ่งเป็นการนำเสนอวัฒนธรรมในเชิงธุรกิจ เช่น การเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเสื้อผ้าพร้อมระบุราคาสินค้าในคอลัมน์ shopping guide ในนิตยสารขวัญเรือน เป็นต้น โดยเนื้อหาที่ปรากฏมีทั้งที่เป็นเสื้อผ้าปกติที่สามารถสวมใส่ได้ในชีวิตประจำวัน และเสื้อผ้า แนวแปลกใหม่ที่เหมาะแก่การแสดงแบบ แต่ไม่สามารถใส่ได้ในชีวิตประจำวันด้วย
- 2) การแนะนำวิธีการแต่งหน้า และการแต่งกายให้เหมาะสมกับวัย รูปร่าง โดยเฉพาะ นิตยสารขวัญเรือนและนิตยสารแพรว ซึ่งเป็นนิตยสารสำหรับสตรี มีคอลัมน์ประจำจำนวนมากที่ เกี่ยวข้องกับการแต่งหน้าและการแต่งกายให้เหมาะสม
- 3) เครื่องประดับ การแต่งกายของนักแสดง นักร้อง เช่น คอลัมน์ วัน-เวลา ในนิตยสาร ขวัญเรือน นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับนาฬิกาข้อมือต่าง ๆ ของนักแสดงไทย หรือ แหวนแต่งงานของ นักแสดง นักร้อง และบุคคลที่มีชื่อเสียง
- 4) เครื่องประดับ การแต่งกายเนื่องในโอกาสต่าง ๆ เช่น ผ้าพันแขนทุกข์และดุมหูห่วง ซึ่ง สวมใส่ในงานศพ
- 5) การแนะนำการตัดเสื้อผ้า งานฝีมือ เช่น นิตยสารขวัญเรือน มีคอลัมน์ประจำที่ให้ความรู้ แก่สตรีในงานฝีมือตั้งแต่ขั้นเริ่มต้น จนถึงงานประณีตขั้นสูงที่ต้องอาศัยความชำนาญ ได้แก่ คอลัมน์ เรียนตัดเสื้อ ซึ่งมีขั้นตอนการสอนวาดแบบเสื้อ จนถึงการออกแบบเสื้อผ้าสำหรับตัดตัวเอง และงานฝีมือที่สอนการสร้างสร้อยงานฝีมือ เช่น ถักไหมพรม ทำเครื่องประดับ เป็นต้น
- 6) การแต่งกายของนักแสดง มักเป็นการนำนักแสดงผู้ชื่อเสียง ซึ่งได้รับความนิยมในช่วง เวลานั้น แต่งกายด้วยเสื้อผ้ารูปแบบแปลกใหม่ เพื่อสร้างความน่าสนใจแก่ผู้อ่าน
- 7) เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการแต่งกายของคนบางกลุ่ม เป็นการให้ความรู้เกี่ยวกับความเป็นมา และโอกาสการใช้งาน เช่น ผ้าไทญ้อ เมืองแซงบาดาก อัญญาบ(ผ้าคลุมศีรษะของสตรีมุสลิม-ผู้วิจัย) เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม การเสนอวัฒนธรรมการแต่งกายของไทยในสื่อสิ่งพิมพ์มีการนำเสนอเนื้อหา การแต่งกายของราชวงศ์ชั้นสูงบ้าง แต่พบว่า มักนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเครื่องประดับ เช่น

เครื่องประดับของราชวงศ์ และเกี่ยวข้องกับราชวงศ์ต่างประเทศมากกว่าราชวงศ์ไทย เช่น เขี้ยว เครื่องประดับพระเศียรราชินีและเจ้าหญิง โดยส่วนใหญ่ปรากฏเป็นคอลัมน์พิเศษ

1.4 บ้านเรือนที่อยู่อาศัย

การศึกษาด้านที่อยู่อาศัย เป็นการศึกษารูปทรงบ้าน ที่อยู่อาศัย วัสดุก่อสร้าง พิธีกรรมการสร้างที่พัก องค์ประกอบภายในบ้าน เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับบ้านเรือนที่อยู่อาศัยมีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมผสมผสาน ลักษณะเนื้อหาเกี่ยวกับบ้านเรือนที่อยู่อาศัย มีเนื้อหาที่ปรากฏ ได้แก่ ลักษณะของบ้านเรือนที่อยู่อาศัย

เนื้อหาที่ว่าด้วยบ้านเรือนที่ปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์มักเป็นบ้านเรือนรูปทรงสมัยใหม่ ผ่านคอลัมน์ประจำที่ว่าด้วยการก่อสร้างและการตกแต่งบ้านเรือน เช่น การตกแต่งบางมุมของบ้านให้น่าอยู่น่าพักผ่อน นอกจากการตกแต่งภายในบ้านแล้ว สื่อสิ่งพิมพ์ยังนำเสนอการตกแต่งภายในสวนที่สื่อถึงความร่มรื่นและสงบในเชิงศิลป์ เช่น การสืบสานศิลปะ การจัดเขามอ รวมถึงการตกแต่งบ้านแบบแปลก ๆ เช่น การนำสิ่งของเล็ก ๆ น้อย ๆ มาใช้ตกแต่งบ้านให้มีลักษณะแตกต่างออกไปจากเดิม

1.5 ครอบครัว

การศึกษาวัฒนธรรมด้านครอบครัว ศึกษาถึงสมาชิกภายในครอบครัว การเลี้ยงเด็ก ลักษณะความสัมพันธ์ในครอบครัว การสืบทอดทายาท สภาพเศรษฐกิจในครอบครัว การสืบทอดมรดก

จากการศึกษา พบว่า เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับครอบครัว มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมใหม่ เรื่องราวที่ปรากฏผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ในช่วง พ.ศ.2538 –2543 สะท้อนให้ผู้อ่านทราบสภาพความเป็นจริงในสังคม กล่าวคือ มักเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวกับครอบครัวเดี่ยวมากกว่าครอบครัวขยาย และแสดงถึงการแสวงหาความอบอุ่นภายในครอบครัว ทั้งระหว่างสามี – ภรรยา และพ่อ – แม่ – ลูก โดยมีเนื้อหาที่ปรากฏ ดังนี้

- 1) แนวทางการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างพ่อ – แม่ – ลูก
- 2) ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อและแม่ หรือสามีและภรรยา ซึ่งมีปัจจัยด้านความสัมพันธ์ทางเพศเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยในนิตยสารเนชั่นและขวัญเรือน มีคอลัมน์ประจำที่มีเนื้อหาว่าด้วยความรักและความสัมพันธ์ทางเพศ ได้แก่ คอลัมน์ครองรักครองเรือนในนิตยสารขวัญเรือน และ คอลัมน์คลินิกรักในนิตยสารเนชั่น ทั้งนี้ เนื้อหาดังกล่าวให้ความรู้และการตอบปัญหาทางเพศ เช่น การปรับตัวสามี – ภรรยา เพศสัมพันธ์ หลักการครองเรือน ปัจจัยสร้างครอบครัว การป้องกันปัญหาอันเกิดจากความสัมพันธ์ทางเพศ เป็นต้น

จากการศึกษา พบว่า นิตยสารแพรว ซึ่งเป็นนิตยสารสำหรับกลุ่มเป้าหมายชั้นกลางถึงสูงไม่มีคอลัมน์ประจำที่ว่าด้วยเรื่องความรักหรือความสัมพันธ์ทางเพศ แต่นำเสนอเป็นคอลัมน์พิเศษ

อย่างไรก็ตาม การนำเสนอเป็นคอลัมน์พิเศษดังกล่าวถูกนำเสนอบ่อยครั้ง และถือโอกาสพิเศษต่าง ๆ นำเสนออย่างต่อเนื่อง

นอกจากนั้น ในสื่อสิ่งพิมพ์ยังมีคอลัมน์พิเศษว่าด้วยความสำเร็จอันเกิดจากครอบครัว โดยนำประวัติชีวิต หรือสัมภาษณ์ผู้มีชื่อเสียงในวงสังคม มานำเสนอเบื้องหลังความสำเร็จที่มีครอบครัวเป็นกำลังใจ เพื่อต้องการเสนอเป็นแบบอย่างและยั่วยุเตือนให้ผู้อ่านตระหนักถึงความสำคัญของสถาบันครอบครัว เช่น ความสำเร็จอันเกิดจากครอบครัว อาจารย์ วัฒนโชติ เฟิงฟิ่ง หรือ สุวัฒน์ วรดิลก - เพ็ญศรี พุ่มชูศรี เป็นต้น

3) การเลี้ยงดูถูก นิตยสารทุกฉบับให้ความสำคัญต่อการให้คำแนะนำในการเลี้ยงดูบุตรหลาน ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในสังคมที่มีความเปลี่ยนแปลงทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจและเทคโนโลยี ในขณะเดียวกัน ปัญหาสังคมและอันตรายต่าง ๆ ที่เกิดกับเด็กและเยาวชนก็ทวีจำนวนขึ้น โดยสื่อสิ่งพิมพ์นำเสนอปัญหาดังกล่าวทั้งในคอลัมน์ประจำ และคอลัมน์พิเศษในช่วงเทศกาลสำคัญ เช่น วันเด็ก วันครอบครัว หรือช่วงที่เกิดเหตุการณ์หรือข่าวที่เกี่ยวข้องกับปัญหาของเด็กและครอบครัว

4) พระคุณของบิดามารดา สื่อสิ่งพิมพ์เสนอเนื้อหาที่แสดงถึงแบบอย่างที่ดี และเตือนใจให้เด็กและเยาวชนตระหนักถึงการตอบสนองพระคุณ โดยมักเลือกนำเสนอเนื้อหาดังกล่าวในโอกาสสำคัญ เช่น วันพ่อ วันแม่

นิตยสารแพรว ให้ความสำคัญต่อการเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับครอบครัวเดี่ยว ที่มีเฉพาะสามี - ภรรยาวัยหนุ่มสาว มากกว่าครอบครัวใหญ่ การเสนอเนื้อหาครอบครัว มักนำเสนอในโอกาสสำคัญ หรือเทศกาลสำคัญ

อย่างไรก็ตาม ในสื่อสิ่งพิมพ์มีปรากฏเนื้อหาวัฒนธรรมเกี่ยวกับครอบครัวขยายอยู่บ้าง ทั้งนี้ การนำเสนอมักเป็นไปใน 2 ลักษณะ คือ

- ก. สภาพครอบครัวไทยในชนบท ซึ่งประกอบด้วยพ่อ แม่ ถูก ญาติพี่น้องทั้งฝ่ายพ่อและฝ่ายแม่
- ข. สภาพครอบครัวไทยในอดีต ซึ่งประกอบด้วย พ่อ แม่ ถูก และปู่ย่าตายาย

1.6 การเลี้ยงชีพพื้นฐาน

การศึกษาวัฒนธรรมเกี่ยวกับการเลี้ยงชีพ ศึกษาลักษณะการดำรงชีวิตโดยปัจเจกเป็นส่วนใหญ่ เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับการเลี้ยงชีพพื้นฐาน มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมใหม่ โดยมีเนื้อหาที่ปรากฏ ดังนี้

1) การบริโภค ได้แก่ อาหาร ขนบ การถนอมอาหาร

2) การเลี้ยงชีพ ได้แก่ เพาะปลูก การล่าสัตว์ การประมง และพิธีกรรมเกี่ยวกับการเลี้ยงชีพ รวมถึงความเชื่อดั้งเดิม

สื่อสิ่งพิมพ์ประเภทนิตยสารสำหรับแม่บ้าน เช่น ขวัญเรือน นำเสนอเนื้อหาที่ว่าด้วยการบริโภค ใน 2 รูปแบบ ได้แก่ การประกอบอาหารรับประทานในครัวเรือน โดยให้ความสำคัญต่ออาหารที่มีประโยชน์ ทำง่าย สะดวก และ การรับประทานอาหารตามร้านอาหาร เช่น นิตยสารแพรว แนะนำร้านอาหาร บรรยากาศดี และเสนอวิธีทำในบางเมนูด้วย โดยอยู่ในคอลัมน์ประจำของนิตยสาร ในขณะที่นิตยสารขวัญเรือน นอกจากเสนอร้านอาหารในเขตเมืองหรือกรุงเทพฯ แล้ว ยังเสนอร้านอาหารตามต่างจังหวัด หรือสถานที่สำคัญที่น่าสนใจด้วย

3) ประวัติความเป็นมาของอาหาร เช่น พิษข่าอบพินแห่งแรกของเมืองไทย ตำรับน้ำพริก ลงเรือ ไวน์ เป็นต้น

4) การแนะนำคุณประโยชน์ของอาหารหรือเครื่องดื่ม เช่น คอลัมน์ คนรักไวน์ ในนิตยสาร เนชั่น เป็นคอลัมน์ประจำที่ว่าด้วยการดื่มไวน์ และคุณประโยชน์ของไวน์ เป็นต้น

1.7 เครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน

อันได้แก่ อาวุธยุทธโศภกรณ์ การต่อสู้ป้องกันตัว เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับเครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมใหม่ จากการศึกษา พบว่า สื่อสิ่งพิมพ์ นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับวัฒนธรรมที่ว่าด้วยเครื่องมือเครื่องใช้ประเภทอาวุธยุทธโศภกรณ์ไม่มากนัก สื่อหนังสือพิมพ์ไม่ปรากฏเนื้อหาเกี่ยวกับเครื่องมือเครื่องใช้มากนัก ส่วนนิตยสารบางฉบับ เช่น นิตยสารแพรว นำเสนอเรื่องเครื่องมือเครื่องใช้อยู่บ้าง แต่เป็นเครื่องมือเครื่องใช้สมัยโบราณ หรือเป็นการนำเสนอเทคโนโลยีที่ว่าด้วยเครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งเป็นเทคโนโลยีจากต่างประเทศ เช่น คอลัมน์มองโลก 2000 เป็นคอลัมน์ที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีสมัยใหม่กับเครื่องมือ เช่น เครื่องอบน้ำสุ้นซ์ อัลบั้มรูปดิจิทัล เสื้อผ้าอิเล็กทรอนิกส์ กล้องปากกา ถุงเท้าปลอดกลิ่น หุ่นยนต์นักผสมเหล้า เป็นต้น

1.8 ความเชื่อโบราณเกี่ยวกับโรคภัยไข้เจ็บ

อันได้แก่ ความเชื่อเกี่ยวกับสมุนไพร การปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อ เทพเจ้าในการรักษาพยาบาล สมุนไพร ชาร์กนารอด เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อโบราณเกี่ยวกับโรคภัยไข้เจ็บ มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมผสมผสาน และวัฒนธรรมใหม่ สื่อสิ่งพิมพ์ให้ความสำคัญกับการนำเสนอความรู้ที่ว่าด้วยการรักษาพยาบาล ทั้งการป้องกันและการแก้ไขโดยใช้หลักการทางการแพทย์สมัยใหม่ และการรักษาด้วยวิธีทางธรรมชาติ โดยมีเนื้อหาที่ปรากฏ ดังนี้

1) ปัญหาหรือสถานการณ์ปัจจุบันที่อาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพร่างกาย เช่น ชาและเครื่องดื่มสมุนไพร สุขภาพผิว อาการเมารถ โรคนิวโมเนีย โดยมีคอสมันน์ประจำที่ว่าด้วยโรคนิวโมเนียโดยเฉพาะ วิดีโอเกมกับโรคลมชัก การใช้ยาให้ถูกวิธี ปัญหาของเด็กตัวเหลืองเมื่อแรกเกิด นอกจากนี้ ยังปรากฏคอสมันน์วิเคราะห์เจาะลึกและการนำข่าวมาวิเคราะห์และอธิบายให้ผู้อ่านทราบ เช่น คอสมันน์ เก็บจากข่าว เป็นการเสนอประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ เป็นต้น

2) เพศ สื่อสิ่งพิมพ์ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศกล่าวถึงเนื้อหาเรื่องเพศชัดเจนขึ้น โดยเฉพาะเรื่องปัญหาทางเพศกับวัยรุ่น

3) ศัลยกรรมตกแต่ง นับตั้งแต่ พ.ศ.2538 เป็นต้นมา กระแสความตื่นตัวและความสนใจของสาธารณชนที่มีต่อการทำศัลยกรรมมีมากขึ้น ขณะเดียวกัน ก็ปรากฏข่าวทางสื่อสิ่งพิมพ์โดยเฉพาะ หนังสือพิมพ์นำเสนอข่าวอันตรายของการทำศัลยกรรมมากขึ้นด้วยเช่นกัน ดังนั้น สื่อสิ่งพิมพ์ยังมีเนื้อหาที่เตือนให้ผู้อ่านระมัดระวังการทำศัลยกรรม และสนับสนุนความสวยงามตามธรรมชาติด้วย

4) การป้องกันสุขภาพ เช่น ฝึกกายบริหารหลังตื่นนอน กายบริหารอย่างง่ายเพื่อสุขภาพ การรักษาสุขภาพในวัยชรา การฝึกโยคะเพื่อสุขภาพ แสดงถึงการใส่ใจถึงความสำคัญของการดูแลสุขภาพของผู้่านมากขึ้น

จากการศึกษา พบว่า ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ สื่อสิ่งพิมพ์เสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์เพื่อการรักษาโรคน้อยมาก ทั้งนี้ เนื่องด้วยความเชื่อทางไสยศาสตร์จำนวนไม่น้อยได้ถูกกลบฝังด้วยความเชื่อทางวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ที่สามารถใช้หลักทางวิชาการอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างชัดเจนเป็นรูปธรรมมากกว่า

1.9 ศาสนา

อันได้แก่ การนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับศาสนสถาน สังฆกรรม พิธีกรรม วันสำคัญทางศาสนา เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับศาสนามีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมหลัก การนำเสนอเนื้อหาด้านศาสนาให้ความสำคัญต่อศาสนาพุทธอันเป็นศาสนาประจำชาติ โดยมีเนื้อหาที่ปรากฏ ดังนี้

1) พิธีกรรมทางศาสนาต่าง ๆ เช่น เหย้า (พิธีกรรมของชาวผู้ไท) เป็นต้น

2) ความเชื่อทางศาสนา เช่น ฮวงจุ้ย การนำเสนอความเชื่อทางศาสนา สะท้อนให้ทราบว่า แม้สังคมผ่านเข้าสู่ยุคเทคโนโลยีสารสนเทศแล้วก็ตาม หากแต่หลักความเชื่อทางศาสนายังคงเป็นความเชื่อที่อยู่คู่กับสังคมและวัฒนธรรมไทยมาโดยตลอด

1.10 พิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต

เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับพิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมผสมผสาน สื่อสิ่งพิมพ์มีบทบาทในการเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับพิธีกรรมต่าง ๆ ของไทย นับแต่การเกิด การเจ็บไข้ การแต่งงาน การตาย การเซ่นผีกรรม จากการศึกษา พบว่า ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ พิธีกรรมที่ถูกนำเสนอมากที่สุดทางสื่อสิ่งพิมพ์ คือ พิธีแต่งงาน มีทั้งการแต่งงานสมัยใหม่ และการแต่งงานตามประเพณีไทย

1.11 พัฒนาการของสังคม

เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับพัฒนาการของสังคม มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมหลัก เนื้อหาที่ปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์ คือ ประวัติศาสตร์ในยุคต่าง ๆ ของไทย รวมทั้ง เทคโนโลยีพื้นบ้าน ภูมิปัญญาของท้องถิ่นทั้งในอดีตและปัจจุบัน ซึ่งเป็นมรดกทางสังคม และมรดกทางธรรมชาติ แบบแผนที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของไทย แนวคิดเกี่ยวกับการประกอบอาชีพที่สุจริต การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

นิตยสารสมัยใหม่ เช่น นิตยสารแพรว นำเสนอพัฒนาการของสังคมไม่มากนัก แต่เป็นการนำเสนอเนื้อหาโดยทางอ้อม เช่น ผ่านรูปแบบของภาพที่ปรากฏในแสดมปี ในคอลัมน์ คุยกับแสดมปี การเสนอพัฒนาการของสังคม เป็นการรายงานให้ผู้อ่านทราบถึงความเป็นมาของสังคมแต่ละช่วงแต่ละยุคสมัยสั้น ๆ ในอดีต เช่น การประหารชีวิตในสมัยโบราณ อนาคตเมืองไทยใน 2 ทศวรรษหน้า ฟุตบอลประเพณีจุฬา - ธรรมศาสตร์

1.12 เทคโนโลยีพื้นบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ได้แก่ การผลิตเครื่องมือ ภาชนะเครื่องใช้ การสังสรรค์ประเพณี อันเกิดจากภูมิปัญญาชาวบ้าน เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับเทคโนโลยีพื้นบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมผสมผสาน โดยมีเนื้อหาที่ปรากฏ ดังนี้

1) ศิลปะพื้นบ้าน เช่น ศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้านของชาวเหนือ เส้นทางและลวดลายผ้าพื้นบ้านภาคใต้ ชุมชนพื้นบ้านหนองขาวกับพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่น สร้อยขะลา หัตถกรรมจากร้านชินวัตร เป็นต้น

2) การใช้เทคโนโลยีพื้นบ้านกับเกษตรกรรม เช่น ลิโตเมี่ยม สิ่งมีชีวิตปราบศัตรูพืชในศตวรรษหน้า ระบบก๊าซชีวภาพในฟาร์มสุกร การอนุรักษ์พืชพันธุ์พื้นบ้าน เทคนิควิธีการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ถั่วเหลือง เทคนิคการปลูกวนิลา การเกษตรแบบผสมผสาน เป็นต้น

3) การใช้เทคโนโลยีในการรักษาสุขภาพ เช่น โครงการทดลองวัคซีนเอดส์ เป็นต้น

4) ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาพื้นบ้าน เช่น ชันกระหอยงูฐานรองรับความเชื่อถือศรัทธาภูมิปัญญาพื้นบ้าน เป็นต้น

จากการศึกษา พบว่า นิตยสารเนชั่น มีการนำเสนอเนื้อหาวัฒนธรรมเกี่ยวกับเทคโนโลยีและภูมิปัญญาพื้นบ้าน เป็นคอลัมน์ประจำ โดยนำเสนอผ่านมุมมองของเกษตรกร หรือผู้ที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีดังกล่าว อันแสดงถึง ความพยายามผนวกใช้เทคโนโลยีให้เข้ามาอยู่ในวิถีชีวิตของชาวบ้านมากขึ้น

1.13 มรดกทางธรรมชาติ

อันได้แก่ การนำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ เช่น แม่น้ำ แผ่นดิน ดินไม้ คอกไม้ สัตว์ประจำเมือง พืชพันธุ์ต่าง ๆ เนื้อหาวัฒนธรรมทางสื่อสิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวกับมรดกทางธรรมชาติ มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมหลัก จากการศึกษาค้นคว้า พบว่า การนำเสนอเนื้อหา มรดกทางธรรมชาติ ในสื่อสิ่งพิมพ์ มักนำเสนอเป็นประเด็น มิได้มองภาพโดยรวม โดยมีเนื้อหาที่ปรากฏ ดังนี้

1) แนะนำสถานที่ท่องเที่ยวตามธรรมชาติ เป็นการนำเสนอข้อมูลสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด ในบางโอกาสได้เสนอปฏิทินการท่องเที่ยว เช่น คอลัมน์มหัศจรรย์บันทึก นิตยสารแพรว เป็นต้น

2) การนำพืชผัก ผลไม้มาใช้ป้องกันและรักษาโรค อันแสดงถึงการตระหนักถึงปัญหาสุขภาพร่างกายที่ต้องพึ่งพาธรรมชาติมากขึ้นในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น ลูกพรุน คำลึงกะหล่ำปลี การเกษตรอินทรีย์ ชาและน้ำ เป็นต้น ทั้งนี้ จากการศึกษาค้นคว้า พบว่า การนำเสนอเนื้อหาพืชผักที่ใช้รักษาโรค ยังคงนำเสนอการแก้ไขมากกว่าการป้องกัน

3) การนำเสนอเรื่องราวในธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับประเด็นใดประเด็นหนึ่ง เป็นการเสนอตามแง่มุมที่ผู้เขียนคอลัมน์นั้น ๆ สนใจ ประกอบด้วยเรื่องราวธรรมชาติที่เกี่ยวกับพืช หรือสัตว์

4) เทคนิคการดูแลพืชผักหรือผลไม้

5) ข้อคิดหรือความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติ ผ่านแง่มุมการสัมภาษณ์ของผู้ที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับธรรมชาติ และการอนุรักษ์ธรรมชาติ เช่น เจ้าหน้าที่รักษาพันธุ์สัตว์ป่า

6) ชีวิตสัตว์เลี้ยง สื่อสิ่งพิมพ์มักนำเสนอประสบการณ์ในการเลี้ยงสัตว์ หรือสัตว์ป่าที่ถูกจับมาเลี้ยง

7) การนำเสนอธรรมชาติและชีวิตชนบทผ่านบทเพลงไทยและต่างประเทศ โดยมักเป็นเพลงเก่า ซึ่งมีการหยิบยกรวบรวมหนึ่งของเนื้อหาในบทเพลงมานำเสนอ วิเคราะห์ ตีความ หรือนำเนื้อหาทั้งเพลงมานำเสนอเพื่อให้ผู้อ่านได้เข้าใจความหมายที่ชัดเจนขึ้น

1.14 ชาติพันธุ์วิทยา

ชาติพันธุ์วิทยา หมายถึง การนำเสนอเนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับคนชาติต่าง ๆ และคนกลุ่มน้อยในประเทศไทย เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับชาติพันธุ์วิทยา มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมผสมผสาน สื่อสิ่งพิมพ์โดยเฉพาะนิตยสารมักนำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับคนกลุ่มน้อย และชุมชนต่าง ๆ ในประเทศไทย ปรากฏในคอลัมน์ประจำและคอลัมน์พิเศษ เช่น คนกลุ่มน้อย ประเพณีไทย ทรงดำ เมือง 12 ปันนา ศิลปะไทลื้อ ล้านช้าง เรณูนคร เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป พบว่า วัฒนธรรมการดำรงชีวิตที่ปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์มีรูปแบบวัฒนธรรมทั้ง 2 ประเภท คือ วัฒนธรรมหลัก อันเป็นวัฒนธรรมสืบทอดมาจากอดีต และวัฒนธรรมใหม่ โดยเมื่อเปรียบเทียบจำนวนของการนำเสนอแล้ว วัฒนธรรมหลักถูกนำเสนอมากที่สุด โดยเสนอผ่านคอลัมน์พิเศษและนำเสนอเนื้อหาในวาระพิเศษ การนำเสนอวัฒนธรรมหลัก มักเป็นเรื่องประวัติศาสตร์ของชนระดับกษัตริย์หรือการนำเสนอให้ผู้อ่านได้รำลึกถึงวัฒนธรรมเก่าแก่ของไทย แต่ยังคงพบว่ามีสื่อสิ่งพิมพ์มิได้มีเนื้อหาที่เน้นความสำคัญต่อการสืบสานวัฒนธรรมดังกล่าว และหากเป็นวัฒนธรรมหลักที่แทบไม่มีการนำมาใช้ในปัจจุบันแล้ว สื่อสิ่งพิมพ์จะนำเสนอในลักษณะการรำลึกอดีต ในขณะที่วัฒนธรรมใหม่ ถูกนำเสนอน้อยที่สุด และเสนอผ่านคอลัมน์ประจำ เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ประจำวันของคน

2. วัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจ

วัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจ ได้แก่ วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับแบบแผนการอยู่ร่วมกันของคนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม การแสดงออกในกิจกรรมทางสังคม การอยู่ร่วมกันเพื่อความสงบสุขในสังคม การเคารพกฎ ระเบียบทั้งที่เป็นลายลักษณ์อักษรและไม่เป็นลายลักษณ์อักษร และแนวคิดในการใช้จ่าย หรือบริโภคสินค้า

จากการศึกษา พบว่า วัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์ทุกประเภท เป็นวัฒนธรรมที่มีปรากฏอยู่มากที่สุดในบรรดาวัฒนธรรมทุกประเภท ถือเป็นเนื้อหาหลักที่เป็นสาระสำคัญของสิ่งพิมพ์ รูปแบบวัฒนธรรมที่ปรากฏ มีทั้งวัฒนธรรมหลัก และวัฒนธรรมใหม่ โดยมีสัดส่วนของการปรากฏวัฒนธรรมดังกล่าว แตกต่างกันไป ซึ่งสามารถจำแนกเนื้อหาวัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจได้ ดังนี้

2.1 สมาชิกในชุมชนและปัจเจกชน

หมายถึง วัฒนธรรมที่ว่าด้วยรูปแบบการศึกษา ค่านิยม การประกอบอาชีพ และวิถีชีวิตของสมาชิกในชุมชนซึ่งเน้นความเป็นปัจเจกบุคคล เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับสมาชิกในชุมชนและปัจเจกชน มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมใหม่ จากการศึกษา พบว่า เนื้อหาวัฒนธรรมที่ว่าด้วยสมาชิกในชุมชนและปัจเจกชน มีเนื้อหาที่ปรากฏ ดังนี้

- บทสัมภาษณ์ความสำเร็จของบุคคลในอาชีพต่าง ๆ เช่น ลุงขาวโขนอาชีพ (ผู้ประกาศข่าวช่วงเช้า) สมั่น อังอุบลกุล(ผู้บริหารบริษัทศรีไทยซูเปอร์แวร์ จำกัด) ชนะ คำมงคล (อดีตผู้อำนวยการการทำเรือแห่งประเทศไทย) เป็นต้น
- การต่อสู้ของบุคคลคือโอกาสในสังคม หรือ ผู้พิการทางร่างกาย ที่ประสบปัญหาในการดำรงชีวิตแต่สามารถต่อสู้จนประสบความสำเร็จ หรือ ได้รับชัยชนะจากการต่อสู้ดังกล่าว
- ความเสียสละของบุคคลที่ทำประโยชน์แก่ส่วนรวม ซึ่งเป็นประชาชนทั่วไปที่ใช้วิชาชีพของตนทำประโยชน์ต่อส่วนรวม เช่น มุกดา อินต๊ะสาร (ครูศิริสังคม พ.ศ.2537) เตือนใจ ศีเทศน์ (เลขาฯมูลนิธิพัฒนาชุมชนชนบท) เป็นต้น
- บทความทั่วไปที่แนะนำเกี่ยวกับการทำงาน เช่น ปัญหาเรื่องเงิน ความสำเร็จของนักธุรกิจ การปรับตัวเข้ากับหัวหน้างาน เป็นต้น

2.2 สถาบันทางสังคม

คือ การเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับสถาบันต่าง ๆ ในสังคม ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา สถาบันการศึกษา ชุมชน สำนักงาน องค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับวิถีชีวิตกับปัจเจกชน เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับสถาบันทางสังคม มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมใหม่ที่น่าเสนอให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตประจำวันของผู้อ่านในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ

สื่อสิ่งพิมพ์มีบทบาทเสนอเนื้อหาวัฒนธรรมเกี่ยวกับสถาบันทางสังคมต่าง ๆ ผู้เขียนคอลัมน์มักเป็นนักวิชาการ หรือผู้มีความรู้ความสามารถที่ได้รับการยกย่องในวงสังคม โดยมีเนื้อหาที่ปรากฏ ดังนี้

- 1) สถาบันครอบครัว มักเสนอรูปแบบความสัมพันธ์ในครอบครัวสมัยใหม่ เช่น พ่อในยุคครอบครัวโลกาภิวัตน์ การใช้ชีวิตคู่อินตัว ประโยชน์ของนมแม่ในยุคปัจจุบัน เป็นต้น
- 2) การเสนอชีวิตของคนไทยในต่างแดน เช่น ชีวิตของทูต พ่อครัวคนไทย หรือนักเรียนไทยที่ไปศึกษาต่างประเทศ เป็นต้น
- 3) สถาบันการศึกษา โดยเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารของสถาบันการศึกษาต่าง ๆ และผู้ประกอบวิชาชีพครู

4) ชุมชนต่าง ๆ เช่น ศูนย์พินิจนิคมกับคอนเซอร์เวชัน หมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 10 อัยเซอร์เวจ แพทย์และโรงพยาบาลชุมชน

5) สถาบันทหาร สื่อสิ่งพิมพ์มีเนื้อหาเกี่ยวกับทหารปรากฏในคอลัมน์ประจำ เช่น การโยกย้ายทหาร การปรับ หรือเลื่อนตำแหน่งของบุคคลสำคัญ

6) การทำงานในสำนักงาน สื่อสิ่งพิมพ์มีเนื้อหาเกี่ยวกับลักษณะการทำงานในสำนักงาน ทั้งรูปแบบการทำงาน แนวทางการปฏิบัติตัวให้เข้ากับสภาพสังคมการทำงานแบบใหม่

2.3 โครงสร้างพื้นฐานในสังคม

อันได้แก่ การเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับสาธารณสมบัติ สาธารณูปการ สาธารณูปโภค สวนสาธารณะ อุปกรณ์เครื่องใช้ที่จำเป็นของชีวิตประจำวันของคนในสังคม เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับโครงสร้างพื้นฐานในสังคมมีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมหลัก โดยสื่อสิ่งพิมพ์ มักเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา และแนะนำให้ผู้อ่านทราบถึงความเป็นมาของโครงสร้างพื้นฐานทางสังคมที่เป็นสถานที่สำคัญ โดยปรากฏเป็นคอลัมน์ประจำของนิตยสาร

2.4 ระเบียบพิธีการทางสังคม

อันได้แก่ จารีต ประเพณี ระเบียบสังคม ศิลธรรม กฎหมาย ขนบธรรมเนียม เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับระเบียบพิธีการทางสังคมในสื่อสิ่งพิมพ์มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมหลัก สื่อสิ่งพิมพ์ มักนำเสนอเนื้อหาที่ว่าด้วยกฎหมายทุกฉบับ โดยปรากฏเป็นคอลัมน์ประจำของนิตยสาร ทั้งนี้ มักเป็นกฎหมายในชีวิตประจำวันที่ประชาชนทั่วไปควรรู้ เกี่ยวเนื่องกับสภาพสังคมและชีวิตประจำวันสะท้อนสภาพสังคมในขณะนั้นให้ผู้อ่านทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้น เช่น กฎหมายเลือกตั้ง ความเสมอภาคทางกฎหมาย เป็นต้น

นอกจากการเสนอวัฒนธรรมเกี่ยวกับกฎหมายแล้ว สื่อสิ่งพิมพ์มีการเสนอจารีตประเพณีบ้าง แต่มีจำนวนน้อยกว่าวัฒนธรรมด้านกฎหมาย โดยมักเสนอวัฒนธรรมของชนชาติอื่นที่แพร่มายังประเทศไทย

2.5 สถาบันการปกครอง

เป็นการเสนอเนื้อหาวัฒนธรรมที่ว่าด้วยสถาบันพระมหากษัตริย์และการปกครอง เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับสถาบันการปกครอง มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมหลัก ซึ่งสามารถจำแนกได้ ดังนี้

1) สถาบันพระมหากษัตริย์

สื่อสิ่งพิมพ์มักนำเสนอเรื่องราวของสถาบันพระมหากษัตริย์เนื่องในวโรกาสสำคัญ มักเป็นคอลัมน์พิเศษเพื่อเทิดพระเกียรติ หรือย้อนรำลึกถึงเหตุการณ์สำคัญ มักเป็นวัฒนธรรมที่เกี่ยวเนื่องกับพระมหากษัตริย์ และสมเด็จพระบรมราชินีนาถเป็นส่วนใหญ่ เช่น การเทิดพระเกียรติ เนื่องในวโรกาสสำคัญ ได้แก่ การนำเสนอเนื้อหาเนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว วันเฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ วันราชาภิเษก และ วันสวรรคตสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

นอกจากการรำลึกเนื่องในวโรกาสสำคัญแล้ว สื่อสิ่งพิมพ์ยังเสนอพระมหากษัตริย์คุณที่สถาบันพระมหากษัตริย์มีต่อกิจกรรม โครงการสำคัญต่าง ๆ เช่น การจัดหาทรัพยากรทางวัฒนธรรม พระราชดำริต์เกี่ยวกับงานพระราชนิพนธ์ มหานคร หรือนำบทสัมภาษณ์ของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการรับใช้ใต้เบื้องพระยุคลบาท เช่น ท่านผู้หญิงวิจิตร ศวรณบุปผา เป็นต้น

2) การปกครองส่วนท้องถิ่น

เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับ การปกครองส่วนท้องถิ่น มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมใหม่ สื่อสิ่งพิมพ์มีปริมาณการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการปกครองส่วนท้องถิ่นแตกต่างกันไปตามคุณลักษณะของสื่อ เช่น นิตยสารแพรว ไม่ปรากฏเนื้อหาเกี่ยวกับการปกครองส่วนท้องถิ่น ส่วนนิตยสารขวัญเรือน และนิตยสารเนชั่นมีนำเสนอเนื้อหาว่าด้วยการปกครองท้องถิ่นอยู่บ้าง แต่จำนวนไม่มาก โดยมักนำเสนอสถานการณ์บ้านเมืองในขณะนั้น โดยมีเนื้อหาที่ปรากฏ ดังนี้

ก) การเสนอบทบาทของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการปกครองท้องถิ่น ทั้งที่เกี่ยวข้องทางตรง เช่น เป็นข้าราชการ ผู้บริหารท้องถิ่น และผู้มีบทบาททางอ้อม เช่น กรรมการกิจการเมืองท้องถิ่น กรรมการผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร เป็นต้น

ข) รูปแบบและปัญหาการปกครองระดับท้องถิ่น เช่น สภาพตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล ปัญหาการกระจายอำนาจ องค์การบริหารส่วนจังหวัด การเลือกตั้งนายกเทศมนตรีโดยตรง เป็นต้น

2.6 พระราชพิธี

เนื้อหาวัฒนธรรมทางสื่อสิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวกับพระราชพิธี มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมหลัก โดยมีเนื้อหาที่ปรากฏ ดังนี้

1) วันสำคัญทั่วไป โดยการนำเสนอเนื่องในโอกาสสำคัญของวันนั้น เช่น วันมหิดล เป็นต้น

2) รัฐพิธี วันสำคัญของชาติ เช่น วันรัฐธรรมนูญ เป็นต้น

3) พระราชพิธี ซึ่งเกี่ยวข้องกับสถาบันพระมหากษัตริย์ นำเสนอในทุกวโรกาสที่เกี่ยวข้องในรูปแบบของคอลัมน์พิเศษ เช่น พระราชพิธีกาญจนาภิเษก ฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี เป็นต้น จากการศึกษา พบว่า สื่อสิ่งพิมพ์ทุกประเภทให้ความสำคัญต่อเนื้อหาดังกล่าวอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ โดยนำเสนอในทุกวโรกาสเป็นประจำทุกปี ทั้งนี้ สื่อสิ่งพิมพ์ทุกประเภทจะให้ความสำคัญต่อเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับสถาบันพระมหากษัตริย์ไว้ในลำดับแรก

2.7 สถาบันศาสนา

เป็นการนำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของสถาบันศาสนา เช่น ศาสนสถาน พระสงฆ์ ธรรม สัจธรรม พิธีกรรม การทำบุญรักษาศาสนา บทบาทของสงฆ์ บทบาทของนรคทาขกและชุมชน เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับสถาบันศาสนา มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมหลัก เนื้อหาที่นำเสนอในสื่อสิ่งพิมพ์ โดยมีเนื้อหาที่ปรากฏ ดังนี้

1) การนำเที่ยว แนะนำศาสนสถาน ทั้งในโอกาสสำคัญ เช่น วันสำคัญทางศาสนา งานเทศกาลประเพณีต่าง ๆ และในโอกาสทั่วไป เช่น การนมัสการพระบรมธาตุเขี้ยวแก้วที่ประเทศศรีลังกา ประเพณีแห่เทียนพรรษาที่จังหวัดอุบลราชธานี งานสมโภชพระบรมธาตุไทรรัตน์ กมโล เจดียนุสรณ์ 21-22 ตุลาคม ที่วัดป่าชนะสงคราม เป็นต้น

2) การเสนอเนื้อหาที่ว่าปัญหาความเสื่อมที่เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนา นับตั้งแต่ พ.ศ. 2538 เป็นต้นมา เมื่อความเจริญทางเทคโนโลยีเพิ่มขึ้น ปัญหาในวงการสงฆ์ก็เพิ่มมากขึ้นด้วยเช่นกัน แต่เป็นปัญหาที่เกิดจากปัจเจกบุคคลมิใช่สถาบัน เช่น กรณีคดีพระยันตระ กรณีกาวนาพุทธโธ ความเสื่อมของคณะสงฆ์ วิกฤตการณ์การปกครองคณะสงฆ์ไทย สถานการณ์พุทธศาสนาในสังคมไทย เรื่องพระเรื่องวัดเรื่องปัจจัย กิจจากมิจฉาชีพของพระสงฆ์ โดยเฉพาะนิตยสารที่เน้นเสนอข่าวหนัก (hard news) เช่น เนชั่นสุดสัปดาห์ จะติดตามและนำเสนออย่างต่อเนื่อง

3) การเสนอเรื่องราวของพระสงฆ์ที่เป็นที่เคารพของประชาชนทั่วไป นอกจากเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับความเสื่อมเสียแล้ว สื่อสิ่งพิมพ์ยังได้นำเสนอเนื้อหาที่เป็นความจริง หรือเสนอบุคคลที่เป็นที่เคารพสักการะแก่บุคคลทั่วไปเช่นกัน เช่น สัมภาษณ์พิเศษ พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) คุรุบาเจ้าชัยยะวงศาพัฒนา หรือ หลวงพ่อคุณ ปริสุทโธ เป็นต้น

4) การเสนอประเพณีที่เกี่ยวข้องกับศาสนาเพื่ออนุรักษ์และสืบทอด เช่น งานบุญจุกฐิน ฐินพระราชทาน เป็นต้น

2.8 สังคม และเศรษฐกิจ

เป็นการเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากร สภาพแวดล้อม ระบบการผลิต การบริโภค เศรษฐกิจในชนบท เศรษฐกิจในภาคอุตสาหกรรม โรงงาน อุตสาหกรรมโลกและลิขสิทธิ์ทางปัญญา

เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับสังคมและเศรษฐกิจที่ปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์ มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมใหม่ โดยมีเนื้อหาที่ปรากฏ ดังนี้

- 1) บทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์กับการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ เช่น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับการจัดหาทรัพยากรทางวัฒนธรรม โครงการช่วยเหลือของคตออื่นเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นต้น
- 2) การเสนอเรื่องการประกอบอาชีพตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เช่น การพัฒนาระบบเกษตรกรรมชาติ โครงการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน เป็นต้น
- 3) ปัญหาของเกษตรกรไทย โดยมักเป็นปัญหาจากธรรมชาติ หรือจากการกระทำของมนุษย์ เช่น ปัญหาการทำประมงริมแม่น้ำโขง ปัญหาการบุกกรุป่า ปัญหาเขื่อนป่ากมูล เป็นต้น
- 4) ปัญหาด้านอุตสาหกรรม เช่น เส้นทางน้ำมันผิดกฎหมาย จากอ่าวไทย-อินโดจีน ปัญหาสารเคมีระเบิดที่ท่าเรือคลองเตย เป็นต้น
- 5) ปัญหาเศรษฐกิจระดับมหภาค เช่น ปัญหาเงินเฟ้อ วิกฤติการณ์เงินบาทแข็งตัว การแข่งขันในธุรกิจโทรศัพท์มือถือ การแข่งขันของธุรกิจธนาคารเอกชน เป็นต้น
- 6) ปัญหาสภาพแวดล้อมในเมือง โดยเฉพาะปัญหามลภาวะในเมืองใหญ่ เช่น สิ่งแวดล้อม ปัญหาชุมชนแออัด เป็นต้น
- 7) ปัญหาสิทธิทางปัญญา สอดคล้องกับยุคเทคโนโลยีสารสนเทศซึ่งกำลังอยู่ในระหว่างการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาทางสังคมที่ทวีจำนวนขึ้น เช่น กฎหมายลิขสิทธิ์ เป็นต้น
- 8) แนวทางการพัฒนาอุตสาหกรรมไทย เช่น แนวทางการเป็นนักอุตสาหกรรม งานปีไอโอแพร์ 95 ศักยภาพอุตสาหกรรมไทย เป็นต้น
- 9) แนวทางการพัฒนาเกษตรกรรมไทย เช่น การสร้างสาธารณประโยชน์ในชนบท โครงการศูนย์พัฒนาและบริการด้านการเกษตร เป็นต้น

2.9 สถาบันสื่อมวลชน

เป็นการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับโทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ วารสาร เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับสถาบันการสื่อสารมวลชน มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมใหม่ สื่อสิ่งพิมพ์มักเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวกับสถาบันสื่อมวลชน โดยปรากฏเป็นคอลัมน์ประจำในสื่อสิ่งพิมพ์ประเภทนิตยสาร เช่น คอลัมน์แคววมืด ในนิตยสารเนชั่น หรือ คอลัมน์ โทรศัพท์ดูคน ในนิตยสารขวัญเรือน รูปแบบการนำเสนอเป็นไปในลักษณะการวิจารณ์เนื้อหาและบทบาทของสื่อมวลชน โดยเฉพาะสื่อโทรทัศน์ โดย เนื้อหาเกี่ยวกับสถาบันสื่อมวลชนที่ปรากฏ ดังนี้

- 1) การวิจารณ์การทำหน้าที่สื่อ เช่น บทบาทของสื่อสมัยปัจจุบัน ดาบสองคมของสังคม เป็นต้น
- 2) การวิจารณ์รายการโทรทัศน์ประเภทต่าง ๆ ในด้านเนื้อหาของรายการ และลักษณะการดำเนินรายการ รายการที่มักได้รับการวิจารณ์จากสื่อ ได้แก่ รายการละคร เกมโชว์ และรายการนิตยสารทางอากาศ
- 3) การวิจารณ์รายการวิทยุ สื่อสิ่งพิมพ์นำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการวิจารณ์รายการวิทยุไม่มากนัก และมักเป็นการแสดงความคิดเห็นในเชิงบวก คือ นำเสนอในลักษณะชื่นชม เช่น วิทยุธรรมศาสตร์กับความสุขของคนรักเพลงลูกทุ่ง เป็นต้น
- 4) การแข่งขันในอุตสาหกรรมสื่อสารมวลชน ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ มีการแข่งขันในวงการสื่อมวลชนเป็นอย่างมาก ทั้งโทรทัศน์ เคเบิลทีวี วิทยุ และภาพยนตร์ ซึ่งสื่อสิ่งพิมพ์มีบทบาทนำเสนอรายงานการแข่งขันดังกล่าว เช่น สงครามฟรีทีวี การปรับผังรายการใหม่ การแข่งขันการประมูลเวลาในการจัดรายการทางสถานีวิทยุ การแข่งขันในธุรกิจภาพยนตร์และสายหนัง เคเบิลทีวี สื่อโฆษณาบิลบอร์ด เป็นต้น
- 5) การสัมภาษณ์บุคคลที่อยู่ในแวดวงสื่อ ทั้งที่เป็นนักแสดง นักร้อง ผู้อยู่เบื้องหลัง ผลิตสื่ออื่น ๆ เช่น ผู้คิดงานโฆษณา ผู้ออกแบบสิ่งพิมพ์ ผู้สร้างนักร้อง เป็นต้น
- 6) อินเทอร์เน็ต สื่อสิ่งพิมพ์เริ่มมีกระแสการเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับอินเทอร์เน็ตนับตั้งแต่ พ.ศ. 2540 ทั้งในรูปแบบของการให้ความรู้ การวิจารณ์ และการนำเสนอเป็นเรื่องสั้นชุด

จากการศึกษา พบว่า สื่อสิ่งพิมพ์มีบทบาทในการวิพากษ์วิจารณ์บทบาทของสื่อมวลชนอื่นมากขึ้น อาจเนื่องมาจากสื่อมวลชนเริ่มมีกระบวนการตรวจสอบและควบคุมกันเองที่ชัดเจนขึ้น หรืออีกนัยหนึ่งคือ การแข่งขันกันในอุตสาหกรรมสื่อมวลชนเข้มข้นขึ้น และสื่อสิ่งพิมพ์มีบทบาทในการเสนอข่าวความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับการแข่งขันดังกล่าวให้สาธารณชนรับทราบ

2.10 วิถีชีวิต

หมายถึง การเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวกับค่านิยม ประเพณี การลงแขก การเปลี่ยนแปลงการดำรงชีวิต คุณภาพชีวิต เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับวิถีชีวิต มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมใหม่ โดยมีวัฒนธรรมหลักผสมผสานอยู่บ้าง สื่อสิ่งพิมพ์มีบทบาทเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับวิถีชีวิต ดังนี้

- 1) การเสนอค่านิยมใหม่ ๆ ในสังคม เช่น ค่านิยมการรับประทานอาหารตะวันตก การแต่งกายแบบตะวันตก ค่านิยมทางเพศ
- 2) การรำลึกถึงค่านิยมไทยดั้งเดิม เช่น การเคารพผู้ใหญ่ การรักษาวลสงวนตัวของสตรี

3) การให้ความสำคัญกับเรื่องราวของเพศหญิง โดยเน้นที่ความสวยงามของร่างกาย เช่น การทำศัลยกรรมตกแต่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อความงามและการแก้ไขข้อบกพร่องของร่างกาย แต่ขังพบว่า สื่อสิ่งพิมพ์ยังตีกรอบจำกัดการประพุดิปฏิบัติตัวของเพศหญิง ให้คงความประพุดิและวางตัวอย่างเป็นกุลสตรีไทย

4) การแนะนำการใช้ชีวิตในสภาพสังคมปัจจุบัน โดยเฉพาะนับแต่ช่วงวิกฤติเศรษฐกิจ ซึ่งเน้นความเป็นอยู่อย่างพอเพียง การกินอยู่อย่างอดออมมากขึ้น เช่น การมีชีวิตอยู่อย่างมีความจริง อยู่อย่างพอเพียง การใช้ชีวิตอย่างคุ้มค่า เป็นต้น

5) การแนะนำทางการพักผ่อน หรือหาความสุขจากการทำงานอดิเรกจากสิ่งประดิษฐ์หรือวัสดุเหลือใช้ เช่น การปั้นดิน การตกแต่งแก้ว ศิลปะจากกระดาษ เป็นต้น

6) การอบรมเด็กและเยาวชนให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุขและปลอดภัยในสภาพสังคมยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ

7) การให้ข้อมูล ความรู้เกี่ยวกับปรับตัวและใช้ชีวิตท่ามกลางเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อเป็นการเตือนให้คนไทยรู้จักการปรับตัวท่ามกลางสังคมและเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไป

8) วิถีชีวิตของคนบางกลุ่มบางประเภท ซึ่งได้รับการยอมรับมากขึ้นกว่าในสมัยก่อนที่เคยเป็นกลุ่มชนที่ไม่ได้รับการยอมรับในสังคม เช่น กลุ่มรักร่วมเพศ(ชายและหญิง) หรือผู้ประกอบการอาชีพขายบริการทางเพศ

2.11 ฐานันดรในสังคม

หมายถึง การเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับความแตกต่างทางชนชั้นในสังคม ข้าราชการ ขุนนาง พ่อค่านายทุน กรรมกรผู้ใช้แรงงาน ขวานาชาวไร่ ชาวสวน รวมถึงราษฎรทั่วไป เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับฐานันดรในสังคม มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมหลัก เนื้อหาวัฒนธรรมในสื่อสิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้องกับฐานันดรในสังคมปรากฏให้เห็นไม่มากนัก เนื้อหาที่น่าสนใจมักกล่าวถึงชีวิตของประชาชนทั่วไปที่มักเป็นปัญหาของกลุ่มคน เช่น สถานการณ์แรงงานไทย หรือเรื่องของกลุ่มผู้ด้อยโอกาส เช่น ผู้พิการทางหู เด็กด้อยโอกาส เด็กสลัม คนพิการ เป็นต้น

2.12 การเมืองการปกครอง

หมายถึง การเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับระบอบการปกครอง พรรคการเมือง บทบาทของประชาชน และสิทธิอำนาจในการปกครอง เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับการเมืองการปกครอง มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมใหม่ โดยมีวัฒนธรรมหลักผสมผสานอยู่บ้าง เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครองมักนำเสนอเรื่องของคนชั้นปกครองมากกว่าประชาชนทั่วไป โดยมีเนื้อหาที่ปรากฏดังนี้

- 1) การเสนอประวัติ บทวิเคราะห์ วิจัยฉบับบาทาพนักการเมือง หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มีบทบาทสำคัญทั้งในทางบวกและทางลบในยุคสมัยที่มีการนำเสนอเนื้อหาอื่น ๆ
- 2) การวิเคราะห์กิจกรรมต่าง ๆ ของพรรคการเมือง
- 3) การเสนอประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ทางการเมืองในขณะนั้น เช่น การเลือกตั้ง การจัดตั้งรัฐบาล รัฐธรรมนูญฉบับใหม่
- 4) การเสนอข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม เช่น ชาวชน สตรี เกษตรกร ชุมชนแออัด

จากการศึกษา พบว่า วัฒนธรรมทางการเมืองที่สื่อสิ่งพิมพ์นำเสนอและเป็นวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับประชาชน มักได้รับการนำเสนอขณะที่เกิดปัญหาหรือความเดือดร้อนขึ้นกับประชาชน แสดงให้เห็นว่า ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ แม้จะมีการปฏิรูปการเมืองแล้วก็ตาม หากแต่สิทธิเสรีภาพในการเมืองการปกครองยังคงไม่ถูกกระจายสู่ประชาชนตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญได้อย่างแท้จริง

2.13 ความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน

ได้แก่ การเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเครือข่ายทางผ่านรัฐ ความสัมพันธ์ทางศาสนา มิตรประเทศ สมาชิกองค์การ เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมใหม่ เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านที่ปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์ มักเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ใกล้ชิดทางภูมิศาสตร์ เช่น ลาว พม่า กัมพูชา เวียดนาม โดยเป็นความสัมพันธ์ทั้งในเชิงบวกและลบ

การเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้าน มีเนื้อหาที่ปรากฏ ดังนี้

- 1) สถานการณ์ภายในของประเทศเพื่อนบ้าน โดยรายงานข้อมูลให้ทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้น เช่น ปัญหาในประเทศเวียดนาม ประเทศมาเลเซีย เป็นต้น
- 2) ราชวงศ์ หรือบุคคลสำคัญของประเทศทั้งในอดีต และปัจจุบัน เช่น นางองซานซูจี อับราฮัม ลินคอล์น เป็นต้น
- 3) แนะนำสถานที่ท่องเที่ยวในประเทศต่าง ๆ โดยถือเทศกาลหรือโอกาสพิเศษที่เกี่ยวข้องกับประเทศดังกล่าวในการนำเสนอ เช่น วัฒนธรรมถ้ำน้ำโขง สีเหลี่ยมเศรษฐกิจ งานสงกรานต์ ประเพณีล้านช้าง เมืองหลวงพระบาง เป็นต้น
- 4) ปัญหาความสัมพันธ์กับต่างประเทศ โดยเฉพาะความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านของไทย เช่น ปัญหา กัมพูชา กับ อาเซียน

2.14 ความปลอดภัยของชุมชน

หมายถึง การเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินส่วนบุคคล ทรัพย์สินส่วนรวม สวัสดิภาพของชุมชน อัยการ ศาล เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับความปลอดภัยของชุมชน มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมใหม่ โดยมีเนื้อหาที่ปรากฏ ดังนี้

1) กิจกรรม ความเคลื่อนไหวของสถาบันตำรวจ หรือความขัดแย้งภายในแควดวงตำรวจ เช่น โรงพักของเรา หรือบทวิจารณ์ระหว่างตำรวจที่มีต่อสถาบันตำรวจ เป็นต้น

จากการศึกษา พบว่า เรื่องราวของสถาบันตำรวจที่ปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์ยุคเทคโนโลยีสารสนเทศมีจำนวนมาก และนำเสนออย่างต่อเนื่อง แต่พบว่า ได้รับการนำเสนอในภาพลบ เช่น การทุจริต มากกว่าการเสนอภาพบวก สะท้อนให้ทราบถึงปัญหาอันเนื่องมาจากการปฏิบัติงานของบุคคลในกลุ่มที่อยู่ในวิชาชีพดังกล่าว แต่ส่งผลกระทบต่อภาพลบสำหรับสถาบันตำรวจทั้งหมด

2) ความปลอดภัยของชุมชน สื่อสิ่งพิมพ์มักนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับชุมชนเมื่อเกิดเหตุการณ์ที่เป็นปัญหาขึ้นในชุมชนหรือในสังคมโดยรวม เช่น เหตุการณ์สารเคมีระเบิดที่เรือคลองเตย อันตรายของโทรศัพท์มือถืออันตราย เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป จากการศึกษา พบว่า วัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจ สามารถจำแนกได้เป็น 2 แนวทางตามลักษณะเนื้อหา คือ เนื้อหาวัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจที่นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวข้องกับประชาชนทั่วไป ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตประจำวัน (ด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง) และ เนื้อหาวัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจที่นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวข้องกับสถาบันพระมหากษัตริย์ เนื้อหาที่ปรากฏจะสื่อให้ทราบถึงความเคารพ เทิดทูน และความชื่นชม

วัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจที่ปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์มีรูปแบบวัฒนธรรมทั้ง 2 ประเภท คือ วัฒนธรรมหลัก ซึ่งมีทั้งวัฒนธรรมที่ยังคงดำรงอยู่ในปัจจุบัน และวัฒนธรรมหลักที่แทบมิได้มีการนำมาใช้แล้ว และยังปรากฏวัฒนธรรมใหม่จำนวนมากด้วย โดยเมื่อเปรียบเทียบจำนวนของการนำเสนอแล้ว วัฒนธรรมสมัยใหม่ถูกนำเสนอมากที่สุดและเสนอผ่านคอลัมน์ประจำที่เกี่ยวเนื่องกับชีวิตความเป็นอยู่ประจำวันเป็นหลัก ส่วนวัฒนธรรมหลัก ถูกนำเสนอในลำดับรองลงไป เสนอผ่านคอลัมน์พิเศษ และมักนำเสนอเนื่องในวาระพิเศษ การนำเสนอวัฒนธรรมหลัก มักเป็นเรื่องประวัติศาสตร์ หรือการนำเสนอให้ผู้อ่านได้ระลึกถึงวัฒนธรรมเก่าแก่ของไทย แต่มิได้เน้นการถ่ายทอดหรือสืบสานวัฒนธรรมดังกล่าว รวมทั้งมีการนำเสนอโดยมีเนื้อหาในลักษณะของการรำลึกถึงอดีตด้วย

วัฒนธรรมทางศาสนาและจริยธรรม

วัฒนธรรมทางศาสนาและจริยธรรม ได้แก่ วัฒนธรรมที่เกี่ยวเนื่องกับแบบแผน แนวคิด และหลักปฏิบัติเกี่ยวกับศีลธรรม จริยธรรม ความเชื่อ ปรัชญาชีวิต

จากการศึกษา พบว่า วัฒนธรรมทางศาสนาและจริยธรรมปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์ทุกประเภท รูปแบบวัฒนธรรมที่ปรากฏ มีให้เห็นเฉพาะวัฒนธรรมหลัก แต่ไม่ปรากฏว่ามีวัฒนธรรมใหม่ ซึ่งสามารถจำแนกเนื้อหาวัฒนธรรมทางศาสนาและจริยธรรมที่ปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศได้ ดังนี้

3.1 ความเชื่อ

เป็นการเสนอเนื้อหาที่ว่าด้วย อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ ผิบรรพบุรุษ ผิบ้านผีเรือน เจ้าป่าเจ้าเขา เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อ มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมหลัก เนื้อหาวัฒนธรรมว่าด้วยความเชื่อ ในสื่อสิ่งพิมพ์นำเสนอไม่มากนัก โดยเป็นการเสนอตามโอกาส ข่าว เหตุการณ์ที่น่าสนใจ หรือเสนอตามกระแสความนิยมอันเนื่องมาจากสื่ออื่นนำเสนอ เช่น เมื่อละครโทรทัศน์นำเสนอเรื่อง กระสือ สื่อสิ่งพิมพ์ได้นำเสนอตำนานว่าด้วยกระสือด้วย เป็นต้น

3.2 ศาสนสถาน

เป็นการเสนอเนื้อหาที่ว่าด้วย วัด โบสถ์ พระอุโบสถ วิหาร เจดีย์ เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับศาสนสถาน มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมหลัก จากการศึกษ พบว่า วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับศาสนสถานมีเนื้อหาเกี่ยวกับการนำชม แนะนำสถานที่ตั้ง ความสำคัญ และลักษณะองค์ประกอบของศาสนสถานที่น่าสนใจมากกว่าการแสดงถึงคุณค่าของศาสนสถานนั้น เช่น ความงามของภูเขาทอง การเดินทางเยี่ยมชมวัดไทยในต่างประเทศ เป็นต้น

3.3 ศีลธรรม

เป็นการเสนอเนื้อหาที่ว่าด้วย ความเชื่อ ปรัชญา ศาสนา ลัทธิ ไสยศาสตร์ โหราศาสตร์ เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับศีลธรรม มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมหลัก วัฒนธรรมที่เกี่ยวเนื่องกับศีลธรรม ปรากฏในนิตยสารทุกฉบับ ในรูปของการพยากรณ์ดวงชะตา ทั้งที่เป็นดวงชะตารายวัน และรายสัปดาห์ นอกจากนั้น ยังพบว่า ในช่วงปลายปีก่อนขึ้นปีใหม่ สื่อสิ่งพิมพ์ไม่ว่าจะเป็นสิ่งพิมพ์แนวปริมาณ หรือคุณภาพแต่ละฉบับพยายามเสนอการพยากรณ์ดวงชะตาของบุคคลทั่วไป ดวงชะตาของบุคคลสำคัญ แม้กระทั่งการผูกโยงโหราศาสตร์เข้ากับประเด็นการเมืองและเศรษฐกิจ เช่น การเปรียบเทียบ

เทียบดวงชะตาของนักการเมืองที่มีโอกาสได้เป็นนายกรัฐมนตรี ดวงชะตาของบุคคลสำคัญที่สังคมให้ความสนใจในขณะนั้น การนำเสนอดวงชะตาของบ้านเมือง เป็นต้น

นอกจากนั้น วัฒนธรรมด้านตั้งกรรมในสื่อสิ่งพิมพ์ มักมีเนื้อหาที่ปรากฏ ดังนี้

- 1) หลักความเชื่อต่าง ๆ เช่น การดูโหงวเฮ้ง การตกแต่งบ้านและที่ทำงานตามหลักฮวงจุ้ย
- 2) ชีวิตของบุคคลที่เกี่ยวข้อง หรือผู้ที่มีอาชีพเป็นโหร
- 3) เรื่องลึกลับ เรื่องเหนือเชื่อ หรือเรื่องที่ยากแก่การพิสูจน์ เช่น ความน่าเชื่อถือของการใช้คาถา อาคม การเป็นร่างทรง

อย่างไรก็ตาม การเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับตั้งกรรมในสื่อสิ่งพิมพ์ มิได้มีเพียงการตอนด้านปรัชญา ความเชื่อเท่านั้น หากยังคงมีการแทรกการให้ข้อคิด ข้อเตือนใจในการประพฤติตัวในชีวิตประจำวันด้วย เช่น คอลัมน์ร้อยเกร็ดปรัชญาจีน ตอนเคล็ดลับการพิเคราะห์และใช้คน หรือมรณานุสติ ซึ่งว่าด้วยการให้ข้อคิดแก่บุคคลโดยใช้ความตายเป็นเครื่องเตือนใจ เป็นต้น

3.4 ศีลธรรม - จริยธรรม

เป็นการเสนอเนื้อหาที่ว่าด้วยพระสูตร พระธรรม พระวินัย เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับศีลธรรม-จริยธรรม มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมหลัก สื่อสิ่งพิมพ์ทุกฉบับมีเนื้อหาที่ว่าด้วยหลักธรรมเป็นคอลัมน์ประจำ โดยวัฒนธรรมด้านศีลธรรม-จริยธรรมที่ปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์ มีเนื้อหาที่ปรากฏ ดังนี้

- 1) การสอนหลักธรรมะ เพื่อเตือนสติผู้อ่านให้รู้จักการตั้งตนอยู่ในสติ และเอาชนะความชั่วร้ายตนเป็นคนดีมีศีลธรรม เช่น วิถีเจริญพรหมวิหารธรรม สวมละกับวิปัสณา เป็นต้น
- 2) การให้ความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติตามหลักธรรม เช่น สัมมาสมาธิ การทำบุญให้ได้ อานิสงฆ์มาก เป็นต้น
- 3) การชี้ให้เห็น หรือเปรียบเทียบความดี-ความชั่ว ธรรมะ และอธรรม
- 4) การร้อยเรียงเนื้อหาเป็นวรรณกรรม หรือเรื่องสั้น เช่น งานเขียน “คอลัมน์สนชยาภากของทมยันตี” ซึ่งว่าด้วยความเชื่อ ความคิดทางพุทธศาสนาซึ่งผู้อ่านสามารถเข้าใจได้ง่าย เป็นต้น

3.5 ศาสนาต่าง ๆ

เป็นการเสนอเนื้อหาที่ว่าด้วยศาสนาอื่น ที่มีศาสนาพุทธอันเป็นศาสนาประจำชาติไทย เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับศาสนา มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมหลัก โดยสื่อสิ่งพิมพ์มีการนำเสนอวัฒนธรรมของศาสนาอื่นอยู่บ้าง แต่มีจำนวนไม่มากนักเมื่อเทียบกับศาสนาพุทธ โดยศาสนาที่น่าสนใจ

ได้แก่ ศาสนาอิสลาม ขงจื้อ เนื้อหาเป็นการนำเสนอวิถีชีวิตของบุคคลที่นับถือศาสนานั้นและหลักธรรมสำคัญของศาสนา

กล่าวโดยสรุป วัฒนธรรมทางศาสนาและจริยธรรมที่ปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์ มีเนื้อหาเกี่ยวกับการถ่ายทอดศีลธรรมจรรยาที่ผู้อ่านสามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน หรือเสนอเรื่องราวทางศาสนา ศิลปวัตถุ โบราณสถาน โบราณคดี ซึ่งเป็นวัฒนธรรมหลักที่ปรากฏในสังคมตั้งแต่ครั้งอดีตกาล และจากการศึกษา พบว่า วัฒนธรรมการดำรงชีวิตที่ปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์มีรูปแบบวัฒนธรรมที่ปรากฏชัดเจนเพียงประเภทเดียว คือ วัฒนธรรมหลัก อันเป็นวัฒนธรรมที่สืบทอดมาจากอดีต โดยไม่ปรากฏว่า มีวัฒนธรรมใหม่นำเสนอในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ

วัฒนธรรมหลักทางศาสนาและจริยธรรมที่นำเสนอในสื่อสิ่งพิมพ์ ได้รับการนำเสนอผ่านคอลัมน์พิเศษ และมักเสนอเนื่องในวาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมนั้น การนำเสนอวัฒนธรรมหลัก มักเป็นเรื่องประวัติศาสตร์ หรือการนำเสนอให้ผู้อ่านได้รำลึกถึงวัฒนธรรมเก่าแก่ของไทย หรือนำเสนอในรูปแบบการรำลึกถึงอดีต แต่มิได้มุ่งถ่ายทอดหรือสืบสานวัฒนธรรมดังกล่าว

4. วัฒนธรรมทางสุนทรียศาสตร์

วัฒนธรรมทางสุนทรียศาสตร์ ได้แก่ วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับ แบบแผน แนวคิดที่เกี่ยวกับ ความงามในทางศิลปะ อันได้แก่ รสนิยมทางดนตรี รสนิยมทางการแสดง ละคร ภาพยนตร์ ศิลปกรรมต่าง ๆ การรักษาศิลปวัตถุและโบราณวัตถุ

จากการศึกษา พบว่า วัฒนธรรมทางสุนทรียศาสตร์ปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์ทุกประเภท และถือเป็นเนื้อหาหลักที่เป็นสาระสำคัญของสิ่งพิมพ์โดยปรากฏอยู่ในคอลัมน์ประจำ รูปแบบวัฒนธรรมที่ปรากฏ มีทั้งวัฒนธรรมหลัก และวัฒนธรรมใหม่ โดยมีสัดส่วนของการปรากฏวัฒนธรรมดังกล่าวแตกต่างกันออกไป ซึ่งสามารถจำแนกเนื้อหาวัฒนธรรมทางสุนทรียศาสตร์ที่ปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์ได้ดังนี้

4.1 เอกลักษณะของศิลปะ

หมายถึง การเสนอเนื้อหาว่าด้วยศิลปะประจำชาติ ศิลปะสมัยใหม่ ศิลปะร่วมสมัย พบว่า เนื้อหาวัฒนธรรมเกี่ยวกับเอกลักษณ์ของศิลปะที่ปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์ มีรูปแบบเป็นทั้งวัฒนธรรมหลักและวัฒนธรรมใหม่ ซึ่งจากการศึกษา พบว่า วัฒนธรรมใหม่ยังไม่ได้ทั้งวัฒนธรรมหลักไปอย่าง

สิ้นเชิง ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ ปรากฏว่า สื่อสิ่งพิมพ์นำเสนอเนื้อหาวัฒนธรรมที่เป็นศิลปะสมัยใหม่ที่ผ่านการผสมผสานมากกว่าศิลปะประจำชาติ และเสนอในลักษณะของศิลปะผสมผสานให้มีรูปแบบตะวันตกหรือศิลปะแนวใหม่มากขึ้น เช่น Happening Arts เป็นต้น

4.2 ฐานันดรของศิลปะ

หมายถึง การเสนอเนื้อหาที่ว่าด้วยศิลปะสำหรับกลุ่มชนชั้นต่าง ๆ เช่น ศิลปะในพระราชสำนัก ศิลปะในศาสนา ศิลปะอุตสาหกรรม จากการศึกษา พบว่า เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับฐานันดรของศิลปะ มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมใหม่ โดยมีการเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับฐานันดรของศิลปะ ปรากฏดังนี้

- 1) การนำเสนอศิลปะเพื่อการอุตสาหกรรม การพัฒนาศิลปะของศิลปินผู้มีชื่อเสียง พร้อมบทสัมภาษณ์
- 2) รูปแบบ แนวคิด ลักษณะของศิลปะประเภทต่าง ๆ เช่น ศิลปะคำและขาว แนวคิดปัจเจกต่อสิ่งใกล้ตัว เป็นต้น
- 3) แนวคิดและมุมมองที่แฝงอยู่ในงานศิลปะ โดยเชื่อมโยงงานศิลปะกับสิ่งที่เป็นอยู่ในธรรมชาติ เช่น มนุษย์กับธรรมชาติ เป็นต้น
- 4) ทศนคติที่มีต่อการกำหนดมาตรฐานงานศิลปะ เนื่องจาก จากการศึกษา พบว่า ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ ในแวดวงศิลปะได้มีการกำหนดรางวัลต่าง ๆ ขึ้นมาจำนวนมาก ทั้งนี้ เพื่อให้เป็นมาตรฐานในการสร้างสรรค์ผลงานให้มีคุณภาพ เช่น ภาวะเติบโตงานประกวดชิงรางวัลศิลปกรรม
- 5) การนำเสนอภาพศิลปะ พร้อมสะท้อนแง่มุมของชีวิต หรือสังคม เช่น ปัญหาชีวิตในสังคมเมือง เป็นต้น

4.4 จิตรกรรม

หมายถึง การเสนอเนื้อหาที่ว่าด้วยภาพวาดลายเส้น ภาพขีด - ขูด จิตรกรรมเพิงผา จิตรกรรมฝาผนัง แผ่นผ้าใบ เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับจิตรกรรม มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมหลัก จากการศึกษา พบว่า วัฒนธรรมที่เกี่ยวเนื่องกับจิตรกรรม ได้รับการนำเสนอเป็นคอลัมน์ประจำในนิตยสาร โดยมีเนื้อหาที่ปรากฏ ดังนี้

- 1) การแนะนำกระบวนการ หรือขั้นตอนการผลิตงานจิตรกรรม เช่น ขั้นตอนการวาดภาพ
- 2) การนำเสนองานศิลปะ พร้อมบรรยายแนวคิดที่อยู่เบื้องหลัง หรือปรัชญาที่ได้รับจากจิตรกรรมดังกล่าว เช่น ชงสงกรานต์ล้านนา ศิลปะจำหลักบนกระดาษ เส้น - สี เป็นต้น

3) ศิลปะเนื่องในวโรกาสสำคัญ มักเป็นวโรกาสที่เกี่ยวข้องกับสถาบันพระมหากษัตริย์ เช่น บทสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการวาดภาพประกอบบทพระราชนิพนธ์ พระมหาชนก เป็นต้น

4) ตัมภาษณ์จิตรกรผู้สร้างสรรค์งานศิลปะแขนงต่าง ๆ เช่น เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์ วินัย ปราบริปู บัญชา ศรีวงศ์ราช วสันต์ สิทธิเขตต์ ประยูร จรรยาวัณย์ เป็นต้น

4.6 ประติมากรรม

หมายถึง การเสนอเนื้อหาที่ว่าด้วย ภาพเหมือน ภาพในอุดมคติ ภาพถ่าย ภาพร่วมสมัย ภาพหลักนูนต่ำ-สูง เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับประติมากรรมที่ปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์ มีรูปแบบเป็น วัฒนธรรมหลัก วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องกับประติมากรรมเท่าที่ปรากฏให้เห็นในสื่อสิ่งพิมพ์ในยุค เทคโนโลยีสารสนเทศมีจำนวนไม่มาก ที่มีปรากฏเป็นภาพเนื่องในวโรกาสสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์เสียเป็นส่วนใหญ่

4.7 สถาปัตยกรรม

หมายถึง การเสนอเนื้อหาที่ว่าด้วยสถาปัตยกรรมประจำชาติ สถาปัตยกรรมท้องถิ่น และ ลักษณะสถาปัตยกรรม เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับสถาปัตยกรรมที่ปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมหลัก อย่างไรก็ตาม พบว่าเนื้อหาดังกล่าวมีจำนวนไม่มากนัก เท่าที่ปรากฏมักเป็นการเสนอสถาปัตยกรรมของชนบางกลุ่มบางท้องถิ่น เช่น สถาปัตยกรรมเก่าแก่ของจังหวัดนครราชสีมา เป็นต้น

4.8 ภาพถ่าย ภาพยนตร์

หมายถึง การเสนอเนื้อหาที่ว่าด้วยการถ่ายภาพและภาพยนตร์ ทั้งที่เป็นภาพยนตร์ของไทย และภาพยนตร์ต่างประเทศ วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับภาพถ่าย ภาพยนตร์ มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมใหม่ ในสื่อสิ่งพิมพ์ได้เสนอเนื้อหาวัฒนธรรมด้านภาพถ่ายและภาพยนตร์ โดยมีเนื้อหาที่ปรากฏ ดังนี้

1) การนำเสนอเนื้อหาภาพยนตร์ต่างประเทศ และภาพยนตร์ไทย ซึ่งเป็นภาพยนตร์ที่กำลังฉายทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศในขณะนั้น ทั้งที่เป็นภาพยนตร์และวีดิทัศน์ โดยเสนอการวิจารณ์ภาพยนตร์ในประเด็นต่าง ๆ จากการศึกษา พบว่า สักส่วนของเนื้อหาภาพยนตร์ต่างประเทศที่ปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์มีจำนวนมากกว่าภาพยนตร์ไทย

2) การเสนอชีวิต ประวัติ ข่าวคราวที่เกี่ยวข้องกับนักแสดงทั้งไทยและต่างประเทศ รวมทั้ง บทสัมภาษณ์นักแสดงผู้มีชื่อเสียง หรือกำลังมีผลงานในขณะนั้น

3) การวิเคราะห์ วิจารณ์ภาพยนตร์ในเชิงปรัชญา หรือเกี่ยวเนื่องกับสังคมปัจจุบัน เช่น สะท้อนภาพปี 2000 ผ่านภาพยนตร์ เป็นต้น

4) การนำเสนอภาพถ่ายแง่มุมในธรรมชาติ หรือสถานที่สำคัญ โดยใช้การอธิบายภาพให้มีความเชื่อมโยงกับปรัชญาชีวิต

จากการศึกษาการนำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับภาพยนตร์ พบว่า สื่อสิ่งพิมพ์มักวิเคราะห์วิจารณ์เนื้อหาภาพยนตร์ที่กำลังนำออกฉายในช่วงนั้น โดยนักเขียนที่เป็นนักวิจารณ์ภาพยนตร์ หรือหากเป็นการกล่าวถึงชีวิตของนักแสดง มักเป็นการเสนอประวัติหรือชีวิตส่วนตัวของนักแสดง

4.9 การแก้ไขสภาพแวดล้อม

หมายถึง การเสนอเนื้อหาที่ว่าด้วยการควบคุมดูแลรักษาย่านประวัติศาสตร์สำคัญของเมือง ปัญหาทัศนียภาพ ปัญหาป้ายโฆษณา มลพิษ อากาศ เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับการแก้ไขสภาพแวดล้อม มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมใหม่ จากการศึกษา พบว่า เนื้อหาวัฒนธรรมด้านการแก้ไขสภาพแวดล้อมมีจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ ทุกปี มักเป็นการนำเสนอเมื่อปัญหาเกิดขึ้นแล้ว และสื่อมีบทบาทเป็นผู้กระตุ้นเตือนให้เร่งแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยปัญหาที่นำเสนอ มีเนื้อหาที่ปรากฏ ดังนี้

- 1) ปัญหามลพิษ เช่น น้ำเสีย อากาศเป็นพิษ และขยะ
- 2) ปัญหาด้านพลังงาน โดยเฉพาะการใช้พลังงานไฟฟ้าอย่างไม่ถูกวิธี
- 3) ปัญหาสังคม เช่น การรับสินบนหรือ “ส่วย” ช้องโศภณี ปัญหาชีวิตของคนในกรุงเทพมหานคร ปัญหาอุบัติเหตุ เป็นต้น
- 4) ปัญหาด้านภูมิศาสตร์กายภาพ เช่น การจัดผังเมือง การพัฒนาเมืองหลวง เป็นต้น

4.10 นาฏศิลป์

หมายถึง การเสนอเนื้อหาที่ว่าด้วย อุปกรณ์การแสดง นาฏศิลป์ชั้นสูง นาฏศิลป์พื้นบ้าน โขน หนัง ละคร ติกะ ระบำ เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับนาฏศิลป์ มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมหลัก วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับนาฏศิลป์ มีเนื้อหาที่ปรากฏดังนี้

- 1) การแนะนำลักษณะ หรือรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับนาฏศิลป์ประเภทต่าง ๆ เช่น ละคร เพลง ละครเวที ละครของชาวต่างชาติ อาทิ ละครคาบูกิ นาฏศิลป์พื้นบ้าน อาทิ ลำตัด ลิเกมอญ เป็นต้น
- 2) การสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง หรือมีความรู้ความชำนาญในนาฏศิลป์แขนงต่าง ๆ เช่น เอก รินทร์ อยู่สุขสมบูรณ์ ผู้กำกับละครเพลง ประยูร ชมเยี่ยม แม่เพลงลำตัด สุข เพ็ญ ผู้ประดิษฐ์ลวดลายบนหัวโขน เป็นต้น

3) การนำเสนอนาฏศิลป์แขนงต่าง ๆ พร้อมทั้งอธิบายความสำคัญ หรือสาเหตุของการจัด
 เสนอนาฏศิลป์ดังกล่าว เช่น ลอกพระตำหนักจากบทละคร ตะกนครอยมโนราห์หาพระสุริน (เป็นการ
 แดงมโนราห์ที่จัดขึ้นที่สหรัฐอเมริกา เนื่องในปี่รณรงค์วัฒนธรรมไทย) เป็นต้น

4.11 คุรียงคคิลปี

หมายถึง การเสนอเนื้อหาที่ว้ด้วยเครื่องดนตรี ปี่พาทย์ เครื่องสาย วงดนตรีไทย เพลง
 ันสูง เพลงพื้นบ้าน พิธีกรรมเกี่ยวกับนาฏศิลป์แะคุรียงคคิลปี การศึกษาแะหลักศูตรเกี่ยวกับ
 คุรียงคคิลปี เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับคุรียงคคิลปี มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมหลัก โดยเนื้อหา
 เกี่ยวข้องกับคุรียงคคิลปีที่ปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์ มีดังนี้

- 1) การนำเสนอรูปแบบแะการจัดการแสดงคุรียงคคิลปีเนื่องในโอกาสต่าง ๆ ทั้งในแะ
 ต่างประเทศ เช่น คอนเสิร์ตเฉลิมพระเกียรติที่ฉิดนี
- 2) การแนะนำประเภทของดนตรีพื้นเมือง หรือดนตรีเฉพาะกลุ่มซึ่งมีคุณค่าควรแก่การ
 อนุรักษ์ เช่น ดนตรีพื้นบ้านล้านนา เพลงกล่อมเด็ก เป็นต้น
- 3) บทสัมภาษณ์ผู้มีความรู้ความชำนาญในด้านคุรียงคคิลปี เช่น บทสัมภาษณ์ บุญช่วย
 นาคสิงห์ ศิลปินพื้นบ้านผู้มีความชำนาญเรื่องกลองยาว เป็นต้น

4.12 นานาฏคุรียงคคิลปี

หมายถึง การเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับดนตรี แะเพลงประเภทต่าง ๆ เช่น light music jass
 folksong แะ popular song เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับนานาฏคุรียงคคิลปี มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรม
 หลัก วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับนานาฏคุรียงคคิลปีที่ปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์มีเนื้อหาที่ปรากฏ ดังนี้

- 1) เอกลักษณะของดนตรีสากลประเภทต่าง ๆ เช่น ดนตรีละครร็อก โอเปร่า Alternative
 Modern Rock เป็นต้น
- 2) บทวิเคราะห์ ทำนายแนวโน้มของดนตรี เช่น ทิศทางของดนตรีคลาสสิก ค่านิยมทาง
 ดนตรีของเด็กไทย เป็นต้น
- 3) ประวัติ หรือบทสัมภาษณ์บุคคลที่มีความรู้ความสามารถทางดนตรี เช่น พล.ร.ต.ม.ล.อัศนี
 ปราโมช ผู้บุกเบิกดนตรีคลาสสิกเมืองไทย บัณชुर ตั้งไพบูลย์ นักเป่าฟลูต เป็นต้น
- 4) การนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับองค์ประกอบอื่นที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการทางดนตรี เช่น
 อาชีพ producer ผู้มีหน้าที่ควบคุมการผลิตผลงานเพลง เป็นต้น

4.13 การเดินร่ำ และละคร

เป็นการนำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวกับการแสดงในรูปแบบต่าง ๆ ที่อาศัยตัวบุคคลเป็นสื่อในการนำเสนอ เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับการเดินร่ำและละครที่ปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศมีรูปแบบทั้งที่เป็นวัฒนธรรมหลักและวัฒนธรรมใหม่ โดยมีเนื้อหา ดังนี้

1) บทสัมภาษณ์นักแสดง ซึ่งมักเป็นการนำเสนอประวัติ มุมมอง หรือแง่มุมใดแง่มุมหนึ่งของชีวิตนักแสดงที่เป็นที่นิยมในระบะนั้น เช่น บทบาทที่ได้รับในการแสดง การประกอบอาชีพ เสริม ประสบการณ์ชีวิต วิธีการดูแลรักษาสุขภาพร่างกายและความสวยงาม สิ่งของสะสม ความสามารถพิเศษ หรืองานอดิเรก เป็นต้น

2) การนำเสนอประวัติ ความเป็นมาของงานแสดง เช่น เบื้องหลังภาพยนตร์ประวัติศาสตร์ของโลก เป็นต้น

3) การวิเคราะห์ วิวิจารณ์ภาพยนตร์หรือละครโทรทัศน์ และเสนอแง่มุมในเชิงปรัชญา

4) บทวิจารณ์ชีวิตส่วนตัวของนักแสดง ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ในลักษณะการซุบซิบนินทา (gossip) เรื่องส่วนตัว

4.14 ศิลปะร่วมสมัย

ศิลปะร่วมสมัย เป็นการเสนอเนื้อหาที่ว่าด้วย เพลงลูกทุ่ง เพลงยอดนิยมและเพลงลูกกรุง เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับศิลปะร่วมสมัย มีรูปแบบทั้ง 2 ประเภท คือ วัฒนธรรมหลักและวัฒนธรรมใหม่ วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับศิลปะร่วมสมัย มีเนื้อหาที่ปรากฏ ดังนี้

1) การเสนอประวัติของนักร้องซึ่งมักเป็นบุคคลที่กำลังมีผลงานทางดนตรี หรือเป็นที่นิยมในยุคสมัยนั้น ๆ ในบางโอกาสมีการนำเสนอศิลปินในอดีตหรือผู้ล่วงลับไปแล้ว แต่ยังมีผลงานเป็นที่รู้จักกันมาจนถึงปัจจุบันมานำเสนอ

2) บทสัมภาษณ์นักร้อง นักแต่งเพลง รวมทั้งนักจัดรายการวิทยุประเภทรายการเพลง ซึ่งประสบความสำเร็จในวิชาชีพหรือมีผลงานเป็นที่รู้จักของประชาชนทั่วไป

3) การวิเคราะห์เนื้อหาเพลงประเภทต่าง ๆ โดยส่วนใหญ่เนื้อหาดังกล่าวมีปรากฏในนิตยสารและมักเป็นเนื้อหาเพลงลูกทุ่ง เช่น ทศนะว่าด้วยเรื่อง คน ในเพลงลูกทุ่ง เรื่องของควายกับสังคมไทย บทรักในเพลงลูกทุ่ง สะท้อนให้ทราบว่า แม้สังคมไทยจะเข้าสู่ยุคเทคโนโลยีสารสนเทศแล้ว หากแต่สังคมไทยยังคงรำลึกถึงขนบประเพณี วิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของไทยและยังคงนำเสนอเมื่อมีโอกาสที่เหมาะสม

4) การแนะนำบทเพลงใหม่ พร้อมเสนอเนื้อเพลงและโน้ตเพลง ซึ่งมักเป็นการนำเสนอเพื่อผลทางธุรกิจ คือ เพื่อเพิ่มยอดขายของเพลงชุดนั้น

5) การวิเคราะห์ธุรกิจเพลงที่มีต่อสังคม หรือต่อคนกลุ่มต่าง ๆ เช่น ธุรกิจเพลงกับเยาวชนไทย การตลาดกับเพลง เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป วัฒนธรรมทางสุนทรียศาสตร์ที่ปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์ ปรากฏใน 2 รูปแบบ คือ เป็นการเสนอภาพวัฒนธรรมหลักอันเป็นวัฒนธรรมเก่าแก่ในรูปแบบการอนุรักษ์ และชวนให้ผู้อ่านรำลึกถึง แต่การรำลึกถึงดังกล่าวแยกส่วนกับสภาพความเป็นจริงในปัจจุบัน คือ มิได้เชื่อมโยงวัฒนธรรมหลักเข้ากับสภาพปัจจุบันของสังคม และการนำเสนอวัฒนธรรมอีกรูปแบบหนึ่ง คือ เสนอวัฒนธรรมใหม่ ซึ่งมักเป็นภาพยนตร์และเพลง โดยมีการวิพากษ์วิจารณ์แสดงความคิดเห็นด้วย

จากการศึกษา พบว่า วัฒนธรรมการดำรงชีวิตที่ปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์มีรูปแบบวัฒนธรรมทั้ง 2 ประเภท คือ วัฒนธรรมหลัก อันเป็นวัฒนธรรมที่สืบเนื่องมาจากอดีต และวัฒนธรรมใหม่ เมื่อเปรียบเทียบจำนวนของเนื้อหาที่นำเสนอระหว่างวัฒนธรรมทั้ง 2 ประเภทนี้แล้วแล้ว วัฒนธรรมหลักได้รับการนำเสนอมากที่สุด โดยเสนอผ่านคอลัมน์พิเศษ และมักนำเสนอเนื่องในวาระพิเศษ การนำเสนอวัฒนธรรมหลัก มักเป็นการนำเสนอเรื่องประวัติศาสตร์ หรือเป็นการนำเสนอให้ผู้อ่านได้รำลึกถึงวัฒนธรรมเก่าแก่ของไทย แต่มิได้มุ่งถ่ายทอดหรือสืบสานวัฒนธรรมดังกล่าว ส่วนวัฒนธรรมใหม่ได้รับการนำเสนอในลำดับรองลงมา และเป็นการเสนอผ่านคอลัมน์ประจำในลักษณะเกี่ยวเนื่องกับชีวิตความเป็นอยู่ประจำวัน

5. วัฒนธรรมทางภาษาและวรรณกรรม

วัฒนธรรมทางภาษาและวรรณกรรม ได้แก่ วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับแบบแผนการสื่อสาร การถ่ายทอดวรรณคดี เรื่องราวของภูมิภาค ชนชาติต่าง ๆ ภาษาเขียน และภาษาพูด

จากการศึกษา พบว่า วัฒนธรรมทางภาษาและวรรณกรรมปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์ทุกประเภท และถือเป็นเนื้อหาหลักที่เป็นสาระสำคัญของสิ่งพิมพ์ รูปแบบวัฒนธรรมที่ปรากฏ มีทั้งรูปแบบที่เป็นวัฒนธรรมหลักและวัฒนธรรมใหม่ โดยมีจำนวนเนื้อหาของวัฒนธรรมดังกล่าวแตกต่างกันออกไป ซึ่งสามารถจำแนกเนื้อหาวัฒนธรรมทางภาษาและวรรณกรรมที่ปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์ได้ ดังนี้

5.1 ลักษณะของภาษา

หมายถึง การเสนอเนื้อหาที่ว่าด้วย ภาษาเขียน ภาษาพูด การอ่าน ศัพท์ พจนานุกรม เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับลักษณะภาษามีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมใหม่ วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับภาษาไทย พบว่า มีจำนวนน้อย แต่กลับพบว่า ในสื่อสิ่งพิมพ์ทั้งนิตยสารและหนังสือพิมพ์มีการนำเสนอลักษณะของภาษาอังกฤษมาก และเสนอในรูปแบบการสอนภาษาอังกฤษผ่านบทเพลง หรือสำนวนที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน เช่น คอลัมน์ฟุตฟิดโฟฟในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้ภาษาไทยยังคงมีปรากฏอยู่ในสื่อสิ่งพิมพ์ โดยมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับภารกิจความหมายของคำต่าง ๆ เช่น คอลัมน์เส้นสี ภาษา ถีตา วรรณกรรม ในนิตยสารขวัญเรือน เป็นต้น

5.2 ข้อมูลเกี่ยวกับภาษา

หมายถึง การเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับจารึก หรือเอกสารโบราณ เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับข้อมูลของภาษา มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมหลัก จากการศึกษา พบว่า วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับภาษาไทยเฉพาะภาษาไทยยังมีจำนวนน้อยและเท่าที่ปรากฏ มักเป็นการนำเสนอข้อมูลด้านภาษาเนื่องในวโรกาสสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ เช่น นิทรรศการเอกสารโบราณเฉลิมพระเกียรติ เป็นต้น

5.3 วรรณกรรม วรรณคดี

หมายถึง การเสนอเนื้อหาที่ว่าด้วยประเภทของวรรณกรรม ความเรียง ฉันทลักษณ์ ร้อยแก้ว และร้อยกรอง เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับวรรณกรรม วรรณคดี มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมหลัก วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรม วรรณคดี พบว่า มีอยู่เป็นจำนวนมาก โดยในนิตยสารทุกเล่ม จะมีคอลัมน์ประจำที่ว่าด้วยวรรณกรรมและวรรณคดี นวนิยายประจำฉบับ เรื่องสั้นประจำฉบับ ทั้งที่เป็นเรื่องสั้นของไทยที่นักเขียนประจำเป็นผู้เขียน และเรื่องสั้นที่ผู้อ่านส่งมาลงตีพิมพ์ และยังมีเรื่องสั้นแปลความยาวขนาดต่าง ๆ เช่น เรื่องสั้นจบในฉบับ เรื่องสั้น 3 ตอนจบ หรือเรื่องสั้นขนาด 10 ตอนจบ เป็นต้น

แม้ว่า สื่อสิ่งพิมพ์ ทั้งนิตยสารและหนังสือพิมพ์แต่ละฉบับมีความแตกต่างที่รูปแบบการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับวรรณกรรมและวรรณคดีเสนอ แต่จากการศึกษา พบว่า โดยภาพรวม เนื้อหากลับไม่มีความเปลี่ยนแปลงไปจากเนื้อหาด้านวรรณกรรมที่ปรากฏทางสื่อสิ่งพิมพ์ในอดีต โดยมีเนื้อหาที่ปรากฏ ดังนี้

1) การแนะนำวรรณกรรมประเภทต่าง ๆ ที่กำลังออกวางจำหน่าย เช่น หนังสือเด็ก นิทานเด็ก นวนิยาย เป็นต้น

2) ข่าว ความคืบหน้าเกี่ยวกับแวดวงวรรณกรรม เช่น การประกวดเรื่องสั้นระดับโลก สัปดาห์หนังสือแห่งชาติ วรรณกรรมซีไรต์ การส่งเรื่องสั้นไทยเข้าชิงชัยในเวทีนานาชาติ เป็นต้น

3) การเสนอบทสัมภาษณ์นักเขียนผู้มีชื่อเสียง มีผลงานหรือได้รับรางวัลเกี่ยวเนื่องกับงานเขียน เช่น อัครศิริ ธรรมโชติ อาจินต์ ปัญจพรศักดิ์ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ หรือการนำเสนอชีวประวัติและผลงานของนักเขียนผู้ล่วงลับไปแล้ว เช่น สุนทรภู่ ไม้เมืองเดิม ดอกไม้สด เป็นต้น

4) การนำเสนอกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับงานวรรณคดีหรือวรรณกรรม เช่น งานกวี คนตรี จิตรกรที่สุพรรณบุรี เป็นต้น

5) การวิเคราะห์วิจารณ์ลักษณะวรรณกรรมสมัยใหม่ และงานเขียนประเภทต่าง ๆ สำหรับกลุ่มเป้าหมายหลากหลาย ทั้งในลักษณะของการยกย่องชมเชย และการวิพากษ์วิจารณ์ เช่น หนังสือการ์ตูนลามกอนาจาร นิทานเด็ก ประโยชน์ของหนังสือ เป็นต้น

5.4 ภาษาถิ่น ภาษาพื้นบ้าน

หมายถึง การเสนอเนื้อหาที่ว่าด้วย ตำนาน เพลงพื้นบ้าน เนื้อหาที่เกี่ยวกับภาษาถิ่น หรือภาษาพื้นบ้านยังคงมีปรากฏอยู่ในสื่อสิ่งพิมพ์ประเภทนิตยสารโดยมีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมหลัก แต่จากการศึกษา พบว่า วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับเพลงพื้นบ้านมีน้อยมาก และมักนำเสนอในลักษณะของการสืบสานตำนานเก่าแก่ให้ผู้อ่านได้รำลึกถึง เช่น นางผมหอม เป็นต้น

5.5 กีฬาและนันทนาการ

หมายถึง การเสนอเนื้อหาที่ว่าด้วย การละเล่นของเด็ก นันทนาการในบ้าน กีฬาประจำถิ่น และการแข่งขัน เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับกีฬาและนันทนาการ มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมใหม่ วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับกีฬาและนันทนาการ มีเนื้อหาที่ปรากฏ ดังนี้

1) การนำเสนอข่าว เหตุการณ์เกี่ยวกับกีฬาที่กิจกรรมที่น่าสนใจในช่วงเวลาที่นำเสนอข่าว ทั้งที่เป็นกิจกรรมกีฬาของประเทศไทย กีฬาต่างประเทศ และระดับนานาชาติ เช่น โอลิมปิก เอเชียนเกมส์ ซิมเกมส์ เป็นต้น

ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ เนื้อหาของกีฬาส่วนใหญ่ในสื่อสิ่งพิมพ์ มีปริมาณของเนื้อหา กีฬาต่างประเทศมากกว่ากีฬาของประเทศไทย และหากเป็นการเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับกีฬาภายในประเทศ มักเป็นกีฬาที่ต้องมีความเด่นหรือเป็นการแข่งขันกีฬาระดับชาติหรือนานาชาติ

2) การเสนอประวัติของนักกีฬาหรือบุคคลสำคัญในแวดวงกีฬา เช่น นักมวย นักยิมนาสติก ซึ่งมักเป็นบุคคลที่ทำชื่อเสียงหรือมีผลงานเด่นเป็นที่ปรากฏในขณะนั้น

3) การสรุปสถิติสำคัญ เหตุการณ์สำคัญเกี่ยวกับกีฬา โดยพบว่า มักนำเสนอในช่วงปลายปี ในรูปแบบของการสรุปเหตุการณ์ อันเป็นธรรมเนียมปฏิบัติของสื่อสิ่งพิมพ์ที่ต้องมีการสรุปเหตุการณ์สำคัญที่มีลักษณะเป็นที่สุดของกีฬาไทยในรอบปีที่ผ่านมา

จากการศึกษา พบว่า สื่อสิ่งพิมพ์ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศไม่นำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับกีฬาพื้นบ้านไทยหรือการเล่นของเด็กไทย หากมีการนำเสนอบ้าง มักปรากฏเป็นส่วนหนึ่งของการนำเสนอวิถีชีวิตของคนไทยในอดีต ทั้งนี้ สาเหตุหนึ่งที่ไม่ปรากฏเนื้อหาดังกล่าว อาจเนื่องมาจากกิจกรรมดังกล่าวไม่มีปรากฏแล้วในสังคมไทย หรืออีกกรณีหนึ่ง อาจมาจากสื่อสิ่งพิมพ์ขาดข้อมูลที่เพียงพอสำหรับการนำเนื้อหาดังกล่าวมาเสนอ

5.6 การศึกษาแห่งชาติ

หมายถึง การเสนอเนื้อหาที่ว่าด้วยการศึกษาระดับประถม มัธยม อุดมศึกษา อาชีวศึกษา เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติที่ปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์ มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมใหม่ โดยพบว่า เนื้อหาที่ปรากฏมีดังนี้

1) การแสดงทัศนะเกี่ยวกับการศึกษา โดยมากมักเป็นข้อมูลการศึกษาระดับมัธยมศึกษา และอุดมศึกษา เช่น กฎหมายขยายการศึกษา 9 ปี การศึกษาในมหาวิทยาลัย การจัดสรรโควตา สำหรับโรงเรียนใกล้บ้าน กิจกรรมการรับน้องใหม่ในสถาบันอุดมศึกษา เป็นต้น

2) การวิเคราะห์ วิเคราะห์ข่าวและความเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นในแวดวงการศึกษา เช่น โอกาสของคนพิการในการสอบเข้ามหาวิทยาลัย แผนจัดตั้งกระทรวงศึกษาแห่งชาติ เป็นต้น

3) การแนะนำ และให้ความรู้เกี่ยวกับสถานศึกษาต่าง ๆ ทั่วประเทศ ซึ่งโดยมากมักเป็นโรงเรียนที่มีความเด่นด้านใดด้านหนึ่ง เช่น มีครูที่มีความสามารถ เป็นโรงเรียนที่อยู่บนยอดเขา เป็นต้น

5.7 มาตรฐานการศึกษาไทย

หมายถึง การเสนอเนื้อหาที่ว่าด้วยหลักสูตรการเรียนการสอน กระบวนการเรียนการสอน เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับมาตรฐานการศึกษาไทย มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมใหม่ วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องกับมาตรฐานการศึกษาไทยที่ปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์ยุคเทคโนโลยีสารสนเทศมีเนื้อหาที่ปรากฏ ดังนี้

1) การนำเสนอปัญหาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน และการบริหารจัดการหลักสูตรการศึกษาระดับต่าง ๆ ในปัจจุบัน

2) การนำเสนอปัญหาเกี่ยวกับการบริหารการศึกษาที่เกิดขึ้น และปัญหาที่เกิดจากตัวบุคลากรที่รับผิดชอบด้านการจัดการเรียนการสอน เช่น ปัญหาครูลงโทษนักเรียน ปัญหาการจัดซื้อชุดนักเรียน การจัดตั้งกองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา เป็นต้น

3) การเสนอข้อมูลหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่มีบทบาทเกี่ยวเนื่องกับการศึกษา เช่น บทบาทครูประชาบาล นโยบายการศึกษาแห่งชาติ อาจารย์มหาวิทยาลัย สมาพันธ์ครู เป็นต้น

4) การแนะนำสถานศึกษาประเภทต่าง ๆ และรูปแบบการศึกษาที่มีชื่อเสียงการศึกษาในระบบ เช่น โรงเรียนปัญญาพิบูลย์ (โรงเรียนที่ไม่มีจัดการสอนในชั้นเรียน แต่ให้นักเรียนเรียนรู้จากธรรมชาตินอกห้องเรียน) เนื้อหาที่ปรากฏดังกล่าว สะท้อนให้ทราบถึงโอกาสทางการศึกษาของประชาชนในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศที่ได้รับการเปิดกว้างมากขึ้น

5) บทสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง หรือมีบทบาทต่อการพัฒนาการศึกษาระดับต่าง ๆ ของไทย เช่น ดร. ธิปไตย เกตุทัต นักวิชาการด้านการศึกษาค้นคว้าของไทย เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป พบว่า วัฒนธรรมเกี่ยวกับภาษาและวรรณกรรมที่ปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์มีรูปแบบวัฒนธรรมทั้ง 2 ประเภท คือ วัฒนธรรมหลัก อันเป็นวัฒนธรรมสืบเนื่องมาจากอดีต และวัฒนธรรมใหม่ วัฒนธรรมใหม่ถูกนำเสนอผ่านคอลัมน์ประจำในลักษณะเกี่ยวเนื่องกับชีวิตความเป็นอยู่ประจำวัน ส่วนวัฒนธรรมหลักถูกนำเสนอในลำดับรองลงไป เสนอผ่านคอลัมน์พิเศษ และมักนำเสนอเนื่องในวาระพิเศษ การนำเสนอวัฒนธรรมหลัก มักเป็นเรื่องประวัติศาสตร์หรือนำเสนอให้ผู้อ่านได้รำลึกถึงวัฒนธรรมเก่าแก่ของไทย แต่มิได้ให้ข้อมูลเน้นการถ่ายทอดหรือสืบสานวัฒนธรรมดังกล่าว

บทสรุป : ภาพรวมวัฒนธรรมไทยที่ปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์

กล่าวโดยสรุป วัฒนธรรมไทยที่ปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์ สามารถจำแนกได้เป็น วัฒนธรรมการดำรงชีวิต วัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจ วัฒนธรรมทางศาสนาและจริยธรรม วัฒนธรรมทางสุนทรียศาสตร์ และวัฒนธรรมทางภาษาและวรรณคดี รูปแบบการนำเสนอของแต่ละวัฒนธรรมแตกต่างกันออกไป ทั้ง 2 ประเภท คือ ปรากฏเป็นวัฒนธรรมหลักและวัฒนธรรมใหม่ ตามลักษณะเนื้อหาของวัฒนธรรมนั้น ๆ

วัฒนธรรมทางศาสนาและจริยธรรม และวัฒนธรรมทางภาษาและวรรณคดีที่ปรากฏในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศมีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมหลัก แต่หากเป็นวัฒนธรรมการดำรงชีวิต วัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจ จะมีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมใหม่ ในขณะที่วัฒนธรรมทางสุนทรียศาสตร์ มีรูปแบบเป็นทั้งวัฒนธรรมใหม่และวัฒนธรรมหลัก

วัฒนธรรมแต่ละรูปแบบที่ปรากฏผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศมีรูปแบบแตกต่างกันไปตามวัตถุประสงค์ในการนำเสนอ กล่าวคือ หากต้องการนำเสนอในลักษณะการชวนรำลึกถึงอดีตจะนำเสนอเป็นวัฒนธรรมหลัก แต่วัฒนธรรมประเภทใดที่สื่อสิ่งพิมพ์ต้องการถ่ายทอดให้ผู้อ่านให้รับรู้ ชัดถ้อยปฏิบัติ หรือเป็นวัฒนธรรมที่มีการปฏิบัติกันอยู่แล้วมักเป็นวัฒนธรรมหลัก หรือวัฒนธรรมใหม่ปะปนอยู่บ้าง แต่จากการศึกษา พบว่า สื่อสิ่งพิมพ์เสนอวัฒนธรรมใหม่จำนวนไม่มากนัก หากมีการถ่ายทอด มักเป็นการรับและนำวัฒนธรรมมาผสมผสานเป็นส่วนใหญ่

บทที่ 5

เนื้อหาวัฒนธรรมที่ปรากฏในสื่อโทรทัศน์

การวิจัยเรื่อง “บทบาทของสื่อมวลชนไทยต่อการสร้างและถ่ายทอดวัฒนธรรมในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประเภทและลักษณะวัฒนธรรมของสังคมไทยที่ปรากฏในสื่อมวลชนในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ ศึกษาบทบาทของสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ ในการสร้างและถ่ายทอดวัฒนธรรมในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ เปรียบเทียบบทบาทของสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ ในการสร้างและถ่ายทอดวัฒนธรรมของสังคมไทยในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ รวมทั้งศึกษาปัจจัยที่มีบทบาทต่อการทำหน้าที่สร้าง และถ่ายทอดวัฒนธรรมของสื่อมวลชนไทย โดยสื่อมวลชนที่เลือกศึกษามี 2 ประเภท คือ สื่อสิ่งพิมพ์ และสื่อโทรทัศน์ สื่อสิ่งพิมพ์ ประกอบด้วย หนังสือพิมพ์และนิตยสาร ส่วนสื่อโทรทัศน์ที่เลือกศึกษา ได้แก่ รายการโทรทัศน์จากสถานีโทรทัศน์ในส่วนกลางทุกแห่งในประเทศไทย ผู้วิจัยศึกษาจากผังรายการออกอากาศประจำวันและสำรวจเนื้อหาที่ปรากฏในรายการโทรทัศน์ โดยจำแนกรายการโทรทัศน์ได้เป็นประเภทต่าง ๆ ดังนี้

1. รายการพูดคุย หรือรายการสนทนา (the talks program)
2. รายการข่าว (the news program)
3. รายการสารคดีทั่วไป (feature) และรายการสารคดีเชิงวิเคราะห์ (documentary)
4. รายการนิตยสารทางอากาศ (the magazine program)
5. รายการสาระบันเทิงปิกนิกะ (variety show)
6. รายการละคร (the drama program)
7. รายการดนตรี (the music program)

ในบทนี้ ผู้วิจัยนำเสนอเนื้อหาวัฒนธรรมที่ปรากฏในสื่อโทรทัศน์ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผังรายการและเนื้อหารายการโทรทัศน์ที่ออกอากาศในระหว่าง พ.ศ. 2538 - 2543

รูปแบบของวัฒนธรรมที่ปรากฏในสื่อมวลชน

การศึกษารูปแบบการถ่ายทอดวัฒนธรรม ผู้วิจัยได้ใช้ได้จำแนกประเภทของการปฏิบัติการทางวัฒนธรรมออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. วัฒนธรรมหลัก
2. วัฒนธรรมใหม่

โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. วัฒนธรรมหลัก

วัฒนธรรมหลัก หมายถึง วัฒนธรรมดั้งเดิมที่มีอยู่ในสังคมไทยมาตั้งแต่อดีต ซึ่งประกอบด้วยวัฒนธรรมที่แทบไม่มีการนำมาใช้ในปัจจุบัน และวัฒนธรรมหลักที่คนในสังคมยังคงยึดถือปฏิบัติอยู่ในปัจจุบัน จากการวิจัย พบว่า สื่อโทรทัศน์ยังคงให้ความสำคัญกับการนำเสนอวัฒนธรรมหลักบางประเภท เช่น วัฒนธรรมการดำรงชีวิต ที่สะท้อนสภาพชีวิตของคนไทยสมัยก่อน แต่เป็นการนำเสนอในลักษณะของการอนุรักษ์ หรือรำลึกอดีตมากกว่าการนำมาผสมผสาน หรือประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน โดยผ่านรายการประเภทละครย้อนยุค (period drama) การเสนอรายการสารคดีประวัติศาสตร์ไทย ชีวิตคนไทยในอดีต การจำลองชีวิตในสมัยโบราณมาเสนอในภาพยนตร์โฆษณา เป็นต้น

ในสื่อโทรทัศน์ มีลักษณะการอนุรักษ์และถ่ายทอดวัฒนธรรมประการหนึ่งก็คือคล้ายคลึงกับสื่อสิ่งพิมพ์ กล่าวคือ นอกจากความพยายามอนุรักษ์วัฒนธรรมหลักเอาไว้แล้ว ยังมีกระบวนการนำเสนอวัฒนธรรมของไทยให้ออกสู่สากลผ่านทางรายการโทรทัศน์ ทั้งวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม และวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม วัฒนธรรมประเภทรูปธรรมที่เห็นชัดคือ วัฒนธรรมการดำรงชีวิต เช่น อาหารไทย คนตรีไทย นาฏศิลป์ไทย ซึ่งสื่อโทรทัศน์ได้ทำหน้าที่รายงานข่าวกิจกรรม หรือข่าวสารเกี่ยวกับการนำอาหาร คนตรีและนาฏศิลป์ไปแสดงยังต่างประเทศ ส่วนวัฒนธรรมประเภทนามธรรม เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณีไทย จากการศึกษา พบว่า วัฒนธรรมที่มีความเด่น จนสามารถออกสู่สากลได้ มักมีลักษณะเป็นรูปธรรมและแปลกใหม่สำหรับชาวต่างชาติเช่น อาหารไทย เครื่องดนตรีไทย เป็นต้น

2. วัฒนธรรมใหม่

วัฒนธรรมใหม่ หมายถึง วัฒนธรรมที่คนในสังคมยุคเทคโนโลยีสารสนเทศยึดถือและปฏิบัติ อันมิใช่วัฒนธรรมหลัก แต่อาจเกิดจากการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมหลัก กับวัฒนธรรมตะวันตก จากการศึกษา พบว่า วัฒนธรรมใหม่ที่ปรากฏในสื่อโทรทัศน์ให้ความสำคัญต่อธุรกิจมากขึ้น ทั้งนี้ โดยอาศัยกลไกระบบตลาดค้าผู้สนับสนุนรายการและการซื้อขายเวลาออกอากาศเป็นเกณฑ์

รูปแบบการก่อตัวของวัฒนธรรมใหม่ เกิดจากการรับวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาประยุกต์ผสมผสานกับวัฒนธรรมไทย เป็นการเลือกหยิบบางส่วนของวัฒนธรรมไทยมาใช้ พร้อมกับรับวัฒนธรรมตะวันตกบางส่วนมาใช้ด้วย ทั้งนี้ แสดงถึงการมิได้ทิ้งวัฒนธรรมเก่าแก่ไปอย่างสิ้นเชิง อย่างไรก็ตาม การผสมผสานทางวัฒนธรรมดังกล่าวยังมีลักษณะแยกส่วน มิได้ผสมผสานเป็นเนื้อเดียวกัน และยังให้มีสัดส่วนของวัฒนธรรมตะวันตกมากกว่าวัฒนธรรมไทยด้วย เช่น แม้สื่อโทรทัศน์พยายามเสนอภาพครอบครัวขยายตามแบบสังคมไทย ที่ประกอบด้วยพ่อแม่ลูก และญาติผู้ใหญ่ หากแต่วิถีชีวิตกลับเป็นแบบตะวันตก ไม่ว่าจะเป็นการรับประทานอาหาร การพักผ่อน การแต่งกาย เป็นต้น

การนำเสนอเนื้อหาวัฒนธรรมในรายการโทรทัศน์ เป็นสัดส่วนผสมระหว่างวัฒนธรรมของชนชาติต่าง ๆ จนเสมือนเป็นการผสมผสานและก่อตัวขึ้นมาเป็นวัฒนธรรมรูปแบบใหม่ อันเกิดจากการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมไทยกับวัฒนธรรมต่างชาติ วัฒนธรรมไทยในปัจจุบันมีวัฒนธรรมที่กำลังก่อตัวขึ้นมาในลักษณะดังกล่าวอยู่ในปริมาณมาก ซึ่งแท้ที่จริงแล้ว วัฒนธรรมดังกล่าวมิใช่วัฒนธรรมใหม่ หากแต่ผ่านการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมในอดีตกับวัฒนธรรมของชนชาติต่าง ๆ หล่อหลอมเกิดเป็นสิ่งที่เรียกกันว่าวัฒนธรรมใหม่ โดยมีเนื้อหาวัฒนธรรมประเภทต่าง ๆ ที่ปรากฏทางสื่อโทรทัศน์ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ จำนวน 5 ประเภท ได้แก่

1. วัฒนธรรมการดำรงชีวิต
  2. วัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจ
  3. วัฒนธรรมทางศาสนาและจริยธรรม
  4. วัฒนธรรมทางสุนทรียศาสตร์
  5. วัฒนธรรมทางภาษาและวรรณกรรม
- โดยมีรายละเอียด ดังนี้

เนื้อหาของวัฒนธรรมที่ปรากฏในสื่อโทรทัศน์

จากการศึกษา พบว่า รูปแบบและเนื้อหาวัฒนธรรมที่ปรากฏในสื่อโทรทัศน์ แสดงได้ดังตารางต่อไปนี้

ประเภท	วัฒนธรรมหลัก	วัฒนธรรมใหม่
วัฒนธรรมการค้ารังชีวิต	ประวัติชนชาติและอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ คติชนวิทยา การแต่งกาย เครื่องมือเครื่องใช้ประจำวัน ศาสนา พิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต มรดกทางธรรมชาติ บ้านเรือนที่อยู่อาศัย ครอบครัวยุคใหม่ การเลี้ยงชีพพื้นฐาน เทคโนโลยีพื้นบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ชาติพันธุ์วิทยา	การแต่งกาย ความเชื่อโบราณเกี่ยวกับโรคภัยไข้เจ็บ บ้านเรือนที่อยู่อาศัย
วัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจ	ระเบียบพิธีการทางสังคม สถาบันการปกครอง โครงสร้างพื้นฐานในสังคม พระราชพิธี ฐานันดรในสังคม สถาบันศาสนา สังคมและเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง ความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน ความปลอดภัยของชุมชน	สมาชิกในชุมชนและปัจเจกชน สถาบันทางสังคม สังคมและเศรษฐกิจ สถาบันการสื่อสารมวลชน วิถีชีวิต
วัฒนธรรมทางศาสนาและจริยธรรม	ความเชื่อ ศาสนสถาน นิกายในพุทธศาสนา สังฆธรรม ศีลธรรม-จริยธรรม การศึกษาและการเผยแพร่ศาสนา ศาสนาต่าง ๆ	
วัฒนธรรมทางสุนทรียศาสตร์	เอกลักษณ์ของศิลปะ ฐานันดรของศิลปะ ช่างศิลป์ไทย จิตรกรรม ม้วนงานศิลป์ ประติมากรรม สถาปัตยกรรม นาฏศิลป์ ดุริยางศิลป์	ภาพถ่าย ภาพยนตร์ การแก้ไขสภาพแวดล้อม นาฏดุริยางคศิลป์ การเดินร่ำ ละคร ศิลปะร่วมสมัย
วัฒนธรรมทางภาษาและวรรณกรรม	ลักษณะของภาษา ประเภทของภาษา ข้อมูลเกี่ยวกับภาษา วรรณกรรม วรรณคดี ภาษาถิ่น หรือภาษาพื้นบ้าน กีฬาและนันทนาการ	การศึกษาแห่งชาติ มาตรฐานการศึกษาไทย

ตารางที่ 2 รูปแบบและเนื้อหาวัฒนธรรมที่ปรากฏในสื่อโทรทัศน์

โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1.วัฒนธรรมการดำรงชีวิต

วัฒนธรรมการดำรงชีวิต หมายถึง วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต การทำมาหากินของประชาชนทั่วไป เชื่อมโยงถึงประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของเผ่าพันธุ์ สังคม เครือญาติ เครื่องใช้ที่จำเป็น ศาสนา ความเชื่อ พิธีกรรมต่าง ๆ เช่น การบูชาบรรพบุรุษ ไสยศาสตร์ เป็นต้น หลักธรรมคำสอน ศิลปะการตกแต่งร่างกาย สัตว์เลี้ยง มรดกทางสังคม วิถีชีวิตและภูมิปัญญาไทย

จากการศึกษา พบว่า วัฒนธรรมการดำรงชีวิตปรากฏในสื่อโทรทัศน์ และถือเป็นเนื้อหาหลักที่เป็นสาระสำคัญของสื่อโทรทัศน์ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ รูปแบบวัฒนธรรมที่ปรากฏ มีทั้งวัฒนธรรมหลักและวัฒนธรรมใหม่ โดยมีสัดส่วนของการปรากฏวัฒนธรรมดังกล่าวแตกต่างกันออกไป ซึ่งสามารถจำแนกเนื้อหาวัฒนธรรมการดำรงชีวิตปรากฏในสื่อโทรทัศน์ได้ ดังนี้

1.1 ประวัติชนชาติและอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์

เนื้อหาที่ว่าด้วยชนชาติและอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมหลัก โดยสื่อโทรทัศน์นำเสนอความเป็นมาของชนชาติไทยและชนชาติอื่นในยุคสมัยต่าง ๆ ผ่านรายการสารคดี เช่น รายการส่องโลกอินโดจีน ทางสถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5 เปิดโลกมังกร สารคดีอาเซียน เป็นต้น

1.2 คติชนวิทยา

วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับคติชนวิทยา มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมหลัก โดยเนื้อหาวัฒนธรรมที่ปรากฏในสื่อโทรทัศน์ มักเป็นการนำเสนอเรื่องของเผ่าชนต่าง ๆ ประกอบกับการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจในภูมิภาคนั้น รวมทั้งมักนำเสนอควบคู่ไปกับวัฒนธรรมเกี่ยวกับเผ่าชนพันธุ์กรรม เช่น มองเซอร์มัน และรายการ 7 รอบโลก เป็นต้น

1.3 การแต่งกาย

การศึกษาด้านการแต่งกาย เป็นการศึกษาเรื่องการใช้เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม เครื่องประดับ การแต่งหน้า ฐานันดรการแต่งกาย อาวุธประจำตัวของคนไทย เนื้อหาวัฒนธรรมการแต่งกายที่ปรากฏในสื่อโทรทัศน์ จำแนกได้เป็น 2 ประเภท คือ

- ก. การแต่งกายสมัยก่อน มีลักษณะเป็นวัฒนธรรมหลัก
- ข. การแต่งกายสมัยใหม่ มีลักษณะเป็นวัฒนธรรมใหม่

โดยมีรายละเอียดเนื้อหาที่แตกต่างกัน ดังนี้

ก. การแต่งกายสมัยก่อน หมายถึง การแต่งกายในยุคโบราณ ซึ่งพบได้ยากในชีวิตประจำวัน ในสื่อโทรทัศน์ พบว่า เนื้อหาเกี่ยวกับฐานันดรการแต่งกายไม่ปรากฏเป็นเนื้อหาสาระหลักในรายการ แต่อาจแทรกอยู่ในละครแนวย้อนยุค (period drama) ซึ่งในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศปรากฏว่า มีละครดังกล่าวนำเสนอเป็นจำนวนมาก เช่น เรือนมยุรา ร่มฉัตร ญาติกา สายโลหิต ทาสวังหลัง เป็นต้น

ข. การแต่งกายสมัยใหม่ หมายถึง การแต่งกายตามสมัยนิยม สื่อโทรทัศน์ทุกสถานีมีรายการที่เกี่ยวข้องกับการแต่งกายสมัยใหม่ของคนไทย ซึ่งมักเป็นเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย ทั้งที่ใช้ในชีวิตประจำวันของคนทั่วไป และชุดเครื่องแต่งกายสำหรับชนบางกลุ่ม

วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการแต่งกายที่ปรากฏในสื่อโทรทัศน์ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ มีเนื้อหาประเภทต่าง ๆ ดังนี้

1) การนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการแต่งกายในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะสำหรับสตรี เช่น วิธีการเลือกเสื้อผ้าให้เหมาะกับรูปร่าง วิธีการแต่งหน้า การแต่งกายในโอกาสต่าง ๆ ทางรายการ นิตยสารสำหรับผู้หญิง เช่น ร้อยเรื่องเครื่องประดับ แต่งเสริมเต็มสวย เกิดเป็นหญิง ปกป้องความงาม แฟชั่นสวยตามสมัย ความงามวันนี้ หญิงยุคใหม่ เป็นต้น

2) เครื่องประดับ การแต่งกายของนักแสดง นักร้อง เช่น พันดา ชีวรัตต์ หรือนำเสนอเป็นช่วงหนึ่งในรายการประเภทบันเทิงและรายการสำหรับผู้หญิง

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษา พบว่า สื่อโทรทัศน์ไม่มีเนื้อหาที่ว่าด้วยการแต่งกายของราชวงศ์ชั้นสูงการนำเสนอในรายการสารคดี

1.4 บ้านเรือนที่อยู่อาศัย

เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับบ้านเรือนที่อยู่อาศัย มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมใหม่และวัฒนธรรมผสมผสาน โดยเนื้อหาวัฒนธรรมด้านที่อยู่อาศัยที่เสนอผ่านสื่อโทรทัศน์มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการตกแต่งบ้าน จากการศึกษา พบว่า สื่อโทรทัศน์เสนอเรื่องการตกแต่งบ้าน การก่อสร้างบ้านเรือน หรือนำเสนอวิธีการตกแต่งบ้านให้สวยงามและประหยัดสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจในขณะนั้น โดยการนำสิ่งของเครื่องใช้ขนาดเล็กมาตกแต่งบ้าน และการนำเสนอวิธีการดูแลอุปกรณ์ เครื่องใช้ภายในบ้าน โดยเสนอผ่านช่วงต่าง ๆ ในรายการบันเทิง หรือรายการนิตยสาร เช่น สถาปัตย์สยาม และรายการสารคดีสั้น เช่น สนทนาสถาปนิก เป็นต้น

1.5 ครอบครัว

เนื้อหาวัฒนธรรมเกี่ยวกับครอบครัว มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมหลัก เรื่องราวที่ปรากฏผ่านสื่อโทรทัศน์มักแสดงสภาพครอบครัวเดี่ยวมากกว่าครอบครัวขยาย และมีวัฒนธรรมเกี่ยวกับครอบครัวสมัยใหม่ปรากฏในรายการโทรทัศน์ทุกประเภท เช่น รายการละคร รายการสนทนา รายการนิตยสาร รายการปกิณกะ โดยมีเนื้อหาที่ปรากฏ ดังนี้

1) การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างพ่อ-แม่-ลูก ความสำคัญของครอบครัว การท่องเที่ยวกับครอบครัว

2) ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อและแม่ หรือสามีและภรรยา ซึ่งมีปัจจัยด้านความสัมพันธ์ทางเพศเข้ามาเกี่ยวข้อง รายการนิตยสารสำหรับผู้หญิง และรายการละคร จะมีเนื้อหาหลักเกี่ยวข้องกับความรัก และความสัมพันธ์ทางเพศ รวมทั้งรายการที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเพศโดยตรง เช่น คลินิกรัก เนื้อหาของรายการ มีทั้งการให้ความรู้และการนำเสนอปัญหาทางเพศ เช่น การปรับตัวสามี-ภรรยา เพศสัมพันธ์ หลักการครองรักครองเรือน การป้องกันปัญหาอันเกิดจากความสัมพันธ์ทางเพศ เป็นต้น

แนวโน้มการนำเสนอเรื่องความสัมพันธ์ภายในครอบครัว โดยเฉพาะสามี-ภรรยา มีจำนวนเรื่องและประเด็นใหม่ ๆ เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ การนำเสนอเรื่องเพศ เป็นเรื่องปกติธรรมดาซึ่งเริ่มเป็นที่ยอมรับได้สำหรับผู้ชม และมีการนำเสนอประเด็นดังกล่าวพูดคุยกันในสังคมมากขึ้น อีกทั้งเนื้อหาดังกล่าวยังนำเสนอเป็นเนื้อหาหลักในรายการ เช่น รายการคลินิกรัก อย่างไรก็ตาม รายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องเพศยังคงจำกัดเวลาในการนำเสนอโดยนำเสนอรายการในช่วงกลางคืน

นอกจากนั้น ในสื่อโทรทัศน์ยังมีรายการสนทนาที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับความสำเร็จอันเกิดจากครอบครัว โดยนำประวัติชีวิต หรือสัมภาษณ์ผู้มีชื่อเสียงในวงสังคม เสนอเบื้องหลังความสำเร็จที่มีครอบครัวเป็นกำลังใจ เพื่อเป็นแบบอย่างและเข้าถึงความสำคัญของสถาบันครอบครัวในการเป็นสถาบันที่หล่อหลอมเด็กและเยาวชนให้เป็นบุคลากรที่มีคุณค่าในสังคม เช่น รายการเก้าเก้ารายสัปดาห์ เป็นต้น

3) การเลี้ยงดูเด็ก สื่อโทรทัศน์ให้ความสำคัญต่อการให้คำแนะนำในการเลี้ยงดูบุตรหลานให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในสังคมที่มีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจและเทคโนโลยี ขณะเดียวกัน ปัญหาสังคมและอันตรายต่าง ๆ ที่เกิดกับเด็กและเยาวชนก็ทวีจำนวนขึ้นด้วย โดยสื่อโทรทัศน์เสนอเนื้อหาสะท้อนปัญหาสังคมในรายการละคร เช่น ชีวิตเป็นอนันต์ อ้อมอกแม่ ไม่ได้คิด เป็นต้น และปรากฏเนื้อหาดังกล่าวในรายการนิตยสาร และรายการสารคดีทางโทรทัศน์ด้วย

1.6 การเลี้ยงชีพพื้นฐาน

เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับการเลี้ยงชีพพื้นฐาน มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมหลักและวัฒนธรรมใหม่ จากการศึกษา วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับการเลี้ยงชีพ เป็นการศึกษาลักษณะการดำรงชีวิตด้วยปัจจัยสี่ โดยเฉพาะด้านอาหารเป็นส่วนใหญ่ เนื้อหาที่ปรากฏมีดังนี้

1) การบริโภค ได้แก่ อาหาร ขนม การถนอมอาหาร สื่อโทรทัศน์ทุกสถานีมีรายการนิตยสาร และปกิณกะที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการทำอาหาร การถนอมอาหารสำหรับแม่บ้าน มักนำเสนอในเวลาเย็น หรือวันหยุดสุดสัปดาห์ ซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิต (lifestyle) ของผู้ชมรายการ

2) การเลี้ยงชีพ ได้แก่ เพาะปลูก การดำดักั่ว การประมง และพิธีกรรมเกี่ยวกับการเลี้ยงชีพ ความเชื่อดั้งเดิมต่าง ๆ

3) การประกอบอาหารรับประทานในครัวเรือน เน้นการเสนออาหารที่มีประโยชน์ ประกอบง่าย สะดวก สื่อถึงการให้ความสำคัญต่อการทำกิจกรรมร่วมกันในครอบครัว และแฝงค่านิยมของการประหยัดคอดออมซึ่งเป็นค่านิยมที่สำคัญในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ

4) การรับประทานอาหารตามร้านอาหาร มักปรากฏอยู่ในรายการนิตยสารสำหรับสตรี และนำเสนอเป็นช่วงหนึ่งของรายการสารคดี

5) การแนะนำคุณสมบัติประโยชน์ของอาหารหรือเครื่องดื่ม เนื้อหาดังกล่าว มักปรากฏอยู่ในรายการปกิณกะ

1.7 เครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน

เป็นการนำเสนอเนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับอุปกรณ์ ของใช้ต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน วัฒนธรรมดังกล่าวมีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมหลัก โดยสื่อโทรทัศน์ไม่มีเนื้อหาหลักเกี่ยวกับวัฒนธรรมที่ว่าด้วยเครื่องมือเครื่องใช้ประเภทอาวุธยุทโธปกรณ์ หากแต่มีปรากฏอยู่บ้างเป็นบางส่วนในฉากของละครอิงประวัติศาสตร์ ละครพื้นบ้าน หรือละครย้อนยุค (period) เช่น ดาบ มีด เกราะ ซึ่งปรากฏอยู่ในละครเรื่อง ไกรทอง มณีพเก้า มโหสถชาดก เป็นต้น

การนำเสนอเรื่องเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน ปรากฏให้เห็นอยู่บ้างโดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับเทคโนโลยีจากต่างประเทศ ทั้งนี้ มักปรากฏมากในรายการประเภทสารคดี เช่น สู่โลกกว้าง 60 minutes และปรากฏในฉากของรายการละคร ซึ่งได้สะท้อนให้เห็นถึงสภาพสังคมในช่วงสมัยนั้น ๆ ของคนในชนชั้นต่าง ๆ ได้เช่นกัน

1.8 ความเชื่อเกี่ยวกับโรคภัยไข้เจ็บ

เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อโบราณที่เกี่ยวกับโรคภัยไข้เจ็บ มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมใหม่ มีเนื้อหาที่ปรากฏ ดังนี้

1) หลักการรักษาพยาบาลเบื้องต้น ทั้งในลักษณะของการป้องกันและการแก้ไขโดยใช้หลักการแพทย์สมัยใหม่ และการรักษาด้วยวิธีธรรมชาติ ในรายการนิตยสาร รายการสารคดี

2) ข่าวสาร ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาสุขภาพหรือยารักษาโรค ปัญหา หรือสถานการณ์ปัจจุบันที่เกี่ยวข้องหรือส่งผลกระทบต่อสุขภาพร่างกาย โดยสื่อโทรทัศน์เลือกนำมาวิเคราะห์ อธิบายให้ผู้ชมทราบโดยพิธีกรนำเสนอโดยอ่านจากนิตยสาร อานบทสัมภาษณ์ หรือเชิญผู้รู้ในสาขาที่เกี่ยวข้อง อาทิ แพทย์ เกษตรกร นักวิชาการ มาให้ความรู้และความกระจ่างแก่ผู้ชมในประเด็นนั้น เช่น การนำเสนอเรื่องศัลยกรรมตกแต่ง เป็นต้น ปรากฏในรายการนิตยสารสำหรับผู้หญิง รายการปกิณกะ และรายการสารคดี

3) เรื่องเพศ สื่อโทรทัศน์กล่าวถึงเนื้อหาที่เกี่ยวกับเพศมากและชัดเจนขึ้น โดยเฉพาะเรื่องเพศกับวัยรุ่น นำเสนอเป็นช่วงหนึ่งในรายการสารคดี รายการปกิณกะ และรายการนิตยสารสำหรับวัยรุ่น และนิตยสารสำหรับสตรี ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปจากสมัยก่อนที่เป็นเพียงส่วนหนึ่งของรายการ แต่พบว่าในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ มีรายการโทรทัศน์ที่เสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องเพศเป็นสาระหลักของรายการและได้รับความนิยมไม่น้อย เช่น คลินิกรัก ชูรักชูรส เป็นต้น

4) การป้องกันและดูแลรักษาสุขภาพ เช่น การฝึกกายบริหาร เป็นต้น จากการศึกษา พบว่ารายการนิตยสาร ให้ความสำคัญต่อการให้ความรู้เกี่ยวกับการออกกำลังกายมากขึ้น แต่มักเป็นการออกกำลังกายเพื่อการลดสัดส่วน หรือคลายอาการปวดเมื่อย มากกว่าการออกกำลังกายเพื่อความแข็งแรงของร่างกาย การเสนอเนื้อหาดังกล่าวของสื่อโทรทัศน์ สะท้อนให้เห็นถึงการให้ความสำคัญต่อรูปลักษณ์ภายนอกและการรักษาสุขภาพร่างกาย สอดคล้องกับสภาพสภาวะแวดล้อม ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศที่สามารถชักนำไปสู่โรคภัยไข้เจ็บและความเสื่อมโทรมของร่างกายได้โดยง่าย

จากการศึกษา พบว่า ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ ไม่ปรากฏว่าสื่อโทรทัศน์เสนอเนื้อหาที่ว่าด้วยความเชื่อทางไสยศาสตร์เพื่อการรักษาโรค แม้อาจนำเสนอบ้างในรายการละคร แต่ก็มิได้เป็นปรากฏเป็นเนื้อหาหลักของรายการ ทั้งนี้ เนื่องด้วยความเจริญทางการแพทย์สมัยใหม่ซึ่งสามารถแก้ไขและให้ความกระจ่างต่อปัญหาสุขภาพได้อย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรม

1.9 ศาสนา

เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับศาสนาที่ปรากฏทางสื่อโทรทัศน์ มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมหลัก โดยมีลักษณะเนื้อหาที่ปรากฏ ดังนี้

1) การให้ความสำคัญต่อศาสนาพุทธ อันเป็นศาสนาประจำชาติ ในสื่อโทรทัศน์มีรายการที่ให้ความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาปรากฏในสถานีโทรทัศน์ทุกแห่ง เช่น กฎแห่งกรรม ชีวิตไม่สิ้นหวัง ประทีปส่องทาง เจริญธรรม ธรรมะกับเยาวชน พุทธประทีป บันเทิงธรรม อยู่เย็นเป็นสุข วัชรมนต์นำชีวิต แผ่นดินธรรม เป็นต้น นอกจากนี้ สื่อโทรทัศน์ได้นำเสนอเรื่องราวของศาสนาอื่นอยู่บ้าง แม้ยังคงมีรายการของศาสนาอื่นในจำนวนน้อยกว่า เช่น ศาสนาอิสลาม และศาสนาคริสต์ เช่น รายการสารธรรมอิสลาม เป็นต้น นอกจากนี้ ยังได้นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับศาสนาอื่นปรากฏในรายการสารคดีและรายการข่าวด้วย

2) การนำเสนอเรื่องพิธีกรรมของชนเผ่าต่าง ๆ โดยปรากฏในรายการสารคดีต่างประเทศ และรายการสารคดีประเภทท่องเที่ยว กล่าวคือ เมื่อพิธีกร หรือผู้ดำเนินรายการ เดินทางไปยังดินแดนที่มีประวัตติความเป็นมายาวนาน ก็มักนำเสนอเรื่องราวที่น่าสนใจของชนเผ่าเหล่านั้นด้วย

3) ความเชื่อทางศาสนา สื่อโทรทัศน์ปรากฏเนื้อหาความเชื่อทางศาสนาในรายการประเภทสารคดี และมักนำเสนอความเชื่อไปกับพิธีกรรมของชนเผ่าต่าง ๆ

1.10 พิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต

เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับพิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมหลัก จากการศึกษาค้นคว้า วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับชีวิตซึ่งปรากฏให้เห็นในสื่อโทรทัศน์ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับพิธีกรรมของไทย ตั้งแต่การเกิด การเจ็บป่วย การแต่งงาน การตาย พิธีกรรมที่น่าเสนอมากที่สุด คือ พิธีแต่งงาน มีทั้งการแต่งงานตามประเพณีสากล และแต่งงานตามประเพณีไทยปรากฏในรายการละครโทรทัศน์ ทั้งละครสมัยใหม่ ละครพื้นบ้าน และละครย้อนยุค แม้ว่าในฉากของละครมิได้มีการบรรยายให้ข้อมูลแก่ผู้ชม นอกเหนือไปจากการเสนอภาพ และดำเนินเรื่องไปตามเนื้อหาที่วางไว้ แต่ด้วยคุณสมบัติของสื่อโทรทัศน์ก็สามารถสื่อให้ผู้ชมได้รับทราบพิธีกรรมที่เกิดขึ้นในยุคสมัยนั้น รวมทั้งยังเป็นการกระตุ้นให้ผู้ชมเกิดความสนใจศึกษาหาข้อมูลเพิ่มเติมต่อไปได้

อย่างไรก็ตาม เนื้อหาเกี่ยวกับพิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิตทางสื่อโทรทัศน์ยังมีปรากฏในรายการสารคดีและปรากฏเป็นเนื้อหาส่วนหนึ่งในรายการปกิณกะบ้าง แม้จะมีจำนวนไม่มากนักก็ตาม

1.11 พัฒนาการของสังคม

เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับพัฒนาการของสังคม มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมหลัก โดยสื่อโทรทัศน์มีบทบาทในการถ่ายทอดประวัติศาสตร์ชาติไทย รวมไปถึงเทคโนโลยีพื้นบ้าน ภูมิปัญญา

ท้องถิ่นทั้งในอดีตและปัจจุบัน ซึ่งเป็นมรดกทางสังคม และมรดกทางธรรมชาติ แบบแผนที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของไทย แนวคิดเกี่ยวกับการประกอบอาชีพที่สุจริต การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ โดยเนื้อหาส่วนใหญ่มักปรากฏในรายการสนทนา ปกิณกะ และรายการละคร

จากการศึกษาการนำเสนอประวัติศาสตร์ของชาติ ข้อสังเกตประการหนึ่งที่เกิดขึ้น คือ สื่อโทรทัศน์มักเลือกประวัติศาสตร์เพียงช่วงใดช่วงหนึ่งเพียงสั้น ๆ มานำเสนอ โดยมีคำอธิบายเชื่อมโยงเหตุการณ์ส่วนอื่นเข้ามาประกอบด้วย และมักไม่ทำความเข้าใจให้กระจ่างแก่ผู้ชม ทำให้ความสนใจของผู้ชมต่อประวัติศาสตร์ส่วนนั้นมีน้อย สืบได้ง่าย และไม่สามารถมองเห็นภาพประวัติศาสตร์โดยรวมได้

1.12 เทคโนโลยีพื้นบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น

เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับเทคโนโลยีพื้นบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางสื่อโทรทัศน์มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมหลัก โดยมีเนื้อหาที่ปรากฏ ดังนี้

- 1) ศิลปะพื้นบ้าน ปรากฏในรายการสารคดี ซึ่งเป็นการนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับศิลปะพื้นบ้านในรูปแบบของสารคดีสั้น เช่น กระจกหกด้าน จดหมายเหตุกรุงศรี
- 2) การใช้เทคโนโลยีพื้นบ้านกับเกษตรกรรม ปรากฏในรายการสารคดี เช่น ทำมาหากินบนแผ่นดินไทย อีสานบ้านเฮา วิถีชาวบ้าน ผู้ใหญ่บ้านคำดี ไม่ลองไม่รู้ เป็นต้น
- 3) ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาพื้นบ้าน ปรากฏในรายการประเภทสารคดี เช่น เกษตรกรรมกับธรรมชาติ ภูมิปัญญาชาวบ้าน

1.13 มรดกทางธรรมชาติ

เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับมรดกทางธรรมชาติ มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมหลัก จากการศึกษาพบว่า เนื้อหาที่ว่าด้วยมรดกทางธรรมชาติในสื่อโทรทัศน์ มักได้รับการนำเสนอเป็นประเด็น ๆ มิได้มองภาพโดยองค์รวม โดยมีเนื้อหาทางมรดกทางธรรมชาติที่ปรากฏ ดังนี้

- 1) การแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวตามธรรมชาติ เป็นการนำเสนอข้อมูลด้านสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด รวมไปถึงการเสนอปฏิทินการท่องเที่ยว เช่น รายการเที่ยวเมืองไทยใน 1 นาที ตระเวนไพร สองโลก ป่าสวยน้ำไทย มหัศจรรย์ไทยแลนด์ ทัวร์ไหนทัวร์กัน เป็นต้น เนื้อหาที่ปรากฏในรายการเหล่านี้สะท้อนแนวนโยบายของรัฐบาลที่ต้องการส่งเสริมการท่องเที่ยวของประเทศไทย โดยเฉพาะการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
- 2) การนำเสนอเรื่องราวในธรรมชาติ การนำเสนอเนื้อหาในลักษณะดังกล่าวมิใช่การนำเที่ยว แต่เป็นการเสนอเนื้อหาบางแง่มุมในธรรมชาติที่น่าสนใจ เนื้อหาดังกล่าวมักปรากฏในรายการสารคดีธรรมชาติ หรือสารคดีท่องเที่ยว เช่น แมกไม้สายธาร สูโลกกว้าง ร้อยป่า บันทึกร่องน้ำ แด้มลี

โลกสวย เป็นต้น รวมทั้งแทรกอยู่ในรายการละครเพื่ออนุรักษ์ธรรมชาติ เช่น ละครเรื่อง บ้านไร่
ชายทุ่ง แผ่นดินของเรา เป็นต้น

3) ข้อคิดหรือความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติ ผ่านการสัมภาษณ์ผู้มีบทบาทเกี่ยวข้องกับ
การอนุรักษ์ธรรมชาติ ปรากฏในรายการสารคดี เช่น การสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รักษาพันธุ์สัตว์ป่า
 เป็นต้น

4) ชีวิตสัตว์เลี้ยง สื่อโทรทัศน์มักนำเสนอประสบการณ์การเลี้ยงสัตว์ ซึ่งเสนอเป็นรายการ
สารคดีสั้น ๆ การนำเสนอชีวิตสัตว์อีกด้านหนึ่ง คือ การนำเสนอเรื่องสัตว์ป่าและสัตว์น้ำ ในรายการ
สารคดีเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น พิทักษ์สิ่งแวดล้อม ชีวิตและธรรมชาติ
โลกใต้ทะเล โลกสีฟ้า เป็นต้น

ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ พบว่า รายการที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์และรักษาสัตว์เลี้ยงมี
จำนวนมากขึ้นทางสถานีโทรทัศน์ทุกแห่ง และนำเสนอในช่วงเวลาที่หลากหลายมากขึ้น จากแต่เดิม
มักเสนอรายการดังกล่าวเฉพาะช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ในเวลาเย็น ปรับเปลี่ยนเป็นการนำเสนอในวัน
ธรรมดาเวลาเช้า และเย็น แสดงให้เห็นถึงความรู้ที่ตระหนักของสื่อมวลชนที่มีต่อความสำคัญของ
สิ่งแวดล้อมที่นับวันจะประสบปัญหาความเสื่อมโทรมมากขึ้น ตามความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี
ที่เพิ่มขึ้นเช่นเดียวกัน

1.14 ชาติพันธุ์วิทยา

เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับชาติพันธุ์วิทยา มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมผสมผสาน โดยส่วนใหญ่
เป็นวัฒนธรรมเกี่ยวกับคนกลุ่มน้อย และชุมชนต่าง ๆ ในประเทศไทย นำเสนอผ่านรายการสารคดี
ทั่วไปและสารคดีเชิงวิเคราะห์ เช่น สยามประเทศ หรือรายการข่าว ซึ่งสื่อโทรทัศน์เสนอในรายการ
ข่าวเมื่อเกิดประเด็นสำคัญหรือเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับชนกลุ่มนั้น ๆ เช่น ชาวเขา ชาวมอญ รามัญ
 เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป ประเภทของวัฒนธรรมการดำรงชีวิตที่ปรากฏในสื่อโทรทัศน์มีรูปแบบหลัก
คือ วัฒนธรรมหลัก โดยหากเนื้อหาวัฒนธรรมเป็นเหตุการณ์หรือข้อมูลในอดีตมักเป็นวัฒนธรรม
หลัก วัฒนธรรมการดำรงชีวิตที่ปรากฏในสื่อโทรทัศน์สะท้อนให้เห็นถึงสภาพสังคมปัจจุบัน โดย
เมื่อเปรียบเทียบจำนวนการเสนอผ่านรายการประเภทต่าง ๆ แล้ว วัฒนธรรมหลักได้รับการนำเสนอ
มากที่สุด โดยเสนอผ่านรายการสารคดี รายการปกิณกะ การนำเสนอวัฒนธรรมหลัก มักเป็นเรื่อง
ประวัติศาสตร์ของชนชั้นสูงและวัฒนธรรมเก่าแก่ของไทย ส่วนวัฒนธรรมใหม่ กลับได้รับการนำ
เสนอน้อยที่สุด และโดยมากมีการนำเสนอผ่านรายการละคร รายการปกิณกะ มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับ

ชีวิตความเป็นอยู่ประจำวันของคน และพบว่า วัฒนธรรมใหม่ยังมีเนื้อหาปรากฏในรายการสารคดีไม่มากนักเมื่อเทียบกับวัฒนธรรมหลัก

2. วัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจ

วัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจ ได้แก่ วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับ แบบแผนการอยู่ร่วมกันของคนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม การแสดงออกในกิจกรรมทางสังคม การอยู่ร่วมกันเพื่อความสงบสุขในสังคม การเคารพกฎระเบียบ ทั้งที่เป็นลายลักษณ์อักษรและไม่เป็นลายลักษณ์อักษร และแนวคิดในการใช้จ่ายหรือบริโภคสินค้า

จากการศึกษา พบว่า สื่อโทรทัศน์มีเนื้อหาวัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจปรากฏอยู่เป็นจำนวนมาก จนอาจกล่าวได้ว่า เป็นเนื้อหาหลักที่เป็นสาระสำคัญของรายการโทรทัศน์ รูปแบบวัฒนธรรมที่ปรากฏ มีทั้งวัฒนธรรมหลัก และวัฒนธรรมใหม่ โดยมีสัดส่วนของวัฒนธรรมดังกล่าวแตกต่างกันออกไป ซึ่งสามารถจำแนกเนื้อหาวัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจที่ปรากฏในสื่อโทรทัศน์ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศได้ ดังนี้

2.1 สมาชิกในชุมชนและปัจเจกชน

การนำเสนอเนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับสมาชิกในชุมชนและปัจเจกชน มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมใหม่ จากการศึกษาค้นคว้า พบว่า วัฒนธรรมที่ว่าด้วยสมาชิกในชุมชนและปัจเจกชนที่ปรากฏในสื่อโทรทัศน์มีเนื้อหา ดังนี้

1) บทสัมภาษณ์ความสำเร็จของบุคคลในอาชีพต่าง ๆ ปรากฏในรายการสนทนา ที่นำชีวิตของบุคคลที่ประสบความสำเร็จในแวดวงวิชาชีพหรือวิชาการด้านต่าง ๆ หรือประสบความสำเร็จในชีวิตครอบครัว มานำเสนอ เช่น แก้วเกียรติยศ คนของแผ่นดิน บ้านที่แห่งความสำเร็จ เป็นต้น

2) การนำเสนอชีวิต หรือช่วงหนึ่งของชีวิตผู้ที่ประสบปัญหา เหตุการณ์รุนแรง แต่สามารถผ่านอันตรายหรืออุปสรรคนั้นมาได้ ซึ่งปรากฏในรายการสนทนา พบว่า ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ ปรากฏรายการที่นำเสนอเนื้อหาดังกล่าวจำนวนมาก สะท้อนถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมยุคเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีภัยอันตรายรอบด้าน เช่น รายการเถิดเทิง เจาะใจ เป็นต้น

เนื้อหารายการละครจำนวนมากไม่น้อยที่ปรากฏทางสถานีโทรทัศน์นำเสนอชีวิตของบุคคลที่ต่อสู้ดิ้นรนจนประสบความสำเร็จ เช่น ลอดลายมังกร ผยอง แม้เนื้อหาจากละครดังกล่าวมิใช่ชีวิตจริงของบุคคล แต่สะท้อนจากพื้นฐานของข้อมูลจริง ทำให้ผู้ชมได้รับแง่คิด และแนวทางการดำเนินชีวิตควบคู่ไปกับความบันเทิง

3) ความเสียสละของบุคคลที่ทำประโยชน์แก่ส่วนรวม มักนำเสนอในรายการสนทนา หรือ รายการข่าวในกรณีที่มีบุคคลที่ทำประโยชน์เพื่อส่วนรวมจนเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปในสังคม เพื่อฝึมายกย่องและเสนอเป็นตัวอย่างให้แก่บุคคลทั่วไปได้ยึดถือปฏิบัติ และเกิดกำลังใจที่ประกอบคุณความดีเพื่อส่วนรวมด้วย

4) การทำงาน การวางตัวตามโอกาสต่างๆ ในสังคม เนื้อหาดังกล่าว มักปรากฏในรายการ นิเทศการและปกิณกะ และมักเป็นเนื้อหาที่ว่าด้วยการปฏิบัติตัวของหญิงมากกว่าชาย แสดงให้เห็นว่า สื่อโทรทัศน์ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศให้ความสำคัญต่อสตรีมากขึ้น นอกเหนือจากการเสนอเนื้อหาเฉพาะด้านความสวยงาม การแต่งกาย การเลือกคู่ครองแล้วยังได้เสนอข้อมูลด้านการทำงาน และยิ่งแสดงถึงการให้ความสำคัญต่อผู้หญิงในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนาสังคม และเศรษฐกิจมากขึ้น ดังพบว่า ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ สื่อโทรทัศน์มีรายการสำหรับผู้หญิง จำนวนมากขึ้น เช่น รายการผู้หญิงผู้หญิง ผู้หญิงวันนี้ ญ หญิง ครบเครื่องเรื่องผู้หญิง เป็นต้น

2.1 สถาบันทางสังคม

เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับสถาบันทางสังคม มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมใหม่ โดยสื่อโทรทัศน์ มีบทบาทในการนำเสนอเนื้อหาวัฒนธรรมเกี่ยวกับสถาบันทางสังคมต่าง ๆ โดยผู้ดำเนินรายการมักเป็นนักวิชาการหรือ ผู้มีความรู้ความชำนาญจนได้รับการยอมรับในวงสังคม ดังนี้

ก) สถาบันครอบครัว

วัฒนธรรมเกี่ยวกับสถาบันครอบครัวมักเป็นการนำเสนอรูปแบบความสัมพันธในครอบครัวสมัยใหม่ โดยเนื้อหาวัฒนธรรมประเภทดังกล่าวปรากฏให้เห็นในรายการละครสะท้อนสังคมเป็นหลัก ทั้งนี้ เนื้อหาในละครประกอบด้วยเรื่องราวของครอบครัวต่างๆ กัน อันได้แก่

1) ความแตกแยกในครอบครัวอันเนื่องมาจากปัญหาบุคคลที่สาม ซึ่งแม้ว่า รายการละครที่สะท้อนปัญหาความสัมพันธในครอบครัวมักเป็นเนื้อหาที่นำเสนอมาซ้ำหลายครั้ง แต่ยังคงเป็นที่นิยมจากผู้ชมอย่างต่อเนื่องเสมอมา และยังคงถูกนำมาผลิตซ้ำหลายครั้ง เช่น ละครเรื่อง เมียป่าเรอ เมียน้อย เมียหมาขเลขหนึ่ง เป็นต้น

2) รูปแบบความสัมพันธในครอบครัว ซึ่งมักเป็นความสัมพันธดำเนินไปด้วยความไม่เข้าใจกันอันเนื่องจากช่องว่างระหว่างวัย ระหว่างพ่อ-แม่และลูก เช่น โคร ๆ ก็ไม่รัก เดิมรักให้เต็ม ปีหนึ่งเพื่อนกันและวันอิศจรรย์ของผม ลูกผู้ชายหัวใจไม้ฉาก เป็นต้น

นอกจากเนื้อหาในละครแล้ว สื่อโทรทัศน์ยังมีเนื้อหาวัฒนธรรมเกี่ยวกับสถาบันครอบครัวนำเสนอในรายการปกิณกะ รายการนิเทศสาร และรายการสารคดี โดยมักเป็นหลักการเลี้ยงดูบุตรให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขและเป็นทรัพยากรที่มีค่าของสังคม เช่น รายการ แพนรักจากแม่ ดวงใจพ่อแม่ รักลูกให้ถูกทาง โลกใบเล็ก เป็นต้น

ข) ชุมชนต่าง ๆ

วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับสถาบันชุมชนต่าง ๆ ปรากฏในรายการข่าว ซึ่งโดยธรรมชาติการเสนอข่าวมักเป็นการนำเสนอเนื้อหาเมื่อเกิดปัญหาแล้ว เช่น รายงานข่าวประจำวัน การเสนอข่าวร้องทุกข์ของประชาชน เป็นต้น อย่างไรก็ตาม รูปแบบการเสนอข่าวเกี่ยวกับชุมชนในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศเปลี่ยนแปลงไปจากในอดีต กล่าวคือ ให้ความสำคัญต่อประชาชนมากขึ้น และมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับกระแสวิพากษ์วิจารณ์ของประชาชนมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม นอกจากการเสนอปัญหาความเดือดร้อนของชุมชนแล้ว สื่อโทรทัศน์ยังเสนอรายการที่เกี่ยวกับความสำเร็จของชุมชนด้วยเช่นกัน โดยมีเป็นความสำเร็จของชุมชนในชนบทโดยเฉพาะเกษตรกรปรากฏในรายการสารคดีเกษตรกรรม เช่น ภูมิปัญญาชาวบ้าน ปัญญาชาวบ้าน รักบ้านเรา ประเทศไทยรายวัน รอบรู้รอบบ้าน สะท้อนเงาสังคม แคมเปญได้ เป็นต้น

ค) สถาบันทหาร

วัฒนธรรมเกี่ยวกับสถาบันทหาร มักปรากฏเป็นเนื้อหาหลักในรายการข่าว โดยเป็นการรายงานกิจกรรมของทหารเป็นหลัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถานีโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 5 ซึ่งเป็นสถานีโทรทัศน์ภายใต้การกำกับดูแลของกองทัพบก จัดสรรช่วงข่าวกองทัพบกทุกวัน เพื่อรายงานภารกิจของทหารโดยเฉพาะ อย่างไรก็ตาม จากการศึกษา พบว่า การนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับบทบาทของทหารทางสื่อโทรทัศน์หลังจากเกิดเหตุการณ์พฤษภาทมิฬลดลงไป โดยลดการเสนอข่าวกิจกรรมที่เป็นงานประจำ หรืองานที่ไม่มีความสำคัญลง แต่เสนอภารกิจในลักษณะที่เป็นกิจกรรมเพื่อชุมชนหรืองานในหน้าที่มากขึ้น

ง) การทำงานในสำนักงาน

วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำงานในสำนักงาน ปรากฏในรายการละครสมัยใหม่ทุกเรื่อง ซึ่งสะท้อนวิถีชีวิตคนหนุ่มสาวในสังคมสมัยใหม่ที่ทำงานในบริษัทเอกชน ใช้ชีวิตในครอบครัวแบบสมัยใหม่

นอกจากนั้น ในรายการปกิณกะ และรายการนิตยสารสำหรับสตรี มักจัดสรรเวลาสำหรับการให้ความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติตัวในสำนักงานให้เหมาะสม และเสนอเนื้อหาที่ว่าด้วยการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ อันเนื่องมาจากการทำงาน แสดงให้เห็นว่า สื่อโทรทัศน์ให้ความสำคัญต่อการใช้ชีวิตในสถานที่ทำงานให้ประสบความสำเร็จนอกเหนือไปจากความสุขในครอบครัวดังที่เคยเสนอมา

2.2 โครงสร้างพื้นฐานในสังคม

เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับโครงสร้างพื้นฐานในสังคม มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมหลัก โดยสื่อโทรทัศน์มักนำเสนอประวัติความเป็นมา และแนะนำให้ผู้ชมทราบถึงความเป็นมาของโครงสร้างพื้นฐานทางสังคมที่เป็นสถานที่สำคัญ โดยนำเสนอในรายการสารคดี และรายการนิตยสาร เช่น เมืองหลวงของเรา ของครอบครัวบ้าน รอบรู้รอบบ้าน อย่างไรก็ตาม หากมีการเชิญผู้มีบทบาทเกี่ยวข้องกับโครงสร้างพื้นฐานในสังคมมาในรายการสนทนา เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัด ประธานองค์การบริหารส่วนตำบล จะมีการนำเสนอเนื้อหาดังกล่าวผ่านบทสัมภาษณ์ด้วย

2.3 ระเบียบพิธีการทางสังคม

เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับระเบียบพิธีการทางสังคม มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมหลัก ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ สื่อโทรทัศน์นำเสนอเนื้อหาที่ว่าด้วยกฎหมายปรากฏในรายการสารคดี แต่มีจำนวนไม่มากนัก โดยเท่าที่มีปรากฏให้เห็น ได้แก่ รายการรู้กฎหมายได้ประโยชน์ เป็นต้น

วัฒนธรรมที่ว่าด้วยจารีตประเพณี ปรากฏมากในรายการสารคดี มักเสนอในรูปแบบการรำลึกถึงวัฒนธรรมเก่าแก่ที่ควรอนุรักษ์ ได้แก่ รายการแดนสยาม ค้นช่องส่องไทย กว่าจะเป็นที่ไทย ทิพยศรียงค์ ขอนทางอย่างไทย วัฒนธรรมสัญจร อย่างไรก็ตาม พบว่า รายการส่วนใหญ่ที่มีเนื้อหาวัฒนธรรมที่ว่าด้วยจารีตประเพณีปรากฏเนื้อหาทางสถานีโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ซึ่งอาจเนื่องจากนโยบายของรัฐบาลที่มอบหมายผ่านกรมประชาสัมพันธ์ให้ส่งเสริมและอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย

2.4 สถาบันการปกครอง

เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับสถาบันการปกครอง มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมหลัก ซึ่งสามารถจำแนกรายละเอียดได้ ดังนี้

ก) สถาบันกษัตริย์

สื่อโทรทัศน์นำเสนอเรื่องราวของสถาบันกษัตริย์เนื่องในวโรกาสสำคัญโดยมุ่งเกิดพระเกียรติหรือย้อนรำลึกถึงเหตุการณ์ หรือรำลึกถึงเชื้อพระวงศ์พระองค์สำคัญๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับพระมหากษัตริย์และสมเด็จพระบรมราชินีนาถ โดยเนื้อหาดังกล่าวมักนำเสนอเป็นรายการพิเศษหรือปรากฏในรายการสารคดีเฉลิมพระเกียรติ ประกอบด้วยลักษณะเนื้อหาดังต่อไปนี้

1) การเสนอรายการเทิดพระเกียรติ เนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา วันราชาภิเษก โดยนำเสนอเป็นรายการสารคดีพิเศษในช่วงเวลาหลังข่าว ๑๙๑

2) การนำเสนอสารคดีเกี่ยวกับโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เช่น โครงการแก้มลิง เป็นต้น

3) บทสัมภาษณ์ของบุคคลที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการรับใช้ได้เบื้องพระยุคลบาท นำเสนอในรายการสนทนา ซึ่งเชิญบุคคลสำคัญมาให้ข้อมูลและแสดงทัศนะ อันเป็นการรำลึกถึงพระมหากษัตริย์คุณ เช่น รายการเก้าเก้ารัชชิต เป็นต้น

ข) การปกครองส่วนท้องถิ่น

นับจากประเทศไทยประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ พุทธศักราช 2540 พบว่า วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการปกครองส่วนท้องถิ่นมีเพิ่มขึ้นและปรากฏเนื้อหาในรายการโทรทัศน์มากขึ้น โดยพบว่า เป็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการปกครองตนเองของชุมชนในส่วนท้องถิ่นต่าง ๆ โดยเนื้อหาที่ปรากฏ มีดังนี้

1) การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นต่อการปกครองตนเอง เช่น รายการเวทีชาวบ้าน รายการมองต่างมุม เกษตรพาที ลานบ้านลานเมือง เป็นต้น

2) การให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมาย และรูปแบบการปกครองตนเองแก่ประชาชนทั่วไป เช่น มหาดไทยชวนรู้ ปฏิรูปการเมือง เป็นต้น

2.5 พระราชพิธี

เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับพระราชพิธี มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมหลัก เนื้อหาที่ว่าด้วยวัฒนธรรมด้านพระราชพิธีที่ปรากฏในสื่อโทรทัศน์ จำแนกได้เป็น 2 ส่วน คือ

1) รัฐพิธี ในโอกาสวันสำคัญของชาติ สื่อโทรทัศน์มีการนำเสนอเนื้อหาในวันสำคัญของชาติเป็นปกติทุกปี และหากเป็นกิจกรรมสำคัญ มักมีการถ่ายทอดทางโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจ (ทีวีพูล) ด้วย เช่น รายการพิเศษเนื่องในวันฉัตรมงคล วันรัฐธรรมนูญ วันพืชมงคล เป็นต้น

2) พระราชพิธี สื่อโทรทัศน์นำเสนอในทุกวโรกาสที่เกี่ยวข้องกับสถาบันพระมหากษัตริย์ ทั้งการนำเสนอในรายการข่าว และรายการพิเศษ รวมทั้งในรายการปกติ ซึ่งมักเป็นรายการประเภทปกิณกะหรือรายการสารคดี โดยเนื้อหาเสนอความสำคัญของวันดังกล่าว และรายงานกิจกรรมเทอดพระเกียรติที่จัดขึ้นโดยหน่วยงานราชการและเอกชนต่าง ๆ ด้วย

2.6 สถาบันศาสนา

เนื้อหาวัฒนธรรมเกี่ยวกับสถาบันศาสนามีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมหลัก โดยเนื้อหาวัฒนธรรมเกี่ยวกับสถาบันศาสนาที่ปรากฏในสื่อโทรทัศน์ มีดังนี้

1) การแนะนำศาสนสถานต่าง ๆ ปรากฏในรายการสารคดีศาสนา และรายการสารคดีการท่องเที่ยว เช่น รายการรักษ์เมืองไทย พุทธประทีป

2) การเสนอปัญหาความเสื่อมที่เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดจากตัวบุคคล มิใช่จากสถาบัน สื่อโทรทัศน์นำเสนอเนื้อหาดังกล่าวไม่มากนักเมื่อเทียบกับสื่อสิ่งพิมพ์ โดยปรากฏ

เนื้อหาในรายการข่าว รายการสนทนา และรายการสารคดีเชิงสืบสวนสอบสวน เช่น ย้อนรอย ถอดรหัส ตามล่าหาความจริง เป็นต้น

3) การเสนอประวัติ และคุณความดีของพระสงฆ์ที่เป็นที่เคารพของประชาชนทั่วไป สื่อโทรทัศน์มิได้นำเสนอเฉพาะข่าวปัญหาที่เกิดขึ้นในวงการศาสนาเท่านั้น หากแต่ยังนำเสนอคุณความดีของพระสงฆ์ที่เป็นที่เคารพสักการะของประชาชน โดยปรากฏเนื้อหาดังกล่าวในรายการสารคดีศาสนา เช่น รายการประทีปส่องทาง เจริญธรรม พุทธประทีป เป็นต้น

จากการศึกษารายการสารคดีศาสนา พบว่า แม้รายการสารคดีศาสนาไม่เป็นที่นิยมของผู้ชมมากนัก แต่กลับเป็นรายการที่มีอายุยืนนานกว่ารายการประเภทอื่นที่เป็นที่นิยม ทั้งนี้ เนื่องจากความตระหนักต่อบทบาทหน้าที่ของสื่อโทรทัศน์เองที่พึงต้องดำรงรักษาและสืบทอดศาสนาไว้ให้เป็นมรดกแก่สังคม นอกจากนั้น ยังเป็นบทบาทที่ส่งผลดีต่อภาพลักษณ์ของสื่อโทรทัศน์นั้นด้วย

4) การเสนอประเพณีที่เกี่ยวข้องกับศาสนา เพื่อการอนุรักษ์และสืบทอดโดยปรากฏในรายการสารคดีอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทย เช่น ดำเนินพิศวง

2.7 สังคม และเศรษฐกิจ

เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับสังคม และเศรษฐกิจ มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมใหม่ โดยวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับสังคม เศรษฐกิจ มีเนื้อหาที่ปรากฏ ดังนี้

1) การเสนอเรื่องเศรษฐกิจในแนวเศรษฐกิจพอเพียง นำเสนอในรายการสารคดีเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ เช่น ท่ามาหากินบนแผ่นดินไทย เศรษฐกิจทั่วไทย อรุณรุ่งที่เมืองไทย กว่าจะมีวันนี้ เป็นต้น

2) ปัญหาของเกษตรกรไทย เสนอในรายการข่าวและรายการสนทนา หากปรากฏในรายการข่าว มักเป็นรายงานเหตุการณ์ที่เป็นปัญหาด้านภัยธรรมชาติ หรือราคาสินค้า หากปรากฏในรายการสนทนา มักเป็นการนำเสนอเนื้อหาทางแก้ไขด้านราคาสินค้า หรือแนวทางพัฒนาผลผลิตทางการเกษตร

3) ปัญหาด้านอุตสาหกรรม นำเสนอในรายการข่าวและรายการสารคดี การนำเสนอเนื้อหาดังกล่าวมักเป็นการนำเสนอเมื่อเกิดปัญหาขึ้นต่อภาคอุตสาหกรรม และต้องการแนวทางแก้ไขจากผู้มีความรู้ความชำนาญหรือมีประสบการณ์ในเรื่องดังกล่าว ตัวอย่างรายการสารคดีที่ปรากฏเนื้อหาเกี่ยวกับปัญหาด้านอุตสาหกรรม เช่น ขอลานนอก ตลาดความคิด สนทนาปัญหาบ้านเมือง และเวทีไอทีวิสัยจร เป็นต้น

4) ปัญหาสภาพแวดล้อมในเมือง นอกจากเนื้อหาที่ปรากฏในรายการข่าวเมื่อเกิดเหตุการณ์ที่นำไปสู่ปัญหาสภาพแวดล้อมแล้ว สื่อโทรทัศน์ยังปรากฏรายการที่เกี่ยวเนื่องกับปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็น

จำนวนมาก ทั้งในรายการสนทนา เช่น คำถามนี้มีคำตอบ คุณภาพชีวิตกับสิ่งแวดล้อม เรื่องสั้นเพื่อโลกสวย พัทธกิจสิ่งแวดล้อม โลกสีเขียว เป็นต้น รายการนิตยสาร และปรากฏในรายการปกิณกะ

5) แนวทางการพัฒนาอุตสาหกรรมไทย สื่อโทรทัศน์นำเสนอแนวทางดังกล่าวเป็นสารคดีสั้น จัดทำโดยหน่วยงานราชการ ได้แก่ กระทรวงอุตสาหกรรม เช่น คลินิกอุตสาหกรรม เป็นต้น

6) แนวทางการพัฒนาเกษตรกรรมไทย นอกจากให้ความสำคัญต่อภาคอุตสาหกรรมแล้ว สื่อโทรทัศน์ยังให้ความสำคัญต่อภาคเกษตรกรรมซึ่งเป็นกลไกหลักของการพัฒนาประเทศโดยการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาเกษตรกรรมไทยในรายการสารคดีเกษตรกรรม เช่น วันนี้เพื่อวันหน้า สารคดีการเกษตร เป็นต้น

2.8 สถาบันสื่อสารมวลชน

เนื้อหาวัฒนธรรมเกี่ยวกับสถาบันสื่อสารมวลชน มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมใหม่ จากการศึกษา พบว่า ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ สื่อโทรทัศน์ไม่ได้ทำหน้าที่เสนอเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับสถาบันสื่อสารมวลชนมากนัก หน้าที่ที่ปฏิบัติคือรายงานกิจกรรม ความเคลื่อนไหวของผู้ประกอบวิชาชีพสื่อสารมวลชน หรือของหน่วยงานตนเอง เช่น การจัดงานฉลองประจำปีในวันครบการก่อตั้งของสถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 3 เป็นต้น สื่อโทรทัศน์มักไม่วิจารณ์การทำหน้าที่สื่อมวลชนทั้งที่เป็นประเภทเดียวกัน และสื่อประเภทอื่น ต่างกับสื่อสิ่งพิมพ์ที่มีบทบาทมากในการวิพากษ์วิจารณ์สื่อประเภทต่าง ๆ

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษา พบว่า สื่อโทรทัศน์มีการสัมภาษณ์บุคคลที่อยู่ในแวดวงสื่อสารมวลชน ทั้งที่เป็นนักแสดง นักร้อง ผู้อยู่เบื้องหลังงานสื่อสารมวลชน และผู้ผลิตสื่อประเภทอื่น โดยปรากฏเนื้อหาในรายการสนทนา รายการปกิณกะ รายการนิตยสาร และรายการดนตรี

ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ เนื้อหาเกี่ยวกับสถาบันสื่อสารมวลชนที่สื่อโทรทัศน์นำเสนอมากกว่าสื่อประเภทอื่น ๆ ได้แก่อินเทอร์เน็ต พบว่า สื่อโทรทัศน์เสนอเนื้อหาดังกล่าวมากขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2540 เมื่อรัฐบาลให้ความสำคัญต่อเทคโนโลยีสารสนเทศอย่างเป็นรูปธรรมขึ้น สื่อโทรทัศน์นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับอินเทอร์เน็ตในรายการสารคดีเทคโนโลยี ซึ่งใน พ.ศ. 2540 เนื้อหาเกี่ยวกับอินเทอร์เน็ตปรากฏเป็นเนื้อหาส่วนหนึ่งของรายการข่าว รายการสารคดี และรายการปกิณกะ ต่อมาจึงปรากฏเป็นเนื้อหาหลักของรายการสารคดีวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เช่น รายการ IT 11 ปรากฏการณ์ล้ำยุค และรายการนิตยสารดนตรี เช่น รายการ IE show.com เป็นต้น

2.9 วิถีชีวิต

เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับวิถีชีวิต มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมใหม่ สอดคล้องกับแนวปฏิบัติในชีวิตประจำวันของคน โดยสื่อโทรทัศน์มีบทบาทในการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับวิถีชีวิต ดังนี้

1) การเสนอค่านิยมใหม่ในสังคม สื่อโทรทัศน์ปรากฏเนื้อหาเกี่ยวกับค่านิยมดังกล่าวมากในรายการละคร ซึ่งสะท้อนค่านิยมต่าง ๆ ผ่านตัวละคร ตัวอย่างค่านิยมใหม่ที่ปรากฏในรายการละคร เช่น ค่านิยมในการถูกเนื้อต้องตัวระหว่างเพศตรงข้าม ค่านิยมในการมีเพศสัมพันธ์ก่อนการแต่งงาน ค่านิยมในการแต่งกาย และการบริโภคแบบตะวันตก และ ค่านิยมในการพักทนายแบบตะวันตก เป็นต้น

นอกจากรายการละครแล้ว รายการปกิณกะ รายการนิตยสารสำหรับเด็กและรายการนิตยสารสำหรับผู้หญิง ปรากฏเนื้อหาเกี่ยวกับค่านิยมดังกล่าวเช่นกัน โดยนำเสนอเป็นช่วงหนึ่งของรายการ ซึ่งมีเนื้อหาให้ความรู้ทางอ้อมเกี่ยวกับค่านิยมสมัยใหม่ต่าง ๆ ด้วย

2) การรำลึกถึงค่านิยมไทยดั้งเดิม เช่น การพักทนายแบบไทย ค่านิยมในการรักษานวลสงวนตัว ถูกนำเสนอในรูปแบบการรำลึกอดีต โดยปรากฏในรายการละครพื้นบ้าน และละครย้อนยุค เช่น สกาวเดือน รัตโนสินทร์ สาวเครือฟ้า มยุฉาย นางสิบสอง มณีบนเกล้า เป็นต้น

3) การให้ความสำคัญกับเรื่องราวของเพศหญิง ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ สื่อโทรทัศน์ยังคงนำเสนอเนื้อหาที่ว่าด้วยความสวยงามของรูปร่างหน้าตา โดยในรายการนิตยสารสำหรับผู้หญิง นำเสนอเรื่องการแต่งกาย การแต่งหน้าเพื่อความสวยงามและดึงดูดใจ เช่น ครบเครื่องเรื่องผู้หญิง ผู้หญิงผู้หญิง ผู้หญิงวันนี้ จากการศึกษา พบว่า ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ สื่อโทรทัศน์เริ่มนำเสนอละครที่ให้ความสำคัญต่อผู้หญิง ที่มีธีมบทบาทเพียงแม่บ้าน แต่มีความสำคัญทั้งในฐานะเป็นผู้มีบทบาทกำหนดทิศทางสังคม มีอาชีพการงานก้าวหน้า และเป็นผู้นำในแวดวงธุรกิจมากขึ้น เช่น ละครเรื่อง คือหัตถ์ครองพิภพ ไหมมาลา ขอครักผู้กอง เป็นต้น

4) การแนะนำแนวการใช้ชีวิตในสภาพสังคมปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นับแต่ช่วงวิกฤติเศรษฐกิจ เนื้อหาวัฒนธรรมการใช้ชีวิตให้ความสำคัญต่อความเป็นอยู่อย่างพอเพียง และการช่วยเหลือกันมากขึ้น รวมทั้งปรากฏรายการสารคดีที่นำเสนอตัวอย่างบุคคลที่ต่อสู้กับเศรษฐกิจจนสามารถเอาชนะอุปสรรคในชีวิตได้ เช่น รายการหัวใจไม่ยอมแพ้ เป็นต้น

5) การแนะนำแนวทางการพักผ่อน หรือการหาความสุขจากการทำงานอดิเรก พบว่า เนื้อหาเกี่ยวกับการแนะนำแนวทางการพักผ่อนปรากฏในรายการปกิณกะและรายการสารคดี โดยนำเสนอเป็นช่วงหนึ่งในรายการสลับกับเนื้อหาอื่นของรายการ แม้ว่าว่าเนื้อหาดังกล่าวในรายการมีความยาวไม่มากนัก แต่พบว่า มีรายการปกิณกะที่ปรากฏเนื้อหาแนะนำการพักผ่อนหย่อนใจด้วยงานอดิเรกมากขึ้น แสดงให้เห็นว่า ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศที่ชีวิตเต็มไปด้วยความเร่งรีบและผู้คนมีภารกิจเพิ่มขึ้น การพักผ่อนด้วยงานอดิเรกซึ่งไม่สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายมาก เป็นทางออกซึ่งเป็นที่ต้องการสูงตามไปด้วย

6) การอบรมเด็กและเยาวชนในสภาพสังคมปัจจุบัน พบว่า เนื้อหาเกี่ยวกับการเลี้ยงเด็กและเยาวชน ปรากฏในรายการละครสำหรับเด็กและเยาวชน เช่น เดิมรักให้เต็ม ขอดคุณถูก ชมพูเบิกฟ้า ขาสั้นคอซอง เพื่อนรักนักกีฬา และชีวิตเบ๊อนฟู้น เป็นต้น ซึ่งมักสอดแทรกแนวคิดเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กและเยาวชน การแก้ปัญหาที่อาจเกิดกับเด็กและเยาวชน เช่น ปัญหาสุขภาพจิต การคบหากับเพศตรงข้าม เป็นต้น

2.10 ฐานันดรในสังคม

เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับฐานันดรในสังคม มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมหลักและวัฒนธรรมใหม่ วัฒนธรรมเกี่ยวกับฐานันดรในสังคมที่ปรากฏในสื่อโทรทัศน์มีปรากฏในรายการละคร ทั้งที่เป็นละครสมัยใหม่และละครย้อนยุค โดยหากเป็นละครสมัยใหม่ ลักษณะการจัดแบ่งฐานันดรในสังคมใช้ฐานะทางเศรษฐกิจเป็นตัวจำแนก ซึ่งนับว่าเป็นวัฒนธรรมผสมผสาน แต่หากเป็นละครย้อนยุค การแบ่งฐานันดรใช้ชาติตระกูลเป็นเกณฑ์ในการจำแนก ซึ่งถือได้ว่าเป็นวัฒนธรรมใหม่

2.11 การเมืองการปกครอง

เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับการเมืองการปกครอง มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมใหม่ โดยเนื้อหาวัฒนธรรมเกี่ยวกับการเมืองการปกครองที่ปรากฏในสื่อโทรทัศน์ มักนำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับชนชั้นปกครอง เช่น รัฐบาล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสมาชิก ข้าราชการชั้นสูง มากกว่าการเสนอเรื่องของประชาชนทั่วไป นอกจากนี้ สื่อโทรทัศน์ยังเลือกเสนอวัฒนธรรมการเมืองการปกครองในโอกาสสำคัญมากกว่านำเสนอในเวลาปกติ เช่น การเลือกตั้ง หรือการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ โดยมีเนื้อหาที่ปรากฏ ดังนี้

- 1) การเสนอประวัติ วิเคราะห์ วิจัยนักการเมือง หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ปรากฏในรายการข่าว และรายการสนทนา เช่น ไอทีวีทอล์ค เป็นต้น
- 2) การวิเคราะห์การดำเนินงานของพรรคการเมืองทางรายการสนทนา และรายการสารคดี เช่น มองต่างมุม ไอทีวีทอล์ค เป็นต้น
- 3) การเสนอประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ทางการเมืองในขณะนั้น เช่น ปัญหาการเมืองเปิดอก ส้าโพงชาวบ้าน คำถามนี้มีคำตอบ ตีแตก แจงสี่เบี้ย เนชั่นนิวส์ทอล์ค เป็นต้น
- 4) การให้ความรู้ ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสิทธิ เสรีภาพของประชาชน โดยเฉพาะใน พ.ศ. 2540 ซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน หรือรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 ได้ถูกประกาศใช้ ความรู้ดังกล่าวนอกจากปรากฏในรายการข่าวแล้ว ยังเสนอในรายการสารคดีและรายการสนทนาด้วย เช่น ขอลานอก ปฏิรูปการเมือง รู้กฎหมายได้ประโยชน์ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม แม้ว่า นับจาก พ.ศ. 2538 เป็นต้นมา ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนมากขึ้น แต่บทบาทการเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับประชาชนยังอยู่ในขอบเขตจำกัดจากการศึกษา พบว่า วัฒนธรรมการเมืองการปกครองที่เกี่ยวข้องกับประชาชน มักนำเสนอเมื่อประชาชนเกิดปัญหาหรือความเดือดร้อน และเป็นการนำเสนอข้อร้องเรียนเพื่อให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหาหนทางแก้ไขปัญหา แสดงให้เห็นว่า วัฒนธรรมประชาธิปไตยของไทยยังคงยึดถือกรอบแนวคิดเดิม คืออำนาจการปกครองมาจากกลุ่มคนชั้นสูง มิได้เติบโตจากฐานรากดังที่ควรเป็นในสังคมประชาธิปไตย

2.12 ความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน

การนำเสนอเนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมใหม่ เนื้อหาวัฒนธรรมที่ว่าด้วยความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านที่ปรากฏในสื่อโทรทัศน์ มักเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ใกล้ชิดทางภูมิศาสตร์ทั้งที่เป็นความสัมพันธ์ในเชิงบวกและความสัมพันธ์ในเชิงลบ เช่น ลาว พม่า กัมพูชา เวียดนาม

การเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านที่ปรากฏทางสื่อโทรทัศน์ มักปรากฏในรายการสารคดี โดยมีเนื้อหา ดังนี้

- 1) สถานการณ์ภายในประเทศ มักเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในขณะนั้น เช่น สารคดีอาเซียน จับกระแสนโลก เป็นต้น
- 2) การแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวในประเทศต่าง ๆ เช่น ส่องโลกอินโดจีน เปิดโลกมังกร ทั่วโลกกว้าง ครอบจักรวาล เก็บมาฝากจากญี่ปุ่น สารคดีต่างประเทศ เป็นต้น
- 3) ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับต่างประเทศ เช่น สารคดีอาเซียน เป็นต้น
- 4) รายงานข่าวความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน ทั้งความสัมพันธ์เชิงบวกและความสัมพันธ์เชิงลบ กล่าวคือ ความสัมพันธ์เชิงบวกมักเป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารประเทศทั้งสองฝ่าย โดยเป็นการรายงานกิจกรรมการเยี่ยมชมประเทศเพื่อนบ้านของผู้นำไทย หรือผู้นำประเทศเพื่อนบ้านมาเยี่ยมชมประเทศไทย ส่วนความสัมพันธ์ในเชิงลบ มักเป็นความขัดแย้งหรือการสู้รบระหว่างประชาชน หรือบุคคลระดับปฏิบัติการ เช่น การสู้รบบริเวณแนวชายแดน กรณีพิพาทระหว่างชาวบ้านบริเวณจังหวัดเขตชายแดน เป็นต้น

2.13 ความปลอดภัยของชุมชน

เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับความปลอดภัยของชุมชน มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมใหม่ โดยมีเนื้อหาวัฒนธรรมเรื่องความปลอดภัยของชุมชนที่ปรากฏทางสื่อโทรทัศน์ ดังนี้

1) การเตือนภัยเกี่ยวกับความปลอดภัยของชุมชน มักนำเสนอเมื่อเกิดปัญหาแล้ว ปรากฏในรายการข่าว นอกจากเนื้อหาดังกล่าวนำเสนอในรายการข่าว ซึ่งเป็นการเสนอข้อมูลที่เป็นเหตุการณ์ปัจจุบันแล้ว ยังนำเสนอเนื้อหาความปลอดภัยของชุมชนปรากฏในรายการสารคดีด้วย เช่น ภาวะเสถียรภาพความน่าเชื่อถือ เรื่องจริงผ่านจอ เจาะคดีดัง เป็นต้น โดยเนื้อหาของรายการ เป็นการรายงานเหตุการณ์ ความเป็นมา รวมถึงความคืบหน้าในมาตรการดำเนินการต่อปัญหาดังกล่าว และการทำหน้าที่แจ้งเตือนภัยประชาชนให้เพิ่มความระมัดระวังขึ้น เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป เนื้อหาวัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจส่วนใหญ่ที่ปรากฏทางสื่อโทรทัศน์ มีรูปแบบเป็นทั้งวัฒนธรรมหลักและวัฒนธรรมใหม่ โดยจำแนกได้เป็น 2 กลุ่มตามลักษณะเนื้อหา คือเนื้อหาวัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับประชาชนทั่วไป ซึ่งยังสามารถจำแนกย่อยออกได้เป็นตามช่วงเวลา ได้แก่ วัฒนธรรมในวิถีชีวิตปัจจุบัน อันเป็นวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตประจำวัน (ด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง) และวัฒนธรรมในวิถีชีวิตในอดีต ที่สะท้อนให้คนรุ่นหลังได้รับรู้เป็นบทเรียน

เนื้อหาวัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจอีกกลุ่มหนึ่งที่พบในสื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ เนื้อหาวัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจที่นำเสนอ โครงการหรือพระราชกรณียกิจอันเกี่ยวข้องกับสถาบันพระมหากษัตริย์ สื่อโทรทัศน์นำเสนอโดยเน้นการรำลึกในพระมหากรุณาธิคุณ การแสดงถึงความสำคัญและการเทอดทูน และปรากฏในรายการสารคดีและรายการพิเศษในโอกาสต่างๆ สะท้อนถึงความพยายามของสื่อโทรทัศน์ที่แสดงบทบาทการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และสืบต่อวัฒนธรรมให้ประชาชนได้ทราบและเข้าใจถึงวัฒนธรรมหลักที่ยังคงปรากฏอยู่ในสังคมไทย

จากการศึกษาวัฒนธรรมทั้ง 2 ประเภท ได้แก่ วัฒนธรรมหลัก และวัฒนธรรมใหม่ เมื่อเปรียบเทียบจำนวนของการนำเสนอแล้ว วัฒนธรรมสมัยใหม่ได้รับการนำเสนอมากที่สุด และนำเสนอผ่านรายการประเภทต่าง ๆ โดยเชื่อมโยงเข้ากับชีวิตความเป็นอยู่ประจำวัน ส่วนวัฒนธรรมหลัก ได้รับการนำเสนอในลำดับรองลงไป เสนอผ่านรายการสารคดีเป็นส่วนใหญ่ การนำเสนอวัฒนธรรมหลัก มักเป็นเรื่องประวัติศาสตร์ หรือนำเสนอให้ผู้อ่านรำลึกถึงวัฒนธรรมดั้งเดิมของไทย แต่มิได้มุ่งถ่ายทอดหรือสืบสานวัฒนธรรมดังกล่าว รวมทั้งมีการนำเสนอในรูปแบบการรำลึกถึงอดีต

3. วัฒนธรรมทางศาสนาและจริยธรรม

วัฒนธรรมทางศาสนาและจริยธรรม ได้แก่ วัฒนธรรมที่เกี่ยวเนื่องกับแบบแผน แนวคิด และหลักปฏิบัติเกี่ยวกับศีลธรรม จริยธรรม ความเชื่อ ปรัชญาชีวิต

จากการศึกษา พบว่า วัฒนธรรมทางศาสนาและจริยธรรมที่ปรากฏในสื่อโทรทัศน์ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นวัฒนธรรมหลัก โดยมีจำนวนของวัฒนธรรมแต่จะรูปแบบแตกต่างกันออกไป สามารถจำแนกเนื้อหาวัฒนธรรมทางศาสนาและจริยธรรมที่ปรากฏในสื่อโทรทัศน์ได้ ดังนี้

3.1 ความเชื่อ

เนื้อหาวัฒนธรรมเกี่ยวกับความเชื่อในสื่อโทรทัศน์ มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมหลัก โดยสื่อโทรทัศน์นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อไม่มากนัก และปรากฏเป็นเนื้อหาในรายการละครแนวจิตวิญญาณ และละครพื้นบ้านซึ่งถูกนำมาเสนอซ้ำตามกระบวนการผลิตซ้ำ (reproduction) ซึ่งในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศยังคงมีละครที่มีเนื้อหาดังกล่าวอยู่เป็นจำนวนมาก เช่น แม่เฒ่าพระโขนง เพลิงพระนาง ปราสาทมิด กระจกใส ทายาทอสูร 1001 ราตรี นางสิบสอง กัณหาชาติ ไกรทอง เป็นต้น สะท้อนให้เห็นว่า ค่านิยมความเชื่อในโศกตลางยังคงมีปรากฏอยู่ในสังคมไทย และยังมีแนวโน้มจะยังคงสืบทอดต่อไป

3.2 ศาสนสถาน

เนื้อหาวัฒนธรรมเกี่ยวกับศาสนสถานในสื่อโทรทัศน์ มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมหลัก จากการศึกษาค้นคว้า พบว่า วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับศาสนสถานมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับค่านิยม และประเพณีที่ต่างจากความสำคัญ และองค์ประกอบที่น่าสนใจ มากกว่าการแสดงถึงคุณค่าของศาสนสถาน โดยปรากฏเนื้อหาศาสนสถานในรายการสารคดีทางศาสนา เช่น พุทธประวัติ วัฒนธรรมล้านนา เป็นต้น

3.3 นิยายในพุทธศาสนา

เนื้อหาวัฒนธรรมเกี่ยวกับนิยายในพุทธศาสนา มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมหลัก จากการศึกษาค้นคว้า พบว่า เนื้อหาเกี่ยวกับนิยายในพุทธศาสนาปรากฏไม่มากนักในรายการสารคดีท่องเที่ยวต่างประเทศ โดยการเสนอเรื่องของนิยายในศาสนาพุทธที่ประเทศนั้นนับถือ แทกรเป็นส่วนหนึ่งของเนื้อหาของรายการและมีได้นำเสนออย่างต่อเนื่อง เช่น เปิดโลกมังกร ชีวิตไทยในต่างแดน ฟากกว้างแดนไกล เป็นต้น

3.4 สังขธรรม

เนื้อหาวัฒนธรรมเกี่ยวกับสังขธรรม มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมหลัก โดยมีเนื้อหาวัฒนธรรมเกี่ยวเนื่องกับสังขธรรมทางสื่อโทรทัศน์ที่ปรากฏดังนี้

1) การพยากรณ์ดวงชะตาของบุคคลทั่วไป ดวงชะตาของบุคคลสำคัญ หรือการผูกโยงดวงชะตาเข้ากับประเด็นการเมืองและเศรษฐกิจ โดยปรากฏเป็นช่วงหนึ่งของรายการประเภทปกิณกะ และแทรกในเนื้อหาข่าวเฉพาะโอกาสสำคัญ เช่น เทศกาลขึ้นปีใหม่ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม พบว่า ในสื่อโทรทัศน์ไม่ปรากฏเนื้อหาที่วัดด้วยวัฒนธรรมด้านการพยากรณ์ดวงชะตามากเท่าสื่อสิ่งพิมพ์

2) การนำเสนอหลักความเชื่อทางโหราศาสตร์ เช่น การดูโหงวเฮ้ง การตกแต่งบ้านเรือนและสถานที่ทำงานตามหลักฮวงจุ้ย โดยเป็นช่วงหนึ่งในรายการสารคดี และรายการปกิณกะซึ่งมักนำเสนอควบคู่กับการพยากรณ์ดวงชะตา เช่น รายการบ้านเลขที่ 5

3) การนำเสนอเรื่องลึกลับ พิศุจน์ไม่ได้ ปรากฏในรายการข่าวและรายการปกิณกะ เช่น รายการมิติลึกลับ ตำนานพิศวง และรายการละคร เช่น ปราสาทพิชิว ผมอกรรพ์ ปราสาทมืด เป็นต้น

3.5 ศิลธรรม – จริยธรรม

เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับศิลปธรรม-จริยธรรม มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมหลัก โดยมีเนื้อหาวัฒนธรรมด้านศิลปธรรม-จริยธรรมที่ปรากฏในสื่อโทรทัศน์ ดังนี้

1) การเทศนาธรรมและสนทนาธรรมโดยพระสงฆ์ นำเสนอในลักษณะของการสนทนาธรรมระหว่างพระสงฆ์กับพระสงฆ์ หรือการสนทนาระหว่างพระสงฆ์กับฆราวาส เช่น พุทธประทีป ชีวิตไม่สิ้นหวัง โดยเน้นการสอนศิลปธรรม หลักธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันมากขึ้น รวมทั้งการนำประเด็นปัญหาในสังคม หรือข่าวที่เกิดขึ้นมาเป็นข้อคิด และเตือนสติโดยใช้หลักธรรมะ

การเทศนาธรรมของพระสงฆ์ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ พบว่า เนื้อหาหลักธรรมให้ความสำคัญต่อการสอนหลักธรรมที่สามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และการหยิบยกเหตุการณ์ปัจจุบันเสนอผู้ชมมากกว่าการสอนหลักธรรมะโดยตรงดังเช่นในอดีต

3.6 การศึกษาและการเผยแพร่ศาสนา

เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับการศึกษาและการเผยแพร่ศาสนา มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมหลัก จากการศึกษา วัฒนธรรมด้านการศึกษาและเผยแพร่ศาสนาที่ปรากฏในสื่อโทรทัศน์ พบว่า มีปรากฏในรายการสารคดี แต่จำนวนเนื้อหาที่นำเสนอมีไม่มากนัก ทั้งนี้ สื่อโทรทัศน์เสนอเนื้อหาด้านการ

ศึกษาและการเผยแพร่ศาสนาในบางโอกาสเฉพาะเทศกาลสำคัญเท่านั้น ตัวอย่างรายการสารคดีโทรทัศน์ที่ปรากฏเนื้อหาดังกล่าว เช่น เพชรเจียรไน สารานุกรม เป็นต้น

3.7 ศาสนาต่าง ๆ

เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับศาสนาอื่น มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมหลัก โดยที่สื่อโทรทัศน์นำเสนอวัฒนธรรมเกี่ยวกับศาสนาต่าง ๆ ไม่มากนักเมื่อเทียบกับศาสนาพุทธ อย่างไรก็ตาม ยังนับว่า ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ สื่อโทรทัศน์เสนอเนื้อหาเกี่ยวกับศาสนาอื่นที่มีไรมากกว่าศาสนาพุทธมากกว่าสื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ ศาสนาคริสต์ และศาสนาอิสลาม โดยนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของศาสนิกชน และหลักธรรมสำคัญของศาสนาดังกล่าว รวมทั้งการถาม-ตอบปัญหาเกี่ยวกับหลักธรรมทางศาสนา การเผยแพร่ศาสนา เช่น รายการสารธรรมอิสลาม เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป วัฒนธรรมทางศาสนาและจริยธรรมที่ปรากฏในสื่อโทรทัศน์ มีจำนวนไม่มากนัก ไม่ว่าจะปรากฏเป็นเนื้อหาหลักของรายการหรือเป็นเนื้อหาส่วนหนึ่งในรายการประเภทต่าง ๆ ทางโทรทัศน์ยังมีจำนวนไม่มากเมื่อเทียบกับรายการประเภทอื่น ๆ และนับว่ามีจำนวนน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับวัฒนธรรมทางศาสนาและจริยธรรมที่ปรากฏในสื่อนิคตสาร เนื้อหาวัฒนธรรมทางศาสนาและจริยธรรมที่ปรากฏในสื่อโทรทัศน์ที่ปรากฏส่วนใหญ่ล้วนเป็นวัฒนธรรมหลักทั้งสิ้น มีเพียงวัฒนธรรมด้านศิลปกรรมและจริยธรรม ที่ปรากฏรูปแบบเป็นวัฒนธรรมผสมผสานด้วย ทั้งนี้ เพื่อให้สอดคล้องกับชีวิตประจำวัน และผู้ชมสามารถเข้าใจหลักธรรมดังกล่าวได้โดยง่าย

4. วัฒนธรรมทางสุนทรียศาสตร์

วัฒนธรรมทางสุนทรียศาสตร์ ได้แก่ วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับ แบบแผน แนวคิดที่เกี่ยวกับความงามในทางศิลปะ ได้แก่ ทัศนียภาพคนตรี ทัศนียภาพการแสดง ละคร ภาพยนตร์ ศิลปกรรมต่างๆ การรักษาศิลปวัตถุและโบราณวัตถุ

จากการศึกษา พบว่า วัฒนธรรมทางสุนทรียศาสตร์ปรากฏในสื่อโทรทัศน์ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ มีรูปแบบวัฒนธรรมที่ปรากฏ ทั้งวัฒนธรรมหลัก และวัฒนธรรมใหม่ โดยมีสัดส่วนของเนื้อหาวัฒนธรรมดังกล่าวแตกต่างกันออกไป ซึ่งสามารถจำแนกเนื้อหาวัฒนธรรมทางสุนทรียศาสตร์ที่ปรากฏในสื่อโทรทัศน์ได้ดังนี้

4.1 เอกลักษณ์ของศิลปะ

เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับเอกลักษณ์ของศิลปะ มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมหลัก โดยเนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับเอกลักษณ์ของศิลปะที่ปรากฏในสื่อโทรทัศน์ เป็นการเสนอวัฒนธรรมที่เป็นศิลปะประจำชาติในรูปแบบของการรำลึกถึงวัฒนธรรมดั้งเดิม และศิลปะผสมผสานรูปแบบตะวันตกหรือศิลปะแนวใหม่ โดยปรากฏเป็นช่วงหนึ่งในรายการปกิณกะ รายการสารคดี และในรายการสาระบันเทิงปกิณกะประเภทการแข่งขันเกม เช่น รายการทำที่ชาวไทย เป็นต้น ซึ่งพบว่า ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ รายการสาระบันเทิงปกิณกะดังกล่าวมีเนื้อหาสอดแทรกความรู้ในด้านต่าง ๆ มากขึ้น นอกเหนือไปจากการให้ความบันเทิง

4.2 ฐานันดรของศิลปะ

เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับฐานันดรของศิลปะที่ปรากฏในสื่อโทรทัศน์ มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมหลัก จากการศึกษา พบว่า สื่อโทรทัศน์เสนอเนื้อหาเกี่ยวกับฐานันดรของศิลปะ โดยเน้นการเสนอศิลปะเพื่ออุตสาหกรรม ฝีมือ การพัฒนาศิลปะของศิลปินผู้มีชื่อเสียง พร้อมบทสัมภาษณ์ศิลปินดังกล่าว แทรกในรายการสารคดีและรายการปกิณกะ

4.3 ช่างศิลป์ไทย

เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับช่างศิลป์ไทย มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมหลัก โดยเนื้อหาวัฒนธรรมเกี่ยวกับช่างศิลป์ไทยทางสื่อโทรทัศน์มีปรากฏในรายการสารคดีสั้น เช่น กระจกหกด้าน สารประโยชน์ ซึ่งการให้ความรู้ในวัฒนธรรมช่างศิลป์ไทยให้ความสำคัญต่อการเล่าประวัติ รายละเอียดของงานช่างรูปแบบต่าง ๆ เช่น รายการคันท้องสองไทย กว่าจะเป็นไทย ช้อนทางอย่างไทย เป็นต้น

4.4 จิตรกรรม

เนื้อหาวัฒนธรรมเกี่ยวกับจิตรกรรม มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมหลัก โดยมีเนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องกับจิตรกรรม นำเสนอในสื่อโทรทัศน์ ดังนี้

- 1) การนำเสนองานศิลปะ พร้อมบรรยายแนวคิดที่ปรากฏของผู้สร้างสรรคงานซึ่งแฝงอยู่เบื้องหลังงานศิลปะ หรือนำเสนอปรัชญาที่ได้รับจากจิตรกรรมดังกล่าว เช่น เปิดบันทึกตำนานฝีมือไทยใครจะสู้ นาฏกรรมแห่งชาติ ไทยวิทัศน์ เป็นต้น
- 2) สัมภาษณ์จิตรกรผู้สร้างสรรคผลงานศิลปะ ประกอบการนำเสนอเนื้อหาของศิลปะประเภทนั้น ๆ เนื้อหาดังกล่าวปรากฏเป็นช่วงหนึ่งในรายการปกิณกะ แต่มิได้ปรากฏบ่อยนัก มักนำเสนอ

ตามโอกาสสำคัญเท่านั้น เช่น ปรากฏในรายการ ทไวไลท์โชว์ ดิสิป หรือในรายการสนทนา เช่น แก้วเกียรติยศ และในรายการสารคดี เช่น ศิลปะไทย สำนักไทย เป็นต้น

4.5 ม้วนขานศิลป์

เนื้อหาวัฒนธรรมเกี่ยวกับม้วนขานศิลป์ที่ปรากฏในสื่อโทรทัศน์ มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมหลัก โดยเนื้อหาวัฒนธรรมที่น่าเสนอด้านม้วนขานศิลป์ปรากฏในสื่อโทรทัศน์ทางรายการสารคดีสั้น เช่น กระจกหกด้าน เป็นต้น

4.6 ประติมากรรม

หมายถึง การนำเสนอเนื้อหาที่ว่าด้วย ภาพเหมือน ภาพในอุดมคติ ภาพถ่าย ภาพร่วมสมัย ภาพหลักขุนต่ำ-สูง วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับประติมากรรมในสื่อโทรทัศน์มีจำนวนไม่มากนัก เนื้อหาเท่าที่ปรากฏมักแทรกเป็นความรู้ในรายการต่าง ๆ แต่มิได้เป็นเนื้อหาหลักของรายการ

4.7 สถาปัตยกรรม

เนื้อหาวัฒนธรรมเกี่ยวกับสถาปัตยกรรม มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมหลัก และวัฒนธรรมใหม่ โดยมีเนื้อหาวัฒนธรรมเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมปรากฏในสื่อโทรทัศน์ใน 2 รูปแบบ คือ การนำเสนอสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ อธิบายการตกแต่งบ้าน ซึ่งถือเป็นวัฒนธรรมใหม่ ปรากฏในรายการสารคดีสั้น เช่น สนทนาสถาปนิก และการนำเสนอสถาปัตยกรรมประจำชาติซึ่งถือเป็นวัฒนธรรมหลัก ปรากฏในรายการสารคดีสั้น เช่น สถาปัตยกรรมสยาม

4.8 ภาพถ่าย และภาพยนตร์

เนื้อหาวัฒนธรรมเกี่ยวกับภาพถ่าย และภาพยนตร์ที่ปรากฏในสื่อโทรทัศน์ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมใหม่ โดยสื่อโทรทัศน์เสนอเนื้อหาวัฒนธรรมเกี่ยวกับภาพถ่าย และภาพยนตร์ดังนี้

1) การนำเสนอด้านเนื้อหาภาพยนตร์ต่างประเทศ และภาพยนตร์ไทย ซึ่งกำลังฉายทั้งในต่างประเทศและประเทศไทย นำเสนอเนื้อหาดังกล่าวโดยการวิจารณ์ภาพยนตร์ในองค์ประกอบต่าง ๆ ของภาพยนตร์เรื่องดังกล่าว เช่น เนื้อหา คุณค่าที่ได้รับ จาก นักแสดง เป็นต้น ปรากฏในรายการ ปกป้อง รายการนิตยสารสำหรับวัยรุ่น และรายการเพลง

2) การเสนอชีวิต ประวัติ ข่าวคราวเกี่ยวกับนักแสดงชาวไทยและนักแสดงต่างประเทศ รวมทั้งบทสัมภาษณ์นักแสดง ปรากฏในรายการปกป้อง รายการนิตยสารสำหรับผู้หญิง และรายการนิตยสารสำหรับวัยรุ่น

3) การนำเสนอภาพถ่าย มักเป็นภาพถ่ายธรรมชาติ และสถานที่สำคัญ มักปรากฏในรายการปกิณกะ อย่างไรก็ตาม ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ การนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับภาพถ่ายยังมีจำนวนไม่มากนัก

4.9 การแก้ไขสภาพแวดล้อม

เนื้อหาวัฒนธรรมเกี่ยวกับการแก้ไขสภาพแวดล้อมที่ปรากฏในสื่อโทรทัศน์ มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมใหม่ จากการศึกษา พบว่า นับตั้งแต่ พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา สื่อโทรทัศน์เสนอเนื้อหาวัฒนธรรมด้านการแก้ไขสภาพแวดล้อมมากขึ้นเรื่อย ๆ และเป็นการเสนอเมื่อสภาพแวดล้อมนั้น ๆ เกิดปัญหาขึ้นแล้ว สื่อโทรทัศน์มีบทบาทกระตุ้นเตือนให้เร่งแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยปัญหาที่นำเสนอปรากฏในรายการสารคดี เช่น เจริญหน้าสภาวะแวดล้อม คำถามนี้มีคำตอบ ประเทศไทยรายวัน และปรากฏในรายการสนทนา เช่น สนทนาปัญหาบ้านเมือง ป่าชนนี้มีคำตอบ เป็นต้น

4.10 นาฏศิลป์

เนื้อหาวัฒนธรรมเกี่ยวกับนาฏศิลป์ที่ปรากฏในสื่อโทรทัศน์ มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมหลัก โดยเนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องกับนาฏศิลป์ มีดังนี้

- 1) การแนะนำลักษณะหรือการให้รายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับนาฏศิลป์ประเภทต่าง ๆ ให้ผู้ชมได้รับทราบข้อมูล เช่น นาฏศิลป์พื้นบ้าน อาทิ ลำตัด ลิเก โดยปรากฏเนื้อหาในรายการสารคดี เช่น วัฒนธรรมบันเทิง ลิเกพงษ์ศักดิ์ รายการนิตยสารสำหรับผู้หญิง เช่น รวมดาวสาวสยาม เป็นต้น
- 2) การสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องหรือมีความรู้ความชำนาญในนาฏศิลป์แขนงต่าง ๆ โดยปรากฏเนื้อหาในรายการสนทนา และรายการสารคดี โดยในการสัมภาษณ์ ผู้ให้สัมภาษณ์มักนำนาฏศิลป์แขนงดังกล่าวมานำเสนอประกอบในรายการด้วย

4.11 คุรียงคศิลป์

เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับคุรียงคศิลป์ที่ปรากฏในสื่อโทรทัศน์ มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมหลัก โดยมีเนื้อหา ดังนี้

- 1) การนำเสนอรูปแบบ และการจัดการแสดงคุรียงคศิลป์ ปรากฏเนื้อหาในรายการสารคดี เช่น รายการทิพย์คุรียงค์ ทำนองไทย เป็นต้น
- 2) การแนะนำดนตรีประเภทต่าง ๆ ปรากฏเนื้อหาในรายการสารคดีสั้น เช่น กระฉอกหกด้าน รายการสาระสังคีต เป็นต้น

4.12 นาฏดุริยางคศิลป์

เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับนาฏดุริยางคศิลป์ที่ปรากฏในสื่อโทรทัศน์ มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมใหม่ โดยมีเนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวเนื่องกับนาฏดุริยางคศิลป์ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ ดังนี้

1) การนำเสนอประวัติ หรือบทสัมภาษณ์บุคคลที่มีความรู้ความสามารถทางดนตรี ปรากฏเนื้อหาในรายการสารคดี หรือรายการสนทนา

2) การนำเสนอบทเพลงประเภทต่างๆ พบว่า ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ เนื้อหาของรายการดนตรีมีจำนวนมาก แต่อายุของรายการเหล่านี้ไม่ยืนยาวนัก เมื่อรายการเสื่อมความนิยมลง ก็มักเกิดรายการอื่นในลักษณะเดียวกันทดแทน เช่น เพลงตามสมัยนิยม (popular song) ปรากฏในรายการนิตยสารสำหรับวัยรุ่นที่มีบริษัทผู้ผลิตเพลงเป็นเจ้าของรายการ โดยบริษัทผู้ผลิตเพลงจะมีทั้งบริษัทผู้ผลิตรายการเพลงลูกทุ่ง และเพลงตามสมัยนิยม ได้แก่ บริษัท อาร์เอสโปรโมชัน จำกัด บริษัทแกรมมี่ เอนเตอร์เทนเมนต์ จำกัด บริษัท โซนี่ มิวสิค จำกัด ตัวอย่างรายการเพลงยอดนิยม (popular song) ได้แก่ แบบว่าโลกเบี้ยว มาขวัญชื่น มิวสิคโฮม พบกันวันศุกร์ เคย์โลห์ เพื่อนกันมันดี สบายหมายเลข 9 นักร้องโน้ด ลืมโลกวันอังคาร เกมฮอตเพลงฮิต เป็นต้น

นอกจากการนำเสนอเพลงตามสมัยนิยมแล้ว สื่อโทรทัศน์ยังมีการนำเสนอเพลงประเภทต่างๆ เช่น เพลงแจ๊ส ปรากฏในรายการสารคดี เช่น ลีลาแจ๊ส เพลงเก่าหรือเพลงร่วมสมัย เช่น ชีวิตกับเพลง เพลงอมตะ เพลงข้ามโลกจากยูนิส เป็นต้น ซึ่งมักมีกลุ่มเป้าหมายเฉพาะกลุ่มที่ติดตามรายการดังกล่าวอย่างต่อเนื่องยาวนาน

4.13 การเดินร่ำ และละคร

เนื้อหาวัฒนธรรมเกี่ยวกับการเดินร่ำและละคร มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมใหม่ และพบว่า มีจำนวนมาก โดยเนื้อหาวัฒนธรรมเกี่ยวกับการเดินร่ำและละครที่ปรากฏในสื่อโทรทัศน์ ดังนี้

1) บทสัมภาษณ์นักแสดง ซึ่งเป็นการนำเสนอประวัติ มุมมอง หรือบางแง่มุมของชีวิตนักแสดงที่เป็นที่นิยมตามยุคสมัย เช่น บทบาทการแสดง การประกอบอาชีพเสริม ประสบการณ์ชีวิต วิธีการดูแลรักษาความงาม ของสะสม ความสามารถพิเศษ หรืองานอดิเรก เป็นต้น ปรากฏในรายการปพลิเคชัน เช่น ทไวไลท์โชว์ บ้านเลขที่ห้า หรือในรายการสนทนา เช่น เจาะใจ รายการนิตยสารสำหรับผู้หญิง เช่น ผู้หญิงวันนี้ และรายการนิตยสารสำหรับวัยรุ่น เช่น ทีนทอล์ค นีลิ้วยิ้ม เป็นต้น

2) การนำเสนอประวัติความเป็นมาของการเดินร่ำ และการแสดง ปรากฏในรายการสารคดี และปพลิเคชัน

3) บทวิจารณ์ชีวิตส่วนตัว งานแสดง และกิจกรรมของนักแสดง ทั้งชาวไทยและต่างประเทศ ในลักษณะการชูปชิบเรื่องส่วนตัว ปรากฏในรายการข่าวประเภทข่าวบันเทิง โดยพบว่า ในยุค

เทคโนโลยีสารสนเทศ สถาบันโทรทัศน์ทุกแห่งปรากฏว่าบันเทิงเป็นช่วงหนึ่งของข่าวประจำวัน โดยมักปรากฏอยู่ที่ท้ายรายการข่าว แต่เนื้อหาประเภทดังกล่าวน้อยกว่าเนื้อหาที่ปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์

4.14 ศิลปะร่วมสมัย

เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับศิลปะร่วมสมัย มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมใหม่ โดยมีเนื้อหาวัฒนธรรมเกี่ยวกับศิลปะร่วมสมัยปรากฏในสื่อโทรทัศน์ ดังนี้

1) การเสนอประวัติของนักร้อง ซึ่งมักเป็นผู้ที่กำลังมีผลงาน หรือเป็นที่นิยมในยุคนั้นนั้น หรือเป็นผู้ที่เสียชีวิตไปแล้วแต่ผลงานยังคงเป็นที่จดจำมาจนถึงปัจจุบัน มักปรากฏในรายการสนทนา นำเสนอเป็นช่วงหนึ่งของรายการปกิณกะ เช่น ทิวไลท์โชว์ รายการนิตยสารสำหรับวัยรุ่น และ รายการเพลง

2) บทสัมภาษณ์นักร้อง นักแต่งเพลงที่ประสบความสำเร็จ หรือมีผลงานเป็นที่รู้จักโดยทั่วไป มักปรากฏในรายการสนทนา ซึ่งเป็นการเสนอเป็นช่วงหนึ่งของรายการปกิณกะ เช่น ทิวไลท์โชว์และรายการดนตรี โดยศิลปินดังกล่าวมีผลงานที่กำลังเผยแพร่ หรือมีชื่อเสียงในขณะนั้น

กล่าวโดยสรุป วัฒนธรรมทางสุนทรียศาสตร์ที่ปรากฏในสื่อโทรทัศน์ นับว่าเป็นวัฒนธรรมที่มีจำนวนมากที่สุดในบรรดาวัฒนธรรมประเภทต่าง ๆ ที่ปรากฏในสื่อโทรทัศน์ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยมีรูปแบบทั้งวัฒนธรรมหลักและวัฒนธรรมใหม่ หากเป็นวัฒนธรรมหลัก มักปรากฏเนื้อหาในรายการสารคดีสั้น หรือเป็นส่วนหนึ่งของรายการปกิณกะ แต่หากเป็นวัฒนธรรมใหม่ มักเป็นเนื้อหาหลักของรายการ เช่น รายการละคร รายการนิตยสาร รายการเพลง เป็นต้น

จากการศึกษา พบว่า รายการที่เสนอเนื้อหาวัฒนธรรมทางสุนทรียศาสตร์ที่มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมใหม่มักไม่ถาวรนัก สามารถเปลี่ยนแปลงได้รวดเร็ว แต่ยังคงมีรายการประเภทเดียวกันมาทดแทน สะท้อนถึงบทบาทของสื่อโทรทัศน์ไทยในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศที่ให้ความสำคัญต่อการให้ความบันเทิงแก่ผู้ชม ทั้งนี้ ปัจจัยหนึ่งอาจเนื่องมาจากกลไกของตลาดที่ให้ความสำคัญต่อการตอบสนองความต้องการของผู้ชมเป็นสำคัญด้วย

5. วัฒนธรรมทางภาษาและวรรณกรรม

วัฒนธรรมทางภาษาและวรรณกรรม ได้แก่ วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับแบบแผนการสื่อสาร การถ่ายทอดวรรณคดี เรื่องราวของภูมิภาค ชนชาติต่าง ๆ ภาษาเขียน และภาษาพูด

จากการศึกษา พบว่า ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ วัฒนธรรมทางภาษาและวรรณกรรมปรากฏมากในสื่อโทรทัศน์ จนกล่าวได้ว่าเป็นเนื้อหาหลักในรายการโทรทัศน์ รูปแบบวัฒนธรรมที่ปรากฏมีทั้งวัฒนธรรมหลัก และวัฒนธรรมใหม่ โดยมีจำนวนวัฒนธรรมแต่ละประเภทแตกต่างกันออกไป สามารถจำแนกเนื้อหาวัฒนธรรมทางภาษาและวรรณกรรมที่ปรากฏในสื่อโทรทัศน์ได้ ดังนี้

5.1 ลักษณะของภาษา

เนื้อหาวัฒนธรรมเกี่ยวกับลักษณะของภาษา มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมหลัก โดยเนื้อหาวัฒนธรรมเกี่ยวเนื่องกับภาษาที่ปรากฏในสื่อโทรทัศน์ ดังนี้

1) การให้ความรู้เกี่ยวกับการออกเสียงภาษาไทยให้ถูกต้อง และการใช้ภาษาไทยให้เหมาะสมกับโอกาสต่าง ๆ เนื้อหาดังกล่าวปรากฏในรายการสารคดีสั้น เช่น ภาษาไทยวันละคำ พุดจากภาษาคนไทย สะกดคำ เป็นต้น

2) การนำเสนอภาษาอังกฤษ โดยนำเสนอในรูปแบบการสอนภาษาอังกฤษผ่านบทเพลงหรือสำนวนที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน นำเสนอในรายการสารคดี เช่น สนุกกับภาษาอังกฤษ เรียนภาษาอังกฤษกับ BBC หรือในรายการสาระบันเทิงประเภทตอบปัญหาภาษาอังกฤษ เช่น LG ตอบปัญหาภาษาอังกฤษกับเชลล์ และรายการนิตยสารสำหรับวัยรุ่น เช่น ทินทอร์ค เป็นต้น

3) การสอนภาษาอื่น นอกเหนือจากภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ สื่อโทรทัศน์ยังให้ความสำคัญต่อการสอนภาษาอื่นด้วย แม้รายการประเภทนี้ยังมีจำนวนไม่มากนัก แต่รายการดังกล่าว มักได้รับความสนใจจากผู้ชมพอสมควร เช่น ภาษาเยอรมัน เนื้อหาการสอนภาษาอื่นปรากฏในรายการสารคดี เช่น สนุกกับภาษาเยอรมัน รวมทั้งการสอนภาษาญี่ปุ่น เช่น รายการ มาเรียนภาษาญี่ปุ่นกันเถอะ ทางสถานีโทรทัศน์แห่งประเทศไทย (ช่อง 11) ของกรมประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

5.2 ประเภทของภาษา

เนื้อหาวัฒนธรรมเกี่ยวกับประเภทของภาษา มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมหลัก จากการศึกษา เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับประเภทของภาษาในสื่อโทรทัศน์ พบว่า ยังคงมีการนำเสนอเฉพาะเนื้อหาที่เกี่ยวกับภาษาไทย และการใช้ภาษาไทย เช่น ภาษาสโมสรร พุดจากภาษาคนไทย เป็นต้น โดยในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ สื่อโทรทัศน์ยังไม่มีการให้ความรู้เกี่ยวกับประเภทของภาษาอื่น ๆ

5.3 ข้อมูลเกี่ยวกับภาษา

เนื้อหาวัฒนธรรมด้านข้อมูลเกี่ยวกับภาษาที่ปรากฏในสื่อโทรทัศน์ มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมหลัก จากการศึกษาเนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับภาษาในสื่อโทรทัศน์ พบว่า เนื้อหาดังกล่าวปรากฏในรายการสารคดี เช่น ตำหนักไทย ภาษาสโมสร สารานุกรมไทย เปิดบันทึกตำนาน เป็นต้น

5.4 วรรณกรรม และวรรณคดี

เนื้อหาวัฒนธรรมเกี่ยวกับวรรณกรรมและวรรณคดี มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมหลัก จากการศึกษาวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมและวรรณคดี พบว่า ในสื่อโทรทัศน์ทุกสถานีมีรายการที่นำเสนอวัฒนธรรมที่ว่าด้วยวรรณกรรมและวรรณคดีจำนวนมาก โดยเนื้อหาที่ปรากฏ ดังนี้

- 1) การนำเสนอเนื้อหาวรรณกรรม และวรรณคดีในรูปแบบรายการละคร เช่น ร่มฉัตร พลนิกริมหงวน สายโลหิต รัตนโกสินทร์ มโหสถชาดก พันหนึ่งราตรี กัณหาชาติ เป็นต้น
- 2) การแนะนำวรรณกรรมและวรรณคดีประเภทต่าง ๆ ในรายการสารคดีซึ่งมักมีเนื้อหาแนะนำวรรณกรรมที่น่าสนใจ เช่น นักเขียนนักอ่าน เส้นสายลายศิลป์ ประทีปปริทัศน์ สีฝันวรรณกรรม เป็นต้น
- 3) ข่าวกวี หรือความคืบหน้าเกี่ยวกับแวดวงวรรณกรรม ปรากฏในรายการข่าวสังคมและวัฒนธรรม เช่น การประกวดวรรณกรรม การประกาศผลรางวัลต่าง ๆ
- 4) การสัมภาษณ์นักเขียนผู้มีชื่อเสียง มีผลงาน หรือได้รับรางวัลเกี่ยวกับงานเขียน โดยนำเสนอในรายการสนทนา เช่น แก้วเกียรติยศ บันทึกแห่งความสำเร็จ รวมทั้งรายการปกิณกะ เช่น บ้านเลขที่ห้า เป็นต้น

5.5 ภาษาถิ่น ภาษาพื้นบ้าน

เนื้อหาวัฒนธรรมเกี่ยวกับภาษาถิ่น ภาษาพื้นบ้าน มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมหลัก โดยเนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับภาษาพื้นบ้านในสื่อโทรทัศน์ ปรากฏในรายการสารคดีสั้น แต่นำเสนอไม่บ่อยนัก เช่น กระจกหกด้าน ประทีปส่องทาง ย้อนทางอย่างไทย เป็นต้น

5.6 กีฬาและนันทนาการ

เนื้อหาวัฒนธรรมเกี่ยวกับกีฬาและนันทนาการ มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมผสมผสาน โดยมีเนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับกีฬาและนันทนาการ ที่ปรากฏในสื่อโทรทัศน์ ดังนี้

- 1) การนำเสนอข่าว เหตุการณ์เกี่ยวกับกีฬาที่เป็นกิจกรรมที่น่าสนใจ ทั้งที่เป็นกิจกรรมภายในประเทศไทย กีฬาต่างประเทศ และระดับนานาชาติ สอดคล้องกับกิจกรรมการแข่งขันกีฬาที่จัดขึ้น

ในขณะนั้น เช่น กีฬาโอลิมปิก เอเชียนเกมส์ ซีเกมส์ โดยปรากฏในรายการนิตยสารประเภทกีฬา เช่น เจาะสนาม เจ็ดสีกีฬาโลก เป็นต้น

2) การเสนอประวัติของนักกีฬาหรือบุคคลสำคัญในแวดวงกีฬา เช่น นักมวย นักยิมนาสติก ซึ่งมักเป็นบุคคลที่ทำชื่อเสียงแก่ประเทศชาติหรือมีผลงานเด่นเป็นที่ยอมรับ ปรากฏในรายการสนทนา เช่น เจาะใจ บันทึกแห่งความสำเร็จ เป็นต้น

3) การสรุปสถิติสำคัญ เหตุการณ์สำคัญเกี่ยวกับกีฬา มักนำเสนอช่วงปลายปีในรูปแบบของการสรุปเหตุการณ์ ปรากฏในรายการข่าวกีฬา และรายการนิตยสารประเภทกีฬา

4) การนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวข้องกับกีฬาพื้นบ้านไทยหรือการละเล่นของเด็กไทย ปรากฏในรายการสารคดี เช่น ประทีปส่องทาง เป็นต้น แต่เนื้อหาดังกล่าวนำเสนอไม่มากนักเมื่อเทียบกับเนื้อหาเกี่ยวกับกีฬาสมัยใหม่

5.7 การศึกษาแห่งชาติ

ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ รัฐบาลให้ความสำคัญต่อการปฏิรูปการศึกษาอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น เนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติที่ปรากฏในสื่อโทรทัศน์มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมใหม่ โดยมีเนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาระดับต่าง ๆ ที่ปรากฏในสื่อโทรทัศน์ ดังนี้

1) การให้ความรู้เกี่ยวกับการศึกษาระดับมัธยมศึกษา และอุดมศึกษา ปรากฏในรายการข่าว รายการสารคดี หรือรายการสนทนา เช่น คำถามนี้มีคำตอบ อรุณรุ่งที่เมืองไทย เป็นต้น

2) การวิเคราะห์ วิจัยข่าว และความเคลื่อนไหวที่เกิดในแวดวงการศึกษา รวมทั้งการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งปรากฏในรายการสนทนา โดยเชิญนักวิชาการด้านการศึกษามาให้ความรู้และแสดงทัศนะในประเด็นต่าง ๆ เช่น ปัญหาคาใจ เหตุบ้านการเมือง เป็นต้น

3) การแนะนำ ให้ความรู้เกี่ยวกับข้อมูลที่น่าสนใจของสถานศึกษาแหล่งต่าง ๆ ปรากฏในรายการข่าว และรายการสารคดี

5.8 มาตรฐานการศึกษาไทย

เนื้อหาวัฒนธรรมเกี่ยวกับมาตรฐานการศึกษาไทย มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมใหม่ โดยเนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับมาตรฐานการศึกษาไทยในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ ที่ปรากฏในสื่อโทรทัศน์มีดังนี้

- 1) การนำเสนอปัญหาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน และการบริหารจัดการหลักสูตร
- 2) การเสนอปัญหาที่เกี่ยวกับการบริหารการศึกษา และบุคลากรที่รับผิดชอบ ด้านการจัดการเรียนการสอน
- 3) การเสนอบทบาทของหน่วยงานราชการและหน่วยงานเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา เช่น กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานประถมศึกษาแห่งชาติ เป็นต้น
- 4) บทสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง หรือมีบทบาทต่อการพัฒนาการศึกษาระดับต่าง ๆ ของไทย มักปรากฏในรายการสนทนา เช่น รายการอรุณรุ่งที่เมืองไทย

กล่าวโดยสรุป วัฒนธรรมเกี่ยวกับภาษาและวรรณกรรม มีทั้งวัฒนธรรมหลักและวัฒนธรรมใหม่ หากเป็นวัฒนธรรมหลัก มักเป็นการนำเสนอเนื้อหาเพื่อรำลึกถึงวรรณกรรม และการนำเสนอการใช้ภาษาไทยให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ แต่หากเป็นภาษาที่ใช้ในปัจจุบันมักเป็นการนำเสนอวัฒนธรรมใหม่

ส่วนวัฒนธรรมเกี่ยวกับการศึกษารูปแบบต่าง ๆ ที่ปรากฏในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ มักเป็นวัฒนธรรมใหม่ ซึ่งสอดคล้องกับแนวนโยบายของรัฐบาลในยุคดังกล่าวที่ต้องการพัฒนาการศึกษาของไทย โดยบทบาทของสื่อโทรทัศน์ทำหน้าที่เป็นผู้ให้ข้อมูลและถ่ายทอดข่าวสารที่น่าสนใจให้ประชาชนทั่วไปได้รับทราบและตระหนักถึงความสำคัญของกระแสการปฏิรูปดังกล่าว

บทสรุป : ภาพรวมวัฒนธรรมไทยที่ปรากฏในสื่อโทรทัศน์

กล่าวโดยสรุป วัฒนธรรมไทยที่ปรากฏในสื่อโทรทัศน์ สามารถจำแนกได้เป็น วัฒนธรรมการดำรงชีวิต วัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจ วัฒนธรรมทางศาสนาและจริยธรรม วัฒนธรรมทางสุนทรียศาสตร์ และวัฒนธรรมทางภาษาและวรรณคดี รูปแบบการนำเสนอของแต่ละวัฒนธรรมแตกต่างกันออกไป ทั้ง 2 ประเภท คือ ปรากฏเป็นวัฒนธรรมหลัก และวัฒนธรรมใหม่ ตามลักษณะเนื้อหาของวัฒนธรรมนั้น

หากเป็นการนำเสนอวัฒนธรรมทางศาสนาและจริยธรรม และวัฒนธรรมทางภาษาและวรรณคดี พบว่า ในสื่อโทรทัศน์มีรูปแบบการนำเสนอเป็นวัฒนธรรมหลัก คือ เสนอวัฒนธรรมดั้งเดิมโดยการให้ข้อมูล การหวนรำลึกอดีต และเป็นการนำเสนอมรดกของชาติที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ ซึ่งสะท้อนและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ

หากเป็นวัฒนธรรมการดำรงชีวิต วัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจ มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมใหม่ ในขณะที่วัฒนธรรมทางสุนทรียศาสตร์ มีรูปแบบเป็นทั้งวัฒนธรรมใหม่และวัฒนธรรมหลัก โดยวัฒนธรรมใหม่ที่นำเสนอในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ มักนำเสนอสุนทรียะที่เหมาะสมกับชีวิตประจำวัน แต่หากเป็นวัฒนธรรมหลัก มักเป็นการเสนอมรดกของชาติให้เยาวชนรุ่นหลังได้ตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมดั้งเดิมดังกล่าว

บทที่ 6

บทบาทของสื่อมวลชนไทยในกระบวนการทางวัฒนธรรม

การวิจัยเรื่อง “บทบาทของสื่อมวลชนไทยต่อการสร้างและถ่ายทอดวัฒนธรรมในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประเภทและลักษณะวัฒนธรรมของสังคมไทยที่ปรากฏในสื่อมวลชนในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ ศึกษาบทบาทของสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ ในการสร้างและถ่ายทอดวัฒนธรรมในสังคมไทยในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ เปรียบเทียบบทบาทของสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อโทรทัศน์ที่มีต่อการสร้างและถ่ายทอดวัฒนธรรมในสังคมไทย และเพื่อศึกษาปัจจัยที่มีบทบาทต่อการทำหน้าที่สร้างและถ่ายทอดวัฒนธรรมของสื่อมวลชนไทย

ในการศึกษา ผู้วิจัยได้นำเสนอบทบาทของสื่อมวลชนแต่ละประเภท เปรียบเทียบ รวมทั้งศึกษาปัจจัยที่มีบทบาทต่อการสร้างและถ่ายทอดวัฒนธรรม โดยจำแนกตามประเภทของสื่อ และนำเสนอตามประเด็นต่อไปนี้

1. บทบาทของสื่อสิ่งพิมพ์ในการสร้างและถ่ายทอดวัฒนธรรม
2. บทบาทของสื่อโทรทัศน์ในการสร้างและถ่ายทอดวัฒนธรรม
3. เปรียบเทียบบทบาทของสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อโทรทัศน์
4. ปัจจัยที่มีบทบาทต่อการสร้างและถ่ายทอดวัฒนธรรมของสื่อมวลชนไทย

โดยมีรายละเอียดดังนี้

บทบาทของสื่อสิ่งพิมพ์ในการสร้างและถ่ายทอดวัฒนธรรม

จากการศึกษา พบว่า สื่อสิ่งพิมพ์มีบทบาทต่อวัฒนธรรม ดังนี้

1. บทบาทในการให้ข้อมูลข่าวสารด้านวัฒนธรรม
2. บทบาทในการตีความด้านวัฒนธรรม
3. บทบาทในการเป็นเวทีทางความคิดด้านวัฒนธรรม
4. บทบาทในการสร้างโลกแห่งความเป็นจริง

โดยสามารถแสดงได้ดังตารางต่อไปนี้

บทบาท	ประเภทของวัฒนธรรม	รูปแบบวัฒนธรรม
การให้ข้อมูลข่าวสารด้านวัฒนธรรม	วัฒนธรรมการดำรงชีวิต วัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจ วัฒนธรรมทางศาสนาและจริยธรรม วัฒนธรรมทางสุนทรียศาสตร์ วัฒนธรรมทางภาษาและวรรณกรรม	วัฒนธรรมหลัก วัฒนธรรมใหม่ วัฒนธรรมหลัก วัฒนธรรมใหม่ วัฒนธรรมหลัก วัฒนธรรมใหม่ วัฒนธรรมหลัก วัฒนธรรมใหม่ วัฒนธรรมหลัก วัฒนธรรมใหม่
การตีความด้านวัฒนธรรม	วัฒนธรรมการดำรงชีวิต วัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจ วัฒนธรรมทางสุนทรียศาสตร์ วัฒนธรรมทางภาษาและวรรณกรรม	วัฒนธรรมใหม่ วัฒนธรรมใหม่ วัฒนธรรมใหม่ วัฒนธรรมใหม่
การเป็นเวทีทางความคิดด้านวัฒนธรรม	วัฒนธรรมการดำรงชีวิต วัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจ วัฒนธรรมทางสุนทรียศาสตร์	วัฒนธรรมใหม่ วัฒนธรรมใหม่ วัฒนธรรมใหม่
การสร้างโลกแห่งความเป็นจริง	วัฒนธรรมการดำรงชีวิต วัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจ	วัฒนธรรมใหม่ วัฒนธรรมใหม่

ตารางที่ 3 แสดงบทบาทของสื่อสิ่งพิมพ์ในการสร้างและถ่ายทอดวัฒนธรรม

จากตารางที่ 3 แสดงบทบาทของสื่อสิ่งพิมพ์ในการสร้างและถ่ายทอดวัฒนธรรม อธิบายได้โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. บทบาทของสื่อสิ่งพิมพ์ในการให้ข้อมูลข่าวสารด้านวัฒนธรรม

หนังสือพิมพ์และนิตยสาร เป็นสื่อมวลชนแขนงหนึ่งที่มีการกิจสำคัญ ในการให้ข่าวสารที่เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในปัจจุบัน และให้ข้อมูลในอดีตที่มีประโยชน์ต่อผู้อ่าน จากการศึกษา พบว่า การแสดงบทบาทการให้ข้อมูลข่าวสารด้านวัฒนธรรมของสื่อสิ่งพิมพ์ 2 ประเภทที่ศึกษาในงานวิจัยนี้ คือ หนังสือพิมพ์ และนิตยสารมีความแตกต่างกันไม่มากนักในด้านลักษณะการให้ข้อมูล กล่าวคือ หนังสือพิมพ์เน้นการรายงานข้อมูลเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ส่วนนิตยสาร นำเสนอข้อมูลทั่วไป ทั้งที่เป็นข้อมูลเกิดขึ้นในอดีตและปัจจุบัน ในบางโอกาส นิตยสารอาจนำข่าวมาเสนอบ้างในกรณีเป็นข่าวน่าสนใจ หรือผู้เขียนคอลัมน์พิจารณาแล้วเห็นว่า สมควรนำมากล่าวถึงที่ไปที่ไปของสถานการณ์ดังกล่าวให้ผู้อ่านได้รับทราบ หรืออาจนำเสนอเชื่อมโยงไปถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องได้ด้วย อย่างไรก็ตาม การนำเสนอข่าวและแสดงความคิดเห็นของหนังสือพิมพ์ยังคงมีอิสระมากกว่าสื่อโทรทัศน์ ด้วยเหตุที่ปลอดจากการควบคุมดูแลของรัฐ หากแต่ยังคงมีปัจจัยจำกัดคือ การอยู่ภายใต้กติกาตลาด เป็นเงื่อนไขสำคัญที่ควบคุมการแสดงบทบาท

จากการศึกษา พบว่า สื่อสิ่งพิมพ์มีบทบาทในการให้ข้อมูลด้านวัฒนธรรมต่อไปนี้

1.1 วัฒนธรรมการดำรงชีวิต

สื่อสิ่งพิมพ์นำเสนอข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิต ซึ่งมักเป็นวัฒนธรรมใหม่ ที่สะท้อนวิถีชีวิตสมัยใหม่ เพื่อให้ผู้อ่านได้ทราบว่า ปัจจุบันวิถีสังคมดำเนินไปอย่างไร หรือหากเป็นวัฒนธรรมหลัก เนื้อหาที่น่าสนใจมักเป็นการรายงานสภาพที่เกิดขึ้นในอดีตตามข้อมูลที่ได้ค้นคว้ามาผ่านข่าวประเภทต่าง ๆ ได้แก่ ข่าวการเมือง ข่าวเศรษฐกิจ ข่าวสังคม ข่าวกีฬา ข่าวอาชญากรรม ข่าวภูมิภาค

วัฒนธรรมประการหนึ่งที่พบได้จากการเสนอข่าวดังกล่าว คือ การเสนอชีวิตของผู้มีชื่อเสียงในวงการต่าง ๆ ในยุคสมัยนั้น ได้แก่ แวดวงการเมือง บันเทิง และวิชาการ ทั้งนี้ เรื่องที่เป็นประเด็นแห่งความสนใจ มักเป็นเรื่องส่วนตัว หรือเป็นประเด็นขัดแย้ง ซึ่งเป็นธรรมชาติของสื่อมวลชนที่ต้องนำเสนอข่าวที่มีความเด่นด้วยปัจจัยบางอย่าง เช่น ตัวบุคคลเด่น สถานการณ์เด่น สถานที่เด่น เป็นต้น และการใช้บุคคลเด่น ย่อมส่งผลให้ข่าวนั้นมีคุณค่าขึ้น แต่หากมองในอีกแง่หนึ่ง การเสนอข่าวดังกล่าว ยังสะท้อนถึงค่านิยมต่อการสนใจใฝ่รู้เรื่องของผู้อื่นของคนไทยอีกด้วย

สื่อสิ่งพิมพ์ มีบทบาทในการเสนอข้อมูลเกี่ยวกับการดำรงชีวิตของคนในสมัยก่อนด้วย โดยการนำเสนอความเป็นมาเป็นไปของคนในแต่ละสมัย รวมถึง ชีวิตของคนในชนชั้นต่าง ๆ ได้แก่ ชนชั้นขุนนาง ข้าราชการ และประชาชน นอกจากนี้ สื่อสิ่งพิมพ์ยังมีเนื้อหาที่น่าสนใจความแตกต่างและการแบ่งระดับชั้นอย่างชัดเจน ตลอดจนสภาพสังคมในสมัยโบราณ โดยในสิ่งพิมพ์แต่ละฉบับ เนื้อหาที่น่าสนใจมีรูปแบบแตกต่างกันออกไปตามเอกลักษณ์ของสื่อสิ่งพิมพ์นั้น เช่น นิตยสารเนชั่น เน้นความสำคัญของการเมือง นิตยสารขวัญเรือน ให้ความสำคัญต่อประวัติศาสตร์ ศิลปะของชาติ ได้แก่ โบราณสถาน และโบราณวัตถุ

1.2 วัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจ

สื่อสิ่งพิมพ์โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์ มีบทบาทหลักในการรายงานสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ โดยเฉพาะในช่วง พ.ศ. 2540 ซึ่งประเทศไทยประสบปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจ สื่อสิ่งพิมพ์มีบทบาทในการรายงานข่าวที่เกิดขึ้นอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม บทบาทการนำเสนอของสื่อสิ่งพิมพ์ แม้ทำให้ประชาชนได้ติดตามข่าวสารที่เกิดขึ้น แต่ปัญหาดังกล่าวก็ยังคงเกิดขึ้นและดำเนินต่อไป และยังเป็นการนำไปสู่ความตื่นตระหนกของประชาชน จนมีคำกล่าวที่ว่า สื่อมวลชนสร้างความตื่นตระหนก และเป็นตัวจุดกระแสร่งให้ความรุนแรงของเหตุการณ์นั้นมากขึ้น และเร็วขึ้นกว่าเดิม

นอกจากการรายงานข่าวเศรษฐกิจแล้ว สื่อสิ่งพิมพ์ยังมีบทบาทในการให้ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ ข่าวสารเกี่ยวกับความช่วยเหลือที่หน่วยงานของรัฐและเอกชนมีดำเนินการ เพื่อช่วยคลี่คลายปัญหาเศรษฐกิจดังกล่าวด้วย

การแสดงบทบาทของสื่อสิ่งพิมพ์ในการรายงานข้อมูลข่าวสารแตกต่างกันไปตามนโยบายของสิ่งพิมพ์แต่ละฉบับ กล่าวคือ สิ่งพิมพ์ที่เป็นหนังสือพิมพ์รายวันและรายสัปดาห์ ต่างมีบทบาทในการรายงานความเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นหลัก ส่วนนิตยสารมีบทบาทในการนำเสนอเนื้อหาที่มีลักษณะหลากหลายตามคุณสมบัติและธรรมชาติของนิตยสาร ดังนั้น เนื้อหาเกี่ยวกับการให้ความรู้ด้านวัฒนธรรมทางเศรษฐกิจและสังคม เป็นเนื้อหาหนึ่งในจำนวนเนื้อหาที่หลากหลายในนิตยสาร นอกจากนั้น สื่อสิ่งพิมพ์มักนำเสนอเมื่อมีเหตุการณ์ เทศกาลสำคัญ เช่น วันสำคัญ หรือเนื่องในโอกาสที่มีการรณรงค์ต่าง ๆ เป็นต้น

นอกจากการนำเสนอประเด็นปัญหาทางเศรษฐกิจแล้ว ประเด็นทางการเมืองเป็นเนื้อหาที่สื่อสิ่งพิมพ์ติดตามนำเสนออย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ เนื่องจากนับแต่ พ.ศ. 2538 เป็นต้นมา ประเทศไทยเกิดความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองครั้งสำคัญอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ การร่างรัฐธรรมนูญ การปฏิรูปการเมือง การเลือกตั้ง การจัดตั้งรัฐบาล ในช่วงของการเลือกตั้ง สื่อสิ่งพิมพ์ ได้แสดงบทบาทการให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งอย่างต่อเนื่อง เช่น การรายงานรายชื่อผู้ลงสมัครรับเลือกตั้งหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการเลือกตั้ง การเสียดสีในกรณีไม่ไปใช้สิทธิ์เลือกตั้ง การรายงานข้อมูลหลังการเลือกตั้ง ตลอดจน การรายงานผลการเลือกตั้ง การนำเสนอประวัติของผู้ที่ได้รับเลือกตั้ง การจัดตั้งรัฐบาล นโยบายรัฐบาล และกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญใหม่ เป็นต้น ซึ่งสื่อสิ่งพิมพ์ โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์ มีบทบาทในการรายงานความเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นให้ประชาชนได้ทราบอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ เนื่องมาจากการกิจและปรัชญาในการปฏิบัติงานของสื่อสิ่งพิมพ์ ซึ่งมีการหน้าที่ในการรายงานข่าวความเคลื่อนไหว และนับได้ว่า เป็นกลไกสำคัญของการพัฒนาการเมืองไทยมาตั้งแต่แรกเริ่มของการกำเนิดสื่อสิ่งพิมพ์ขึ้นในประวัติศาสตร์ไทย

1.3 วัฒนธรรมทางสุนทรียศาสตร์

สื่อสิ่งพิมพ์ มีบทบาทในการรายงานความเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นในแวดวงศิลปะแขนงต่าง ๆ โดยเฉพาะการแสดงและดนตรี หากเป็นการให้ความรู้ ประเภทของสุนทรียศาสตร์ที่น่าเสนอ มักเป็นศิลปะโบราณที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ ได้แก่ โบราณสถาน โบราณวัตถุ อย่างไรก็ตาม ประเด็นศิลปะสมัยใหม่ที่น่าเสนอมักเป็นข่าวสารเกี่ยวกับนักร้องหรือศิลปินที่มีชื่อเสียง ซึ่งเกี่ยวเนื่องกับผลทางด้านธุรกิจ นั่นคือ การประชาสัมพันธ์ผลงานของศิลปิน รวมทั้งเพื่อส่งผลกระทบต่อจำหน่ายของสิ่งพิมพ์ดังกล่าวให้เป็นที่นิยมของประชาชนด้วย

1.4 วัฒนธรรมทางภาษาและวรรณกรรม

สื่อสิ่งพิมพ์ มีบทบาทในการรายงานข่าวสาร ข้อมูล และความเคลื่อนไหวใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นต่อวรรณกรรม หรือ การรายงานกิจกรรมในแวดวงวรรณกรรมอย่างต่อเนื่อง จากการศึกษา พบว่า สื่อสิ่งพิมพ์ทุกประเภท มีบทบาทในการให้ข่าวสารความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมทางภาษาและวรรณกรรม โดยปรากฏเนื้อหาเป็นคอลัมน์ประจำของสื่อสิ่งพิมพ์ทุกประเภท รูปแบบการนำเสนอดังกล่าว เป็นการเสนอข่าวและข้อมูลที่เกิดขึ้นในแวดวงวรรณกรรมไทย เช่น การประกวดรางวัลช่อการะเกด รางวัลวรรณกรรมยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน (ซีไรต์) ผลงานใหม่ของนักเขียนที่มีชื่อเสียง และนักเขียนรุ่นใหม่ รวมทั้งนักเขียนรุ่นเยาว์ อย่างไรก็ตาม ยังพบว่า การเสนอเนื้อหากิจกรรมในแวดวงวรรณกรรมยังให้ความสำคัญกับนักเขียนที่ผู้อ่านรู้จักดีมากกว่านำเสนอเรื่องของนักเขียนใหม่

1.5 วัฒนธรรมทางศาสนาและจริยธรรม

ข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางศาสนาและจริยธรรมที่นำเสนอผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ มักเป็นการให้ความรู้ และข้อมูลเกี่ยวกับเสนอแนะหลักธรรมที่พึงปฏิบัติ โดยเป็นหลักธรรมสำหรับผู้ครองเรือน (ฆราวาสธรรม) เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาสังคมปัจจุบัน และสอดคล้องกับชีวิตประจำวันของประชาชน การนำเสนอหลักธรรมดังกล่าว ใช้รูปแบบการนำเสนอผ่านบทสัมภาษณ์บุคคลที่ประสบความสำเร็จ หรือเสนอข้อคิดจากพระสงฆ์ผู้มีวัตรปฏิบัติงดงามเป็นที่เคารพศรัทธาของประชาชน

กล่าวโดยสรุป สื่อสิ่งพิมพ์มีบทบาทในการให้ข้อมูลข่าวสารทางด้านวัฒนธรรมทั้ง 5 ประเภท อันได้แก่ วัฒนธรรมการดำรงชีวิต วัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจ วัฒนธรรมทางสุนทรียศาสตร์ วัฒนธรรมทางภาษาและวรรณกรรม และวัฒนธรรมทางศาสนาและจริยธรรม บทบาทของสื่อสิ่งพิมพ์ในการให้ความรู้ทางวัฒนธรรมมักเป็นวัฒนธรรมเกี่ยวกับการดำรงชีวิตในปริมาณมากที่สุด โดยเฉพาะชีวิตประจำวันของคนสมัยใหม่ ซึ่งหากเป็นวัฒนธรรมหลักหรือวัฒนธรรมดั้งเดิมที่ปรากฏอยู่ในสังคมไทยนับแต่อดีต การนำเสนอมักเป็นการให้ความรู้เพื่อให้ผู้อ่านได้หววนรำลึกถึงประวัติศาสตร์ของชาติในช่วงใดช่วงหนึ่งที่น่าสนใจ หรือสอดคล้องกับเหตุการณ์ในขณะนั้น

ข้อสังเกตที่ค้นพบจากการศึกษาประการหนึ่ง คือ การนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมการดำรงชีวิตของสื่อสิ่งพิมพ์ไม่มีความต่อเนื่อง โดยเป็นการนำเสนอเฉพาะวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในช่วงใดช่วงหนึ่ง ดังนั้น ภาพที่ปรากฏต่อการรับรู้ของผู้อ่าน คือ เหตุการณ์ในช่วงเวลานั้นเท่านั้น เช่น สภาพวิถีชีวิตของคนสมัยยุคโซเชีย สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ดังนั้น ผลที่เกิดจากการเสนอ

วัฒนธรรมในลักษณะดังกล่าว คือ ผู้อ่านไม่สามารถโยงเหตุการณ์ที่อ่านจากสื่อสิ่งพิมพ์เข้ากับประวัติศาสตร์โดยภาพรวมได้ ทำให้เนื้อหาวัฒนธรรมขาดความน่าสนใจ ยกต่อการจดจำ

ดังนั้น การนำเสนอความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของสื่อสิ่งพิมพ์ ไม่ควรเสนอโดยหยิบยกเฉพาะเพียงส่วนใดส่วนหนึ่งมานำเสนอตามโอกาสที่สำคัญเท่านั้น แต่ควรเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ในส่วนอื่น ๆ หรือนำเสนอให้เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในปัจจุบันด้วย เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจ สนใจ และเห็นความสำคัญของการศึกษา ในขณะที่เดียวกัน การเสนอวัฒนธรรมในสังคมไม่ควรรายงานเฉพาะเหตุการณ์ปัจจุบัน แต่ควรอธิบายเชื่อมโยงให้เข้าใจถึงเหตุการณ์ในอดีต เพราะทุกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ย่อมต้องมีบทเรียนจากประวัติศาสตร์มาก่อนแล้ว ดังคำกล่าวที่ว่า “ประวัติศาสตร์ซ้ำรอย” ทั้งนี้ นอกจากเพื่อให้อ่านเกิดความเข้าใจเพิ่มขึ้น ยังสามารถนำบทเรียนและแนวทางแก้ไขปัญหามาประยุกต์ใช้กับเหตุการณ์ปัจจุบันได้อีกด้วย

2. บทบาทของสื่อสิ่งพิมพ์ในการตีความด้านวัฒนธรรม

บทบาทในการตีความด้านวัฒนธรรม หมายถึง บทบาทในการให้คำอธิบายความหมาย แปลความจากเนื้อหาด้านวัฒนธรรมที่ปรากฏผ่านสื่อ สื่อสิ่งพิมพ์ แสวงบทบาทในการตีความหมายจากเนื้อหาที่ได้รับผ่านคอลัมน์ประจำของหนังสือพิมพ์ หรือบทบรรณาธิการ ซึ่งมักเป็นการอธิบายข้อมูลที่น่าสนใจให้อ่านได้รับทราบ

บทบาทในการตีความหมายด้านวัฒนธรรมของหนังสือพิมพ์และนิตยสาร ไม่มีความแตกต่างในรูปแบบการนำเสนอ กล่าวคือ เป็นการนำเสนอในคอลัมน์ประจำ หรือหากเป็นคอลัมน์พิเศษ สื่อสิ่งพิมพ์มักใช้โอกาสพิเศษที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมดังกล่าวเพื่อการตีความ

โดยวัฒนธรรมที่ถูกตีความ ได้แก่

2.1 วัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจ

ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ สื่อสิ่งพิมพ์ มิได้มีบทบาทเพียงการรายงานข้อมูลด้านสังคมและเศรษฐกิจเท่านั้น หากแต่ยังตีความหมายจากข่าวที่ปรากฏให้ประชาชนได้รับทราบและเข้าใจ เช่น การวิเคราะห์ปัญหาสังคม คาดเคา ทำนายแนวโน้มเศรษฐกิจในประเทศและนอกประเทศ เป็นต้น

สำหรับหนังสือพิมพ์ ประเด็นทางวัฒนธรรมที่ถูกนำมาตีความมักเป็นประเด็นใหม่ หรือกรณีที่เป็นข่าวหรือเหตุการณ์ที่อยู่ในความสนใจของประชาชน (hot issues) ประเด็นทางสังคม 2

ประเด็นที่มักถูกนำเสนออย่างต่อเนื่อง คือ ประเด็นเศรษฐกิจ และประเด็นการเมือง โดยประเด็นสังคมมีการนำเสนอบ้างในคอลัมน์ภายในของหนังสือพิมพ์ ส่วนนิตยสารแพรวและขวัญเรือนให้ความสำคัญต่อประเด็นสังคมมากกว่าเศรษฐกิจ และการเมือง ทั้งนี้ เนื่องด้วยปัจจัยด้านเอกลักษณ์ของสื่อ เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ความสำคัญต่อการนำเสนอประเด็นต่างกันออกไป

2.2 วัฒนธรรมการดำรงชีวิต

วัฒนธรรมการดำรงชีวิต นับเป็นเนื้อหาวัฒนธรรมที่สื่อสิ่งพิมพ์นำเสนอผ่านคอลัมน์ต่าง ๆ ทั้งคอลัมน์ประจำและคอลัมน์พิเศษของสื่อสิ่งพิมพ์อย่างต่อเนื่อง โดยไม่เพียงมีบทบาทในการให้ข้อมูลเท่านั้น แต่ยังตีความหมายจากเนื้อหาข้อมูลที่ปรากฏให้ผู้อ่านรับทราบมากขึ้นด้วย โดยการตีความสิ่งที่ปรากฏ จัดลำดับ ประเมินคุณค่าให้กับเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของมนุษย์ โดยใช้ภาษาและภาพในการนำเสนอ

รูปแบบการตีความวัฒนธรรมการดำรงชีวิต ปรากฏชัดในคอลัมน์นวนิยาย หรือเรื่องสั้นในสื่อสิ่งพิมพ์ ทั้งหนังสือพิมพ์และนิตยสาร โดยสื่อสิ่งพิมพ์ใช้เรื่องราวในนวนิยายและเรื่องสั้นสะท้อนภาพสังคม ปรากฏผ่านบทสนทนาและฉากในเรื่อง โดยเฉพาะที่เป็นเรื่องที่ประพันธ์ขึ้นใหม่ มักสะท้อนปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นในช่วงนั้น อาทิ การหย่าร้าง โรคมดกต พิษภัยของอินเตอร์เน็ต รักร่วมเพศ เป็นต้น บทบาทดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า สื่อกำลังแสดงบทบาทสะท้อนภาพสังคมโดยทางอ้อม นอกจากการสะท้อนภาพแล้ว สื่อสิ่งพิมพ์ยังเสนอแนะผลร้าย และหนทางแก้ไขผ่านเนื้อหาของนวนิยายด้วย

2.3 วัฒนธรรมทางสุนทรียศาสตร์

ในการตีความวัฒนธรรมทางสุนทรียศาสตร์ สื่อสิ่งพิมพ์ได้ใช้การวิจารณ์ วิเคราะห์บทเพลง และเนื้อหาของเพลงทั้งไทยและสากล สื่อสิ่งพิมพ์บางฉบับยังเสนอพร้อมโน้ตเพลงสำหรับผู้สนใจ สำหรับบทเพลงภาษาอังกฤษผ่านคอลัมน์ประจำ บางครั้งในการเสนอเพลงต่างประเทศจะมีคำแปลเพื่อให้ผู้อ่านได้รับทราบความหมายด้วย นอกจากการวิเคราะห์เนื้อหาของเนื้อเพลงแล้ว นักเขียนจำนวนไม่น้อยยังวิเคราะห์บทเพลงเชื่อมโยงกับปรัชญา แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของผู้อ่าน การให้คุณค่าแก่ศิลปะแขนงต่าง ๆ ดังกล่าว มักเป็นศิลปะสมัยใหม่

จากการศึกษา พบว่า บทวิจารณ์วัฒนธรรมทางสุนทรียศาสตร์ดังกล่าว ปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์ทุกฉบับ โดยเฉพาะในนิตยสาร แตกต่างกันในรูปแบบในการวิจารณ์ และประเภทของศิลปะที่นำมาวิจารณ์ กล่าวคือ นิตยสารแพรว วิจารณ์เพลงต่างประเทศที่กำลังเป็นที่นิยม นิตยสารขวัญเรือน มีทั้งเพลงใหม่และเพลงในอดีตทั้งที่เป็นเพลงไทยและเพลงสากล ส่วนหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ วิจารณ์เพลงไทยเป็นหลัก โดยปรากฏทั้งเพลงลูกทุ่ง เพลงตามสมัยนิยม (popular song) ทั้งนี้ มีข้อสังเกต

ว่า รูปแบบการตีความดังกล่าว มักมีเนื้อหาการตีความเป็นไปในเชิงบวกที่ส่งผลต่อความนิยม หรือ เอื้อต่อยอดจำหน่ายของศิลปินผู้เป็นเจ้าของบทเพลง

2.4 วัฒนธรรมทางภาษาและวรรณกรรม

การตีความด้านวัฒนธรรมทางภาษาและวรรณกรรมของสื่อสิ่งพิมพ์ เน้นไปที่การให้ความสำคัญ ต่อแวดวงวรรณกรรม การตีความหมายในเชิงปรัชญา และคุณค่าที่แฝงอยู่เบื้องหลังของงานเขียนดังกล่าว ซึ่งเป็นงานของนักเขียนผู้มีชื่อเสียง การวิจารณ์วรรณกรรมประเภทต่างๆ รวมถึง การแนะนำหนังสือใหม่ มักเป็นการแนะนำหนังสือไปพร้อมกับการวิจารณ์งานเขียน แต่หากเป็นการตีความหมายของวรรณกรรมไปในเชิงปรัชญาแล้ว ผู้วิจารณ์มักเลือกหยิบงานเก่าที่เป็นที่นิยม หรือ งานของนักเขียนผู้มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับคืออยู่แล้ว เช่น ทมยันตี ไบตัน กฤษณา อโศกสิน เพื่อตีความหมาย เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป สื่อสิ่งพิมพ์มีบทบาทในการตีความวัฒนธรรม 3 ประเภท ได้แก่ วัฒนธรรมการดำรงชีวิต วัฒนธรรมทางสุนทรียศาสตร์ และวัฒนธรรมทางภาษาและวรรณกรรม โดยวัฒนธรรมทั้ง 3 ประเภท มักมีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมเก่าและวัฒนธรรมใหม่ รูปแบบการตีความ เป็นการให้ความหมายที่ลึกซึ้งไปกว่าที่ปรากฏ โดยการตีความวัฒนธรรมดังกล่าว มีทิศทางเป็นเช่นไร ขึ้นอยู่กับความรู้ ประสบการณ์ และทัศนคติที่ผู้ตีความมีต่อประเด็นวัฒนธรรมประเภทนั้นด้วย

อย่างไรก็ตาม การแสดงบทบาทในการตีความของสื่อสิ่งพิมพ์เด่นชัดสำหรับวัฒนธรรมใหม่ ซึ่งเป็นการนำเสนอให้ผู้อ่านเข้าใจถึงความเป็นมา หรือเนื้อหาที่ปรากฏนอกเหนือจากความเข้าใจที่มีต่อประเด็นนั้น ซึ่งมักเป็นการตีความในประเด็นที่ไม่จำเป็นต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งมากนัก โดยสังเกตได้จากการจำนวนการนำเสนอว่า สื่อสิ่งพิมพ์ตีความวัฒนธรรมหลักจำนวนไม่มากนัก

3. บทบาทของสื่อสิ่งพิมพ์ในการเป็นเวทีทางความคิดทางวัฒนธรรม

บทบาทในการเป็นเวทีทางความคิด หมายถึง การทำหน้าที่ในการเป็นเวทีสาธารณะสำหรับแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นต่าง ๆ ระหว่างผู้อ่าน บุคคลที่เกี่ยวข้อง นักวิชาการ หรือระหว่างบุคคลในแวดวงสื่อมวลชนด้วยกัน

ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ ผู้อ่านมีโอกาสมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ ทั้งนี้ เนื่องด้วยเทคโนโลยีการสื่อสารที่ทันสมัยขึ้น นอกจากการแสดงความคิดเห็นผ่านจดหมายหรือโทรสารแล้ว ยังปรากฏการแสดงความเห็นทางอินเทอร์เน็ตซึ่งกลายเป็นเครื่องมือการสื่อสารและสื่อกลางเพื่อแสดงความคิดเห็นที่สำคัญที่สุดประเภทหนึ่งในปัจจุบัน

นอกจากการเป็นเวทีทางความคิดโดยเปิดโอกาสให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นผ่านสื่อแล้ว สื่อสิ่งพิมพ์ยังแสดงบทบาทเป็นเวทีแสดงความคิดเห็นระหว่างผู้อยู่ในแวดวงวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับประเด็นนั้น ๆ เช่น นักเขียน หรือบรรณาธิการหนังสือ รวมทั้งผู้ที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับประเด็นที่น่าสนใจดังกล่าวด้วย

จากการศึกษา พบว่า ในยุคเทคโนโลยี สื่อสิ่งพิมพ์แสดงบทบาทเป็นเวทีทางความคิดแก่วัฒนธรรมประเภทต่อไปนี้

3.1 วัฒนธรรมทางสุนทรียศาสตร์

เนื้อหาที่เกี่ยวกับสุนทรียศาสตร์ อันได้แก่ ศิลปะแขนงต่าง ๆ เป็นประเด็นที่มักถูกวิเคราะห์วิจารณ์อย่างสม่ำเสมอจากตัวนักเขียน ประชาชน และนักวิชาการ หรือศิลปินที่เกี่ยวข้อง การแสดงความคิดเห็นอาจดำเนินไปในลักษณะการแสดงทัศนะต่อประเด็นวัฒนธรรมนั้น หรือเปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องได้มีบทบาทแสดงความคิดเห็นต่อศิลปะแขนงต่าง ๆ ศิลปะประเภทที่เป็นที่วิพากษ์วิจารณ์บ่อยที่สุด คือ ภาพยนตร์ และดนตรี โดยเฉพาะดนตรีสากล หรือดนตรีสมัยใหม่ เนื้อหาของศิลปะดังกล่าวปรากฏเป็นคอลัมน์ประจำในนิตยสาร และหนังสือพิมพ์ทุกฉบับ

3.2 วัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจ

การแสดงบทบาทเป็นเวทีความคิดของวัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจปรากฏมากในสื่อสิ่งพิมพ์ โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์แสดงบทบาทการวิจารณ์ปัญหาสังคมและเศรษฐกิจที่ดำรงอยู่ในขณะนั้น โดยนำเสนอความคิดเห็นจากบุคคล 2 กลุ่ม คือ นักวิชาการผ่านบทความพิเศษที่เชิญนักวิชาการที่เกี่ยวข้องมาแสดงความเห็น หรือให้ข้อมูลต่อประเด็นที่น่าสนใจ และการเสนอความคิดเห็นจากประชาชน ผ่านจดหมายร้องทุกข์ หรือโทรสารที่ส่งมาถึงบรรณาธิการสิ่งพิมพ์

3.3 วัฒนธรรมการดำรงชีวิต

สื่อสิ่งพิมพ์ มีบทบาทในการเป็นเวทีความคิดด้านวัฒนธรรมการดำรงชีวิต โดยเฉพาะการแสดงความคิดเห็นต่อการดำรงชีวิตประจำวันของประชาชนทั่วไป อย่างไรก็ตาม การนำเสนอเนื้อหาดังกล่าวเป็นการนำเสนอที่เน้นความสนุกสนานในรูปแบบบทกวีหรือบทกวี และพ่อนหนักเป็นเบา

ผ่านคอลัมน์ต่าง ๆ ในหนังสือพิมพ์ แม้สื่อสิ่งพิมพ์ที่นำเสนอเนื้อหาดังกล่าว เป็นหนังสือพิมพ์แนวคุณภาพ (quality newspaper) เช่น นิตยสารเนชั่นรายสัปดาห์ ก็ยังเสนอปัญหาสังคมที่สื่อถึงอารมณ์ขัน สะท้อนให้เห็นถึงสังคมซึ่งอยู่ในภาวะตึงเครียด ต้องการแนวทางแก้ไขปัญหา โดยไม่นำเสนออย่างตรงไปตรงมา ทั้งนี้ เพื่อลดความเครียดของสถานการณ์ดังกล่าว ทำให้ผู้อ่านไม่รู้สึกลัว เหตุการณ์ดังกล่าวรุนแรงมากไปกว่าที่เป็นอยู่

กล่าวโดยสรุป บทบาทในการเป็นเวทีทางความคิดของสื่อสิ่งพิมพ์ มักเป็นการนำเสนอความคิดเห็นของบุคคลที่มีต่อประเด็นสำคัญทางสังคม และมีผลกระทบต่อสังคมโดยรวม โดยมักเป็นวัฒนธรรมหลัก และสื่อสิ่งพิมพ์มักแสดงบทบาทเป็นเวทีสำหรับเปิดโอกาสให้บุคคลฝ่ายต่าง ๆ แสดงทัศนะมากกว่าเป็นผู้วิพากษ์วิจารณ์เอง

สาเหตุของการแสดงบทบาทเป็นเวทีทางความคิดของสื่อสิ่งพิมพ์ดังกล่าว สามารถวิเคราะห์ได้ 2 ประเด็น คือ ประการแรก ผู้เขียนยังไม่มี ความชำนาญในเรื่องดังกล่าวมากพอที่จะแสดงความคิดเห็นโดยข้อมูลที่ตนเองมีอยู่ได้ สาเหตุประการที่สอง คือ ผู้เขียนคอลัมน์กรงปัญหา ผลกระทบที่อาจเกิดตามมา เช่น อาจนำไปสู่การถูกฟ้องร้องหมิ่นประมาทดังที่ปรากฏเสมอ ๆ สำหรับการเสนอข่าวของหนังสือพิมพ์

อย่างไรก็ตาม ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ บทบาทในการเป็นเวทีทางวัฒนธรรมของสื่อสิ่งพิมพ์มีมากขึ้นกว่าในอดีต ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากสื่อสิ่งพิมพ์ให้ความสำคัญต่อการรับฟังเสียงสะท้อนจากประชาชนมากขึ้น หรืออีกเหตุผลหนึ่ง คือ ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของตนเองมากขึ้นว่า ตนเองสามารถใช้สื่อมวลชนเป็นเวทีในการแสดงความคิดเห็น หรืออาจเนื่องมาจากเหตุผลทั้งสองประการประกอบกัน อย่างไรก็ตาม สื่อมวลชนที่ดีในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ เมื่อแสดงบทบาทเป็นเวทีทางความคิดแล้ว ควรจัดสรรเนื้อที่สำหรับความคิดเห็นของฝ่ายที่มีทัศนคติที่ตรงข้ามกันได้แสดงอย่างเท่าเทียมและเสมอภาคกันด้วย อีกทั้งไม่ควรใช้ความคิดเห็นของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเพื่อเป็นเครื่องมือสนับสนุนความคิดเห็นของตนเอง

4. บทบาทของสื่อสิ่งพิมพ์ในการสร้างโลกแห่งความเป็นจริง

บทบาทในการสร้างโลกแห่งความเป็นจริง หมายถึง บทบาทการให้ข้อมูลข่าวสารหรือแสดงความคิดเห็นในประเด็นที่ทำให้ผู้รับสารเกิดความรู้สึกคล้ายคลึงตามว่า เหตุการณ์ที่สื่อสิ่งพิมพ์นำเสนอเป็นเช่นนั้นจริง และรับรู้เสมือนว่า สิ่งที่สื่อนำเสนอคือสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ความหมายของบทบาทการ

สร้างโลกแห่งความเป็นจริงดังกล่าว มิได้หมายความว่า สื่อสร้างสถานการณ์ แต่เป็นกลยุทธ์การใช้เทคนิค หรือคุณสมบัติที่มีในด้านการให้ความหมาย ดีความ และสร้างความรู้สึกล่อลวงใจให้เกิดกับสิ่งต่าง ๆ ทำให้คล้อยตามไปกับประเด็นที่สื่อกำหนดขึ้น

สื่อสิ่งพิมพ์มีบทบาทในการสร้างโลกแห่งความเป็นจริง โดยใช้คุณสมบัติของสื่อที่มี ในการสร้างความเป็นจริงให้กับสิ่งต่าง ๆ คุณสมบัติดังกล่าว ได้แก่

1. ภาษา หรือการนำเสนอบทสัมภาษณ์บุคคลสำคัญที่เกี่ยวข้องกับประเด็น และเป็นบุคคลที่มีภาพลักษณ์น่าเชื่อถือ เป็นที่ยอมรับของสังคม
2. ภาพ การใช้ภาพนำเสนอให้เห็นบรรยากาศ อารมณ์ เช่น การเสนอภาพทุ่งนาที่แห้งแล้ง สื่อถึงความทุกข์ยากของเกษตรกร เป็นต้น
3. อวัจนภาษาทางสิ่งพิมพ์ ได้แก่ การพาดหัวข่าว การเสนอข่าว การใช้ตัวหนังสือเอียง การใช้ตัวทึบ เป็นต้น

คุณสมบัติทั้ง 3 ประการ ในการสร้างภาพความเป็นจริงของสื่อสิ่งพิมพ์ดังกล่าว ถูกนำเสนอเป็นเรื่องราวให้ผู้อ่านตระหนักถึงความสำคัญ ดังนั้น จึงพบได้ว่า สื่อสิ่งพิมพ์ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศมิได้มีบทบาทเป็นกระบอกส่งสังคมเท่านั้น แต่ยังมีบทบาทในการสร้างภาพความเป็นจริงโดยอาศัยคุณสมบัติที่มีดังกล่าว รวมกับความถนัดในการนำเสนอ ทำให้ผู้อ่านมีความรู้สึกคล้อยตามไปว่า เนื้อหาดังกล่าว มีน้ำหนักน่าเชื่อถือ และปรากฏอยู่จริงในสังคม

จากการศึกษา พบว่า วัฒนธรรมที่สื่อสิ่งพิมพ์แสดงบทบาทสร้างโลกแห่งความเป็นจริงในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ มี 2 ประเภท คือ คือ วัฒนธรรมการดำรงชีวิต และวัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจ โดยมักเสนอวัฒนธรรมทั้งสองประเภทนี้ควบคู่กันไป กล่าวคือ การสร้างโลกแห่งความเป็นจริงให้กับวัฒนธรรมการดำรงชีวิต สื่อสิ่งพิมพ์มีบทบาทในการตีความหมายเหตุการณ์ทางสังคมและเศรษฐกิจที่เป็นอยู่ในขณะนั้น ทำให้ประชาชนเข้าใจต่อประเด็นปัญหาทางเศรษฐกิจ และสังคม สื่อสิ่งพิมพ์ใช้ภาษาเขียน การพาดหัวข่าว การเน้นย้ำ โดยปรากฏตัวหนา หรือการเสนอซ้ำหลายครั้ง จนทำให้ผู้อ่านซึมซับประเด็นดังกล่าว อาจกล่าวได้ว่า สื่อสิ่งพิมพ์มีบทบาทในการชี้แนะให้ประชาชนจำนวนมากเกิดความรู้สึกคล้อยตามว่าสถานการณ์เป็นไปดังที่รับรู้จากสื่อ และรู้สึกว่าการสื่อสิ่งพิมพ์ทำหน้าที่รายงานข้อมูลตามความเป็นจริงที่ปรากฏในสังคม

ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ หน่วยงานราชการและหน่วยงานเอกชนในประเทศพยายามจัดกิจกรรมรณรงค์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องหรือส่งผลต่อการแก้ไขปัญหาสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองใน

ขณะนั้นจำนวนหลายกิจกรรม เช่น กำหนดให้ พ.ศ. 2538 เป็นปีแห่งเทคโนโลยีสารสนเทศ พ.ศ. 2540 เป็นปีบรมวงศ์วัฒนธรรมาไทย สื่อสิ่งพิมพ์ทำหน้าที่ให้ข้อมูล และนำเสนอเรื่องราวที่เกี่ยวข้องต่อประเด็นที่โครงการบรรณรค์ ตลอดจนให้ประชาชนได้รับรู้ถึงความสำคัญ ในขณะเดียวกัน สื่อสิ่งพิมพ์ยังแสดงบทบาทเป็นผู้กระตุ้นให้เกิดกระแสความตื่นตัวทางสังคมในประเด็นนั้นมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม ผลที่อาจเกิดขึ้นในทางตรงข้าม ซึ่งเป็นผลกระทบจากการแสดงบทบาทในการสร้างโลกแห่งความเป็นจริงของสื่อสิ่งพิมพ์มีปรากฏเช่นกัน กล่าวคือ การสร้างสถานการณ์ให้เป็นไปในทิศทางที่สื่อสิ่งพิมพ์ต้องการ เช่น เป็นไปในทิศทางที่เป็นประโยชน์ต่อตัวสื่อสิ่งพิมพ์ฉบับนั้น หรือข้อดีสินค้าที่ปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์นั่นเอง หรือผลกระทบในทางลบอีกประการหนึ่ง คือ อาจมีผลไปในทางที่ไม่ได้คาดคิดไว้ก่อน เช่น ทำให้เหตุการณ์รุนแรงเกินกว่าความเป็นจริง เป็นต้น

จากการศึกษา พบว่า วัฒนธรรมการดำรงชีวิตที่สื่อสิ่งพิมพ์มีบทบาทสร้างโลกแห่งความเป็นจริง มักผสมผสานเข้ากับวัฒนธรรมทางศาสนาและจริยธรรมในด้านการสร้างความเชื่อ ทั้งนี้ ด้วยสภาพปัญหาทางสังคม เศรษฐกิจ และความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ ที่ทำให้ประชาชนสับสน เกิดความทุกข์ และไม่มีหนทางออกต่อปัญหาดังกล่าว จึงพยายามหาเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพึ่งพาความเชื่อทางไสยศาสตร์ โหราศาสตร์ จึงทำให้พบว่า ในหนังสือพิมพ์ และนิตยสารทุกฉบับยังคงมีการทำนายทายทักดวงชะตา ด้วยความเชื่อว่า สิ่งเหล่านี้มีอิทธิพลเหนือวิถีชีวิตและวิถีคิดของมนุษย์

นอกจากนั้น สื่อสิ่งพิมพ์ยังมีการนำเสนอศาสตร์ที่ว่าด้วยการทำนายทายทัก เช่น การดูโหงวสังข์ดวงซู่ มาแนะนำเสนอ ซึ่งพบว่า คอถัมภ์ดังกล่าวเป็นคอถัมภ์ที่ปรากฏอยู่ชวาวนานที่สุด และเป็นที่ยอมรับของประชาชนอย่างต่อเนื่องตลอดมา จะพบว่า มีจดหมาย คำถาม ความคิดเห็นจากประชาชนปรากฏในคอถัมภ์ดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่คอถัมภ์อื่นๆ ในสื่อสิ่งพิมพ์ เปลี่ยนไปตามเวลา และระดับความนิยมเปลี่ยนแปลงง่าย

บทบาทในการสร้างโลกแห่งความเป็นจริงของสื่อสิ่งพิมพ์จะเป็นประโยชน์ถ้าสื่อสิ่งพิมพ์ใช้เหมาะสม ทั้งนี้ ด้วยคุณสมบัติของความเป็นสื่อเองซึ่งสามารถสร้างภาพความเป็นจริงได้อ่างน่าเชื่อถือ แต่ในขณะเดียวกัน บทบาทในการสร้างโลกแห่งความเป็นจริงของสื่อสิ่งพิมพ์สามารถก่อให้เกิดโทษต่อส่วนรวมได้เช่นกัน หากใช้ในการชี้นำสังคมไปในทางที่ไม่พึงประสงค์ เช่น ทำให้เกิดค่านิยมผิด ๆ ในสังคม ทำให้ผู้อ่านต่อต้านวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามดั้งเดิมของไทย หรือสร้างความตื่นตระหนกให้กับผู้อ่านเกินกว่าที่ควรเป็น เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป พบว่า สื่อสิ่งพิมพ์มีบทบาทในการสร้างโลกแห่งความเป็นจริงในวัฒนธรรม การดำรงชีวิตและวัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจเป็นหลักสำคัญ โดยเป็นรูปแบบวัฒนธรรมหลัก บทบาทในการสร้างโลกแห่งความเป็นจริงเป็นไปได้ทั้งในทางบวกและทางลบ ซึ่งขึ้นอยู่กับวิจารณ์ ญาณและความรับผิดชอบของสื่อสิ่งพิมพ์นั่นเอง

สรุปบทบาทของสื่อสิ่งพิมพ์ในการสร้างและถ่ายทอดวัฒนธรรม

กล่าวโดยสรุป เมื่อพิจารณาบทบาทของสื่อสิ่งพิมพ์ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ พบว่า สื่อสิ่งพิมพ์แสดงบทบาทในการให้ข้อมูลข่าวสารด้านวัฒนธรรม การตีความวัฒนธรรม การเป็นเวทีทางความคิดด้านวัฒนธรรม และการสร้างโลกแห่งความเป็นจริงทางวัฒนธรรม โดยบทบาทที่ชัดเจนคือ บทบาทในการให้ข้อมูลข่าวสารด้านวัฒนธรรมและการตีความด้านวัฒนธรรม โดยพบว่า สื่อสิ่งพิมพ์มีบทบาททั้ง 2 ประการต่อวัฒนธรรมส่วนใหญ่ที่ปรากฏในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ แม้รูปแบบการ แสดงบทบาทจะต่างกันออกไปบ้างตามเอกลักษณ์ของสื่อสิ่งพิมพ์แต่ละประเภท แต่ข้อนับได้ว่า เป็น บทบาทหลักที่ปรากฏได้ชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับการกิจหลักของสื่อสิ่งพิมพ์ที่มีหน้าที่สำคัญ คือ การให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนให้ได้รับสิ่งที่ถูกต้องตรงกับความเป็นจริงที่สุด

สื่อสิ่งพิมพ์ มีบทบาทในการเป็นเวทีทางความคิดและการสร้างโลกแห่งความเป็นจริง ไม่ชัดเจนนักเมื่อเทียบกับบทบาทหลัก 2 บทบาทข้างต้น โดยสาเหตุอาจมาจากข้อจำกัดของคุณลักษณะของสื่อสิ่งพิมพ์ และปัจจัยจำกัดจากความรู้ ความสามารถในการวิเคราะห์ วิจารณ์ ของตัวผู้เขียน คอลัมน์ แต่นับว่า สื่อสิ่งพิมพ์ได้แสดงบทบาทในการเป็นเวทีทางความคิดและการสร้างโลกแห่งความเป็นจริงมากกว่าในอดีต และมีแนวโน้มจะเพิ่มบทบาทดังกล่าวมากขึ้น อย่างไรก็ตาม สื่อสิ่งพิมพ์ทั้งหนังสือพิมพ์และนิตยสาร ควรให้ความระมัดระวังต่อการแสดงบทบาทในการวิเคราะห์ วิจารณ์ หรือชี้นำสังคมด้วย ทั้งนี้ เนื่องด้วยเนื้อหาที่ปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์ย่อมส่งผลกระทบต่อความคิด ความเชื่อ และทิศทางการดำรงชีวิตของประชาชนได้อย่างมหาศาล

จากการศึกษา ปรากฏว่า ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ สื่อสิ่งพิมพ์ไม่มีบทบาทชัดเจนในการสร้างวัฒนธรรมใหม่ขึ้นมา เนื้อหาวัฒนธรรมประเภทต่าง ๆ ที่ปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์ ส่วนใหญ่ล้วนเป็นวัฒนธรรมหลัก และหากเป็นวัฒนธรรมใหม่ มักเป็นวัฒนธรรมที่ถูกกระบวนการสร้างและหล่อหลอมมาแล้วจากสถาบันทางสังคมมาแล้วทั้งสิ้น สื่อสิ่งพิมพ์ทำหน้าที่ถ่ายทอดวัฒนธรรม ภายใต้อบอบบาทดังที่ได้กล่าวมาแล้วทั้ง 4 บทบาท คือ การให้ข้อมูลข่าวสารด้านวัฒนธรรม การตีความวัฒน

ธรรม การเป็นเวทีทางความคิดด้านวัฒนธรรม และการสร้างโลกแห่งความเป็นจริงทางวัฒนธรรม ทั้งนี้ แสดงให้เห็นว่า สื่อสิ่งพิมพ์เป็นกลไกหนึ่งของสังคมที่ช่วยถ่ายทอดวัฒนธรรมที่ปรากฏอยู่ในคำร้องสืบต่อไป ซึ่งอาจมีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมหลัก และวัฒนธรรมใหม่ ที่มีสัดส่วนการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมไทยและตะวันตกมากขึ้นเพียงใด ขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญ คือ ความเข้มแข็งของวัฒนธรรมประเภทนั้นด้วย

บทบาทของสื่อโทรทัศน์ในการสร้างและถ่ายทอดวัฒนธรรม

จากการศึกษา พบว่า ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ สื่อโทรทัศน์มีบทบาทต่อกระบวนการทางวัฒนธรรม ดังนี้

1. บทบาทในการให้ข้อมูลข่าวสารด้านวัฒนธรรม
2. บทบาทในการตีความด้านวัฒนธรรม
3. บทบาทในการเป็นเวทีทางความคิดด้านวัฒนธรรม
4. บทบาทในการสร้างโลกแห่งความเป็นจริง

ดังแสดงได้ตามตารางต่อไปนี้

บทบาท	ประเภทของวัฒนธรรม	รูปแบบวัฒนธรรม
การให้ข้อมูลข่าวสารด้านวัฒนธรรม	วัฒนธรรมการดำรงชีวิต วัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจ วัฒนธรรมทางศาสนาและจริยธรรม วัฒนธรรมทางสุนทรียศาสตร์ วัฒนธรรมทางภาษาและวรรณกรรม	วัฒนธรรมหลัก วัฒนธรรมใหม่ วัฒนธรรมหลัก วัฒนธรรมใหม่ วัฒนธรรมหลัก วัฒนธรรมใหม่ วัฒนธรรมหลัก วัฒนธรรมใหม่ วัฒนธรรมหลัก วัฒนธรรมใหม่
การตีความด้านวัฒนธรรม	วัฒนธรรมการดำรงชีวิต วัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจ วัฒนธรรมทางสุนทรียศาสตร์	วัฒนธรรมใหม่ วัฒนธรรมใหม่ วัฒนธรรมใหม่
การเป็นเวทีทางความคิดด้านวัฒนธรรม	วัฒนธรรมการดำรงชีวิต วัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจ	วัฒนธรรมใหม่ วัฒนธรรมใหม่
การสร้างโลกแห่งความเป็นจริง	วัฒนธรรมการดำรงชีวิต วัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจ วัฒนธรรมทางสุนทรียศาสตร์	วัฒนธรรมใหม่ วัฒนธรรมใหม่ วัฒนธรรมใหม่

ตารางที่ 4 แสดงบทบาทของสื่อโทรทัศน์ในการสร้างและถ่ายทอดวัฒนธรรม

จากตารางที่ 4 แสดงบทบาทของสื่อโทรทัศน์ในการสร้างและถ่ายทอดวัฒนธรรม อธิบายได้ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. บทบาทในการให้ข้อมูลข่าวสารด้านวัฒนธรรม

สื่อโทรทัศน์ เป็นสื่อกระจายเสียงที่มีคุณสมบัติในการนำภาพและเสียง ถ่ายทอดข้อมูลข่าวสาร ความรู้ ความคิดเห็นต่าง ๆ ไปสู่สาธารณชนด้วยความรวดเร็ว ทันต่อเหตุการณ์ และน่าเชื่อถือ ด้วยคุณลักษณะอันเป็นข้อดีดังกล่าว ทำให้สื่อโทรทัศน์มีอิทธิพลต่อสังคมเป็นอย่างสูง โดยอาจกล่าวได้ว่า เป็นสื่อมวลชนแขนงที่มีอิทธิพลมากที่สุดในปัจจุบัน เนื้อหาสาระที่ปรากฏผ่านสื่อโทรทัศน์มีผลต่อผู้ชมทางใดทางหนึ่งเสมอ นับตั้งแต่ผลในขั้นพื้นฐาน คือ การได้รับข้อมูล ไปจนกระทั่งถึงผลขั้นสูง คือ สามารถชี้ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลง และชักนำให้เกิดพฤติกรรมใหม่ ๆ ได้

จากการศึกษา พบว่า สื่อโทรทัศน์มีบทบาทในการให้ข้อมูลข่าวสารแก่วัฒนธรรมการดำรงชีวิต วัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจ วัฒนธรรมทางสุนทรียศาสตร์ วัฒนธรรมทางศาสนาและจริยธรรม และวัฒนธรรมทางภาษาและวรรณกรรม โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.1 วัฒนธรรมการดำรงชีวิต

สื่อโทรทัศน์มีบทบาทในการให้ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิต ทั้งที่เป็นวิถีชีวิตสมัยใหม่ มีลักษณะเป็นวัฒนธรรมใหม่ และวิถีชีวิตดั้งเดิมของไทย ซึ่งมีลักษณะเป็นวัฒนธรรมหลัก รวมทั้งได้นำเสนอวิถีชีวิตไทยดั้งเดิมซึ่งยังคงดำรงอยู่และสืบทอดมาถึงปัจจุบัน วิถีชีวิตไทยดังกล่าว มักเป็นชีวิตของชาวชนบท อันเป็นวัฒนธรรมผสมผสาน โดยปรากฏเนื้อหาในรายการทุกประเภทของสถานีโทรทัศน์ ได้แก่ รายการข่าว รายการสารคดี รายการนิตยสาร รายการละคร รายการปกิณกะสาระบันเทิง รายการสนทนา และรายการคนตรี

การให้ข้อมูลข่าวสารด้านวัฒนธรรมการดำรงชีวิตที่ปรากฏในสื่อโทรทัศน์ มีทั้งการให้ข้อมูลที่เป็นข้อมูลทางตรง คือ การเสนอข่าว การนำเสนอผ่านบทสัมภาษณ์ การเสนอในรายการสารคดี และการให้ข้อมูลทางอ้อม เป็นไปในลักษณะการนำเสนอผ่านรูปแบบรายการเพลง หรือรายการละคร เช่น ละครแนวย้อนยุค ซึ่งเสนอภาพตัวละครแสดงกิริยาอาการนบถนอบต่อผู้มีอาวุโสกว่า การเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการแบ่งชนชั้นวรรณะ ความเชื่อในทางไสยศาสตร์ เป็นต้น

1.2 วัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจ

เนื่องด้วยบทบาทหน้าที่หลักของโทรทัศน์คือ การรายงานข่าวสาร ดังนั้น จึงพบว่า สื่อโทรทัศน์มีการนำเสนอเนื้อหาที่เป็นข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน โดยเฉพาะใน พ.ศ. 2538-2543 เป็นช่วงที่ประเทศไทยประสบปัญหาเศรษฐกิจครั้งใหญ่ สื่อโทรทัศน์ได้รายงานข่าว และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งในระดับมหภาคและระดับจุลภาค สื่อโทรทัศน์ปรากฏเนื้อหาวัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจมากที่สุดในรายการข่าว โดยพบว่า ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ สถานีโทรทัศน์แต่ละแห่ง ต่างพยายามนำเสนอข่าวสั้นในช่วงต่าง ๆ ภายใน 1 วันและนำเสนออย่างต่อเนื่อง เช่น การเสนอข่าวทุกคืนชั่วโมง เสนอภาคหัวข่าว ก่อนเข้ารายการข่าวประจำวัน

นอกจากการปรากฏในรายการข่าวทางโทรทัศน์แล้ว การให้ข้อมูลด้านวัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจ ยังปรากฏเป็นเนื้อหาหลักในรายการสารคดี และมีปรากฏเป็นช่วงหนึ่งในรายการสนทนาด้วย โดยพบว่า เนื้อหาหลักของการนำเสนอเป็นการรายงานปัญหาสังคม ปัญหาเศรษฐกิจ แนวทางแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ และแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

1.3 วัฒนธรรมด้านสุนทรียศาสตร์

จากการศึกษา พบว่า เนื้อหาวัฒนธรรมด้านสุนทรียศาสตร์ ที่ปรากฏผ่านสื่อโทรทัศน์ ได้แสดงให้เห็นถึงบทบาทในการถ่ายทอดสื่อพื้นบ้าน เช่น การแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้าน การแสดงของศิลป์พื้นท้องถิ่น ดังปรากฏในรายการปกิณกะ รายการนิตยสาร รวมถึงรายการสารคดีทั่วไปที่มีนำเสนอการแสดงพื้นบ้านของหมู่บ้าน ชุมชนต่าง ๆ

ลักษณะการแสดงพื้นบ้านที่ปรากฏผ่านสื่อโทรทัศน์ พบว่า มักเป็นวัฒนธรรมผสมผสาน คือ มิได้เป็นวัฒนธรรมที่เป็นวัฒนธรรมหลักของชุมชนนั้น แต่ผ่านการผสมผสานหล่อหลอมและปรับประยุกต์ให้เข้ากับยุคสมัยมากขึ้น ทำให้มีความน่าสนใจ ผู้ชมสามารถเข้าใจและจดจำได้ง่าย

วัฒนธรรมทางสุนทรียศาสตร์อีกประเภทหนึ่งที่สื่อโทรทัศน์มีบทบาทในการให้ข้อมูล คือ เพลงและดนตรีสมัยใหม่ ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ เพลงและดนตรีสมัยใหม่ถูกนำเสนอผ่านรายการเพลง รายการปกิณกะ และรายการนิตยสาร จากการศึกษา พบว่า รายการที่เสนอเนื้อหาเพลงมีจำนวนมากและปรากฏในสถานีโทรทัศน์ทุกแห่ง โดยเป็นรายการของบริษัทผู้ผลิตเพลงที่ซื้อเวลาเพื่อสนับสนุนศิลปินในสังกัดของตน ดังนั้น เนื้อหาและรูปแบบของรายการจึงเป็นการสร้างภาพลักษณ์ให้กับศิลปินมากกว่าการให้ความรู้หรือข่าวสารเกี่ยวกับเพลง หรือดนตรี ทั้งนี้ เพื่อผลต่อความนิยมและยอดจำหน่ายเทปเพลงดังกล่าว

1.4 วัฒนธรรมทางภาษาและวรรณกรรม

สื่อโทรทัศน์มีบทบาทในข้อมูลข่าวสารด้านวัฒนธรรมทางภาษาและวรรณกรรมทั้งในทางตรงและทางอ้อม การให้ความรู้ทางตรง หมายถึง การรายงานข่าว ข้อมูลต่าง ๆ ที่ปรากฏในแวดวงภาษาและวรรณกรรม ส่วนการให้ข้อมูลด้านวัฒนธรรมทางภาษาและวรรณกรรมโดยทางอ้อมของสื่อโทรทัศน์ คือการแทรกเป็นองค์ประกอบอยู่ในส่วนต่าง ๆ ของรายการ เช่น นำเสนอวัฒนธรรมด้านภาษาปรากฏเป็นฉากในละคร สะท้อนผ่านแนวคิด บทพูด การแต่งกายของผู้ร่วมรายการ ทำให้ผู้ชมได้รับทราบ เป็นประโยชน์ที่ได้รับทางอ้อม การให้ความรู้ผ่านรายการต่าง ๆ ของสื่อโทรทัศน์ กระทำได้โดยผ่านรายการ เช่น รายการสนทนาโดยการซักถาม รายการสารคดีโดยการนำเสนอด้านบทบรรยาย หรือมีพิธีกรดำเนินรายการ และรายการละคร ให้ผู้ชมตระหนักในคุณค่าของการใช้ภาษาไทย แต่ในขณะที่เดียวกัน ตัวละครหรือผู้ดำเนินรายการจำนวนไม่น้อย กลับเป็นผู้ทำลายคุณค่าของภาษาตัวเอง โดยการใช้ภาษาไทยไม่ถูกหลักไวยากรณ์หรือใช้ภาษาต่างประเทศโดยไม่จำเป็น เช่น การใช้ราชาศัพท์ผิด หรือการใช้ถ้อยคำที่ไม่ถูกต้อง นำไปสู่ความเข้าใจผิดของผู้ชม และอาจยึดถือกลายเป็นแบบอย่างที่ดีได้ เนื่องด้วยผู้ชมโทรทัศน์ส่วนใหญ่มีภักดีว่า เนื้อหาที่ปรากฏทางโทรทัศน์มีความน่าเชื่อถือและสามารถนำมายึดเป็นแบบอย่างได้ ดังนั้น ผู้ดำเนินรายการโทรทัศน์หรือผู้มีบทบาทหน้าที่ในการผลิตรายการโทรทัศน์จึงควรมีความรับผิดชอบ โดยให้ความใส่ใจต่อการนำเสนอเนื้อหาให้เป็น ไปอย่างถูกต้องที่สุด

1.5 วัฒนธรรมทางศาสนาและจริยธรรม

เนื้อหาวัฒนธรรมทางศาสนาและจริยธรรมที่ปรากฏในสื่อโทรทัศน์ มีลักษณะเป็นการให้ความรู้ ข้อมูลในด้านต่อไปนี้ คือ ตำนานทางศาสนา ประวัติพระสงฆ์ และการสอนหลักธรรม โดยวันและเวลาในการนำเสนอรายการดังกล่าว ยังคงอยู่ในช่วงเวลาเช้าในวันหยุดสุดสัปดาห์ รูปแบบการนำเสนอเนื้อหาวัฒนธรรมทางศาสนาและจริยธรรมที่ปรากฏในสื่อโทรทัศน์ ยังคงไม่แตกต่างไปจากก่อนยุคเทคโนโลยีสารสนเทศมากนัก คือ เป็นการให้ความรู้ การสอนหลักธรรม มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมหลัก เนื้อหาที่ปรับเปลี่ยนไปบ้าง คือ หลักธรรมที่ถูกเลือกมานำเสนอสอดคล้องกับสภาพสังคม เศรษฐกิจ และทันต่อยุคสมัยมากขึ้น

กล่าวโดยสรุป สื่อโทรทัศน์มีบทบาทในการให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับวัฒนธรรมทุกประเภท ได้แก่ วัฒนธรรมการดำรงชีวิต วัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจ วัฒนธรรมทางศาสนาและจริยธรรม วัฒนธรรมทางสุนทรียศาสตร์ วัฒนธรรมทางภาษาและวรรณกรรม โดยข่าวสารความรู้ที่นำเสนอมักมีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมหลักในลักษณะของการรำลึกถึงอดีต มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมใหม่ เป็นการให้ข้อมูลให้ผู้ชมได้ทราบลักษณะวัฒนธรรมที่ดำรงอยู่ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ

จากการศึกษารูปแบบการให้ข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเภทต่าง ๆ ทางสื่อโทรทัศน์พบว่า การนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมของสื่อโทรทัศน์มักเลือกนำเสนอเนื้อหาเพียงส่วนเดียว เช่น เป็นการนำเสนอเฉพาะช่วงใดช่วงหนึ่ง ดังนั้น ภาพที่ปรากฏต่อสายตา คือ เหตุการณ์ในช่วงเวลานั้น เท่านั้น ซึ่งรูปแบบการนำเสนอดังกล่าวไม่ต่างจากสื่อสิ่งพิมพ์ กล่าวคือ ทำให้ผลที่เกิดขึ้นจากการนำเสนอวัฒนธรรมในลักษณะดังกล่าว คือ ผู้ชมไม่สามารถเข้าใจเหตุการณ์ที่รับทราบเข้ากับประวัติศาสตร์โดยภาพรวม หรือสังคมส่วนอื่น ๆ ได้ ทำให้เนื้อหาดังกล่าวขาดความน่าสนใจ ยกต่อการจดจำ แม้ภาพที่นำเสนอจะน่าสนใจ และมีประโยชน์เพียงใดก็ตาม ทั้งนี้ อาจเนื่องจากปัจจัยด้านเวลาในการนำเสนอที่มีอยู่อย่างจำกัด ทำให้ไม่สามารถอธิบายหรือให้ข้อมูลในส่วนอื่นที่มีความสำคัญรองลงไปได้

อย่างไรก็ตาม การนำเสนอข้อมูลความรู้ของสื่อโทรทัศน์ โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ ไม่ควรเสนอโดยหยิบยกเฉพาะเพียงส่วนใดส่วนหนึ่งมานำเสนอตามโอกาสที่สำคัญเท่านั้น แต่ควรเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ในส่วนอื่นหรือนำเสนอให้เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในปัจจุบันด้วย โดยใช้คุณสมบัติของสื่อที่มีอยู่ในการอธิบายภาพให้เห็นเป็นรูปธรรม ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้ชมมากกว่าการเสนอเฉพาะเพียงส่วนเดียวของข้อมูลที่ต้องการเท่านั้น

2. บทบาทของสื่อโทรทัศน์ในการตีความด้านวัฒนธรรม

สื่อโทรทัศน์มีบทบาทในการให้ความกระจ่างแก่วัฒนธรรมที่ยังคงต้องการคำอธิบายประกอบ หรือต้องการการตีความเพื่อให้ผู้ชมเข้าใจได้ลึกซึ้งขึ้น โดยนำเสนอในรายการสารคดี และรายการสนทนาโดยเชิณักวิชาการ ผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญมาให้ข้อมูลในเชิงลึก ทั้งนี้ เนื่องจากวัฒนธรรมที่ต้องอาศัยการตีความมักเป็นวัฒนธรรมในอดีตซึ่งต้องอาศัยความเข้าใจอย่างแท้จริง จึงสามารถวิเคราะห์ และตีความได้ วัฒนธรรมที่สื่อโทรทัศน์มีบทบาทในการตีความ ได้แก่ วัฒนธรรมการดำรงชีวิต วัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจ และวัฒนธรรมทางสุนทรียศาสตร์ โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 วัฒนธรรมการดำรงชีวิต

สื่อโทรทัศน์ใช้บรรยายการเป็นเครื่องมือนำเสนอเรื่องราวที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมการดำรงชีวิตของประชาชนให้เป็นที่น่าสนใจตามที่สื่อต้องการ แม้เป็นเรื่องที่เข้าใจยาก เรื่องไกลตัว หรืออาจถูกรับรู้จากประชาชนทั่วไปว่าไม่สำคัญ การนำเสนอวัฒนธรรมการดำรงชีวิตของสื่อโทรทัศน์เสนอผ่านรายการทุกประเภท เช่น ละคร ซึ่งนำเสนอวิถีชีวิตของคนทุกระดับชั้น โดยเฉพาะวิถีชีวิต (Lifestyle)

ของคนในยุคปัจจุบัน นอกจากนั้น ยังนำเสนอวัฒนธรรมการดำรงชีวิตในรายการสนทนา รายการ ปกติกะ และรายการนิตยสารเฉพาะกลุ่ม เช่น รายการสำหรับเด็ก รายการสำหรับผู้หญิง และรายการ สำหรับวัยรุ่น การตีความดังกล่าว นำเสนอในรูปแบบของการวิเคราะห์ อธิบายโดยผู้ดำเนินรายการ เอง หรือผู้ร่วมรายการเป็นผู้ตีความ เช่น นักวิชาการ ผู้มีประสบการณ์ในเรื่องดังกล่าว หรือ ประชาชนทั่วไป

วัฒนธรรมการดำรงชีวิตที่ปรากฏในสื่อโทรทัศน์มากที่สุด คือ วัฒนธรรมเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล สื่อโทรทัศน์มีบทบาทชัดเจนในการเสนอภาพความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เปลี่ยนแปลงไปในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ จากความสัมพันธ์ดั้งเดิมที่เป็นความสัมพันธ์ทางตรง (face to face communication) มาเป็นความสัมพันธ์ที่ต้องอาศัยสื่อเป็นศูนย์กลาง (mediated communication) เช่น การติดต่อทางโทรศัพท์มือถือ การสนทนากันผ่านอินเทอร์เน็ต เป็นต้น รูปแบบเหล่านี้ สะท้อนถึงการพัฒนาทางเทคโนโลยีที่เป็นปัจจัยหนึ่งอันนำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมด้วย

รายการละคร เป็นตัวอย่างที่ชัดเจนที่สุดของรายการทางสื่อโทรทัศน์ในการแสดงบทบาทตีความวัฒนธรรม ดังพบว่า ไม่ว่าจะละครประเภทใด ภาพความสัมพันธ์ที่ผ่านออกมาทางตัวละคร ล้วนเกิดจากการตีความของผู้เขียนบท ผู้กำกับ ช่างภาพ และนักแสดง โดยค่านิยมที่ถูกตีความผ่านรายการละครมากที่สุดในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ ได้แก่ ทัศนคติของคนสมัยใหม่ ค่านิยมในการใช้ชีวิตคู่ ค่านิยมของการยกย่องผู้มีอำนาจและเงิน ค่านิยมในการรักอิสระ เสรีภาพ ทำตามใจตนเอง และค่านิยมในการแข่งขันขั้นของคนในสังคม ผ่านตัวละคร คือ คนใช้ คนขับรถ ผู้มีฐานะ เกษตรกร แม่ค้า ซึ่งละครทุกเรื่องต้องมีตัวละครดังกล่าวประกอบ และภาพความสัมพันธ์ รวมทั้งการสนทนาในละครแนวดังกล่าวดำเนินไปในแนวทางเดียวกัน จนทำให้ผู้ชมตีความตามในลักษณะของ “การเหมารวม” (stereotype) อันหมายถึง การมองบุคคลโดยภาพรวมว่า บุคคลที่อยู่ในกลุ่มคนใด หรืออาชีพใด จะมีรูปแบบพฤติกรรม ลักษณะเป็นเช่นเดียวกับคนในกลุ่มนั้นทั้งกลุ่ม เช่น คนใช้ ต้องทำงานอยู่ในครัวเป็นหลัก ชุบฉิบนิทาเข้านาย หากเป็นแพทย์ต้องสวมแว่น สวมเสื้อกาวน์ ซึ่งในชีวิตจริง บุคคลดังกล่าวอาจห่างไกลจากลักษณะที่ถูกเหมารวมก็ได้

2.2 วัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจ

การตีความวัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจของสื่อโทรทัศน์ ปรากฏให้เห็นเมื่อเกิดข่าวหรือเหตุการณ์ที่เป็นที่สนใจทั้งในและต่างประเทศ มีความสำคัญหรือเกี่ยวข้องกับสาธารณชน โดยเฉพาะในประเด็นที่สามารถส่งผลกระทบต่อส่วนรวม มักนำเสนอผ่านรายการสารคดี จากการศึกษา พบว่า ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ การแสดงบทบาทในการตีความวัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจมากขึ้น ดังเห็นได้ว่ารายการประเภทสารคดีเชิงข่าวเพิ่มจำนวนมากขึ้น เนื้อหาที่พบใน

รายการดังกล่าว เป็นการชี้แจง ทำความเข้าใจให้กระจ่าง และอธิบายความเป็นมาของข่าวสารดังกล่าว ได้แก่ การอยู่ร่วมกันเพื่อความสงบสุขในสังคม แนวคิดในการใช้ถ่ายหรือบริโภคสินค้า

2.3 วัฒนธรรมทางสุนทรียศาสตร์

การตีความทางสุนทรียศาสตร์ของสื่อโทรทัศน์ นำเสนอในลักษณะของการวิจารณ์คุณค่าของงานศิลปะ มักไม่วิจารณ์ศิลปะสมัยก่อน แต่เป็นการวิพากษ์วิจารณ์ศิลปะสมัยใหม่ โดยเฉพาะการแสดง ละคร ภาพยนตร์ไทยและต่างประเทศ จากการศึกษา พบว่า ส่วนมากในสื่อโทรทัศน์ให้น้ำหนักของการตีความภาพยนตร์ต่างประเทศมากกว่าการตีความภาพยนตร์ไทย ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากระหว่างปี พ.ศ. 2538–2543 นั้น มีภาพยนตร์ต่างประเทศปริมาณมากกว่าภาพยนตร์ไทย

นอกจากการตีความสุนทรียะทางการแสดงแล้ว สื่อโทรทัศน์ยังมีบทบาทในการตีความเพลง ลักษณะของการตีความเป็นไปในรูปแบบของการประเมินคุณค่า อธิบายความหมายของงานต่าง ๆ และยังพบว่า รายการที่มีการตีความบทเพลง เป็นรายการที่ผลิตโดยบริษัทผู้ผลิตแผ่นเสียงและเทป หรือบริษัทต้นสังกัดของศิลปิน ดังนั้น เนื้อหาของรายการ จึงตีความหมาย และให้คุณค่าไปทางที่เป็นประโยชน์ต่อบทเพลง และผลกำไรในเชิงธุรกิจเป็นสำคัญ

กล่าวโดยสรุป สื่อโทรทัศน์มีบทบาทในการตีความทางวัฒนธรรมการดำรงชีวิต วัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจ และวัฒนธรรมทางสุนทรียศาสตร์ โดยมักเป็นวัฒนธรรมสมัยใหม่ที่ผ่านการหล่อหลอมแล้ว เพื่อให้ประชาชนเข้าใจ มีมุมมองที่ชัดเจนมากขึ้นต่อสภาพสังคมปัจจุบัน ทั้งที่เป็นสังคมไทย และสังคมโลก ดังเป็นที่ยอมรับว่า ยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้ข้อมูลข่าวสารของทุกมุมโลก สามารถไหลเวียนถึงกันได้โดยง่ายดาย หากไม่มีการทำความเข้าใจก่อน ประชาชนอาจรู้ไม่เท่าทัน และนำไปสู่ปัญหาในการใช้ชีวิตได้

อย่างไรก็ตาม ในการแสดงบทบาทการตีความ สื่อโทรทัศน์ต้องคำนึงถึงความถูกต้องและเป็นประโยชน์ต่อผู้ชมด้วย ทั้งนี้ สื่อโทรทัศน์มีปัจจัยด้านธุรกิจ คือ ผู้สนับสนุนรายการเป็นกลไกสำคัญในการควบคุม ดังนั้น อาจส่งผลสื่อโทรทัศน์ตีความวัฒนธรรมบางประเภทไปในทางที่เป็นประโยชน์ต่อธุรกิจ จนละเลยความเที่ยงตรงและความรับผิดชอบต่อสังคมได้

3. บทบาทของสื่อโทรทัศน์ในการเป็นเวทีทางความคิดด้านวัฒนธรรม

สื่อโทรทัศน์มีบทบาทเป็นเวทีสาธารณะในการแสดงความคิดเห็นด้านวัฒนธรรม โดยกรเจิญนักวิชาการ ผู้มีบทบาทในแวดวงวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับการเผยแพร่วัฒนธรรม เช่น อาจารย์ นักแสดง ร่วมแสดงความคิดเห็นและทัศนะที่มีต่อวัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมตะวันตก การแสดง

ความเห็น มิได้เป็นไปในเชิงวิพากษ์วิจารณ์ หากแต่เป็นการแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นดังกล่าว และหากมีการวิพากษ์วิจารณ์ มักเป็นการวิจารณ์โดยผู้มีความรู้ความชำนาญในด้านดังกล่าว

จากการศึกษา พบว่า วัฒนธรรมที่สื่อโทรทัศน์มีบทบาทในการเป็นเวทีทางความคิด มี 2 ประเภท คือ วัฒนธรรมการดำรงชีวิต และวัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจ โดยในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศปรากฏรายการโทรทัศน์จำนวนมากไม่น้อยมีรูปแบบการนำเสนอเป็นเวทีทางความคิด เช่น รายการมองต่างมุม ตรงประเด็น เวทีชาวบ้าน คำถามนี้มีคำตอบ กรองสถานการณ์ เป็นต้น โดยรายการดังกล่าว มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน หรือนำเสนอประเด็นปัญหาที่มีผลกระทบต่อประชาชนทั่วไปอย่างกว้างขวาง เช่น การเมืองระดับชาติ การเมืองระดับท้องถิ่น ปัญหาเศรษฐกิจชุมชน เป็นต้น

ในการแสดงบทบาทเป็นเวทีทางความคิดเห็น สื่อโทรทัศน์แสดงบทบาทเป็นสื่อกลางนำเสนอความคิดเห็นของบุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น นักการเมือง นักวิชาการ ประชาชนทั่วไป และประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากประเด็นนั้น ๆ ผ่านรายการสนทนา โดยมีผู้ดำเนินรายการทำหน้าที่เชื่อมโยงชี้ประเด็น ซึ่งแม้ในทางทฤษฎี สื่อโทรทัศน์ควรมีบทบาทเสมือนตัวกลางคอยประสานความเห็นที่แตกต่างกันออกไป ไม่ควรมีบทบาทชักนำให้ประชาชนเกิดความคิดเห็นไปในทางหนึ่งทางใด แต่ในความเป็นจริง ด้วยธรรมชาติของสื่อโทรทัศน์อาจสามารถชักนำประชาชนได้โดยอาศัยวิธีการนำเสนอผ่านสื่อ เช่น ลักษณะการตั้งคำถามของพิธีกร การเชื่อมโยงประเด็นให้ผู้ตอบมีทัศนคติไปในทางที่ต้องการ รูปแบบการซักถามในลักษณะการรุกไล่ฝ่ายตรงข้าม การใช้มุขล้อ การจับภาพ ซึ่งการนำเสนอลักษณะเหล่านี้อาจชักนำให้ผู้ชมคล้อยตามได้โดยง่าย

จากการศึกษาเนื้อหาของรายการโทรทัศน์ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ พบว่า สื่อโทรทัศน์เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นในรายการมากขึ้นกว่าในอดีต แต่ยังคงจำกัดการแสดงความคิดเห็นสำหรับบุคคลเฉพาะบางกลุ่มบางวิชาชีพ เช่น การแสดงความคิดเห็นของเกษตรกรในรายการเกษตรสนทนา เป็นต้น ซึ่งในการเป็นเวทีทางความคิดเห็น สื่อโทรทัศน์ของไทย มักใช้รูปแบบการนำเสนอรายการที่ไม่เคร่งเครียดนัก โดยอาศัยผู้ดำเนินรายการที่มีอารมณ์ขัน มีบุคลิกเป็นกันเองกับผู้ชม หรือโดยการนำเสนอเนื้อหาผ่านรูปแบบละครหรือรายการสนทนาประเภททอล์คโชว์ และพยายามหลีกเลี่ยงการพาดพิง หรือกระทบกระทั่งบุคคลที่สาม

กล่าวโดยสรุป สื่อโทรทัศน์มีบทบาทในการเป็นเวทีแห่งความคิดเห็นในวัฒนธรรมแก่ วัฒนธรรมการดำรงชีวิตและวัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจ ซึ่งมักเป็นวัฒนธรรมหลัก เพื่อให้

สอดคล้องกับวิถีชีวิตของประชาชน แต่อย่างไรก็ตาม ในบางครั้ง การแสดงบทบาทของสื่อ อาจทำให้เกิดความสับสนและกลายเป็นการชี้นำไปในทิศทางที่ไม่เหมาะสม ดังนั้น สื่อโทรทัศน์ควรพิจารณาการแสดงบทบาทดังกล่าวให้รอบคอบ โดยกำหนดบทบาทให้เหมาะสมกับประชาชนซึ่งเป็นผู้รับสาร และนำเสนอให้เหมาะสมกับสถานการณ์ทางสังคมในขณะนั้นด้วย

4.บทบาทของสื่อโทรทัศน์ในการสร้างโลกแห่งความเป็นจริง

จากการศึกษา พบว่า สื่อโทรทัศน์มีบทบาทในการสร้างโลกแห่งความเป็นจริงมากกว่ามีบทบาทเพียงสะท้อนภาพความเป็นจริง ทั้งนี้ ด้วยสื่อโทรทัศน์สามารถใช้เทคนิคที่มีในการสร้างภาพต่าง ๆ และเสนอเรื่องราวจนผู้คนเข้าใจว่า สิ่งที่ปรากฏผ่านสื่อโทรทัศน์ คือ ความเป็นจริง โดยขาดความรู้เท่าทันว่า สื่อสามารถใช้เทคนิคการถ่ายทำ การตัดต่อ หรือมุกกล้องในการนำเสนอให้ผู้ชมคล้อยตามได้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า สื่อโทรทัศน์ไม่ได้มีบทบาทเป็นกระจกส่องสังคมเท่านั้น หากยังทำหน้าที่สร้างภาพความเป็นจริงให้กับสังคมด้วย

ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ ความทันสมัยด้านเทคนิคและกระบวนการถ่ายทำ ส่งผลให้สื่อโทรทัศน์มีบทบาทมากในการสร้างโลกแห่งความเป็นจริงให้กับสังคม ด้วยธรรมชาติของสื่อโทรทัศน์ที่สามารถใช้มุกกล้องในการสร้างสถานภาพ เช่น กดให้ต่ำลง (tilt down) แสดงความรู้สึกต่ำต้อย เหยยให้สูงขึ้น (tilt up) แสดงความรู้สึกน่าเกรงขาม มีอำนาจ ใช้เทคนิคด้านเสียงทำให้ดูก้องกังวาน น่ากลัว ตื่นเต้น ฉายภาพเข้าไปเข้ามาให้ผู้ชมรู้สึกติดตามและจดจำได้ เป็นต้น

จากการศึกษา พบว่า วัฒนธรรมที่สื่อโทรทัศน์มีบทบาทในการสร้างโลกแห่งความเป็นจริง ประกอบด้วยวัฒนธรรมการดำรงชีวิต วัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจ วัฒนธรรมทางสุนทรียศาสตร์ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

4.1 วัฒนธรรมการดำรงชีวิต

รูปแบบการสร้างความเป็นจริงให้กับวัฒนธรรมการดำรงชีวิตทางสื่อโทรทัศน์ ปรากฏในรายการประเภทต่าง ๆ เช่น รายการข่าว รายการสารคดี รายการปกิณกะ รายการสนทนา รายการละคร โดยนอกจากการให้ข้อมูล ข่าวสาร ดีความ เป็นเวทีแสดงความคิดเห็นแล้ว สื่อโทรทัศน์ยังสามารถสร้างคุณค่าให้กับประเด็นที่นำเสนอ ให้มีความน่าสนใจ มีความสำคัญ หรือชวนติดตาม ทั้งนี้ นอกจากจะนำเสนอเพื่อให้ประชาชนเห็นความสำคัญคล้อยตามไปกับประเด็นที่สื่อโทรทัศน์นำเสนอ ยังเป็นสร้างคุณค่าให้กับประเด็นซึ่งผลต่อความนิยมในรายการโทรทัศน์ บทบาทดังกล่าวมี

ความชัดเจนมากต่อวัฒนธรรมการดำรงชีวิตในรายการละคร ซึ่งสะท้อนผ่านตัวละคร การแต่งกาย การสนทนา แนวคิด วิธีชีวิตประจำวัน และการผูกโยงเนื้อเรื่องของละคร

4.2 วัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจ

สื่อโทรทัศน์มีบทบาทในการสร้างโลกแห่งความเป็นจริงให้กับวัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจ โดยการนำเสนอค่านิยมในการใช้ชีวิตและการประกอบอาชีพ การสร้างโลกแห่งความเป็นจริงดังกล่าวเป็นไปได้ทั้งในทางบวกและลบ กล่าวคือ ในทางบวก สื่อโทรทัศน์สามารถนำเสนอภาพของบุคคลที่ประสบความสำเร็จโดยการต่อสู้ชีวิต และใช้ชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้ผู้ชมเกิดความคล้อยตาม และตระหนักว่า การดำเนินชีวิตดังกล่าวควรค่าแก่การยกย่องและยึดถือปฏิบัติตาม

ในขณะเดียวกัน การสร้างโลกแห่งความเป็นจริงในทางลบที่เกิดขึ้น คือ สื่อโทรทัศน์พยายามนำเสนอภาพและข่าวที่แสดงถึงความล้มเหลวในการแก้ปัญหาสังคมและเศรษฐกิจ ความรุนแรงของปัญหาเศรษฐกิจด้วยบทสัมภาษณ์ที่แสดงถึงความกังวลต่อปัญหาของบุคคลที่สังคมให้ความนับถือ หรือเสนอข่าวผู้ที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจจนหาทางออกโดยการทำร้ายผู้อื่น และทำร้ายตนเอง จนทำให้ผู้ชมรู้สึกว่ ปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นรุนแรงและน่ากลัวกว่าที่ควรเป็น

4.3 วัฒนธรรมทางสุนทรียศาสตร์

ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ สื่อโทรทัศน์ มีบทบาทในการสร้างโลกแห่งความเป็นจริงให้กับวัฒนธรรมทางสุนทรียศาสตร์ที่เป็นวัฒนธรรมด้านกีฬาและการละเล่น กล่าวคือ สื่อโทรทัศน์นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ ข่าว ความเคลื่อนไหวของกีฬาทั้งภายในและต่างประเทศซึ่งเป็นที่มีการแข่งขันกีฬาระดับนานาชาติ และระดับโลกจำนวนมาก เช่น การแข่งขันฟุตบอลโลก การแข่งขันกีฬาโอลิมปิก และการแข่งขันกีฬาเอเชียนเกมส์ เป็นต้น โดยใช้วิธีการนำเสนอที่เร้าใจ ชวนติดตาม เช่น การถ่ายทอดสด การรายงานข่าวจากสนามแข่งขันเป็นระยะ ๆ จนทำให้ผู้ชมเกิดความรู้สึกตื่นตัวกับการแข่งขันดังกล่าวเสมือนมีส่วนร่วมกับกิจกรรมนั้นโดยตรง สื่อโทรทัศน์มีบทบาทมากในการเสนอข่าว รายงานความเคลื่อนไหว การวิเคราะห์ วิจัยผ่านรายการข่าว และวิเคราะห์ข่าว/เสนอประวัติความเป็นมา ทศนคติความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ผ่านรายการสารคดี และรายการสนทนา

กล่าวโดยสรุป สื่อโทรทัศน์มีบทบาทในการสร้างโลกแห่งความเป็นจริงในวัฒนธรรมการดำรงชีวิต วัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจ วัฒนธรรมทางสุนทรียศาสตร์ โดยเป็นวัฒนธรรมหลักเป็นส่วนใหญ่ กล่าวคือ ยังคงมีรูปแบบของวัฒนธรรมหลักปรากฏอยู่ แต่ผ่านกระบวนการหล่อหลอม

ให้เข้ากับยุคสมัยปัจจุบัน และปรากฏว่า สื่อโทรทัศน์ไม่มีบทบาทในการสร้างโลกแห่งความเป็นจริงให้กับวัฒนธรรมหลัก ทั้งนี้ เนื่องจากวัฒนธรรมหลักจะมีรากฐานฝังลึกในสังคมไทยที่ยากจะปรับเปลี่ยน ส่งผลให้ประชาชนเข้าใจและรับรู้วัฒนธรรมดังกล่าวร่วมกันแล้ว

บทบาทในการสร้างโลกแห่งความเป็นจริงของสื่อโทรทัศน์ อาจสามารถก่อให้เกิดผลในทางบวกและลบได้ ผลในทางบวกที่เกิดขึ้น คือ เป็นการเตือนให้ประชาชนเตรียมตัวรับสถานการณ์ปัญหา แต่ขณะเดียวกัน ผลในทางลบ คือ อาจทำให้รู้สึกว้าวุ่น เหตุการณ์รุนแรงกว่าความเป็นจริง เนื่องจากการนำเสนอด้วยภาพและเสียง ซึ่งสื่อมวลชนควรให้ความสนใจและตระหนักถึงการแสดงบทบาทให้อยู่ในขอบเขตที่เหมาะสมด้วย

สรุปบทบาทของสื่อโทรทัศน์ในการสร้างและถ่ายทอดวัฒนธรรม

กล่าวโดยสรุป เมื่อพิจารณาบทบาทของสื่อโทรทัศน์ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ พบว่า สื่อโทรทัศน์แสดงบทบาทในการให้ข้อมูลข่าวสารด้านวัฒนธรรม การตีความวัฒนธรรม การเป็นเวทีทางความคิดด้านวัฒนธรรม และการสร้างโลกแห่งความเป็นจริงทางวัฒนธรรม บทบาทที่ชัดเจนคือ บทบาทในการให้ข้อมูลข่าวสารด้านวัฒนธรรม และการสร้างโลกแห่งความเป็นจริง โดยพบว่า สื่อโทรทัศน์มีบทบาททั้ง 2 ประการชัดเจนต่อวัฒนธรรมที่ปรากฏในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งเป็นบทบาทที่เอื้อต่อลักษณะคุณสมบัติของสื่อโทรทัศน์ และสอดคล้องกับภารกิจของสื่อโทรทัศน์ในฐานะสื่อมวลชนแขนงหนึ่ง ที่ต้องให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนให้ได้รับสิ่งที่ถูกต้องตรงกับความเป็นจริง

สื่อโทรทัศน์ มีบทบาทในการเป็นเวทีทางความคิดและการตีความทางวัฒนธรรมไม่ชัดเจนนักเมื่อเทียบกับบทบาทหลัก 2 บทบาทข้างต้น สาเหตุของบทบาทดังกล่าวอาจมาจากข้อจำกัดของคุณลักษณะของสื่อโทรทัศน์ที่มีปัจจัยจำกัดด้านเวลาในการนำเสนอ และปัจจัยจำกัดจากความรู้ ความสามารถในการวิเคราะห์ วิเคราะห์ ของผู้ผลิตและผู้ดำเนินรายการ และอาจมีสาเหตุประการหนึ่งมาจากบทบาทของสื่อโทรทัศน์ ซึ่งมักได้รับการคาดหวังให้มีภารกิจในการให้ความบันเทิงเป็นสาระหลัก โดยแม้ว่า สื่อโทรทัศน์มีบทบาทในการให้ความรู้ การแสดงทัศนะ การเป็นเวทีแห่งความคิดเห็นบ้าง แต่ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ ยังปรากฏรายการที่มีเนื้อหาดังกล่าวอยู่จำนวนไม่มากนัก ซึ่งตามบทบาทที่พึงประสงค์ของสื่อมวลชนในประเทศที่กำลังพัฒนา การทำหน้าที่ของสื่อโทรทัศน์ ไม่ควรให้เพียงความบันเทิง หรือให้ข้อมูลข่าวสารเท่านั้น หากแต่ควรแสดงบทบาทในการวิเคราะห์ ตีความ และเป็นเวทีแห่งความคิดเห็นของแต่ละฝ่ายในสังคมด้วย

จากการศึกษา ปรากฏว่า ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ สื่อโทรทัศน์ไม่มีบทบาทชัดเจนในการสร้างวัฒนธรรมใหม่ขึ้นมา เนื้อหาวัฒนธรรมประเภทต่าง ๆ ที่ปรากฏสื่อโทรทัศน์ ล้วนเป็นวัฒนธรรมหลักและวัฒนธรรมใหม่ และไม่ว่าเป็นการนำเสนอวัฒนธรรมรูปแบบใด มักเป็นวัฒนธรรมที่ผ่านการถ่ายทอด ผ่านการสร้างและหล่อหลอมจากสถาบันทางสังคมมาแล้วทั้งสิ้น สื่อโทรทัศน์มีบทบาท 4 ประการ คือ การให้ข้อมูลข่าวสารด้านวัฒนธรรม การตีความวัฒนธรรม การเป็นเวทีทางความคิดด้านวัฒนธรรมและการสร้างโลกแห่งความเป็นจริงทางวัฒนธรรม

สาเหตุที่ทำให้สังคมมองว่า สื่อโทรทัศน์มีบทบาทสร้างวัฒนธรรมใหม่ เนื่องจากคุณลักษณะทางเทคนิคของสื่อที่สามารถนำเสนอ ภาพและเสียง และมีอิทธิพลโน้มน้าวใจผู้ชมได้อย่างเป็นรูปธรรม รวมทั้งสามารถเข้าถึงประชาชนได้จำนวนมากและกว้างขวาง แต่วัฒนธรรมดังกล่าวเป็นวัฒนธรรมที่มีปรากฏในสังคมอยู่แล้ว ได้แก่ วัฒนธรรมหลัก และวัฒนธรรมใหม่ที่เป็นวัฒนธรรมที่ผ่านกระบวนการหล่อหลอมผสมผสานกับวัฒนธรรมจากต่างชาติ โดยสื่อโทรทัศน์อาศัยความนิยมของประชาชนและกลไกตลาดในการเลือกนำเสนอเนื้อหาวัฒนธรรมประเภทและรูปแบบต่าง ๆ นอกจากนั้น ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่ง ที่ส่งผลต่อการนำเสนอเนื้อหาวัฒนธรรมรูปแบบต่าง ๆ ในสื่อโทรทัศน์ คือ ความเข้มแข็งของวัฒนธรรมที่ปรากฏในยุคสมัยดังกล่าว

เปรียบเทียบบทบาทของสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อโทรทัศน์

จากการศึกษาบทบาทของสื่อสิ่งพิมพ์ เปรียบเทียบกับบทบาทของสื่อโทรทัศน์ที่มีต่อกระบวนการทางวัฒนธรรมในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ แสดงรายละเอียดได้ ดังต่อไปนี้

1. บทบาทในการให้ข้อมูลข่าวสารด้านวัฒนธรรม

สื่อสิ่งพิมพ์และสื่อโทรทัศน์ต่างมีบทบาทในการให้ข้อมูลข่าวสารไม่แตกต่างกันนัก โดยในสื่อสิ่งพิมพ์ การให้ข่าวสารปรากฏในเนื้อหาทุกคอลัมน์ของสื่อสิ่งพิมพ์ เช่น ข่าว คอลัมน์ประจำบทบรรณาธิการ และคอลัมน์พิเศษ ส่วนสื่อโทรทัศน์บทบาทในการให้ข้อมูลข่าวสาร ปรากฏในรายการข่าวเป็นหลัก

การให้ข้อมูลข่าวสารด้านวัฒนธรรมของสื่อทั้งสองประเภท มีปรากฏทั้งวัฒนธรรมหลัก และวัฒนธรรมใหม่ โดยสื่อทั้งสองประเภทเน้นความสำคัญต่อการให้ข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมการดำรงชีวิต วัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจ วัฒนธรรมทางภาษาและวรรณกรรม และวัฒนธรรม

ทางสุนทรียศาสตร์ ส่วนวัฒนธรรมทางศาสนาและจริยธรรม พบว่า สื่อสิ่งพิมพ์มีบทบาทในการให้ข้อมูลข่าวสารด้านวัฒนธรรมทางศาสนาและจริยธรรมมากกว่าสื่อโทรทัศน์ ทั้งนี้ ด้วยคุณสมบัติของสื่อสิ่งพิมพ์ที่สามารถให้ข้อมูลในเชิงอธิบายได้มากและละเอียดกว่า ส่วนสื่อโทรทัศน์มีข้อจำกัดด้านเวลาในการนำเสนอในขณะที่เนื้อหาด้านศาสนาและจริยธรรมต้องอาศัยการอธิบายที่มีข้อมูลประกอบละเอียดและชัดเจน

2. บทบาทในการตีความด้านวัฒนธรรม

สื่อสิ่งพิมพ์มีบทบาทในการตีความวัฒนธรรมมากกว่าสื่อโทรทัศน์ ด้วยคุณสมบัติของสื่อสิ่งพิมพ์ที่สามารถอธิบายได้ชัดเจนด้วยลักษณะอักษรและสามารถนำมาอ่านทบทวนซ้ำได้โดยไร้ข้อจำกัดของเวลา ในขณะที่สื่อโทรทัศน์ ซึ่งมีเงื่อนไขด้านเวลาของรายการเป็นตัวกำหนด ทำให้ไม่สามารถทำความเข้าใจในเนื้อหาของรายการโดยการอธิบายให้กับผู้ชมได้ละเอียดมากนัก นอกจากนี้ จากการศึกษา พบว่า ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ สื่อโทรทัศน์มักนำเสนอวัฒนธรรมที่ปรากฏอยู่แล้วในสื่อสิ่งพิมพ์มาเสนอ โดยทั้งสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อโทรทัศน์เลือกตีความวัฒนธรรมใหม่มากกว่าการตีความวัฒนธรรมหลัก เนื่องด้วยวัฒนธรรมหลัก มักต้องอาศัยความรู้ที่ลึกซึ้งในการอธิบายให้เห็นเป็นรูปธรรม และเข้าใจได้ยากหากไม่มีข้อมูลพื้นฐานอยู่ก่อน ในขณะที่วัฒนธรรมใหม่ สามารถตีความได้โดยหยิบยกเหตุการณ์หรือสถานการณ์ใกล้ตัวมาอธิบายให้ผู้ชมเห็นภาพและเข้าใจได้ชัดเจนกว่า

3. บทบาทในการเป็นเวทีทางความคิดด้านวัฒนธรรม

เมื่อเปรียบเทียบการแสดงบทบาทด้านการเป็นเวทีทางความคิด สื่อสิ่งพิมพ์มีบทบาทในการเป็นเวทีแสดงความคิดเห็น โดยผู้เขียนคอลัมน์เป็นผู้แสดงความคิดเห็น หรือเปิดโอกาสให้ผู้อ่านร่วมแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นต่าง ๆ หากแต่เป็นการแสดงความคิดเห็นตามทัศนะส่วนตัว ที่ไม่ถุ่มลึกในเชิงวิชาการนัก ในขณะที่สื่อโทรทัศน์ มีบทบาทเป็นเวทีแสดงความคิดเห็นได้มากกว่าสื่อสิ่งพิมพ์ ทั้งนี้ การแสดงบทบาทของสื่อโทรทัศน์ปรากฏในรายการสนทนา ซึ่งผู้ดำเนินรายการเชิญนักเขียน นักวิชาการ ผู้มีประสบการณ์ หรืออยู่ในแวดวงวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง มาแสดงทัศนะต่อเรื่องราวต่าง ๆ มีพิธีกรทำหน้าที่ดำเนินรายการ โดยพิธีกรหลีกเลี่ยงการเสนอความคิดเห็นหรือวิพากษ์วิจารณ์เองแต่เปิดเวทีให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้แสดงทัศนะ

วัฒนธรรมประเภทที่ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์หรือนำมาแสดงความคิดเห็นมากที่สุด คือ วัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจ เนื่องจากเป็นวัฒนธรรมประเภทที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนทุกคน อย่างไรก็ตาม รายการประเภทสนทนาดังกล่าวในสื่อโทรทัศน์ยังนับว่า มีจำนวนน้อยสำหรับประเทศประชาธิปไตย ทั้งนี้ เนื่องด้วยกลไกจากการเมืองและเศรษฐกิจเป็นข้อจำกัด รวมทั้งผู้มีความรู้ความชำนาญในประเด็นที่เกี่ยวข้องและสามารถนำเสนอผ่านสื่อได้อย่างคล่องแคล่ว ยังคงมีจำนวนไม่มากนัก ทั้งนี้ ประเภทของวัฒนธรรมที่ได้รับการนำเสนอเป็นเวทีทางความคิด มักเป็นวัฒนธรรมใหม่ เพราะง่ายต่อการวิพากษ์วิจารณ์ ง่ายต่อการนำเสนอเพื่อให้ผู้ชมเห็นภาพ

4. บทบาทในการสร้างโลกแห่งความเป็นจริง

สื่อโทรทัศน์มีบทบาทในการสร้างโลกแห่งความเป็นจริงมากกว่าสื่อสิ่งพิมพ์ ทั้งนี้ ด้วยคุณสมบัติทางด้านเทคนิคของสื่อโทรทัศน์ที่สามารถดึงดูดความสนใจผู้รับสารได้มากกว่า รูปแบบวัฒนธรรมที่ปรากฏในการสร้างโลกแห่งความเป็นจริง คือ วัฒนธรรมการดำรงชีวิต และวัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจ และวัฒนธรรมทางศาสนาและจริยธรรม แต่สื่อโทรทัศน์เน้นสะท้อนเฉพาะภาพของความเชื่อในเชิงจิตวิญญาณ ผ่านรายการละครแนวจิตวิญญาณซึ่งยังคงมีการนำเสนออยู่จำนวนมากในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยเป็นละครเก่าที่ถูกนำมาสร้างใหม่ซ้ำแล้วซ้ำเล่าตามกระบวนการผลิตซ้ำ (reproduction) ทางวัฒนธรรม แม้จะเป็นยุคเทคโนโลยีสารสนเทศก็ตาม

การที่สื่อยังคงสร้างโลกแห่งความเป็นจริงทางวัฒนธรรมด้านศาสนาและจริยธรรม โดยผ่านรูปแบบรายการละครของขงจื้ออยู่จนถึงปัจจุบัน เหตุผลหนึ่งที่สามารถนำมาอธิบายได้คือ รายการประเภทดังกล่าวยังคงเป็นที่นิยมอยู่ในปัจจุบัน ทั้งนี้ จากสภาพสังคมและเศรษฐกิจที่ทำให้มนุษย์เกิดความสับสนต่อการดำรงชีวิตให้ผู้อุรคได้อย่างปกติสุข การขาดที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ทำให้ต้องหันเข้าหาสิ่งยึดเหนี่ยว และยังคงให้คุณค่ากับความเชื่อที่ตนเองพิสูจน์ไม่ได้ และทำให้เกิดความสับสนยิ่งขึ้น

รูปแบบวัฒนธรรมที่สื่อโทรทัศน์นำมาสร้างโลกแห่งความเป็นจริงในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ คือ วัฒนธรรมหลัก รวมทั้งวัฒนธรรมใหม่ ที่ง่ายต่อการสร้างความน่าเชื่อถือ เนื่องจากเป็นประเด็นใกล้ตัวและผู้ชมสามารถรับรู้ได้โดยไม่ต้องอาศัยการทำความเข้าใจมากนัก

ปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการทำหน้าที่ทางวัฒนธรรมของสื่อมวลชน

จากการศึกษา พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการทำหน้าที่ทางวัฒนธรรมของสื่อมวลชนทั้ง

2 ประเภท อันได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์และสื่อโทรทัศน์ ประกอบด้วย

1. เทคโนโลยี
2. สภาพสังคม
3. กลไกตลาด
4. นโยบายของสื่อ
5. คุณสมบัติของสื่อ

โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. เทคโนโลยี

สืบเนื่องจากเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทต่อทุกสังคม และทุกแวดวงวิชาชีพ ความรวดเร็ว และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีทำให้ชีวิตสะดวกสบายขึ้น ขณะเดียวกัน ความเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี ก็ส่งผลกระทบต่อการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง มีผลต่อความเปลี่ยนแปลงด้านเนื้อหาวัฒนธรรมที่ปรากฏ และการทำหน้าที่ของ สื่อมวลชน

จากการศึกษา พบว่า เทคโนโลยีสารสนเทศ มีผลต่อการสร้างและถ่ายทอดวัฒนธรรมที่ปรากฏในสื่อ ดังนี้

1.1 การเปลี่ยนความคิดที่มีต่อกาลเวลา

เทคโนโลยีทำให้เวลามีค่าขึ้น จึงทำให้ดูเหมือนว่า กิจกรรมทุกประเภทต้องรีบเร่งและแข่งกับเวลา วัฒนธรรมที่ปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อโทรทัศน์ เช่น วัฒนธรรมการดำรงชีวิต จึงให้ความสำคัญต่อปัจจัยหรือกิจกรรมใด ๆ ที่สามารถช่วยให้การใช้ชีวิตของมนุษย์ทั้งเรื่องส่วนตัว และการทำงานเป็นไปอย่างสะดวกรวดเร็วมากขึ้น ดังนั้น วัฒนธรรมที่น่าเสนอ โดยเฉพาะวัฒนธรรมใหม่ทุกประเภทให้คุณค่าต่อการบริหารเวลาให้มีประสิทธิภาพ สื่อมวลชนทั้งสองประเภท จึงแสดงบทบาทในการตีความวัฒนธรรมโดยให้คุณค่าต่อการบริหารเวลา เช่น วัฒนธรรมการทำงานของคนสมัยใหม่ วัฒนธรรมการรับประทานอาหารประเภท fast food เป็นต้น

1.2 รูปแบบการทำงาน

วัฒนธรรมที่ปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อโทรทัศน์ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ เน้นการบริหารข้อมูลข่าวสารในกิจกรรมทุกประเภท โดยมีได้จำกัดกรอบเพียงในสถานที่ทำงาน แต่เป็นการปฏิบัติงานในสถานที่ใดก็ได้ ขอเพียงให้มีผลงานปรากฏในเวลาอันรวดเร็ว รูปแบบการนำเสนอเนื้อหา จึงให้ความสำคัญวัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพในรูปแบบวัฒนธรรมใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ด้านการบริหารงานที่เป็นสารสนเทศ โดยไม่จำเป็นต้องเข้ามาทำงานในบริษัท หรือในห้องทำงานเช่นแต่ก่อน

1.3 การกำหนดขอบเขตของการทำงาน

จากความเจริญด้านเทคโนโลยีที่เอื้อต่อการทำงานของบุคคลทุกเพศทุกวัย ทำให้การทำงานลดข้อจำกัดของความแตกต่างระหว่างเพศลง แต่เน้นที่ความสามารถมากกว่าความแตกต่างทางเพศ การกำหนดขอบเขตในการทำงาน มิได้จำกัดเฉพาะเพศชายดังแต่ก่อน วัฒนธรรมการดำรงชีวิต รวมทั้งวัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจจึงมีการเสนอเนื้อหาที่ว่าด้วยความสำคัญของเพศหญิงในงานต่าง ๆ กว้างขวาง และหลากหลายมากขึ้น แทนการเสนอเนื้อหาในแง่มุมของความสวยงาม หรือการบ้านการเรือนดังในสมัยก่อน สื่อสิ่งพิมพ์ประเภทนิตยสารสำหรับผู้หญิง เช่น ขวัญเรือน ส่วนในสื่อโทรทัศน์ รายการนิตยสารสำหรับผู้หญิง เช่น ผู้หญิงผู้หญิง จะมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับชีวิต อาชีพ การงาน และเน้นความสามารถของผู้หญิงมากขึ้น ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ จึงพบว่า สื่อมวลชนมีบทบาทในการสร้างโลกแห่งความเป็นจริงที่ทำให้บทบาทของผู้หญิงมีความโดดเด่นและแข็งแกร่งมากขึ้นกว่าในอดีต

1.4 การเกิดขึ้นของชุมชนอิเล็กทรอนิกส์

แม้ว่า อินเทอร์เน็ตจะเกิดขึ้นในสังคมไทยมาแล้วเป็นเวลานาน แต่เพิ่งเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายใน พ.ศ. 2538 อันเป็นปีแห่งเทคโนโลยีสารสนเทศของประเทศไทย สื่อมวลชนได้มีการนำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับอินเทอร์เน็ตอย่างต่อเนื่องทั้งด้านการให้ข้อมูลข่าวสาร การตีความ การสร้างโลกแห่งความเป็นจริง โดยเฉพาะบทบาทในการสร้างโลกแห่งความเป็นจริง สื่อมวลชนทั้งหนังสือพิมพ์ และโทรทัศน์ต่างมีบทบาทนำเสนอให้ประชาชนเห็นว่า สังคมปัจจุบันเป็นสังคมที่ต้องอาศัยเทคโนโลยีสมัยใหม่ โดยเฉพาะอินเทอร์เน็ต ซึ่งมีบทบาทมากในสังคมปัจจุบัน ไม่เพียงเฉพาะบทบาทในการให้ความรู้ หากแต่ยังเป็นแหล่งข้อมูล เวทีสาธารณะ และสถานที่พบปะของกลุ่มชนประเภทต่าง ๆ ด้วย

เนื้อหาเกี่ยวกับอินเทอร์เน็ต ปรากฏในสื่อมวลชนทั้งสองประเภท ทั้งที่เป็นคอลัมน์ประจำ คอลัมน์พิเศษ และในรูปแบบของเรื่องสั้น รายการประเภทต่าง ๆ ทางโทรทัศน์ โดยปรากฏในวัฒนธรรมการดำรงชีวิต วัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจ และในบางโอกาสยังปรากฏในวัฒนธรรมทางสุนทรียศาสตร์ด้วย

ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ สื่อโทรทัศน์ เพิ่มจำนวนเนื้อหารายการที่ให้ความสำคัญต่ออินเทอร์เน็ตมากขึ้น เช่น การนำเสนอรายการให้ความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศ รายการข่าวช่วงการเสนอข่าวจากหนังสือพิมพ์ ข่าวเทคโนโลยีสารสนเทศ (หรือ “ข่าวไอที”) แต่อย่างไรก็ตาม เนื้อหาข่าวเทคโนโลยีสารสนเทศยังมิได้ถูกบรรจุในข่าวภาคค่ำ โดยมีอยู่ในรายการสำหรับเด็กหรือเยาวชน ซึ่งแสดงว่า สื่อโทรทัศน์ยังไม่ให้ความสำคัญต่อข่าวเทคโนโลยีสารสนเทศมากนักเมื่อเทียบกับข่าวประเภทอื่น ๆ ส่วนสื่อสิ่งพิมพ์ ให้ความสำคัญต่อการเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับอินเทอร์เน็ตมากกว่าสื่อโทรทัศน์ โดยสื่อสิ่งพิมพ์แสดงบทบาทในการให้ข้อมูลข่าวสาร และตีความวัฒนธรรมเกี่ยวกับชุมชนอิเล็กทรอนิกส์ ผ่านคอลัมน์ประจำในสื่อสิ่งพิมพ์ และหากนำเสนอเป็นคอลัมน์พิเศษ ก็ยังมีการนำเสนออย่างต่อเนื่อง

1.5 การผสมผสานระหว่างศิลปวัฒนธรรมและเทคโนโลยี

เนื่องจากศิลปะในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศจำนวนมากไม่น้อยผนวกเข้ากับเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่นการประพันธ์เพลง การออกแบบบ้านเรือน ซึ่งสามารถนำคอมพิวเตอร์กราฟฟิก สื่อมวลชนจึงต้องมีทั้งบทบาทการให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเนื้อหาวัฒนธรรมที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างหลักที่มีอยู่แล้วแต่ดั้งเดิม และเทคโนโลยีสมัยใหม่ โดยเฉพาะวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม เช่น อาคาร บ้านเรือน เครื่องแต่งกาย และวัฒนธรรมที่เป็นจิตกรรม สถาปัตยกรรม และประติมากรรม การขับร้อง ดนตรี และต้องมีบทบาทอีกประการหนึ่งในการตีความให้ผู้อ่านและผู้ชมเข้าใจถึงลักษณะการผสมผสานของศิลปะและเทคโนโลยีด้วย

1.6 การหันเข้าหาศาสตร์ลึกลับ

แม้ว่า สังคมไทยก้าวเข้าสู่ยุคแห่งเทคโนโลยีสารสนเทศ แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า ในสิ่งพิมพ์ทุกฉบับ ยังคงแสดงบทบาทในการให้ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องโหราศาสตร์ ความเชื่อ ความเร้นลับ หรือสิ่งที่พิสูจน์ไม่ได้ไต่ถาม นอกจากนี้ ในสื่อสิ่งพิมพ์ยังคงมีคอลัมน์ประจำเกี่ยวกับการดูดวง ดูโหงวเฮ้ง ดวงวิญญาณ ความเชื่อ พิธีกรรม ไสยศาสตร์ เนื้อหาที่นำเสนอก็มักสร้างความเชื่อถือคล้อยตามให้กับผู้อ่านได้มาก นับเป็นการแสดงบทบาทในการสร้างโลกแห่งความเป็นจริงของสื่อสิ่งพิมพ์ ซึ่งสื่อสิ่งพิมพ์ได้แสดงบทบาทดังกล่าวมานานแล้วนับแต่ในอดีต แต่ปรากฏการณ์ที่น่าสนใจคือ สื่อสมัยใหม่ เช่น สื่อโทรทัศน์ยังปรากฏว่าเกิดโฆษณาการดูดวงชะตา หรือการดูทำเลที่ตั้งบ้าน

เร็นหรือร้านค้า หรือ “ฮวงจุ้ย” มากขึ้นด้วยในระยะดังกล่าว รวมถึงในรายการโทรทัศน์บางรายการ ยังปรากฏช่วงที่เกี่ยวข้องกับการทำนายโชคชะตาของผู้ชมด้วย ทั้งที่ตามระเบียบของคณะกรรมการบริหารกิจการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ (กบว.) มีข้อกำหนดการโฆษณาสินค้าหรือบริการโดยมีเจตนาให้หลงเชื่อ หรือมกมาย แต่ยังคงพบว่า บางรายการยังคงใจหลบเลี่ยงโดยใช้ช่องว่างของกฎระเบียบในการชักจูงโน้มน้าวใจประชาชนให้คล้อยตาม

เหตุผลประการหนึ่งที่น่ามาอธิบายปรากฏการณ์ดังกล่าวได้ คือ ความเร่งรีบที่เพิ่มขึ้นในชีวิตเนื่องจากสภาวะทางสังคมที่ต้องแก่งแย่งแข่งขันกันมากขึ้น เทคโนโลยีที่พัฒนาไปรวดเร็วจนบางครั้งมนุษย์ไม่สามารถควบคุมได้ และจากความรู้สึกสับสน ความไม่มั่นใจดังกล่าว ส่งผลให้มนุษย์ต้องหันเข้าหาที่พึ่งทางใจ เพื่อให้ตนเองเกิดความมั่นใจ ซึ่งที่พึ่งที่ยังสามารถสร้างความมั่นใจให้แก่คนได้ตลอดมา คือ ความเชื่อในศาสตร์ลี้ลับดังกล่าว

1.7 ความสั้นลงของเนื้อหาข่าวสาร

สืบเนื่องจากเทคโนโลยีทำให้กิจกรรมของมนุษย์เต็มไปด้วยความเร่งรีบ แม้ว่าจะไม่ส่งผลต่อรูปแบบวัฒนธรรม แต่มีผลต่อเวลา กล่าวคือ ทำให้เวลาในการเปิดรับข่าวสารสั้นลงไปด้วย ดังนั้นจากการศึกษา จึงพบว่า เนื้อหาของรายการโทรทัศน์แต่ละรายการและคอลัมน์แต่ละเรื่องในสื่อสิ่งพิมพ์ที่มีความยาวไม่มาก และมีประเด็นหลักเป็นหัวใจของเรื่องเพียงประเด็นเดียว อาทิ รายการข่าวทางโทรทัศน์จะถูกแบ่งย่อยเป็นรายการข่าวสั้นชั่วโมง ความยาว 1-3 นาที แต่มีความถี่ในการนำเสนอมากขึ้น ส่วนคอลัมน์ในหนังสือพิมพ์และนิตยสารมีความยาวไม่มาก แต่มีความยาวต่อเนื่องกันหลายฉบับเพื่อชักชวนผู้อ่านให้ติดตามอย่างต่อเนื่อง เป็นต้น จากข้อจำกัดดังกล่าว ทำให้บทบาทการเป็นเวทีแห่งความคิดเห็นของสื่อทั้งสองประเภทมีไม่มากนัก และมีบทบาทการให้ข้อมูลข่าวสารทางวัฒนธรรมมากกว่า

2. สภาพสังคม

จากสภาพความเปลี่ยนแปลงทางสังคมในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ ประเทศไทยเกิดเหตุการณ์สำคัญหลายเหตุการณ์ที่นำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ การเลือกตั้ง การร่างรัฐธรรมนูญใหม่ การรณรงค์เนื่องในปีแห่งวัฒนธรรมไทย พ.ศ. 2540 และ การประกาศค่าเงินบาทลอยตัวในปี พ.ศ. 2540 ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลต่อการแสดงบทบาทที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมของสื่อมวลชนไทย โดยพบว่า ปัจจัยด้านสภาพสังคมทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงด้านการแสดงบทบาทของสื่อมวลชน ดังนี้

2.1 การเพิ่มจำนวนเนื้อหาวัฒนธรรมต่างประเทศมากขึ้น แม้อินอดีต รูปแบบวัฒนธรรมต่างประเทศที่ปรากฏในไทยจะมีอยู่แล้ว แต่ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ วัฒนธรรมดังกล่าวปรากฏในสื่อมวลชนทุกประเภทเป็นเรื่องปกติเสมือนเป็นวัฒนธรรมไทย เช่น การแต่งกาย การดำรงชีวิต ค่านิยมในการบริโภค ค่านิยมทางเพศ

2.2 รูปแบบวัฒนธรรมที่นำเสนอผ่านสื่อเปลี่ยนไป ทั้งวัฒนธรรมหลักและวัฒนธรรมที่ผ่านการหล่อหลอม แต่เดิมสื่อมวลชนไทย นำเสนอวัฒนธรรมการดำรงชีวิตเป็นหลัก โดยผ่านเนื้อหาในสื่อ แต่ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ พบว่า สื่อให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจมากขึ้น

2.3 เนื้อหาของวัฒนธรรมให้ความสำคัญต่อชนชั้นกลางมากขึ้น โดยสื่อมวลชนแสดงบทบาทนำเสนอปัญหา ชี้นะแนวทางการแก้ไข และกำหนดวาระทางสังคม (agenda-setting) มากขึ้น

3. กลไกตลาด

จากคุณสมบัติของความเป็นองค์กรสื่อ (media business) ซึ่งเป็น “องค์กรคู่ขนาน” คือ ต้องทำงานภายใต้หลักธุรกิจและเศรษฐกิจ ขณะเดียวกัน ยังต้องเป็นสถาบันที่เป็นกลไกทางอุดมการณ์และจิตสำนึกของสังคมไปพร้อมกัน ทำให้บทบาทของสื่อมวลชนในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศอยู่ในระหว่างเส้นทางสองเส้นที่อาจขัดแย้งกันได้ในบางครั้ง คือ การแสดงบทบาทในการให้ข้อมูลข่าวสาร โดยเฉพาะข้อมูลที่เป็นความบันเทิง ตอบสนองความต้องการของตลาด อันได้แก่ ผู้อ่าน เจ้าของสินค้าหรือบริการ เจ้าของธุรกิจ และในขณะเดียวกัน ก็ต้องทำหน้าที่ในฐานะสื่อมวลชนที่พึงประสงค์ไปพร้อมกันด้วย คือ ต้องมีบทบาทในการตีความวัฒนธรรม และเป็นเวทีแห่งความคิดเห็น

อย่างไรก็ตาม เมื่อเข้าสู่ภาวะปัญหาเศรษฐกิจครั้งใหญ่เมื่อ พ.ศ. 2540 ส่งผลให้องค์กรสื่อจำนวนมากไม่น้อยต้องปรับตัวเพื่อความอยู่รอด ในช่วงเวลาดังกล่าว นอกจากการนำเสนอเนื้อหา เพื่อการกระตุ้นเตือน ให้ประชาชนเตรียมตัวรับมือกับความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวแล้ว ตัวสื่อเองยังต้องปรับเนื้อหาเพื่อให้สามารถตอบสนองกับความต้องการของผู้สนับสนุน โดยเฉพาะสื่อสิ่งพิมพ์ ซึ่งได้รับผลกระทบรุนแรงกว่าสื่อโทรทัศน์ จากปัญหาค่าเงินบาทที่อ่อนตัว จนราคากะดาษสูงขึ้น และส่งผลให้ต้นทุนต้องสูงขึ้นอย่างมหาศาล

4. นโยบายและคุณลักษณะของสื่อ

นโยบายของสื่อมวลชนแต่ละประเภทที่ต่างกันออกไป ทำให้การเสนอเนื้อหาและการแสดงบทบาททางวัฒนธรรมที่แตกต่างไปของสื่อมวลชนด้วย ตัวอย่าง เช่น

1) สถานีโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ของกรมประชาสัมพันธ์ ซึ่งมีนโยบายในการให้บริการประชาชน และบริการสาธารณะ จึงให้ความสำคัญต่อบทบาทให้ข้อมูลข่าวสารด้านวัฒนธรรม โดยเฉพาะวัฒนธรรมหลักในวัฒนธรรมทุกประเภท อันได้แก่ วัฒนธรรมการดำรงชีวิต วัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจ วัฒนธรรมทางสุนทรียศาสตร์ วัฒนธรรมทางภาษาและวรรณกรรม

2) สถานีโทรทัศน์กองทัพบก ช่อง 5 ซึ่งอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของกองทัพบก เนื้อหาที่ให้นับบทบาทการให้ความรู้ ข่าวสารที่เอื้อประโยชน์ต่อกิจการทหาร เช่น ข่าวของกองทัพบก รายการสนทนาปัญหาบ้านเมือง รายการกองทัพบกพบประชาชน ในขณะเดียวกัน ต้องพยายามหลีกเลี่ยงบทบาทการเป็นเวทีแสดงความคิดเห็น เช่น การเสนอเนื้อหาที่ส่งผลต่อความมั่นคงของประเทศ เช่น ข่าวหรือเนื้อหารายการที่ว่าด้วยระบอบการปกครองอื่น หรือเรื่องของประเทศที่ปกครองด้วยระบอบอื่น เป็นต้น

3) นิตยสารเนชั่นสุดสัปดาห์ เป็นหนังสือพิมพ์ที่เน้นการเสนอข่าวหนัก (hard news) เน้นการเสนอข่าวการเมือง วิเคราะห์ปัญหาสังคม ติดตาม ตรวจสอบ ดังนั้น นอกจากมีบทบาทในการทำหน้าที่ให้ข้อมูลข่าวสารทางวัฒนธรรมการดำรงชีวิต และสังคมและวัฒนธรรมเป็นสำคัญแล้วยังมีบทบาทในการตีความ และเป็นเวทีแสดงความคิดเห็นทางวัฒนธรรมประเภทต่าง ๆ ด้วย โดยเฉพาะวัฒนธรรมการดำรงชีวิตที่มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมใหม่และวัฒนธรรมหลัก

4) นิตยสารขวัญเรือน เป็นนิตยสารที่มีเนื้อหาเฉพาะสำหรับสตรี ความเป็นอยู่ การดำรงชีวิต ดังนั้น เนื้อหาจึงเน้นไปทางบทบาทการให้ข้อมูลข่าวสารและการตีความเกี่ยวกับวัฒนธรรมการดำรงชีวิต และวัฒนธรรมทางสุนทรียศาสตร์ และวัฒนธรรมทางภาษาและวัฒนธรรมเป็นสำคัญ

อย่างไรก็ตาม จากการวิจัย พบว่า แม้จะมีปัจจัยที่กำหนดให้สื่อแต่ละประเภท มีบทบาทและเนื้อหาวัฒนธรรมที่น่าเสนอ การปฏิบัติหน้าที่อาจแตกต่างกันด้านจำนวนบทบาทที่กระทำ แต่มิได้มีความต่างกันชัดเจนในประเภทของบทบาทที่แสดงออกเกี่ยวกับวัฒนธรรม

5. คุณลักษณะของสื่อ

สื่อสิ่งพิมพ์และสื่อโทรทัศน์ต่างมีจุดเด่นและจุดด้อยที่แตกต่างกันออกไป และเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้การแสดงบทบาทของสื่อทั้ง 2 ประเภทต่างกันไปด้วย กล่าวคือ สื่อสิ่งพิมพ์ให้ข้อมูลได้ชัดเจน เป็นลายลักษณ์อักษร สามารถอ่านทบทวนได้หลายครั้ง ผู้อ่านสามารถหยุดและกลับมาอ่าน

ซ้ำได้โดยไม่มีผลกระทบต่อเนื้อหา ทำให้สื่อสิ่งพิมพ์สามารถให้ข้อมูลด้านวัฒนธรรมได้ละเอียด และได้จำนวนมาก รวมทั้งสามารถนำเสนอได้บ่อยครั้ง ดังนั้น สื่อสิ่งพิมพ์จึงมีบทบาทมากในการให้ข้อมูลข่าวสารด้านวัฒนธรรม ทัศนคติทางวัฒนธรรม และเป็นเวทีความคิดเห็นทางวัฒนธรรม

ในขณะที่สื่อโทรทัศน์ มีเวลาการนำเสนอที่จำกัด และต้องใช้ความน่าสนใจดึงดูดผู้ชมเพื่อผลทางธุรกิจ จึงไม่สามารถให้ความรู้หรือข้อมูลได้ละเอียด และมากเท่ากับสื่อสิ่งพิมพ์ แต่ด้วยคุณลักษณะที่มีภาพ เสียง การเคลื่อนไหว และไม่จำเป็นต้องใช้ความสามารถในการอ่านออกเขียนได้ เป็นเงื่อนไขในการเปิดรับ ดังนั้น บทบาทในการสร้างโลกแห่งความเป็นจริงทางวัฒนธรรมจึงเด่นชัดกว่า และมีอิทธิพลต่อผู้ชมให้เกิดความรู้สึกคล้ายตามได้มากกว่าสื่อสิ่งพิมพ์

สรุปบทบาทของสื่อมวลชนไทย

กล่าวโดยสรุป เมื่อศึกษาบทบาทของสื่อมวลชนทั้ง 2 ประเภทในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ สื่อมวลชนไทยไม่ได้มีบทบาทในการสร้างวัฒนธรรมใหม่ให้กับสังคม แต่มีบทบาทสำคัญ 2 ประการ คือ

1. การถ่ายทอดวัฒนธรรมโดยการให้ความรู้ ผ่านบทบาทต่าง ๆ รูปแบบการให้ความรู้ นำเสนอผ่านกระบวนการผลิตซ้ำ (reproduction) แต่ไม่ได้เชื่อมโยงวัฒนธรรมเดิมเข้ากับวิถีชีวิตสมัยใหม่ ทำให้วัฒนธรรมหลักที่ถูกถ่ายทอดผ่านกระบวนการทางวัฒนธรรม ไม่เป็นที่จดจำของผู้รับสาร และไม่ถูกนำมาประยุกต์ รวมทั้ง อาจสูญหายไปได้ หากไม่มีการนำมาผลิตซ้ำอีก

ดังนั้น ในกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมไทยผ่านสื่อมวลชน ควรให้ความสำคัญต่อการเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตในโลกปัจจุบันให้ผู้รับเห็นความสำคัญและตระหนักว่า วัฒนธรรมหลักที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากอดีต เป็นสิ่งมีคุณค่าที่สามารถรับมาปฏิบัติได้จริง มิใช่ให้ข้อมูลวัฒนธรรมหลักเพื่อรำลึกถึงเพียงอย่างเดียว

2. การผสมผสานวัฒนธรรมเดิม เข้ากับวัฒนธรรมสมัยใหม่ ซึ่งมักเป็นวัฒนธรรมตะวันตก โดยใช้บทบาทในการให้ความรู้ การตีความวัฒนธรรมเดิม การเป็นเวทีทางความคิดระหว่างนักวิชาการ ประชาชน โดยผ่านสื่อมวลชน และบทบาทในการสร้างโลกแห่งความเป็นจริง โดยสื่อประเภทที่มีบทบาทในการสร้างโลกแห่งความเป็นจริงมากที่สุด ก็คือ สื่อโทรทัศน์

แนวทางที่พึงประสงค์ของการผสมผสานวัฒนธรรมเดิมเข้ากับวัฒนธรรมใหม่ สื่อมวลชนทั้งสองประเภท ควรให้ความสำคัญต่อการประยุกต์ที่สามารถเข้ากับวิถีไทย สื่อมวลชนควรเลือกข้อดีของแต่ละวัฒนธรรมให้เหมาะสมกับสังคมไทย แต่แนวทางที่เป็นจริง วัฒนธรรมใหม่ที่ปรากฏอยู่ใน

สังคมไทยกลับเป็นวัฒนธรรมใหม่ที่เกิดจากการเลือกหยิบเฉพาะข้อเสียของแต่ละวัฒนธรรม ทำให้สังคมไทยเกิดปัญหาทางวัฒนธรรม และมีแนวโน้มทวีความรุนแรงขึ้น หากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งสื่อมวลชนไทย ไม่มีมาตรการดำเนินการแก้ไขที่จริงจังและเป็นรูปธรรม

บทที่ 7

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุป

การวิจัยเรื่อง “บทบาทของสื่อมวลชนไทยต่อการสร้างและถ่ายทอดวัฒนธรรมในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ” มีวัตถุประสงค์เพื่อมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประเภทและลักษณะวัฒนธรรมของสังคมไทยที่ปรากฏในสื่อมวลชนในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ ศึกษาบทบาทของสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ ในการสร้างและถ่ายทอดวัฒนธรรมในสังคมไทยในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ เปรียบเทียบบทบาทของสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อโทรทัศน์ที่มีต่อการสร้างและถ่ายทอดวัฒนธรรมในสังคมไทย และเพื่อศึกษาปัจจัยที่มีบทบาทต่อการทำหน้าที่สร้างและถ่ายทอดวัฒนธรรมของสื่อมวลชนไทย

สื่อมวลชนที่เลือกศึกษามี 2 ประเภท คือ สื่อสิ่งพิมพ์ และสื่อโทรทัศน์ สื่อสิ่งพิมพ์ ประกอบด้วย หนังสือพิมพ์ ได้แก่ หนังสือพิมพ์มติชน หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ และหนังสือพิมพ์ผู้จัดการ และนิตยสาร ได้แก่ นิตยสารเนชั่นสุดสัปดาห์ นิตยสารขวัญเรือน และนิตยสารแพรว ส่วนสื่อโทรทัศน์ที่เลือกศึกษา คือ สถานีโทรทัศน์ทุกแห่งในประเทศไทย ได้แก่ สถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 3 สถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5 สถานีโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 7 สถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสี ช่อง 9 อ.ส.ม.ท สถานีโทรทัศน์สีกอทัพบกช่อง 11 และสถานีโทรทัศน์แห่งประเทศไทย (ช่อง 11) ของกรมประชาสัมพันธ์

สื่อมวลชนทั้ง 2 ประเภทเก็บข้อมูลจากเนื้อหาในคอลัมน์และผังรายการออกอากาศรายวันทางสถานีโทรทัศน์ในช่วงเวลาเผยแพร่และออกอากาศใน พ.ศ.2538-2543 โดยใช้วิธีการสำรวจเอกสาร และวิเคราะห์เนื้อหาของรายการ โดยได้ข้อสรุป ดังนี้

วัฒนธรรมที่ปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์

วัฒนธรรมที่ปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์ จำแนกได้เป็น วัฒนธรรมการดำรงชีวิต วัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจ วัฒนธรรมทางศาสนาและจริยธรรม วัฒนธรรมทางสุนทรียศาสตร์ และวัฒนธรรม

ธรรมทางภาษาและวรรณคดี รูปแบบการนำเสนอของแต่ละวัฒนธรรมแตกต่างกันออกไป ทั้ง 2 ประเภท คือ ปรากฏเป็นวัฒนธรรมหลักและวัฒนธรรมใหม่ ตามลักษณะเนื้อหาของวัฒนธรรมนั้น

เมื่อพิจารณารูปแบบของวัฒนธรรมประเภทต่าง ๆ พบว่า วัฒนธรรมทางศาสนาและจริยธรรม และวัฒนธรรมทางภาษาและวรรณคดี มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมหลัก ส่วนวัฒนธรรมการดำรงชีวิต วัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจ มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมใหม่ ในขณะที่วัฒนธรรมทางสุนทรียศาสตร์ มีรูปแบบเป็นทั้งวัฒนธรรมใหม่และวัฒนธรรมหลัก

วัฒนธรรมแต่ละประเภทที่ปรากฏผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศมีรูปแบบแตกต่างกันไปตามวัตถุประสงค์ในการนำเสนอ กล่าวคือ หากต้องการนำเสนอด้วยการรำลึกถึงอดีต จะนำเสนอเป็นวัฒนธรรมหลัก แต่วัฒนธรรมที่สื่อสิ่งพิมพ์ต้องการถ่ายทอดให้ผู้อ่านให้รับรู้ ยึดถือปฏิบัติ หรือเป็นวัฒนธรรมที่ปฏิบัติกันอยู่แล้ว มักเป็นวัฒนธรรมใหม่ แต่จากการศึกษา พบว่า สื่อสิ่งพิมพ์เสนอวัฒนธรรมใหม่จำนวนไม่มากนัก หากมีการถ่ายทอด มักเป็นการรับและนำวัฒนธรรมมาผสมผสานเสียเป็นส่วนใหญ่

วัฒนธรรมที่ปรากฏในสื่อโทรทัศน์

วัฒนธรรมที่ปรากฏในสื่อโทรทัศน์ ได้แก่ วัฒนธรรมการดำรงชีวิต วัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจ วัฒนธรรมทางศาสนาและจริยธรรม วัฒนธรรมทางสุนทรียศาสตร์ และวัฒนธรรมทางภาษาและวรรณคดี รูปแบบการนำเสนอของแต่ละวัฒนธรรมแตกต่างกันออกไปทั้ง 3 ประเภท คือ ปรากฏเป็นวัฒนธรรมหลัก และวัฒนธรรมใหม่ ตามลักษณะเนื้อหาของวัฒนธรรมนั้น

ในสื่อโทรทัศน์นำเสนอวัฒนธรรมทางศาสนาและจริยธรรม และวัฒนธรรมทางภาษาและวรรณคดีที่มีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมหลัก คือเสนอวัฒนธรรมดั้งเดิม ในลักษณะของการให้ข้อมูล การรำลึกถึงอดีต และเป็นการถ่ายทอดให้ผู้ชมได้ตระหนักถึงมรดกของชาติที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์

วัฒนธรรมการดำรงชีวิต วัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจ มักมีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมใหม่ ในขณะที่วัฒนธรรมทางสุนทรียศาสตร์ มีทั้งรูปแบบวัฒนธรรมใหม่และรูปแบบวัฒนธรรมหลัก โดยวัฒนธรรมใหม่ที่นำเสนอในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ มักนำเสนอความงดงามทางสุนทรียะที่เข้ากับชีวิตประจำวัน ส่วนวัฒนธรรมทางสุนทรียศาสตร์ที่เป็นวัฒนธรรมหลัก มักเป็นการเสนอเนื้อหาว่าด้วยมรดกของชาติให้เยาวชนรุ่นหลังได้ตระหนักถึงคุณค่า

บทบาทของสื่อสิ่งพิมพ์ในการสร้างและถ่ายทอดวัฒนธรรม

ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ สื่อสิ่งพิมพ์แสดงบทบาทให้ข้อมูลข่าวสารด้านวัฒนธรรม การตีความวัฒนธรรม การเป็นเวทีทางความคิดด้านวัฒนธรรม และการสร้างโลกแห่งความเป็นจริงทางวัฒนธรรม โดยบทบาทที่ชัดเจนคือ บทบาทในการให้ข้อมูลข่าวสารด้านวัฒนธรรม และการตีความด้านวัฒนธรรม แม้รูปแบบการแสดงบทบาทจะต่างกันออกไปบ้างตามเอกลักษณ์ของสื่อสิ่งพิมพ์แต่ละประเภท แต่ข้ยังนับเป็นบทบาทหลักของสื่อสิ่งพิมพ์ทุกประเภท

สื่อสิ่งพิมพ์ มีบทบาทในการเป็นเวทีทางความคิดและการสร้างโลกแห่งความเป็นจริงไม่ชัดเจนนักเมื่อเทียบกับบทบาทหลัก 2 บทบาทข้างต้น แต่นับว่า ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ สื่อสิ่งพิมพ์แสดงบทบาทเป็นเวทีทางความคิดและการสร้างโลกแห่งความเป็นจริงมากกว่าในอดีต และมีแนวโน้มจะเพิ่มบทบาทดังกล่าวมากขึ้นในอนาคต

ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ สื่อสิ่งพิมพ์มีบทบาทไม่มากนักในการสร้างวัฒนธรรมใหม่ เนื้อหาวัฒนธรรมประเภทต่าง ๆ ที่ปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์เป็นวัฒนธรรมหลัก และหากเป็นวัฒนธรรมใหม่ มักเป็นวัฒนธรรมที่ถูกกระบวนการสร้างและหล่อหลอมมาแล้วจากสถาบันทางสังคมมาแล้ว สื่อสิ่งพิมพ์ทำหน้าที่ถ่ายทอดวัฒนธรรม ภายใต้บทบาททั้ง 4 บทบาท คือ การให้ข้อมูลข่าวสารด้านวัฒนธรรม การตีความวัฒนธรรม การเป็นเวทีทางความคิดด้านวัฒนธรรม และการสร้างโลกแห่งความเป็นจริงทางวัฒนธรรม ทั้งนี้ แสดงให้เห็นว่า สื่อสิ่งพิมพ์เป็นกลไกหนึ่งของสังคมที่ช่วยถ่ายทอดวัฒนธรรมให้ดำรงอยู่และสืบต่อไป ซึ่งวัฒนธรรมดังกล่าวอาจมีรูปแบบเป็นวัฒนธรรมหลัก คือ วัฒนธรรมดั้งเดิมที่ตั้งคมไทยสืบทอด หรือวัฒนธรรมที่ผ่านกระบวนการหล่อหลอมผสมผสานกับวัฒนธรรมจากต่างชาติ รูปแบบวัฒนธรรมที่ปรากฏมีสัดส่วนการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมไทย และตะวันตกเพียงใด ขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญ คือ ความเข้มแข็งของวัฒนธรรม

บทบาทของสื่อโทรทัศน์ในการสร้างและถ่ายทอดวัฒนธรรม

สื่อโทรทัศน์แสดงบทบาทในการให้ข้อมูลข่าวสารด้านวัฒนธรรม การตีความวัฒนธรรม การเป็นเวทีทางความคิดด้านวัฒนธรรม และการสร้างโลกแห่งความเป็นจริงทางวัฒนธรรม โดยบทบาทที่ชัดเจนคือ บทบาทในการให้ข้อมูลข่าวสารด้านวัฒนธรรม และ การสร้างโลกแห่งความเป็นจริง โดยพบว่า สื่อโทรทัศน์มีบทบาททั้ง 2 ประการชัดเจนสำหรับวัฒนธรรมในยุคเทคโนโลยี

สารสนเทศ ซึ่งเป็นบทบาทที่สอดคล้องกับคุณสมบัติของสื่อโทรทัศน์ และสอดคล้องกับการกิจของสื่อโทรทัศน์ในฐานะสื่อมวลชนแขนงหนึ่ง

สื่อโทรทัศน์ มีบทบาทในการเป็นเวทีทางความคิดและการตีความทางวัฒนธรรมไม่ชัดเจนนัก อาจเนื่องจากคุณลักษณะของสื่อโทรทัศน์ที่มีปัจจัยจำกัดด้านเวลาในการนำเสนอ และสาเหตุประการหนึ่งมาจากบทบาทของสื่อโทรทัศน์ ซึ่งมีเงื่อนไขด้านกลไกตลาด จึงมีการกิจในการให้ความบันเทิงเพื่อความนิยมของผู้ชม โดยแม้ว่า สื่อโทรทัศน์จะมีบทบาทในการให้ความรู้ การแสดงทัศนะ การเป็นเวทีแห่งความคิดเห็นอยู่บ้าง แต่ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ ปรากฏรายการที่มีเนื้อหาดังกล่าวอยู่ไม่มากนัก

ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ สื่อโทรทัศน์ไม่มีบทบาทชัดเจนในการสร้างวัฒนธรรมใหม่ขึ้นมา เนื้อหาวัฒนธรรมประเภทต่าง ๆ ที่ปรากฏสื่อโทรทัศน์ ล้วนเป็นวัฒนธรรมหลักและวัฒนธรรมใหม่ มักเป็นวัฒนธรรมที่ผ่านการถ่ายทอด ผ่านการสร้างและหล่อหลอมจากสถาบันทางสังคม สื่อโทรทัศน์มีบทบาท 4 ประการหลัก คือ การให้ข้อมูลข่าวสารด้านวัฒนธรรม การตีความวัฒนธรรม การเป็นเวทีทางความคิดด้านวัฒนธรรม และการสร้างโลกแห่งความเป็นจริงทางวัฒนธรรม ส่วนสาเหตุที่สื่อโทรทัศน์มักได้รับการวิจารณ์ว่า มีบทบาทสร้างวัฒนธรรมใหม่ เนื่องจากคุณลักษณะทางเทคนิคของสื่อที่สามารถนำเสนอ ภาพและเสียง และมีอิทธิพลโน้มน้าวใจผู้ชมได้ รวมทั้งสามารถเข้าถึงประชาชนจำนวนมากและกว้างขวาง แต่ในความเป็นจริงแล้ว วัฒนธรรมที่สื่อโทรทัศน์นำเสนอเป็นวัฒนธรรมที่ปรากฏในสังคมอยู่แล้ว ได้แก่ วัฒนธรรมหลัก และวัฒนธรรมใหม่ที่ผ่านมากระบวนการหล่อหลอม ผสมผสานกับวัฒนธรรมจากต่างชาติทั้งที่เป็นวัฒนธรรมใหม่ โดยสื่อโทรทัศน์อาศัยความนิยมของประชาชน และกลไกตลาดในการเลือกนำเสนอเนื้อหาวัฒนธรรมประเภทและรูปแบบต่างๆ

เปรียบเทียบบทบาทของสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อโทรทัศน์

1. บทบาทในการให้ข้อมูลข่าวสารด้านวัฒนธรรม

สื่อสิ่งพิมพ์และสื่อโทรทัศน์ต่างมีบทบาทในการให้ข้อมูลข่าวสารไม่แตกต่างกันนัก โดยในสื่อสิ่งพิมพ์ การให้ข่าวสารปรากฏในเนื้อหาทุกคอลัมน์ของสื่อสิ่งพิมพ์ ส่วนสื่อโทรทัศน์บทบาทในการให้ข้อมูลข่าวสาร ปรากฏในรายการข่าวเป็นหลัก

การให้ข้อมูลข่าวสารด้านวัฒนธรรมของสื่อทั้งสองประเภท มีปรากฏทั้งวัฒนธรรมหลัก และวัฒนธรรมใหม่ โดยสื่อทั้งสองประเภทเน้นความสำคัญต่อการให้ข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมการดำรงชีวิต วัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจ วัฒนธรรมทางภาษาและวรรณกรรม และวัฒนธรรมทางสุนทรียศาสตร์ ส่วนวัฒนธรรมทางศาสนาและจริยธรรม พบว่า สื่อสิ่งพิมพ์มีบทบาทในการให้ข้อมูลข่าวสารด้านวัฒนธรรมทางศาสนาและจริยธรรมมากกว่าสื่อโทรทัศน์

2. บทบาทในการตีความด้านวัฒนธรรม

สื่อสิ่งพิมพ์มีบทบาทในการตีความวัฒนธรรมมากกว่าสื่อโทรทัศน์ ด้วยคุณสมบัติของสื่อสิ่งพิมพ์ที่สามารถอธิบายได้ชัดเจนด้วยลายลักษณ์อักษรและสามารถนำมาอ่านทบทวนซ้ำได้โดยไร้ข้อจำกัดของเวลา ในขณะที่สื่อโทรทัศน์ ซึ่งมีเงื่อนไขด้านเวลาของรายการเป็นตัวกำหนด ทำให้ไม่สามารถทำความเข้าใจในเนื้อหาของรายการได้ละเอียดมากนัก รวมทั้งไม่สามารถนำมาเสนอซ้ำได้บ่อยครั้งเท่ากับข่าวในสื่อสิ่งพิมพ์ นอกจากนี้ สื่อโทรทัศน์มักนำเสนอวัฒนธรรมที่ปรากฏอยู่แล้วในสื่อสิ่งพิมพ์มาเสนอ โดยทั้งสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อโทรทัศน์เลือกตีความวัฒนธรรมใหม่ มากกว่าการตีความวัฒนธรรมหลัก

3. บทบาทในการเป็นเวทีทางความคิดด้านวัฒนธรรม

สื่อโทรทัศน์ มีบทบาทเป็นเวทีแห่งการแสดงความเห็นได้มากกว่าสื่อสิ่งพิมพ์ ทั้งนี้ การแสดงบทบาทดังกล่าวของสื่อโทรทัศน์ปรากฏในรายการสนทนา ซึ่งมีพิธีกรทำหน้าที่ดำเนินรายการ โดยพิธีกรมีบทบาทในนำเสนอประเด็น ตั้งคำถาม และดำเนินรายการ โดยไม่เสนอความคิดเห็นหรือวิพากษ์วิจารณ์เองแต่เปิดเวทีให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้แสดงทัศนะ

วัฒนธรรมประเภทที่สื่อโทรทัศน์นำมาเป็นประเด็นในการแสดงความคิดเห็นมากที่สุด คือ วัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจ เนื่องจากเป็นวัฒนธรรมประเภทที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนทุกคน อย่างไรก็ตาม รายการประเภทสนทนาดังกล่าวในสื่อโทรทัศน์แม้ว่าเพิ่มจำนวนขึ้นกว่าในอดีต แต่ขยับนับว่า มีจำนวนน้อยสำหรับประเทศประชาธิปไตย ทั้งนี้ เนื่องด้วยยังคงมีปัจจัยจากกลไกจากการเมืองและเศรษฐกิจรวมทั้งกลไกตลาดเป็นข้อจำกัดสำหรับการเป็นเวทีแห่งความคิดเห็นของสื่อโทรทัศน์ รวมทั้ง ผู้มีความรู้ความชำนาญในประเด็นที่เกี่ยวข้องและสามารถนำเสนอผ่านทางสื่อมวลชนได้ดียังมีจำนวนไม่มากนัก ทั้งนี้ รูปแบบของวัฒนธรรมที่ได้รับการนำเสนอเป็นเวทีทางความคิด มักเป็นวัฒนธรรมใหม่

4. บทบาทในการสร้างโลกแห่งความเป็นจริง

สื่อโทรทัศน์มีบทบาทในการสร้างโลกแห่งความเป็นจริงมากกว่าสิ่งพิมพ์ ทั้งนี้ ด้วยคุณสมบัติทางด้านเทคนิคของสื่อโทรทัศน์ที่ดึงดูดความสนใจผู้รับสารได้มากกว่า รูปแบบวัฒนธรรมที่ปรากฏในการสร้างโลกแห่งความเป็นจริง คือ วัฒนธรรมการดำรงชีวิต และวัฒนธรรมทางสังคม และเศรษฐกิจ และวัฒนธรรมทางศาสนาและจริยธรรม แต่สื่อโทรทัศน์เน้นสะท้อนเฉพาะภาพของความเชื่อในเชิงจิตวิญญาณ ผ่านรายการละครแนวจิตวิญญาณซึ่งยังคงมีการนำเสนออยู่จำนวนมากในเขตเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยเป็นละครเก่าที่ถูกนำมาสร้างใหม่ซ้ำแล้วซ้ำเล่าตามกระบวนการผลิตซ้ำ (reproduction) ทางวัฒนธรรม แม้จะเป็นยุคเทคโนโลยีสารสนเทศก็ตาม

การที่สื่อยังคงสร้างโลกแห่งความเป็นจริงทางวัฒนธรรมด้านศาสนาและจริยธรรม โดยผ่านรูปแบบรายการละครของขบวนการจนถึงปัจจุบัน เหตุผลที่รายการประเภทดังกล่าวยังคงเป็นที่นิยมอยู่ในปัจจุบัน คือ สภาพสังคมและเศรษฐกิจที่ทำให้มนุษย์เกิดความสับสนต่อการดำรงชีวิตให้อยู่รอดได้อย่างปกติสุข การขาดที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ทำให้ต้องหันเข้าหาสิ่งยึดเหนี่ยว และยังคงให้คุณค่ากับความเชื่อที่ตนเองพิสูจน์ไม่ได้ แต่สามารถทำให้สบายใจขึ้น

รูปแบบวัฒนธรรมที่สื่อโทรทัศน์นำมาสร้างโลกแห่งความเป็นจริงในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ คือ วัฒนธรรมใหม่ ซึ่งง่ายต่อการสร้างความน่าเชื่อถือ เนื่องจากเป็นประเด็นใกล้ตัวและผู้ชมสามารถรับรู้ได้โดยไม่ต้องอาศัยการทำความเข้าใจมากนัก

สรุป บทบาทของสื่อมวลชนไทย

เมื่อศึกษาบทบาทของสื่อมวลชนทั้ง 2 ประเภทในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ พบว่า ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ สื่อมวลชนไทยไม่ได้มีบทบาทในการสร้างวัฒนธรรมใหม่ให้กับสังคม แต่มีบทบาทสำคัญ 2 ประการ คือ

1. การถ่ายทอดวัฒนธรรมโดยการให้ความรู้ ผ่านบทบาทต่าง ๆ รูปแบบการให้ความรู้นำเสนอผ่านกระบวนการผลิตซ้ำ (reproduction) แต่การถ่ายทอดวัฒนธรรมดังกล่าวมิได้เชื่อมโยงวัฒนธรรมเดิมเข้ากับวิถีชีวิตสมัยใหม่ ทำให้วัฒนธรรมหลักที่ถูกถ่ายทอดผ่านกระบวนการทางวัฒนธรรม ไม่เป็นที่จดจำของผู้รับสาร และไม่ถูกนำมาประยุกต์ รวมทั้ง อาจสูญหายไป หากไม่มีการนำมาผลิตซ้ำอีกในอนาคต

2. การผสมผสานวัฒนธรรมเดิม เข้ากับวัฒนธรรมสมัยใหม่ ซึ่งมักเป็นวัฒนธรรมตะวันตก โดยใช้บทบาทการให้ความรู้ การตีความวัฒนธรรมเดิม การเป็นเวทีทางความคิดระหว่างนักวิชาการ และประชาชน โดยผ่านสื่อมวลชน และบทบาทในการสร้างโลกแห่งความเป็นจริง โดยสื่อมวลชน ประเภทที่มีบทบาทในการสร้างโลกแห่งความเป็นจริงมากที่สุด ก็คือ สื่อโทรทัศน์

ปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการทำหน้าที่ทางวัฒนธรรมของสื่อมวลชน

จากการศึกษา พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการทำหน้าที่ทางวัฒนธรรมของสื่อมวลชนทั้ง 2 ประเภท อันได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์และสื่อโทรทัศน์ ประกอบด้วย เทคโนโลยี สภาพสังคม วิกฤตการณ์ และนโยบายของสื่อ ซึ่งนอกจากจะส่งผลกระทบต่อบทบาทของสื่อมวลชนแต่ละประเภทแล้ว ยังส่งผลกระทบต่อเนื้อหาของวัฒนธรรมแต่ละประเภทด้วย

อภิปรายผล

จากการศึกษาบทบาทที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมของสื่อมวลชนไทยในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ เมื่อพิจารณาตามทฤษฎีบรรทัดฐานของสื่อมวลชนแล้ว ยังไม่ถือว่าเป็นสื่อมวลชนที่ปฏิบัติหน้าที่ตามอุดมคติได้ กล่าวคือ แม้จะมีบทบาทการให้ข้อมูล การตีความวัฒนธรรม การเป็นเวทีแห่งความคิดและการสร้างโลกแห่งความเป็นจริง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของทฤษฎีบรรทัดฐานของสื่อมวลชน ที่ระบุว่า สื่อมวลชนมีบทบาทในการให้ข้อมูล (information) การประสานสัมพันธ์ (correlation) โดยการอธิบาย ตีความ ให้ความหมายต่อเหตุการณ์หรือข้อมูลข่าวสารที่สำคัญในสังคม การสร้างความต่อเนื่อง (continuity) การให้ความบันเทิง (entertainment) และการระดมสรรพกำลัง (mobilization) แต่พบว่า สื่อมวลชนไทยยังมีบทบาทเน้นไปที่การให้ความบันเทิงและให้ข้อมูลข่าวสารมากกว่าบทบาทอื่นๆ และยังมีบทบาทไม่ชัดเจนเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับแนวคิดสื่อมวลชนเพื่อการพัฒนาที่ระบุว่า สื่อมวลชนควรยอมรับหลักการและภาวะในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ควรช่วยกันอนุรักษ์ พัฒนา เผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมของชาติ และให้ความสำคัญต่อการแลกเปลี่ยนข่าวสารกับประเทศกำลังพัฒนา

เมื่อพิจารณาตามแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการทางวัฒนธรรม พบว่า กระบวนการทางวัฒนธรรมของสื่อมวลชนไทยในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ มักมีลักษณะเป็นการปลูกฝังวัฒนธรรม (enculturation) คือ เป็นการเรียนรู้วัฒนธรรมหรือรูปแบบพฤติกรรมจากคนรุ่นเก่าให้กับคนรุ่นใหม่

ของสังคม และการรับวัฒนธรรมใหม่ (accultulation) คือ เป็นการรับวัฒนธรรมใหม่ ๆ เข้ามาใช้ในสังคม โดยมากวัฒนธรรมที่เข้ามาในไทย มักได้แก่ วัฒนธรรมตะวันตก ซึ่งวัฒนธรรมสำคัญที่มีบทบาทในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ ได้แก่ วัฒนธรรมทางการประยุกต์เทคโนโลยี วัฒนธรรมทางการศึกษา วัฒนธรรมด้านระบอบการปกครอง วัฒนธรรมด้านสันตนาการ วัฒนธรรมทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรมทางการแต่งกาย เป็นต้น

ผลที่ได้รับจากการวิจัยนี้ สอดคล้องกับทฤษฎีวิวัฒนาการวัฒนธรรมศึกษา (cultural studies) ซึ่งมีความเชื่อเป็นพื้นฐานว่า สื่อมวลชนมีบทบาทอย่างสำคัญในการก่อรูปทางวัฒนธรรม และวัฒนธรรมดังกล่าวนับเป็นหัวใจในการก่อรูปและเปลี่ยนแปลงสังคม สื่อมวลชนมีบทบาทในการหล่อหลอมทัศนคติที่ประชาชนใช้ในการมองตัวเอง และใช้ในการมองโลก ซึ่งตามพันธกิจที่พึงประสงค์แล้ว สื่อมวลชนมีบทบาทเป็นสื่อของการนำเสนอเรื่องราวทางศิลปวัฒนธรรม เป็นแหล่งพัฒนาและสร้างสรรค์ศิลปะและระบบสัญลักษณ์ใหม่ ๆ ทางวัฒนธรรม นอกจากนั้น ยังเป็นผู้นำในด้านแฟชั่น ค่านิยม วิถีชีวิต และรสนิยมทางศิลปวัฒนธรรมอีกด้วย

เมื่อพิจารณางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า ผลจากงานวิจัยที่ได้สอดคล้องกับงานวิจัยของ ประยุทธ์ วรรณอุดม (2540) ที่พบว่า สื่อมวลชนมีบทบาทเป็นช่องทางในการเผยแพร่เนื้อหาวัฒนธรรมหลักและวัฒนธรรมผสมผสานให้ออกไปสู่สังคม และการเป็นผู้ผลิตซ้ำ ทำให้คงอยู่ แต่ในขณะเดียวกันก็ก่อให้เกิดผลเสียคือ ทำให้วัฒนธรรมหลักต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบและเนื้อหาการแสดงจนแทบไม่เหลือเค้าศิลปะดั้งเดิม ทั้งนี้ เพื่อความอยู่รอดของวัฒนธรรมประเภทดังกล่าว สอดคล้องกับงานวิจัยของมนทิตรา โรจนวิสุทธิ์ (2539) ที่พบว่า นโยบายการใช้สื่อโทรทัศน์เพื่อการรณรงค์วัฒนธรรมไทยไม่มีความชัดเจน และลักษณะการสื่อความหมายของรายการโทรทัศน์ที่สื่อถึงวัฒนธรรมพื้นฐาน โดยในขณะเดียวกัน สื่อโทรทัศน์ก็มีบทบาทกระตุ้นเตือนให้ช่วยกันจรรโลงวัฒนธรรมไทยด้วย

ผลงานวิจัยที่ได้รับ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ธนินทร์ ธีรฉานนท์ (2538) ที่พบว่า ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีและการพัฒนาของสื่อทำให้ค่านิยมการใช้ชีวิตของไทยเป็นตะวันตกมากขึ้น อิทธิพลของตะวันตกจะมีผลต่อการใช้ชีวิตทั่วไป แต่ในเรื่องอ่อนไหวหรือขัดแย้งกับความเชื่อทางพุทธศาสนา ความเป็นตะวันตกอาจไม่มีผลชัดเจน และสอดคล้องกับวิภาวี วิโรจน์พันธุ์ (2539) ที่พบว่า รูปแบบและเนื้อหาของรายการถูกกำหนดโดยนโยบายและวัตถุประสงค์ขององค์กรผู้ผลิตที่มุ่งตอบสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายที่เป็นวัยรุ่นและตอบสนองผลประโยชน์ทางธุรกิจขององค์กรผู้ผลิต และผู้อุปถัมภ์

ผลการวิจัย สอดคล้องกับงานวิจัยของวรรณมา สุชาติสุธาธรรม (2538) ที่พบว่า ความรู้ด้านวัฒนธรรมไทยที่ได้รับมากที่สุด คือ ความรู้เกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ รองลงมา ได้แก่สถาบันชาติและศาสนา โดยรายการข่าว รายการความรู้และการศึกษา รายการโน้มน้าวและชักจูงใจ และรายการโฆษณาประชาสัมพันธ์จะให้ความรู้เกี่ยวกับพระมหากษัตริย์มากที่สุด ยกเว้นรายการบันเทิงซึ่งได้รับความรู้เกี่ยวกับสถาบันชาติมากที่สุด

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. นอกเหนือจากบทบาทในการให้ข้อมูลข่าวสาร สื่อมวลชนควรมีบทบาทด้านการให้การศึกษาแก่ประชาชนให้เข้าใจถึงแก่นแท้ของวัฒนธรรมไทย เอกลักษณะของวัฒนธรรมไทย มิใช่นำเสนอเพียงผิวเผินหรือเสนอด้วยความเข้าใจที่ไม่ชัดเจนหรือไม่ถูกต้อง โดยควรอยู่บนพื้นฐานความคิดว่าวัฒนธรรมเป็นเครื่องแสดงความจริงของบุคคลและสังคม วัฒนธรรมเป็นเครื่องแสดงถึงบุคลิกลักษณะและเป็นมรดกของชาติ และวัฒนธรรมเป็นเครื่องกลมเกลียดใจมนุษย์
2. สื่อมวลชนควรเพิ่มบทบาทในการสืบทอด โดยนำเสนอวัฒนธรรมหลักที่ทรงคุณค่า เช่น การแต่งกาย ศิลปกรรม วรรณกรรม ศิลปะแขนงต่าง ๆ รวมทั้งควรเผยแพร่ให้คนรุ่นหลังได้รับทราบและยึดถือเป็นหลัก
3. สื่อมวลชนควรใช้คุณสมบัติที่สื่อแต่ละประเภทมี เช่น ภาพ เสียง หรือการเคลื่อนไหว สำหรับสื่อโทรทัศน์ และการนำเสนอด้วยลายลักษณ์อักษรสำหรับสื่อสิ่งพิมพ์ ในการชักจูงหรือโน้มน้าวใจบุคคลในชาติให้ตระหนัก และเห็นความสำคัญของวัฒนธรรมไทย เร่งฟื้นฟูวัฒนธรรมที่กำลังสูญสลาย โดยการกระตุ้นเตือนให้ผู้มีบทบาทเกี่ยวข้องได้ทราบถึงภาวะเสื่อมสลายดังกล่าว รวมทั้งพยายามนำเสนอแนวทางที่พึงจะเป็นไปอย่างเหมาะสมในการแก้ไขสภาพดังกล่าว
4. สื่อมวลชนควรมีบทบาทในการยกระดับการศึกษา การรับรู้ของประชาชน และกระตุ้นให้ประชาชนรู้สึกถึงการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และสืบทอด โดยแสดงบทบาทเป็นเวทีในการแสดงความคิดเห็นทางวัฒนธรรมให้มากขึ้น
5. สถาบันสื่อมวลชนไทยควรมีการกำหนดมาตรการที่เป็นรูปธรรมเพื่ออนุรักษ์สืบทอดและพัฒนาวัฒนธรรมไทย บทบาทนี้ ควรได้รับการริเริ่มมาจากสื่อมวลชน มิใช่จากสภานับที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมประเภทนั้น ๆ เพียงฝ่ายเดียว

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. การวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาเนื้อหาที่ปรากฏในรายการโทรทัศน์แต่ละประเภท และคอลัมน์ต่าง ๆ ที่ปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์ให้ละเอียดถี่ถ้วนเพื่อให้ทราบถึงเนื้อหาทางวัฒนธรรม และความหมายที่เกี่ยวข้องซึ่งแฝงอยู่ภายใน อันจะทำให้สามารถเข้าใจวัฒนธรรมที่สื่อมวลชนแต่ละประเภทพยายามนำเสนอแก่กลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจนขึ้น

2. การวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาสื่อมวลชนประเภทอื่น ๆ ที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับการสร้างและสืบทอดวัฒนธรรม รวมทั้งควรศึกษาในเชิงเปรียบเทียบเพื่อให้เห็นภาพโดยรวมของบทบาทสื่อมวลชนไทยที่มีต่อกระบวนการทางวัฒนธรรม เช่น สื่อวิทยุกระจายเสียง สื่อพื้นบ้าน เป็นต้น

3. การวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาวัฒนธรรมไทยที่ดำเนินต่อไปนับจาก พ.ศ. 2543 เป็นต้นมา พร้อมวิเคราะห์แนวโน้มรูปแบบและประเภทวัฒนธรรมไทย เพื่อให้ปรากฏภาพที่ต่อเนื่องสำหรับการวางแผนดำเนินการเพื่อการสืบทอดและอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยอย่างเป็นรูปธรรม

บรรณานุกรม

- กฤษณ์ ทองเลิศ.(2540). สื่อมวลชน การเมือง และวัฒนธรรม องค์รวมแห่งสายสัมพันธ์ของวิถีชีวิต . พิมพ์ครั้งที่ 2 (ปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติม) กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น.
- กาญจนา แก้วเทพ.(2541). การศึกษาสื่อมวลชนด้วยทฤษฎีวิพากษ์ แนวคิดและตัวอย่างงานวิจัย . กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์.
- กาญจนา แก้วเทพ.(2543). มองสื่อใหม่ มองสังคมใหม่ . กรุงเทพฯ : เอ็ดดิสัน เพรส โปรดักส์.
- กาญจนา แก้วเทพ.(2539). สื่อส่องวัฒนธรรม .กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน) .
- กาญจนา แก้วเทพ และคณะ.(2543). สื่อเพื่อชุมชน การประมวลองค์ความรู้ . กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ครรชิต มาลัยวงศ์.(2540). ทักษะไอที . กรุงเทพฯ : ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ.
- ชาติ ดาวรานุกฤษ.(2534). คู่มือทางการบริหารวัฒนธรรม : ปัจจุบันและอนาคต . กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ และคณะ. (2541). การสื่อสารมวลชนเบื้องต้น . กรุงเทพฯ : คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธนิษฐ์ ธีรณานนท์.(2538). ไทยในกระแสโลกาภิวัตน์ ศึกษากรณีผลของการสื่อสารต่อพฤติกรรมกรรมการบริโภคสินค้าและบริการของคนไทยในกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- นริสา บัวขาว.(2541). บทบาทของข่าวท้องถิ่นที่นำเสนอผ่านสื่อมวลชนท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานี.วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาสื่อสารมวลชน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- นิยพรรณ (ผลวิณะ) วรรณศิริ.(2540).มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ .
- บุญรักษ์ บุญญะเขตมลา.(2537). ฐานันดรที่ดี จากระบบโลกถึงรัฐไทย . กรุงเทพฯ : โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.
- ประยูทธ วรรณอุดม.(2540). บทบาทและการดำเนินกลยุทธ์ของสื่อมวลชนในการส่งเสริมหมอลำ . วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาสื่อสารมวลชน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2540.

- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2538). ไอที ภายใต้วัฒนธรรมแห่งปัญญา (ศาสนากับยุคโลกาภิวัตน์)
ไอทีเพื่อประชาชน สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งชาติ
ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์
และเทคโนโลยีแห่งชาติ. กรุงเทพฯ : อมรินทร์ พรินติง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2537). วัฒนธรรมไทย สู่ยุคเป็นผู้นำและเป็นผู้ให้ .พิมพ์ครั้งที่ 3
กรุงเทพฯ : นิตนารการพิมพ์.
- มนตรีโร โรจนวิสุทธิ.(2539).การวิเคราะห์กระบวนการใช้สื่อโทรทัศน์เพื่อรณรงค์วัฒนธรรมไทย.
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาสื่อสารมวลชน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย .
- รัชนิกร เศรษฐโช.(2532). โครงสร้างสังคมและวัฒนธรรม . กรุงเทพฯ ฯ : ไทยวัฒนาพานิชย์.
- วรรณมา สุชาติสุธารธรรม.(2538).บทบาทและผลกระทบของโทรทัศน์ที่มีความคิดเห็นในการรับความรู้
ด้านวัฒนธรรมไทยและการตระหนักถึงการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต สาขาสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิภาวี วิโรจน์พันธุ์ .(2539).การสร้างความหมายวัฒนธรรมวัยรุ่นในรายการปกิณกะบันเทิงทาง
โทรทัศน์ . วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาสื่อสารมวลชน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วัฒน์ ภูวทิศ.(2537).การวิเคราะห์บทบาทหนังสือพิมพ์ในการส่งเสริมวัฒนธรรมไทย.วิทยานิพนธ์
ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาการหนังสือพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมควร กวีชะ.(2539. การสื่อสารมวลชน บทบาทหน้าที่ เสรีภาพ และความรับผิดชอบ. กรุงเทพฯ ฯ :
สามัคคีสาร (ดอกหญ้า) .
- สนิท สมัครการ.(2534).วิวัฒนาการทางสังคมของวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ ฯ : โอเคียนสตอร์.
สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.(2542). แผนพัฒนาสื่อสารมวลชน
เทคโนโลยีสารสนเทศ และโทรคมนาคมเพื่อการพัฒนาคนและสังคม (พ.ศ.2542-2551)
กรุงเทพฯ : ม.ป.ท.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ(ม.ป.ท.). วัฒนธรรมไทย
2541-2542 . กรุงเทพฯ ฯ : ม.ท.ท.
- หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการศึกษาค้นคว้า.(2520). สังคมและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ ฯ : ม.ท.ท.
..... การวัฒนธรรมศึกษา กระบวนการบริหารและจัดการวัฒนธรรม.
(2538). เอกสารประกอบการสัมมนาเพื่อจัดทำแผนการศาสนาและการวัฒนธรรม ฉบับที่ 1
ของอนุกรรมการศาสนาและวัฒนธรรม กระทรวงศึกษาธิการ (นิคม มุสิกคามะ ผู้ยกวาง)

ภาษาอังกฤษ

- Croteau , David and Hoynes William.(2000). **Media / Society : Industries , Images and Audiences . 2 nd edition .California : Pine Forge Press.**
- Grossberg , Lawrence . Wartella , Ellen and Whitney , D Charles. (1998). **MediaMaking : Mass media in a popular culture . London : Sage.**
- Watson , James.(1996). **Media Communication : An Introduction to Theory and Process.**
London : Macmillan Press LTD.
- McQuail Denis.(1983). **Mass Communication : An Introduction . London : Sage.**
- McQuail Denis. (1998). **Mass Communication Theory : An Introduction.3 th. Edition.**
London : Sage.
- Schramm , Wilbur and Lerner , Daniel.(1976). **Communication and Chang : The Last Ten Years and the Next.** Honolulu : East - West Center.
- Wimmer D. Roger and Dominick.(1997). **Mass Media Research: An Introduction.**
California :Wadsworth Publishing Company.

ประวัตินักวิจัย

ชื่อ นางสาว หนึ่งหทัย ขอผลกลาง

ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ประจำสาขาวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศ(นิเทศศาสตร์)
สำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม

สถานที่ทำงาน สำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี
111 ถ.มหาวิทยาลัย ต.สุรนารี
อ.เมือง จ.นครราชสีมา

โทรศัพท์ 0-4422-4339 , 0-4422-4273

โทรสาร 0-4422-4205

ประวัติการศึกษา

ปีทีสำเร็จการศึกษา	ระดับปริญญา	อักษรย่อปริญญาและชื่อเต็ม	สาขาวิชา	ชื่อสถาบันการศึกษา
2542	ปริญญาโท	นศ.ม (นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต)	สื่อสารมวลชน	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2536	ปริญญาตรี	ว.บ.(วารสารศาสตรบัณฑิต)	สื่อสารมวลชน	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ผลงานทางวิชาการ

1. “พัฒนาการของการศึกษาและฝึกอบรมด้านนิเทศศาสตร์ในประเทศไทย” วิทยานิพนธ์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2542)
2. “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาทและหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุในจังหวัดนครราชสีมา” ทุนวิจัยจากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี (2543) (ผู้ร่วมวิจัย)